

1000 DE ANI DE CULTURĂ ȘI CIVILIZAȚIE ROMÂNEASCĂ

O ISTORIE ÎN IMAGINI

1000 YEARS OF ROMANIAN CULTURE AND CIVILIZATION

A VISUAL HISTORY

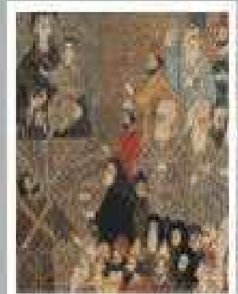
1000 DE ANI DE CULTURĂ ȘI CIVILIZAȚIE ROMÂNEASCĂ

O ISTORIE ÎN IMAGINI

1000 YEARS OF ROMANIAN CULTURE AND CIVILIZATION

A VISUAL HISTORY

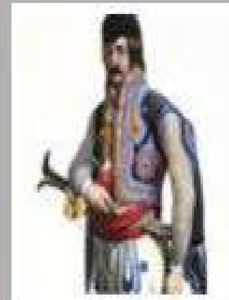

1000 DE ANI DE CULTURĂ ȘI CIVILIZAȚIE ROMÂNEASCĂ

O ISTORIE ÎN IMAGINI

1000 YEARS OF ROMANIAN CULTURE AND CIVILIZATION

A VISUAL HISTORY

Prefață: academician VIRGIL CÂNDEA
Texte: dr. GEORGETA FILITTI (sec. XVIII–XX)
DORIN MATEI (sec. XI–XVII)

Introduction by: Professor VIRGIL CÂNDEA
Member of the Romanian Academy of Sciences
Texts: GEORGETA FILITTI PhD (18th–20th centuries)
and DORIN MATEI (11th–17th centuries)

LITERA
București
2020

Proiect editorial: Anatol Vidrașcu
Prefață: acad. Virgil Cândea
Texte: dr. Georgeta Filitti, Dorin Matei
Selecție imagini: Dorin Matei
Traducere în limba engleză:
Anca Irina Ionescu

Grup Media Litera
O.P. 53; C.P. 212, sector 4,
București, România
tel.: 021 319 63 90;
031 425 16 19; 0752 548 372
e-mail: comenzi@litera.ro

Grup Editorial Litera
str. B.P. Hasdeu 2, Chișinău
tel.: +373 22 294110; 294101
e-mail: litera@litera.md

Ne puteți vizita pe
www.litera.ro

Fundația Culturală Magazin Istoric
Piața Valter Mărăcineanu 1–3,
București, P.O. Box 1–702,
Telefon, fax: 312 68 77, 315 09 91

Editor: Vidrașcu și fiii

Coordonare editorială: Ileș Câmpeanu
Redactare: Justina Bandol
Corectură: Georgiana Enache
Concepție grafică: Vladimir Zmeev
Copertă: Vladimir Zmeev, Vlad Panfilov
Tehnoredactare și prepress: Vlad Panfilov

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
FILITTI, GEORGETA/MATEI, DORIN
1 000 de ani de cultură și civilizație
românească/ Georgetta Filitti, Dorin Matei. –
București: Litera, 2020

ISBN 978-606-33-3290-6
ISBN EPUB 978-606-33-5868-5

94(498)

CUPRINS

CONTENTS

Prefaţă

Pentrua cunoaşteun popor, trecutul şi prezentullui, personalităţileşi evenimentelecarei-au marcat evoluţia şi i-au cucerit locul în lume, existămulte şi variate căi de informare.

Călătoriile i-au apropiat pe oameni din cele mai vechi timpuri. Ei s-au descoperit apoi prin acţiunile şi realizărilelor de seamă, consemnateîn scrieri care le păstrau în memoria colectivă, biruind uitarea şi distanţele.

Dintotdeauna documentele precumpănitor evocatoare au fost însă cele vizuale. Imaginaţia este de multe ori înşelătoare, ea poate fi afectată de sentimente, prejudecăţi sau iluzii. Veridice sunt imaginile, fixate în forme şi culori, asupra cărora poţi reveni pentru corectareapercepţiei, pentru cunoaşterea aprofundată, reflecţie şi reculegere sau pentru desfătareaochilor şi a minţii.

Plaiurileromâneşti, locuitorii, arhitectura şi arta populară, sanctuarele, dar mai alestrecutul nostru au inspirat de mult pe meşteriiimaginilor în piatră, contururi şi vopsele, autohtoni saudin alte părţi ale Europei. Când scrierilecronicarilor au fost nimicite de dintele necruţător al vremii, au rămas, mai evocatoare, monumentele.

Jurnalulde campanieal lui Traian *Desprerăzboiul dacic* n-a ajuns până la noi, dar faima strategului care aşezasespre răsărit un nou limes al Împărăţiei sale s-a păstrat în istorie prin columna şi forul ce-i poartă numele, ctitorite de el în inima Romei, uriaş muzeu în aer liber care continuă să instruiască şi să fascinezedupă aproape două milenii. Filmul de piatră desfăşuratpe fusul columnei evocă privitorilor întreg războiul din anul 106. Dunărea, impunătorul pod militar – capodopera ingineriei antice –, înălţimile stâncoaseale Carpaţilor, cetăţile dacice şi apărătorii lor, legiunile romane, cumplitele încleştăriale ostaşilor, bejenia locuitorilor izgoniţi de furia armelor, triumful cuceritorilor relateazăcaptivant evenimentul caresporea, pentru totdeauna, întindereacivilizaţieieuropenespre răsărit printr-un nou popor latin, românii, înfăţişaţi – tot în imagini – de cartea aceasta.

CucerireaDaciei, prezenţa unităţilor militare formate din autohtoni recrutaţi acolo, auxiliare ale trupelor romane din Britannia, Germania sau în luptele cu perşii din anul 297, înfăţişate pe arcul de triumf al împăratului Galeriu, au introdus în arta antică tipul dacului pletos *(comatus)* regăsit de fotografii moderni în ţinuta mândră a ţăranilor din Maramureş.

PrincipateleDunărene, raporturile lor cu statele vecine – regate şi imperii puternice sau popoare creştine căzute sub robia islamului în expansiune–, rolul nostru în schimburile de valori sau în confruntările armate dintre Estşi Vest sunt capitole din istoria românilor, dar ele ocupă deopotrivă un loc însemnatîn istoriografia universalăşi în iconografia ei.

După strategi, misionari, neguţători, ambasadori, călătorilorapuseniîn ţările românel s-auadăugat artişti fermecaţi de peisaje, arhitecturi, fizionomii şi costume. Prin picturi, desene, gravuri, stampe, ei deschid seria documentelor istorice vizuale– miniaturi în cronici, portrete de domni, vederi de oraşe, cetăţi şi locuinţe, categorii sociale, păstori şi plugari, ostaşi şi monahi, târgoveţi etc. Ei sunt scenografii care dau viaţă evenimentelorconsemnateîn texte.

Bătălia de la Posada e sugerată în *Cronica pictată de la Viena*, teatrul românesc al invaziei otomane spre Europa Centrală apare în hărţi de epocă detaliate, cu munţi, ape şi inscripţii (Moldavia, Bassarabia, Valachia Magna, Transalpina, Galatz etc.), scene de luptă ilustrează cele peste două mii de *avvisi* (broşurile premergătoare ziarelor) publicate în secolul al XVI-lea pe această temă obsedantă pentru popoarele continentului nostru. Între eroii creştini ai rezistenţei antiotomane întâlnim portretele în ulei sau gravate ale lui Vlad Ţepeş, Iancu de Hunedoara şi Mihai Viteazul.

Începuturile modernităţii în Principatele Române sunt redate de artişti călători ca elveţianul Liotard, francezii Dupré, Doussault, Raffet ş.a., ale căror opere cu tematică românească sunt preţioase documente istorice. Prin acuarele, desene sau gravuri, ele surprind trecerea românilor spre modernitate prin juxtapunerea sugestivă de nou şi vechi: uliţe pavate cu lemn (poduri) în oraşele mari, pe care circulă trăsuri de factură (şi provenienţă) vieneză, mari dregători în costume încă orientale (dar din stofe apusene) alături de colegi mai tineri, „bonjurişti" în haine „nemţeşti", de modă occidentală, saloane cu mobile şi draperii de import în care, pe canapele moderne, boieri în caftane fumează din narghilele sau ciubuce lungi... Sunt imagini ale unei tranziţii în istoria, civilizaţia şi cultura unui popor pe care observatorii apuseni îl simţeau al lor, pentru că oameni cultivaţi le vorbeau în franceză, germană sau italiană, erau la curent cu filosofia Luminilor şi dreptul natural (dar, deşi creştini, se închinau după legea „schismatică" a Răsăritului ortodox), apreciau rafinamentul occidental, dar încă se delectau cu bunătăţile artei culinare turceşti, cu cofeturile şi îngheţatele savante arabo-persane şi cu manelele Orientului aduse de lăutari romi (pe care, curios, îi sloboziseră din robie înainte de abolirea sclavagismului în America...). Tot aşa, din opera de modernizare a Vechiului Regat, după cucerirea independenţei de stat (1877–1878) şi reîntregirea României (1918), cititorul va înţelege virtuţile creatoare ale poporului nostru când se bucură de libertate, disciplina muncii şi are parte de conducători înţelepţi.

Imaginile se oferă privirilor atente, dar se destăinuie numai minţilor iscoditoare, capabile prin învăţătură şi reflecţie să completeze secvenţele pe care ele doar le sugerează. Doar aşa putem ajunge de la basoreliefurile Columnei lui Traian sau metopele de la Adamclisi la înţelegerea contopirii totale a unor popoare (geto-dacii şi romanii) care se duşmăniseră şi se războiseră cu atâta înverşunare câteva secole; sau să pricepem cum a fost posibil ca în obiceiuri, cultură şi idealuri românii să păstreze până azi tradiţii ale Europei arhaice, pe care le descoperă cu uimire etnografi, folclorişti şi istorici ai religiilor de pretutindeni, dar să fi fost necontenit atenţi la evoluţiile celeilalte Europe, apusene, în gândirea, modul de viaţă şi idealurile ei.

Alcătuitorii acestui tezaur de imagini ale românilor şi ale istoriei lor, atât de exigent ca informaţie, selecţie, sistematizare, comentarii şi prezentare grafică, s-au achitat cu ştiinţă şi pasiune de datoriile lor. Li se cuvine recunoştinţa celor care vor învăţa din această frumoasă carte să-şi cunoască şi să-şi iubească mereu mai bine ţara, neamul şi trecutul.

Academician Virgil CÂNDEA

Introduction

Thereare severalways to get acquainted with a people, its past and present, personalitiesand events, which have impacted its evolution and earned it a place in the world.

Travelling has shortened the distancesbetween people from the most ancient times. They revealed themselveslater through their remarkable activities and achievementsrecorded in writings, which preservedthem in the collectivememory, thus overcomingoblivion and distance.

But the most evocativedocuments have always been images. Imagination can sometimesbe elusive and misleading; it can be affected by emotions, preconceived ideas and delusions. Images are truthful, they are expressedin shapesand colours to which you can come back to correct your perception, to deepen your knowledge, to reflect and collect your thoughts or to delight your eyesand mind.

Romanianrealms, people, folk architecture and art, shrinesbut especiallyour past have been an important source of inspiration for the local and foreign artists sometimes coming from other parts of Europewho carvedin stone or gaveshapewith their paints to their imagination. While sometimeschroniclers' writings gave up to the mercilesswear of time, monuments have stayedfor ever to witness to history.

Trojan's campaigndiary *On the DacianWar* did not reachus but the fame of the strategist who created a new limes in the eastof his empire has been preservedin history due to his Column and the Forum bearing his name, erected in the heart of Rome as a huge open air museum, which still educate and fascinate after almost two thousand years. The stone pictures on the Column body evoke to the visitor the whole war of 106 AD. The Danube, the imposing military bridge – a masterpieceof ancient engineering – the stony heights of the Carpathians, Dacian fortressesand their defenders, Roman legions, the terrible fights of soldiers, people fleeing into exile in front of the fury of arms, the triumph of the conquerorstell us a captivating story of the memorable event which was to enlarge once for ever the European civilisation to the Eastencompassinga new people of Latin origin, the Romanians, presentedalso by images in this book.

The conquest of Dacia, the presenceof the military units made up of local troops as auxiliary to the Romanarmy in Britain, Germany or the battles with Persiansin 297, as representedon the Triumphal Arch of Emperor Galerius, have introduced into the ancient art the prototype of the long-haired Dacian *(comatus)* to be found by the modern photographers in the beautiful peasantoutfit of Maramure°.

The Danube Principalitiesand their relationswith their powerful neighbouring states– kingdoms, empires or Christian people enslavedby expanding Islam – our role in the value exchangesor in the armed confrontations between West and Eastare as many chapters of the Romanians' history, but they have also a place of pride in the universalhistoriography and its iconography.

In the wake of Western strategists, missionaries, merchants, ambassadorsand travellersto the Romanian Countries artists came here and were charmed by the gorgeous landscape, archi-tecture, physiognomiesand outfits. Through their paintings, drawings, engravings, and prints they open the line of the visual historical documents – miniatures in chronicles, portraits of rulers, images of towns, fortressesand dwelling houses, of social categories, shepherdsand ploughmen; soldiersand priests, merchants, etc. Theseare the architectswho gave life to the eventsrecorded in books.

The Battle of Posada is represented in the *Vienna Illuminated Chronicle;* the Romanian battle field of the Ottoman invasion to Central Europe shows up in detailed maps of that time, with mountains, rivers and signs reading *Moldavia, Bassarabia, Valachia Magna, Transalpina, Galatz* etc.; there are many battle scenes in the over 2000 *avvisi* (brochures preceding newspapers) published in the 16th century on this obsessive matter of the people on our continent. Among the Christian heroes of the anti-Ottoman resistance we find the oil portraits and engravings of Vlad the Impaler, Iancu of Hunedoara and Michael the Brave.

The beginnings of the modern age in the Romanian Principalities are described by travellers and artists like the Swiss Liotard, the French Dupré, Doussault, Raffet and others, whose works on Romanian themes are most valuable historical documents. In watercolours, drawings and engravings they capture Romanians' passage to modernity by a remarkable juxtaposition of new and old: board-paved streets ("bridges") in big cities, where one can see Viennese carriages, high dignitaries in their still Oriental outfits (but made of Western fabric) and their younger colleagues, the "bonjour-people", dressed in "German" suits, Western-style living rooms with furniture and curtains imported from the Occident where boyars dressed in Eastern-style long velvet mantles sit on modern sofas and smoke their long hookahs and nargilehs.

These are images of a transition in the history, civilisation and culture of a people which Westerners saw as theirs, because they found here educated individuals speaking French, German and Italian, familiar with the philosophy of the Enlightenment and natural law (but who, although Christians, belonged to the "schismatic" law of the Orthodox Eastern Church) and who, although appreciative of the Occidental refinement, were still delighted by the delicacies of the Turkish cuisine, by the sophisticated cakes and ice creams of Persian origin and the sad songs of the Orient brought here by the Gypsy slave fiddlers (whom, curiously, they freed even before slavery was abolished in America…). Likewise, examining the modernisation efforts of the Old Kingdom after the conquest of the state independence (1877–1878) and Romania's enlargement (1918) one can understand the creative virtues of the Romanian people when they enjoy freedom, labour discipline and are blessed with wise rulers. Images are open to an attentive scrutiny, however only an inquisitive mind can decode them, by learning and reflecting to complete the sequences which they merely suggest. This is the only way to get from the message of the bas-reliefs on the Trajan's Column and the Adamclisi metopes to an understanding of the full blending of two peoples (the Geto-Dacians and the Romans) who were sworn enemies and had been waging so many wars centuries after centuries, of how it was possible for Romanian customs, culture and ideals to preserve until nowadays the traditions of an archaic Europe, which ethnologists, folklorists and historians of religions from everywhere are amazed to discover here, attaching all the while permanent attention to the evolutions of the other, Western Europe in its thinking, way of life and ideals. The compilers of this treasure of images of Romanians and their history, which is an exquisite selection of information, systematisation, comments and graphic presentation, fulfilled their tasks with knowledgeable passion and dedication. They are entitled to a deep acknowledgment from those who will learn from this beautiful book to better love their country and people's legacy.

Virgil CÂNDEA

Member of the Romanian
Academy of Sciences

Notă asupra ediţiei

Această carte nu este o istorie a poporului român sau a spaţiului locuit de români în cel de al doilea mileniu al erei noastre, în sensul consacrat. Este un album care se adresează celor care sunt deja îndrăgostiţi de istorie, dar şi celor care, atraşi de frumuseţea imaginilor, vor începe poate, din clipa când vor deschide această carte, să fie interesaţi de trecutul nostru.

Este, în acelaşi timp, şi o carte de vizită ce prezintă istoria românilor într-o formulă sintetică şi atractivă pentru străinul puţin familiarizat cu ea.

Album cu imagini ce oferă scenografia şi chipurile personajelor din principalele episoade prezentate în cărţile clasice de istorie, cadou util pentru orice străin, volumul poate fi folosit în egală măsură şi de profesori la clasă.

Apariţia lui a fost posibilă datorită fototecii alcătuite în timp în redacţia revistei *Magazin istoric*, în cei peste 50 ani de apariţie neîntreruptă. În anii 1970, redacţia revistei a angajat fotografi pentru a realiza seturi de imagini ale unor monumente istorice sau prin muzee.

Mare parte dintre fotografii provin de la autorii articolelor publicate în revistă. Ei se pot considera, în egală măsură, autori ai acestui volum. O menţiune specială se cuvine pentru câţiva colaboratori care, din prietenie şi fără solicitări financiare, au adus revistei un mare număr de fotografii şi după 1989. Ionel Zănescu, Cezar Mihai Săvulescu, Narcis Dorin Ion sau Georgeta Filitti sunt câţiva dintre cei către care îndreptăm gânduri de recunoştinţă.

Mulţumim, de asemenea, autorilor celor două frumoase albume – *Armata română în războiul de independenţă, 1877–1878* şi *Armata română 1941–1945* – care ne-au acordat dreptul de a prelua unele imagini.

O colaborare reciproc profitabilă a avut revista *Magazin istoric* în timp şi cu Biblioteca Academiei Române şi cu unele edituri, prezentând în avanpremieră editorială fragmente din cărţi. Ne amintim cu plăcere mai ales de colaborarea cu Editura Meridiane, de unde revista a primit un număr important de fotografii, mai multe decât era necesar pentru ilustrarea acelor texte.

În acest album sunt reproduse câteva imagini achiziţionate de la Rompres. Am făcut, la cererea expresă a agenţiei, menţiunea surselor în explicaţiile care le însoţesc.

Publisher's note

This book is not a traditional history either of the Romanian people, or of the realms inhabited by Romanians in the second millennium of our era. It is an album dedicated to both those who are already fond of history and those who – delighted by the beauty of the images – might start being interested in our legacy when they open this book.

It is at the same time a presentation of the Romanian history in an attractive nutshell for the foreigner who is not so familiar with it.

The album provides the reader with images of the landscape, settings and faces of persons frequently presented in the classical textbooks of history; a useful gift for a foreign guest, the album can also be used in a teaching class.

Its publication was possible thanks to the photograph collection set up over the years by the *Magazin istoric* magazine in its over 50 years of uninterrupted existence. In the 70s our magazine board had hired photographers to take pictures of historical monuments and museum exhibits.

Many of these photographs come from the authors who had contributed to the magazine. They are surely entitled to see themselves as authors of this book. A special mention goes to some of the contributors who, out of pure friendship and without any financial gain, brought a great number of photographs to our magazine after 1989. Ionel Zănescu, Cezar Mihai Săvulescu, Narcis Dorin Ion and Georgeta Filitti are only a few of those we thank most sincerely.

Our thanks go also to the authors of the two beautiful albums *The Romanian Army during the Independence War 1877–1878* and *The Romanian Army 1941–1945* who allowed us to use some of their pictures.

There was a mutually profitable cooperation between the Library of the Romanian Academy and some publishers and the *Magazin Istoric* magazine, which has published in advance fragments from their books. We are glad to remember our cooperation with the Meridiane Publishers from which our magazine has received an important number of pictures, more than necessary to illustrate the texts.

This album presents some pictures purchased from the Rompres News Agency. Following the special request by the agency we have mentioned their source in the accompanying explanations.

SECOLELE

XI-XIV

CENTURIES

Veacurile sintezei

Istoria românilor din veacurile XI–XIV și așteaptă încă istoricul de talent care să o scoată din cărțile savanților și să o povestească pe înțelesul celor mulți. Absolventul clasei a XII-a rămâne cu câteva cioburi de istorie: numele unor voievozi din Transilvania până la cucerirea ungară, numele unor scrieri și autori care îi menționează pe români și formațiuni politice de pe cei doi versanți ai Carpaților. Ceea ce lipsește este tocmai viața și mai ales originala sinteză ce se produce în aceste veacuri, caracterul multicultural al istoriei spațiului românesc.

Se poate ca istoriografia română, supusă unui atac metodic vreme de câteva secole, atac ce voia să demonstreze fie că românii au venit în acest spațiu după unguri, din sudul Dunării, fie că au coborât de la nord de Dunăre spre sud, după formarea națiilor bulgară și sârbă, să fi pierdut din vedere că rămânem singurul popor din Europa căruia i se contestă dreptul de locuire pe pământul pe care se află astăzi. Nimeni nu pune sub semnul întrebării un asemenea drept pentru francezi, germani, spanioli, elvețieni, olandezi etc. Sigur, se mai păstrează amintirea sau mai răbufnesc dispute asupra unui teritoriu limitat, dar o contestare de o asemenea amploare nu a mai fost înregistrată în istoriografia europeană. Și astfel, în loc să se ocupe, firesc, de istoria acestor locuri și a locuitorilor lor, de sintezele create, de conviețuirea cu neamuri care s-au așezat la un moment dat aici, dispărând sau rămânând până azi – ceea ce conferă un caracter original istoriei noastre –, istoricii români care s-au aplecat asupra epocii se luptă să răspundă unor afirmații absurde.

Caracterul original al istoriei spațiului carpato-danubiano-pontic îl dă tocmai sinteza realizată. Nu sunt multe locuri în Europa în care să poți admira o biserică romanică sau gotică alături de una protestantă și de o alta ortodoxă, de plan grec. Spaniolul Puig i Cadafalch a fost primul care a remarcat originalitatea artei din vremea lui Ștefan cel Mare, sinteză de valoare europeană a goticului târziu cu arta bizantină. Așa cum menționa încă Nicolae Iorga, locul nostru în istoria lumii rămâne să fie fixat. Și ar trebui să fim mult mai conștienți de bogăția pe care am primit-o moștenire și cu care nu știm încă ce să facem. Una dintre populațiile alături de care am viețuit aproape opt veacuri, sașii, ne-a părăsit în numai 30 de ani. Moștenirea ei arhitectonică este amenințată în multe locuri de ruină și riscăm să o pierdem ireparabil.

Spațiul locuit de români a fost dintotdeauna situat lângă marile căi de migrație, ceea ce a favorizat înscrierea lui în patrimoniul cultural al umanității. Culturile neolitice (în special cultura Cucuteni) dezvoltate aici fac faima istoriei antice. Cea mai însemnată parte a teritoriului românesc de azi a fost cuprinsă între granițele Imperiului Roman, iar restul a fost integrat în *pax romana*. În inima Romei, Columna lui Traian povestește despre războaiele împăratului cu regele dac Decebal.

Un lung proces de romanizare face ca astăzi românii să fie un popor latin, cu o limbă a cărei înrudire cu italiana, franceza sau spaniola ține de evidență. Un popor latin, cu o viață creștină dovedită încă din primele secole ale celui dintâi mileniu al erei noastre. Legenda lui Sava Gotul, cel înecat în 372, a cincea zi după Paște, în râul Buzău de regele got Athanaric, obiectele cu însemne creștine,

ruinele bazilicilor şi descoperirile de la Murfatlar o dovedesc. De altfel, în acest spaţiu a tradus şi Ulfila Biblia pentru goţi.

Acest prim mileniu al istoriei noastre este îndeobşte lipsit de izvoare scrise. Dar să nu uităm că, exceptând clasicul Bizanţ, fenomenul este caracteristic întregului Răsărit european. Nici cehii, nici polonezii nu dispun de cronici scrise înainte de secolul XIII, iar primele sunt, de fapt, consemnarea în scrisă unor *gesta*, epopei orale, în care fantezia este greu de delimitat de realitate.

Şi totuşi, izvoarele au consemnat chiar o primă menţiune de limbă protoromână: acel „*torna, torna, fratre*", strigăt scos de un ostaş din armata imperială bizantină (ce se îndrepta contra avarilor şi slavilor în 587), care voia să-i atragă atenţia unui camarad şi care a provocat panică printre ceilalţi soldaţi.

Istoria ţinutului carpato-danubiano-pontic nu diferă fundamental de ceea spaţiului franco-spaniol. Peste o populaţie stabilă trec valuri succesive de migratori. Europa de atunci poate fi comparată cu o imensă sală, cu „pereţii" reprezentaţi de apă – Mediterana şi Oceanul Atlantic – şi cu „poarta" aici, în Est. Nou-veniţii pătrund pe „poartă" şi se îndreaptă către locurile din spate, pe care le ocupă, următorii sosiţi completând rândurile tot mai apropiate de „poartă". Abia după ce intră şi ultimii migratori, „poarta" se închide şi lumea „se aşază" şi în spaţiul de lângă „poartă". În zona occidentală se succed alanii, ostrogoţii, vandalii, vizigoţii şi longobarzii în Italia, respectiv burgunzii şi francii în Gallia, aceştia din urmă oprind deja următorul val, hunii. În Est, sarabanda continuă cu noi neamuri. Peste slavi, care rămân, dar nu au o structură militară suficient de puternică pentru a li se opune, vin ungurii, pecenegii, cumanii, tătarii şi, ultimii, turcii.

Iniţial, doar românii îmbrăţişează creştinismul, de factură orientală şi cu multe elemente păgâne absorbite în noua credinţă. Apoi slavii sunt creştinaţi de Chiril şi Metodiu. Prin activitatea lor, slavona devine limba de liturghie pentru Biserica Răsăriteană, cu excepţia lumii greceşti, aşa cum latina era limba liturghiei în cea Apuseană. Ultimii creştinaţi, ungurii, aleg ritul apusean, catolic. După marea schismă din 1054, spaţiul carpato-danubiano-pontic devine unul al confruntării dintre catolici şi ortodocşi. Misionarismul catolic aduce aici ordine călugăreşti (benedictinii, cistercienii la Igriş şi Cârţa), chiar ordinele cavalereşti ale teutonilor (după eşecul misiunii lor, rolul va fi preluat de cistercieni) şi ioaniţilor. Papalitatea înfiinţează episcopii în „teritoriul Cumanilor" (pe Milcov) şi se plânge de ereticii care nu vor să asculte decât de preoţii lor ortodocşi. Prozelitismul catolic nu are nici o şansă la sud de Carpaţi, unde colonizarea săsească de la Câmpulung rămâne un episod izolat. Apropierea de spaţiul bizantin sud-dunărean va fi jucat un rol. În schimb, Moldova, supusă unei duble influenţe, şi din Polonia, s-a arătat mult mai receptivă, unul dintre domnii secolului XIV, Laţcu, trecând chiar la catolicism. Iar prima necropolă domnească a Moldovei, biserica din Rădăuţi, este un exemplu de adaptare a arhitecturii gotice la nevoile liturgice ortodoxe.

După ce cuceresc Transilvania, „*silva Blaccorum et Bissenorum*" („pădurea locuită de vlahi şi pecenegi", cum o numea un izvor), regii maghiari aduc aici, pentru a-şi consolida stăpânirea, pe lângă teutoni şi ioaniţi, o populaţie germanică din zona Luxemburgului de azi, saşii, pe care-i aşază în

jurul Sibiului, în Ţara Bârsei şi în Bistriţa, adică la graniţele cu Ţara Românească şi Moldova. Saşii vor primi o organizare autonomă, asemenea unei populaţii cu origine controversată, secuii, din zona Carpaţilor de Curbură. Spaţiul transilvan se modifică de acum faţă de cel extracarpatic printr-o dezvoltare urbană puternică.

Menţionaţi sub nume diferite în izvoare – olaci, olahi, balacci, blacki, walathi, francezul Philippe de Mezières ajungând să vorbească, la sfârşitul secolului XIV, de o *„double Abblaquie"* (Moldova şi Ţara Românească) –, românii îşi continuă viaţa în forme ancestrale, alegându-şi conducătorii („oamenii buni şi bătrâni", cnezii şi voievozii) şi aplicând *jus valachicum*, adică „dreptul valah", rămas în funcţiune în Ardeal în anumite zone până târziu în secolul XVIII. De altfel, îndepărtarea reprezentanţilor români din congregaţiile nobiliare s-a petrecut abia în veacul XV. Nobilii români sunt pomeniţi fie în corpuri de oaste ce însoţescpe regii unguri în campanii, fie în fruntea unor răscoale locale. Stau mărturie şi ctitoriile lor religioase de la Densuş sau Strei.

Despre stratificarea socială a populaţiei româneşti de la sud şi est de Carpaţi vorbesc elocvent descoperirile arheologice. Podoabele, relicvariile şi ceramica de lux ce au ajuns până la noi sunt o dovadă a existenţei unei categorii înstărite şi care dorea să-şi marchezestatutul privilegiat în raport cu ceilalţi locuitori. Sunt şi o mărturie a plasării spaţiului românescpe două mari axe comerciale ce uneau, prin Transilvania, prin pasurile de la Turnu Roşu şi Braşov, şi prin porturile dunărene, spaţiul flamand şi german cu cel bizantin, respectiv drumul galiţian, ce cobora pe Siret şi Prut tot la Dunăre şi la Marea Neagră.

Celelalte două principate române, Ţara Românească şi Moldova, s-au format şi s-au aflat în primul veac al existenţei lor sub semnul rezistenţei contra expansiunii maghiare. Sub umbrela unei stăpâniri tătăreşti îndepărtate, un Basarab la sud de Carpaţi şi un Bogdan la răsărit au întemeiat cele două dinastii domnitoare, obţinând prin luptă dreptul la existenţă.

De multe ori se face greşeala de a introduce în lumea medievală noţiuni contemporane, precum independenţa. Atunci altele erau regulile politice. Funcţiona concepţia familiei de suverani, în care fiecare ocupa o poziţie mai înaltă sau mai joasă. Regele Angliei putea presta jurământ de vasalitate monarhului Franţei, pentru o posesiune din cuprinsul regatului acestuia şi puteau ajunge şi la război (cel de 100 de ani), dar asta nu însemna că în termeni reali unul era supus celuilalt. Şi domnii români au prestat jurământ de vasalitate regilor maghiari sau poloni ori au plătit tribut Porţii Otomane. Ceea ce conta, dincolo de asemenea formule de omagiu, era capacitatea de a rezista ingerinţelor externe.

Domniile româneşti ale veacului XIV sunt prea puţin cunoscute. Amploarea politicii externe desfăşurate de domnii români nu este deplin relevată, nici măcar în cazul lui Mircea cel Bătrân, cel care ajunsese să facă şi să desfacă sultani, după capturarea lui Baiazid Ildirim la Ankara, în 1402. Sunt puţin cunoscute publicului larg şi înrudirile încheiate, cu rol covârşitor în politica externă. A doua soţie a lui Nicolae Alexandru, Clara, aparţinea unei familii de nobili ardeleni care adoptase rărеligia catolică. Una dintre fiicele sale din prima căsătorie va fi soţia unui duce de Oppeln, din Silezia, un

membru al familiei regale poloneze a Piaştilor, ajuns palatin la Oradea. Iar Vladislavl (Vlaicu) era cumnat şi văr cu ţarul bulgar Ivan Straţimir. Aşa cum nota Iorga, „cele două Românii ajunse libere şi românitatea cavalerească din Transilvania, din Banat, din Maramureş se află aşadar împreună, cuprinse într-un singur sistem, cu instituţii de feudalitate occidentală sub drapelul de cruciadă al hegemoniei franceze din secolul XIV". De altfel, şi participă la efortul de cruciadă (Nicopole, 1396), în paralel cu rezistenţa faţă de eforturile de convertire ale catolicismului. Mănăstirea Vodiţa, ridicată în ţinutul Severinului, este o astfel de demonstraţie de rezistenţă a ortodoxiei.

Apartenenţa la spaţiul occidental ne-o relevă şi frescele murale păstrate. Domnii români sunt reprezentaţi în pantaloni scurţi şi largi din piele, la modă în Normandia secolului XII, ori în ciorapi-pantalon din bumbac sau postav fin, ce ţin de moda secolului XIV.

Puţin cunoscută rămâne publicului românesc şi pictura gotică (stilul liniar narativ) a ctitoriilor transilvănene, ca şi faptul că doi meşteri clujeni, Martin şi Gheorghe, realizau statui comandate tocmai de la Praga. Spaţiul românesc, deşi aflat la frontieră, aparţinea pe deplin Europei.

În astfel de forme politice, similare celor în care au trăit germanii şi italienii până în veacul XIX, avea să îşi ducă viaţa poporul român până la Unirea Principatelor din 1859.

The Centuries of synthesis

The Romanians' history from the 11th to the 14th centuries is still waiting for a talented historian to draw it out of the scholars' books and tell it in the language of the many. The highschool graduate holds in memory some history shards: the names of some Transylvanian voivodes (ruling princes) before the Hungarian conquest, the names of some writings and authors who mentioned the Romanians, and the political structures on the two mountainsides of the Carpathians. What is missing is precisely the life and, especially, the original synthesis that took place during these centuries – the multi-cultural character of the Romanian realm's history.

Maybe the Romanian historiography, submitted for some centuries to methodical attacks aimed at demonstrating that the Romanians came here after the Hungarians, from south of the Danube, or that they descended from north of the Danube to the south, after the formation of the Bulgarian and Serbian nations, overlooked the fact that we continue to be the only people of Europe whose habitation right on the land where it lives today is disputed. No one questions this right in the case of the French, Germans, Spaniards, Swiss, Dutch, and so on. Of course, the memory of disputes still persists there too, or they burst out over a limited territory, but a contestation of such proportion is not to be found anywhere else in the European historiography. Therefore, instead of treating, naturally, the history of these places and their inhabitants, their synthesis, their life together with other peoples that settled here at some moment, and then either vanished or lasted until now – and this is exactly what gives our history its original character – the Romanian historians who have studied this epoch are fighting to reply to some absurd claims.

It is precisely this synthesis that gives the history of the lands between the Carpathians, the Danube and the Black Sea its original character. There are not many places in Europe where one can admire a Romanic or Gothic church next to a Protestant one and another, Orthodox of Greek plan. The Spaniard Puig i Cadafalch was the first to notice the originality of the art of Stephen the Great's time, the European value of the synthesis between the late Gothic and the Byzantine arts. As Nicolae Iorga mentioned, our place in the history of the world is still to be established. And we should be much more aware of the wealth we inherited from our ancestors and with which we don't know what to do. It took the Saxons, one of the populations who had been living together with us for almost eight centuries, only 30 years to leave us. In many places their architectural assets are threatened by ruin and we risk loosing them without chance of recovery.

The area inhabited by Romanians was always situated at the crossing of the great migration roads, which favoured its place in mankind's cultural patrimony. The Neolithic cultures (especially the Cucuteni culture) that evolved here are famous in the ancient history. The most significant part of the present Romanian territory was included within the borders of the Roman Empire, and the rest was integrated in *pax romana* (The Roman Peace). In the very heart of Rome, Trajan's Column tells us the story of the emperor's wars with the Dacian King Decebal.

After a long Romanization process the Romanians are today a Latin people, speaking a language whose kinship with the Italian, the French or the Spanish is obvious. This is a people of Latin origin, with a Christian life already certified in the first centuries of the first millennium of our era. The legend of Sava the Goth, the one drowned in 372, on the fifth day after Easter, in the river Buzău by the Goth king Athanaric, the objects with Christian distinguishing marks, the ruins of the basilicas and the discoveries at Murfatlar prove it. Even more, it is here in this area that Ulfilas translated the Bible for the Goths.

Generally speaking, this first millennium of our history lacks of written sources. But we should not forget that, excepting the classical Byzantium, the phenomenon was typical for the entire European East. Not even the Czechs, or the Poles possess written chronicles before the 13th century, and the first ones were actually transcriptions of some *gesta*, oral sagas where you cannot tell fantasy apart from reality.

Nevertheless there is in the sources a first mention of the proto-Romanian language – the "torna, torna, fratre" call, which a soldier of the Imperial Byzantine army (marching against the Avars and the Slavs in 587) cried out intending to call the attention of a comrade, but causing instead panic among the other soldiers.

The history of the area between the Carpathians, the Danube, and the Black Sea was not fundamentally different from that of the French-Spanish territory. Several successive waves of migrants passed over the land of a lasting population. The Europe of that time could be compared with an immense hall, whose "walls" were the waters – the Mediterranean Sea and the Atlantic Ocean – and with a "gate" here, in the East. The newcomers penetrated through the gate and marched towards the back seats, which they occupied, the following newcomers completing the rows closer to the "gate". Only when the last migrants came in the "gate" was closed and people settled also in the regions next to it. In the West came in turns the Alans, the Ostrogoths, the Vandals, the Visigoths, and the Lombards in Italy, the Burgundians and the Franks in Gaul, the latter already stopping the following wave – the Huns. In the East, the whirlpool continued as new populations rushed in. Over the Slavs, who settled in, but had no sufficiently strong military structures to resist them, came the Hungarians, the Pechenegs, the Cumans, the Tatars, and – the latest – the Turks.

Initially only the Romanians embraced Christianity of an Eastern structure and with many pagan influences absorbed in the new belief. Then the Slavs were Christianised by Cyril and Methodius. Thanks to their activity and except for the Greek world, the Slavonic became the liturgy language in the Eastern Church, as Latin was in the Western Catholic rite. The Hungarians, the last to be Christianized, adopted Western Catholicism. After the great schism of 1054, the lands between the Carpathians, the Danube, and the Black Sea became an area of confrontation between Orthodox and Catholics. The Catholic missionaries brought here the monastic orders (the Benedictines, the Cistercians at Igriș and Cârța), and even the cavalry order of the Teutons (after the failure of their mission, their role would be taken over by the Cistercians), and of the Knights of St. John. The papacy

founded bishoprics "on the territory of the Cumans" (on Milcov River) and complained about the heretics who did not want to listen to anyone but their Orthodox priests. The Catholic proselytism had no chance south of the Carpathians, where the Saxon colonization at Câmpulung remained an isolated episode. The vicinity of the Byzantine realm south of the Danube would have played its role. On the other hand, Moldavia, submitted to a second – Polish – influence, proved to be much more responsive, and one of the rulers from the 14th century, Laþcu became a Catholic. And the first princely necropolis of Moldavia, the church at Rãdãuþi, was an example of how could Gothic architecture be adapted to Orthodox liturgical needs.

After conquering Transylvania, "*silva Blaccorum et Bissenorum*" ("the forest inhabited by Vlachs and Pechenegs", as named by a source), in order to strengthen their domination, the Hungarian Kings brought here, besides the Teutons and the Knights of St. John, a Germanic population from the area of nowadays Luxembourg, the Saxons, and settled them around Sibiu, in Þara Bârsei and in Bistriþa, at the borders with Walachia and Moldavia. The Saxons would receive an autonomous organization, just like the Szeklers, a population of controversial origin located in the area at the bend of the Carpathians. Unlike the area outside the Carpathians, Transylvania started to change through an intense urban development.

Mentioned under different names in sources – olaci, olah, balacci, blacki, walathi (at the end of the 14th century the Frenchman Philippe de Mezières talked about a "double Abblaquie" – Moldavia and Walachia) – the Romanians continued their life in ancestral forms, electing their leaders ("the old and good people", the knez and voivodes) and enforcing *jus valachicum* ("The Walach Law"), which was still functioning in some areas of Transylvania until late in the 18th century. As a matter of fact, the removal of the Romanian representatives from the nobility congregations happened as late as the 15th century. The Romanian noblemen were mentioned both in the army corps that accompanied the Hungarian Kings in their campaigns, and as heads of some local uprisings. Their religious foundations in Densuº or Streis testify to this.

As for the social stratification of the Romanian population south and east of the Carpathians there are convincing archaeological testimonies. The ornaments, the reliquaries, and the luxury ceramics that got to us prove the existence of a well-do-to category that wanted to show off its privileged statuts in relation with the other inhabitants. They also reflected Romania's position at the crossing of two big commercial roads – one, that joined through Transylvania, the mountain passes of Turnu Roºu and Braºov, and the Danube harbours the Flemish and German areas with Byzantium, and a second – Galician – road that came down along the Siret and Prut rivers to the Danube and the Black Sea.

In the first century of their existence the two other Romanian Principalities, Walachia and Moldavia, were founded because of and characterised by their resistance to the Magyar expansion. Under

the umbrella of a far-off Tartar domination, Basarab to the south of the Carpathians and Bogdan to the east founded the two ruling dynasties, gaining their right to existence on the battlefield.

Contemporary notions like independence have been many times erroneously introduced in the mediaeval world history. The political rules were different then. People had the notion of the sovereign family, in which everyone occupied a higher or lower position. The King of England could perform a vassalage oath to the king of France, for a possession outside his kingdom; they could even wage a war one against the other (like the 100-year one), but this did not mean that one of them was really subdued by the other. The Romanian rulers performed a vassalage oath to the Hungarian or Polish kings, or paid a tribute to the Ottoman Porte, but what mattered, beyond such forms of homage, was their capacity to resist external encroachments.

The Romanian rulers of the 14th centuries are poorly known. The scope of their foreign policy is not fully highlighted, not even in the case of Mircea the Old, who appointed and removed Sultans after Bayezid Yildirim was captured in Ankara in 1402. The kinship relations, which played an overwhelming role in the foreign policy, are also very little known. Nicolae Alexandru's second wife Clara belonged to a Transylvanian noble family that embraced the Catholic religion. One of his daughters from his first marriage would become the wife of a duke of Oppeln, in Silesia, a member of the Polish royal family of the Piasts later appointed Palatine of Oradea. And Vladislav I (Vlaicu) was the brother-in-law and cousin of the Bulgarian Tsar Ivan Stracimir. As Nicolae Iorga wrote, „the two free Romanias and the Romanian gentry from Transylvania, Banat, Maramure°, were all included in a single system of Western feudal institutions, under the crusade flag of the French hegemony of the 14th century". As a matter of fact, they participated in the crusade endeavour (Nicopolis, 1396), resisting at the same time the Catholicism's efforts to convert them. The Vodiþa Monastery, built in the Severin region, is a proof of Orthodoxy's resistance.

The affiliation to the Western culture is emphasized by the conserved wall frescoes. Romanian rulers were represented in short, large leather trousers, trendy in Normandy during the 12th century, or in tights made of cotton or fine cloth that followed the fashion of the 14th century.

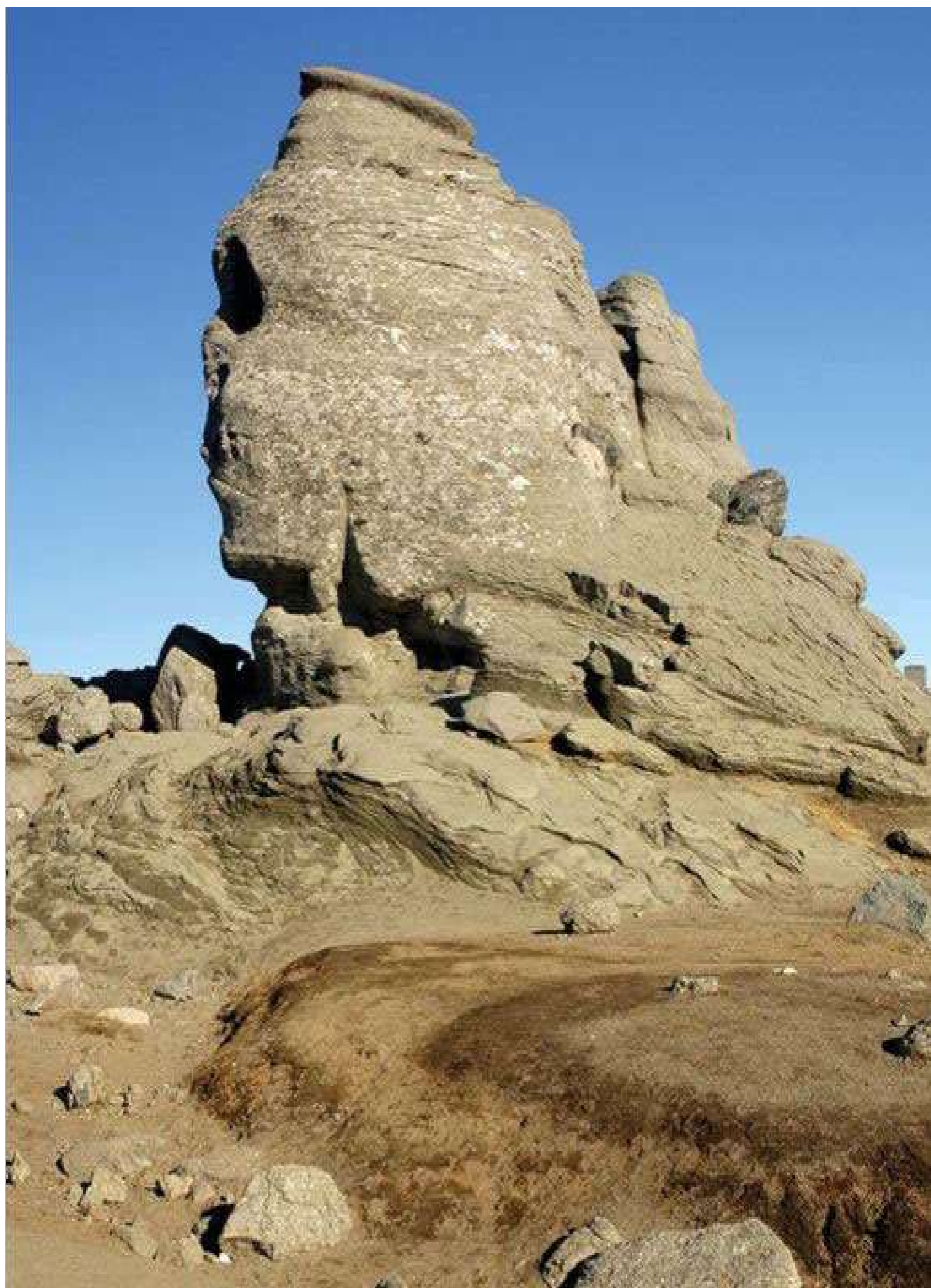
Romanian public opinion still knows very little about the Gothic paintings (the narrative linear style) of the Transylvanian churches or about Martin and George, two Cluj-based craftsmen who carved statues commissioned from as far as Prague. In spite of being at its border, the Romanian realm fully belonged to Europe.

These are the political forms – highly similar to those in which Germans and Italians lived until the 19th century – in which the Romanians conducted their lives until the Unification of the Romanian Principalities in 1859.

Petentoriulde formarea poporului române-ausuccedat neamurișicultuni careau lăsat mărturii demneă intre în patrimoniul culturii universale.

Obiectedin ceramică, Cucuteni

„Gânditorul" și perechealui, din necropola de la Cernavodă, cultura Hamangia *(jos)*

On theterritorywhere theRomanianpeople formednationsand culturessucceeded eachother,and lefttestimonies worthenteringthe patrimonyof the universalculture.

Ceramicpieces, Cucuteni

"The Thinker" and his pair, from the necropolisof Cernavodă,Hamangia Culture *(bottom)*

Vasecu decor tricrom de la Calu–Piatra Şoimului şi Traian–Dealul Fântânilor (judeţul Neamţ), cultura Cucuteni A-B

Suporturi de tip „horă", cu decor canelat, pictură albă şi roşie, Drăguşeni (judeţul Botoşani), cultura Cucuteni A

Vesselswith three-colour decoration discoveredat Calu–PiatraŞoimului and Traian–Dealul Fântânilor, Neamţ County, Cucuteni A-B Culture

"Hora" type supports, with channelled decoration and white and red painting, found in Drăgu^eni, BotoşaniCounty, Cucuteni A Culture

Pe un fond ancestral, reprezentat în ultima fază de geţi şi daci, are loc procesul romanizării.

Calendarul de la Sarmizegetusa, capitala regatului dac condus de Decebal

The process of Romanization took place against an ancient background embodied at its latest phase by Getae and Dacians.

The Calendar at Sarmizegetusa the capital of the Dacian kingdom ruled by Decebal

Columna lui Traian

Ruinele podului lui Traian, la Drobeta-Turnu Severin, litografie colorată din 1857 *(jos)*

Trajan's Column

The ruins of Trajan's Bridge in Drobeta Turnu Severin, as they appeared in a 1857 colour lithograph *(bottom)*

Podul lui Traian, reconstituire contemporană

„Masa lui Traian" (cunoscută și ca „Masa lui Mihai Viteazul"), situată pe partea stângă a Oltului, spre Sibiu

Inscripția la Cazane amintind Via Traiana, construită pe malul Dunării; acvaforte din 1780 *(jos)*

Trajan's bridge across the Danube, modern reconstruction

"Trajan's Table" (also known as Michael the "Brave's Table"), on the left bank of the Olt river towards Sibiu

Inscription mentioning the construction of Via Traiana (Trajan's Road) on the Danube's bank, at Kazan gorge; etching, 1780 *(bottom)*

1 000 YEARS OF ROMANIAN CULTURE AND CIVILIZATION

Statuia „Lupoaica Romei", din Cluj-Napoca

Statuia originală, *Lupa Capitolina*, păstrată la Museo Nuovo din Roma (jos)

Reliefde pe Columna lui Traian (detaliu)

Cioban

"Rome's she-wolf" statue, located in Cluj-Napoca

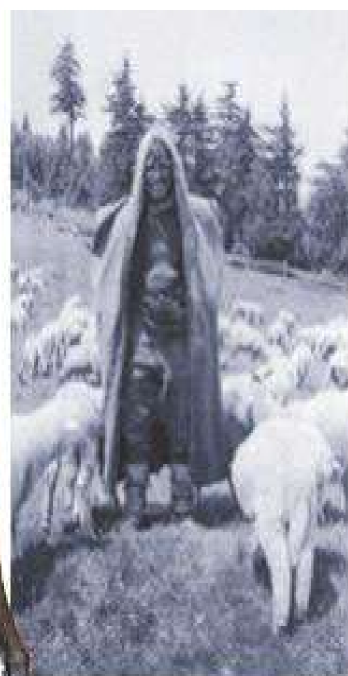
The Capitoline Wolf, Museo Nuovo, Rome (bottom)

Reliefon Trajan's Column (detail)

Romanianshepherd

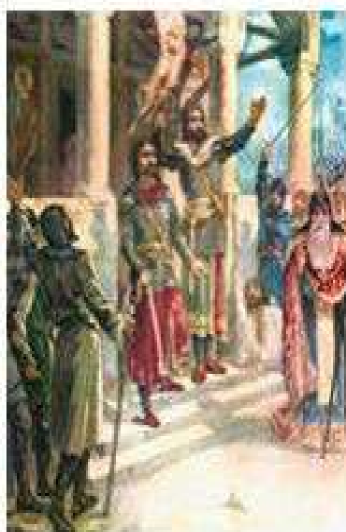

Aria locuită de români a fost şi este mai mare decât cea a statului român actual.

Asan şi Petru, conducătorii celui de al Doilea Ţarat Bulgar, pictură de Costin Petrescu

Monumentul Asanizilor, Veliko Târnovo, Bulgaria

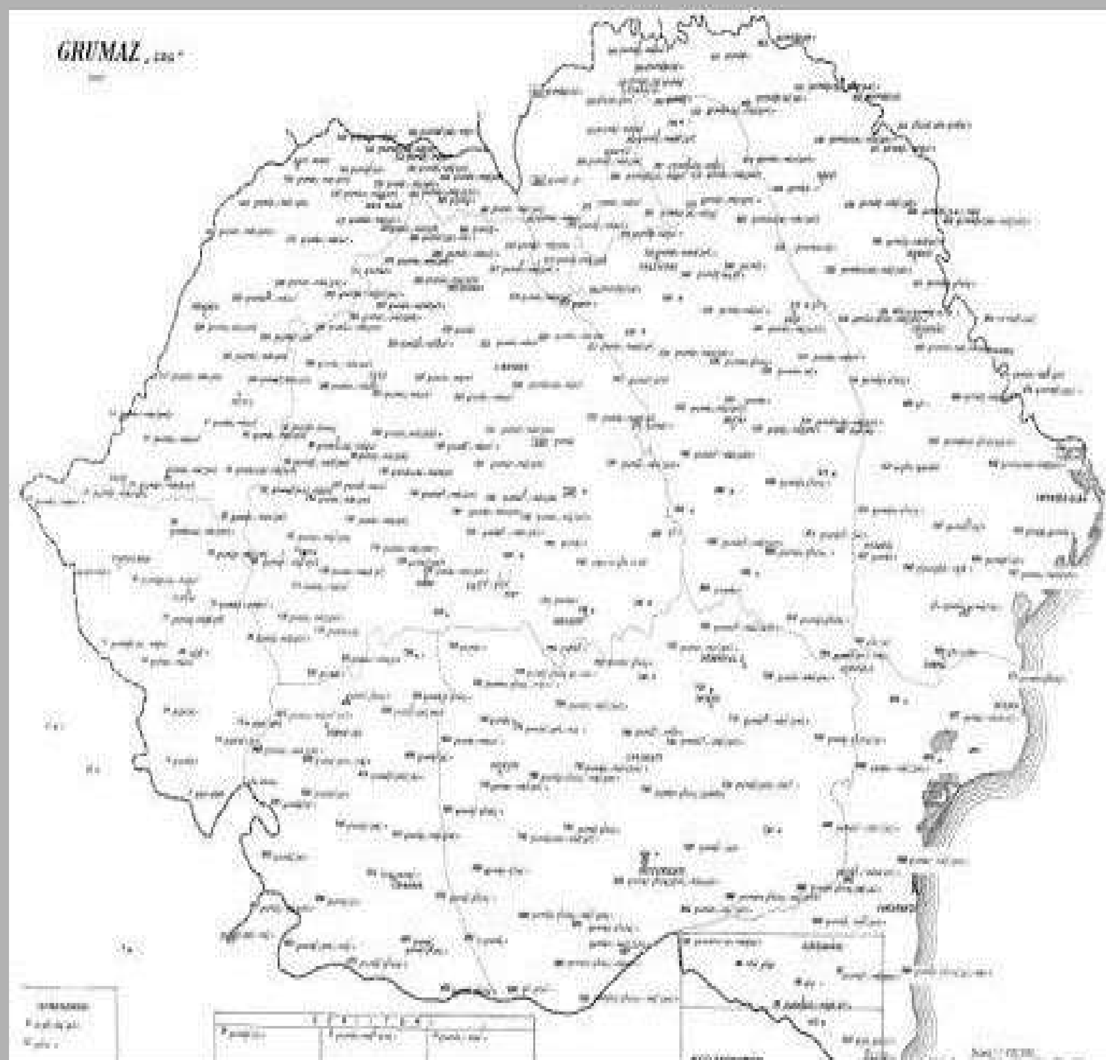
Românii din Voivodina

The area inhabited by Romanians has been and still is larger than that of the present-day Romanian State.

Asen and Peter, the rulers of the Second Bulgarian Empire, painting by Costin Petrescu

The monument of the Asens, Veliko Tarnovo, Bulgaria

Romanians from Vojvodina

Hartă ce înfăţişează răspândireacuvântului „grumaz", din *Atlasul lingvistic*editat de Sextil Puşcariu

Map showing the geographic distribution of the Romanian word *grumaz* ("neck"). *LinguisticAtlas* published by SextilPu"cariuin 1938

Fibulemijlocii din tezaurul got de la Pietroasa(județul Buzău)

Aplice de șa germanice,secolul V, descoperitela Apahida (județul Cluj)

Pateră(vaspentru libație), piesădin acelașitezaur

Cazande ritual ce a aparținut hunilor, secolulV, Desa (județul Dolj)

Middle-sizedfibulas (buckles)from the Gothic thesaurus of Pietroasa,Buzău County

Germanicsaddle brackets,5th century, discoveredat Apahida, Cluj County

Patera,piecefrom the samethesaurus.

Ritualcauldron that belongedto the Huns, 5th century, discoveredat Desa, Dolj County

Exagerat în anii de început ai regimului comunist, aportul slavilor la conturarea civilizației românești medievale a fost totuși unul însemnat. Vreme de câteva secole, în Țara Românească și Moldova, cele două principate medievale extracarpatice, s-a scris cu alfabet chirilic.

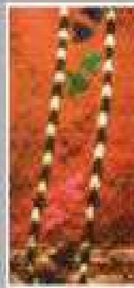
Chiril și Metodiu

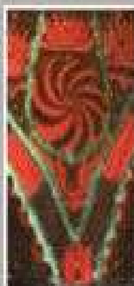
Exaggerated in the early years of the Communist regime, the Slavs' contribution to outlining the mediaeval Romanian civilisation was, nevertheless, an important one. The Cyrillic alphabet was used in writing in Walachia and Moldavia, the two mediaeval Principalities outside the Carpathians for several centuries.

Cyril and Methodius

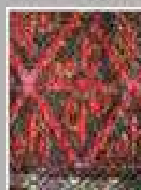
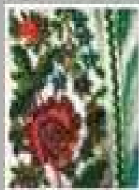

La începuturi, civilizaţia românească a fost ţărănească.

The Romanian civilisation was, at its beginnings, a peasant one.

Sfântul Sava,cel înecat în râul Buzău pentru credinţa sa

St. Sava,who was drowned in the Buzău river for his faith.

Cruce de origine bizantină, Histria, secolul VI

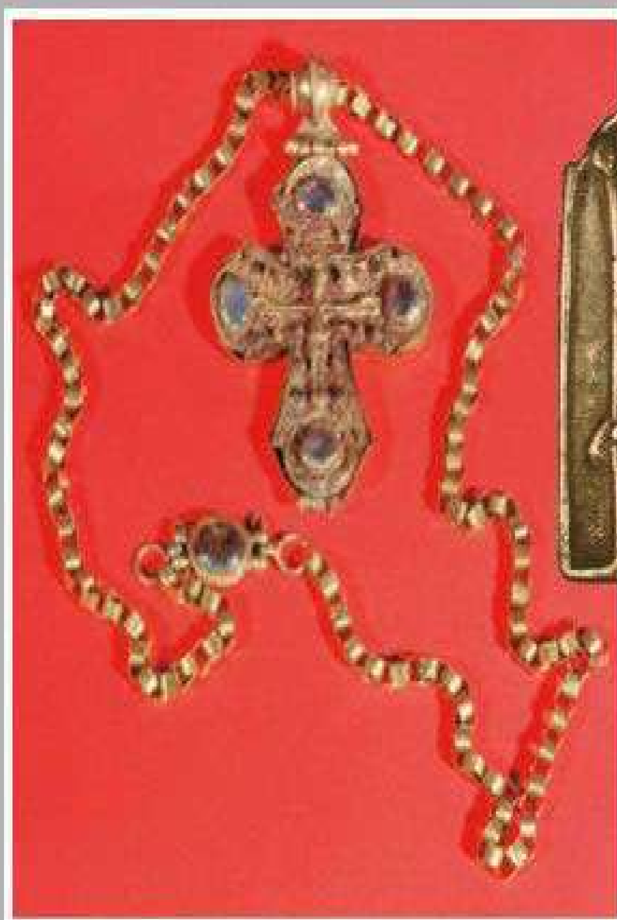
Opaiț descoperit la Luciu, județul Ialomița, de origine orientală sau constantinopolitană

Cross of Byzantine origin, Histria, 6th century

Rushlight discovered at Luciu, Ialomița county, of Eastern or Constantinople origin

Existența unei aristocrații este dovedită de descoperirile arheologice.

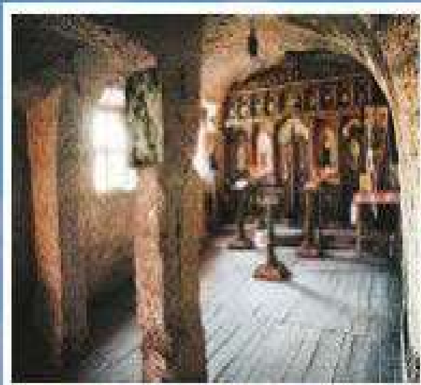
Cruce relicvar. A aparținut unei înalte fețe bisericești. Descoperită la Dinogeția–Garvăn (județul Tulcea), a provenit dintr-un atelier bizantin, secolul XI.

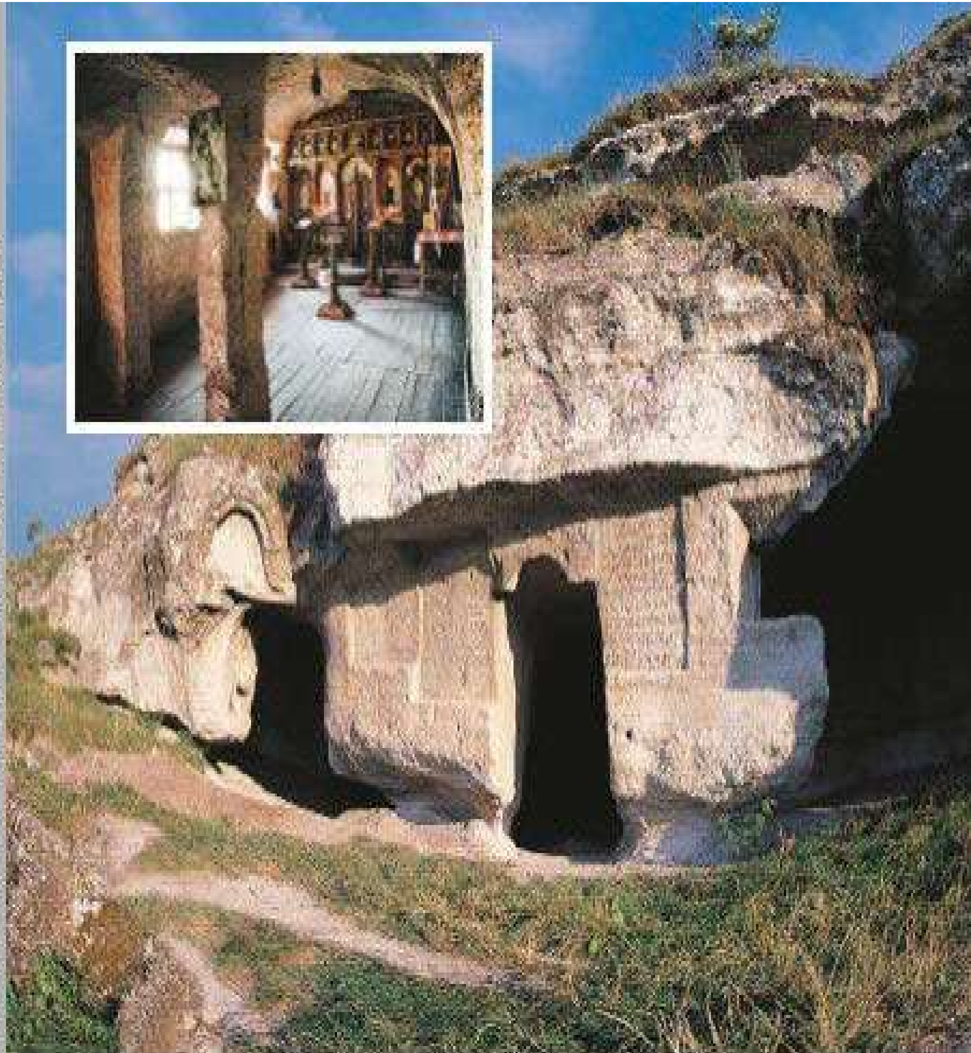
Amuletă din bronz, cu reprezentarea unui sfânt militar, de factură ortodoxă, descoperită la Sălacea (județul Bihor); a aparținut cu certitudine unui nobil român din secolele XI–XII.

The existence of the aristocracy is proved by archaeological discoveries.

Reliquary cross belonging to a high clergyman, discovered at Dinogeția–Garvăn (Tulcea County) originating from a Byzantine workshop, 11th century.

Orthodox–style, bronze amulet with the representation of a military saint, discovered at Sălacea, Bihor County; it belonged to a Romanian nobleman from the 11th–12th centuries.

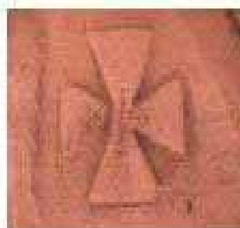

Creştinismul s-a păstrat şi prin aceste biserici rupestre săpate în cretă, la Murfatlar (judeţul Constanţa), asemănătoare celor de la Orheiul Vechi (azi în Republica Moldova).

Christianity was also preserved in these cave churches, carved in a chalk hill, in Basarabi–Murfatlar, (Constanţa County) similar to those in Orheiul Vechi (today in the Republic of Moldova).

Piesedin tezaurul de la Sânnicolau Mare (județul Timiș), azi în Muzeul de Istoria Artei de la Viena, care confirmă arheologic existența formațiunilor prestatale conduse de Glad sau Ahtum

Piecesof the SânnicolauMare thesaurus(Timiș County), today in the Vienna Art History Museum, archaeological confirmation of the existenceof some pre-state systems headed by Glad or Ahtum

Ţinuturile de la sud şi est de Carpaţi au rămas definitiv ataşate Bisericii Răsăritene, ortodoxiei şi formelor de viaţă spirituală de influenţă bizantină.

Ruinele cetăţii bizantine ridicate pe insula Păcuiului lui Soare, secolele X–XII

Medalion medieval descoperit în incinta cetăţii Păcuiului lui Soare... *(dreapta)*

... şi vas smălţuit descoperit în incinta ei

The territories south and east of the Carpathians will remain for ever attached to the Eastern Church, to Orthodoxy and the spiritual ways of life of Byzantine influence.

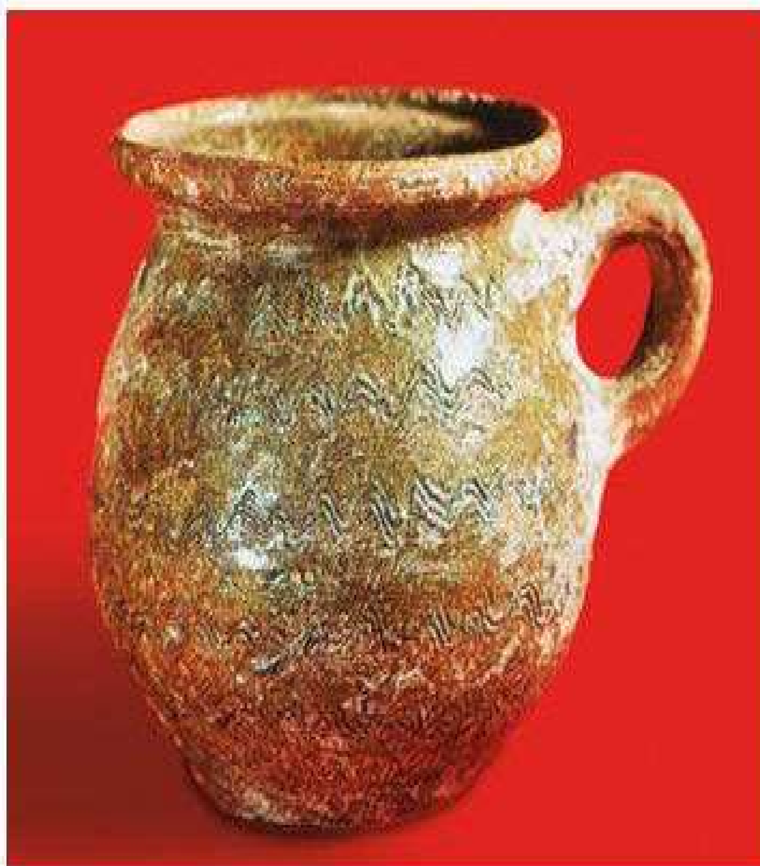
Ruins of the Byzantine fortress built on the Danube island Păcuiul lui Soare, 10th–12th centuries

Mediaeval medallion discovered on Păcuiul lui Soare... *(right)*

... and enamelled vessel unearthed on its premises

Cucerirea Transilvaniei de Regatul Ungariei a adus catolicismul și forme de viață conectate mai strâns la realitățile Europei Centrale.

Ruinele cetății Balvanyos (județul Covasna), datată în jurul anului 1100

The conquest of Transylvania by the Hungarian Kingdom brought Catholicism and ways of life more strongly connected to the realities of Central Europe.

The ruins of Balvanyos Citadel, dated around year 1100, Covasna County

Românii de pe versanţii Carpaţilor erau ortodocşi şi au putut comunica, în ciuda separării în state feudale diferite, prin pasurile munţilor.

Turnu Roşu, pe valea Oltului, lega Ţara Românească de Transilvania: gravură colorată de mână...

... şi acuarelă

Prin pasul Surduc se putea ajunge din Transilvania în Moldova *(dreapta)*

The Romanians, Orthodox believers on both mountain sides of the Carpathians, were able to communicate through mountain passes in spite of being separated in different feudal states.

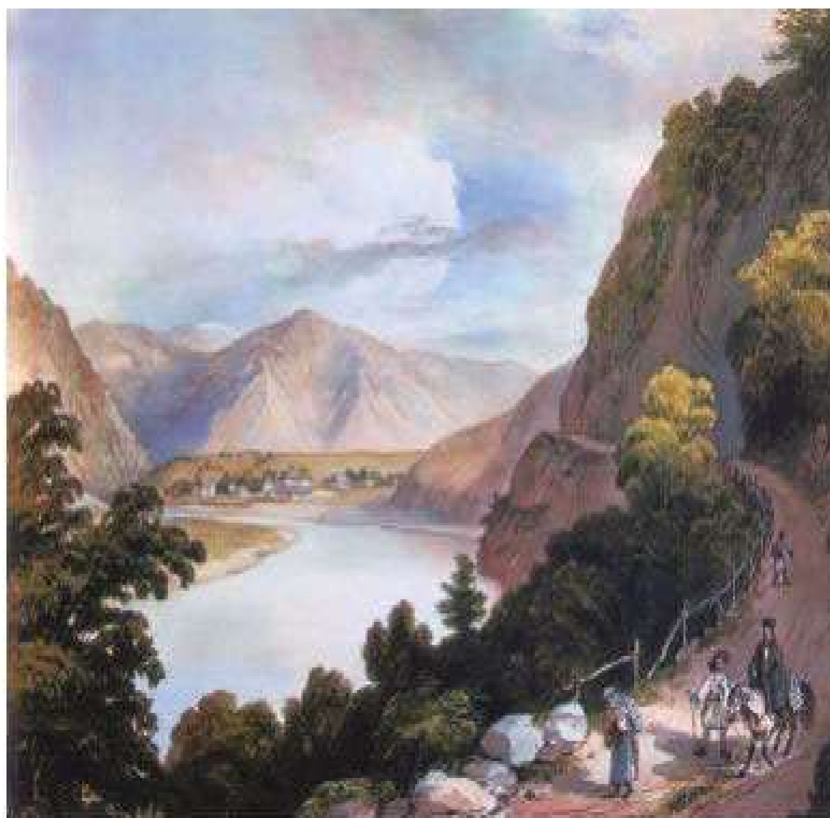
Turnu Roşu, on the Olt River valley, connected Walachia and Transylvania: hand-coloured engraving...

... and watercolour

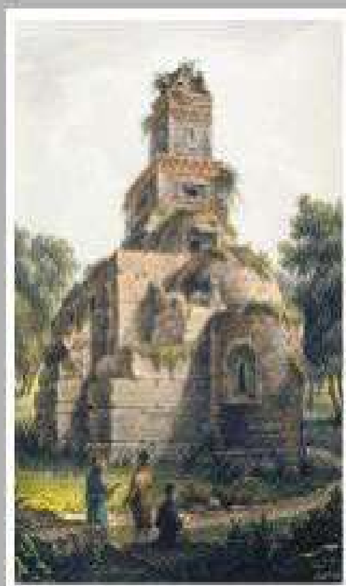
Through the Surduc Pass one could go from Transylvania to Moldavia *(right)*

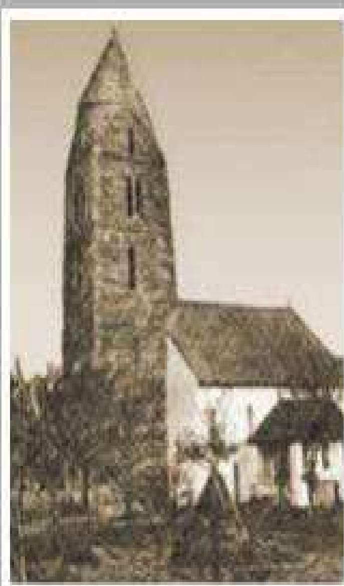

În *Bula de Aur* a regelui Andrei al II-leaal Ungariei, din 1222, este menţionată „Ţara Românilor" din ţinutul Făgăraş. Sibiu, gravură din secolul XIX

Biserica din Densuş, litografie color din 1821,... *(jos, stânga)*

... şi cea din Strei atestă continuitatea de locuire a românilor alături de nou-veniţi: saşi, unguri şi secui *(jos, dreapta)*

The Golden *Bulla* of King Andrew II of Hungary mentions in 1222 "The Romanians' Country" in Făgăra" lands. Sibiu. 19th century engraving

The Church of Densu", colour lithograph from 1821... *(bottomleft)*

... and the Church of Strei confirm the continuous living of Romanians beside newcomers: Saxons, Hungarians and Szeklers *(bottomright)*

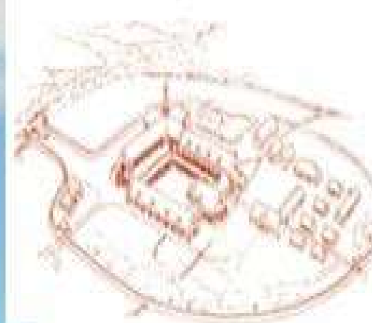
La începutul secolului XIII, călugării cistercieni de la mănăstirea Igriș întemeiază la Cârța (județul Sibiu) abația filială. Era înzestrată la 1223, cu Cisnădioara, „ținutul luat de la valahi".

Imagini ale ctitoriei și o reconstituirea complexului abațial *(jos)*

At the beginning of the 13th century, Cistercian monks from Igriș Monastery founded a branch abbey at Cârța, Sibiu County. In 1223 it was endowed with Cisnădioara, "the land taken from the Vlachs".

Modern images and a reconstruction of the abbey compound *(bottom)*

Biserica din Cisnădie, ridicată în secolul XIII şi transformată în secolul XV...

... şi curtea interioară

Catedrala din Alba Iulia, înălţată la jumătatea secolului XIII *(sus, dreapta)*

Cetatea ţărănească din Cristian (judeţul Sibiu)

The church in Cisnădie, built in the 13th century and altered in the 15th century...

... and its inner courtyard

Alba Iulia Cathedral, erected in the middle of the 13th century *(top, right)*

Peasant fortress of Cristian, Sibiu County

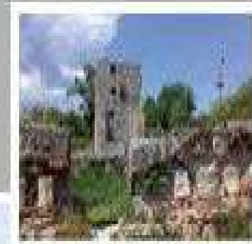
Cetatea Deva, ale cărei prime fortificații datează din secolul XIII...

DevaCitadel, whose first defenceworks date from the 13th century....

... şi cea ridicată la Turnu Severin, în ŢaraRomânească

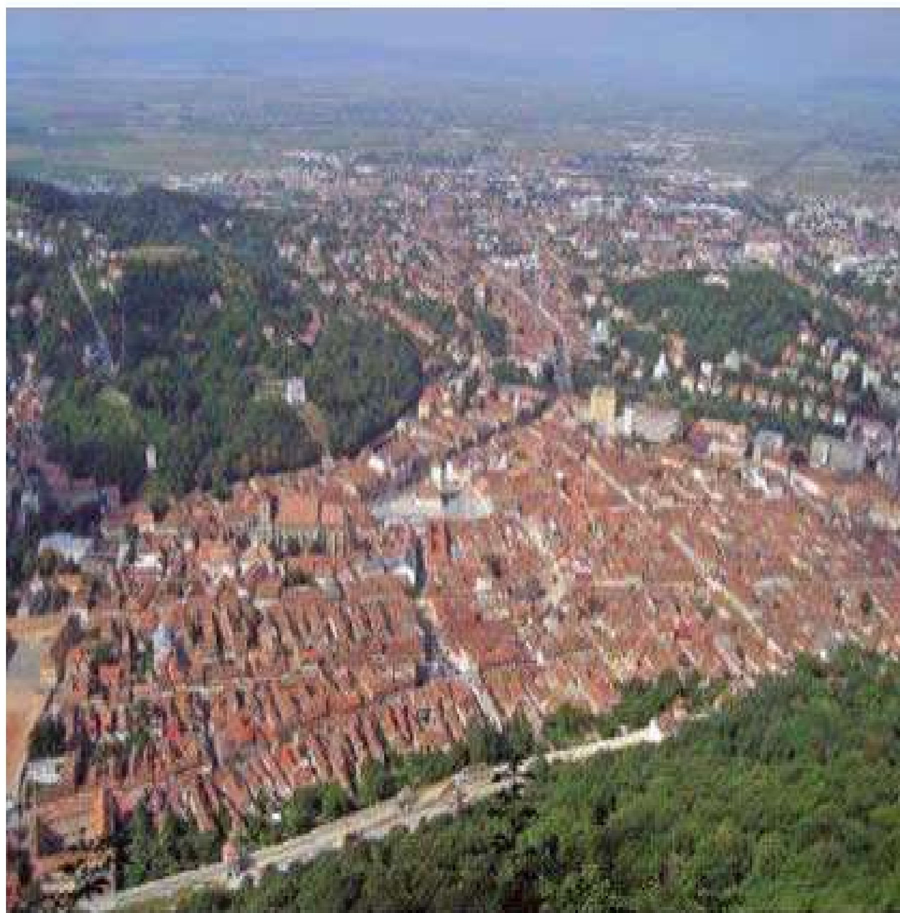
... and the citadel built at Turnu Severin, in Walachia

Transilvania a cunoscut un grad de urbanizare mai ridicat decât al celorlalte două principate româneşti.

Sighi°oara

Braşov

Transylvania saw a much higher urbanisation level than the two other Romanian Principalities.

Sighişoara

The city of Bra°ov

Cetatea țărănească de la Câlnic, atestată documentar din secolul XIII

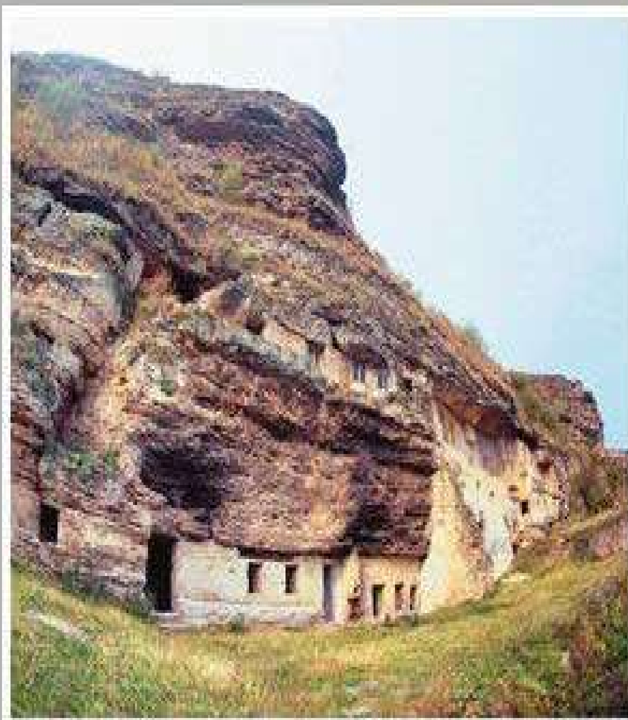
Invazia mongolă din 1241, miniatură din *Codex Hedwig*, 1353

The peasant fortress of Câlnic, first documented in the 13th century

The Mongolian invasion of 1241, miniature from *Hedwig Codex*, 1353

Aşezareamedievală de la Orheiul Vechi, aflată multă vreme sub stăpâniretătară

The mediaeval settlementin Orheiul Vechi was for a long time under Tartar domination.

Mănăstirea rupestră de la Ţipova–Horodişte, secolulXIII, azi în RepublicaMoldova

The cavemonastery in Þăpova–Horodi°te, 13th century, nowadaysin the Republicof Moldova

Biserica fortificată din Cincu (județul Brașov)

The fortified church in Cincu, Brașov County

Cetatea ţărănească
de la Râşnov,
construcţie începută
în secolul XIV

Peasant citadel
of Râşnov, whose
construction started
in the 14th century

Cetatea Rupea domina așezarea cu același nume.

Turnul Blănarilor din Aiud, unul dintre primele centre de colonizare săsească *(jos, stânga)*

Cetatea din Târgu Mureș, menționată la 1316.

Rupea Fortress dominated the settlement with the same name.

Furriers' Tower in Aiud (town documented in 1301), one of the first centres of Saxon colonization *(bottom left)*

Fortress of Târgu Mure°, documented in 1316.

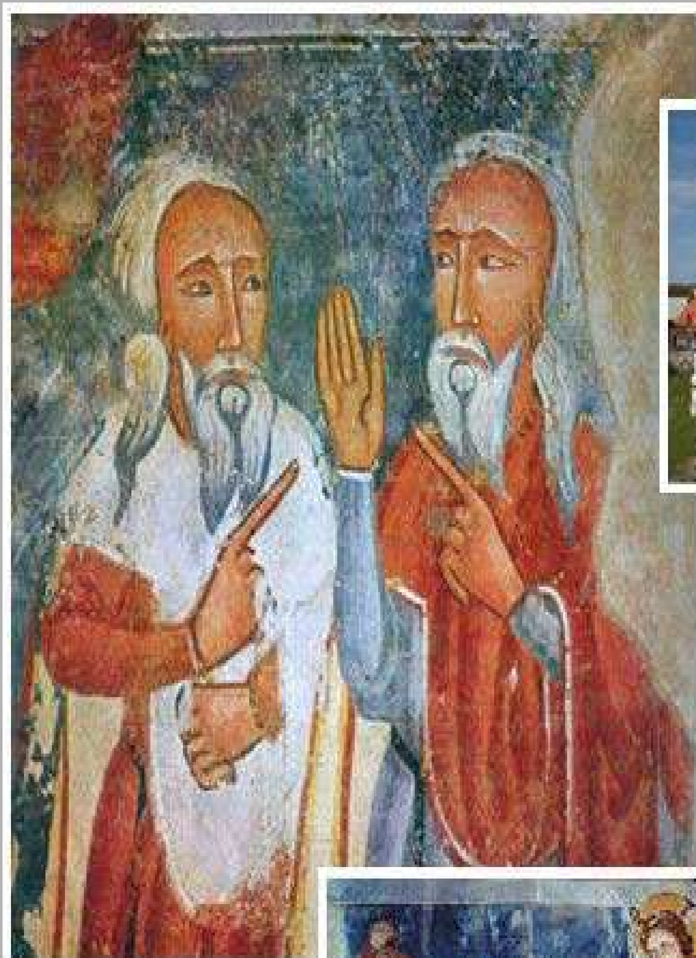
Sighişoara,unul dintre oraşeleunde apăreau, în noiembrie 1376, primele statute de breaslă

SighPoara,one of the towns where the first guilds' statutesappeared,in November1376

În 1382–1383 are loc răscoalalocuitorilor din scaunul Sibiu, condusăde Vladimir şi cneazul Cândea, la care au participat şi ţărani români de la sud de Carpaţi. Bisericaevanghelică din Sibiu, secolele XIV–XV

In 1382–3 the uprising of the inhabitants from Sibiuareatook place under the leadership of Vladimir and knez Cândea;Romanian peasantsfrom the south of the Carpathiansjoined in. Evangelicchurch in Sibiu,14th–15th centuries

Biserica romano-catolică din Ghelința (județul Covasna)

Intrarea în Ierusalim (detaliu)...

...și *Biciuirea lui Hristos (detaliu)*

Fortified church of Ghelința, Covasna County

... *Entrance into Jerusalem (detail)*

...and *Flagellation of Christ (detail)*

Diademă descoperită la Cotnari, datată între 1200 și 1400

Tiara discovered at Cotnari, dated 1200–1400

La 1300 este atestat orașul Câmpulung Muscel cu o puternică prezență catolică.

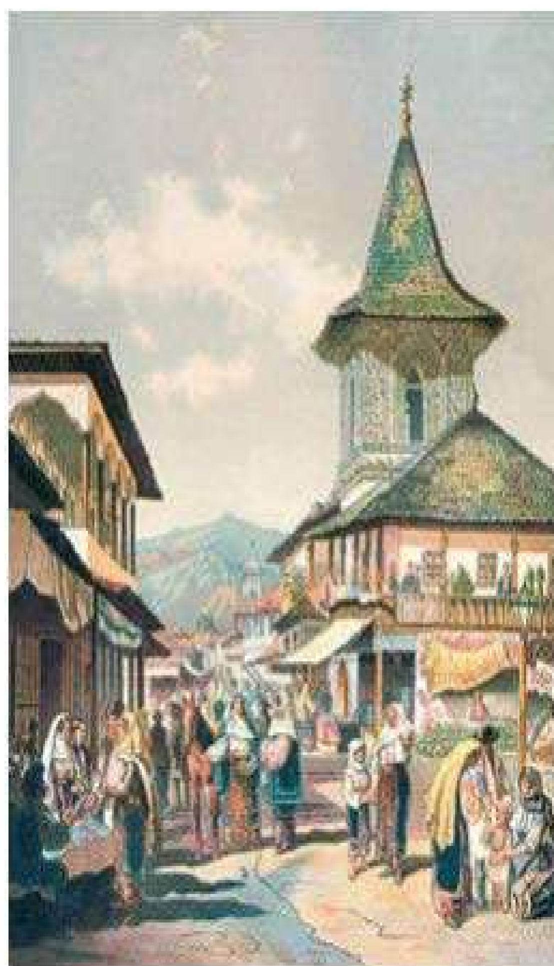
Imagine de secol XIX a orașului...

... și corul Bărăției

The town of Câmpulung Muscel was officially documented in 1300, with a strong Catholic population.

The town in the 19th century...

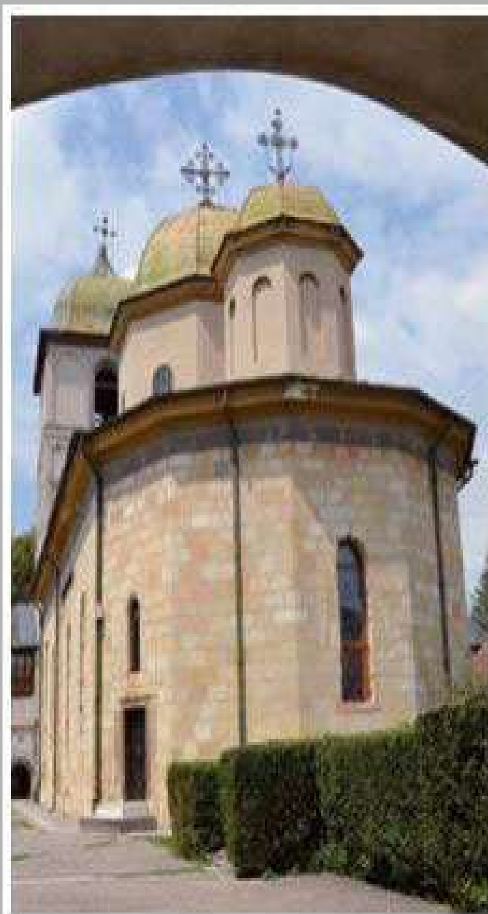
... and the Bărăția Catholic church choir

Negru Vodă

Cetatea atribuită lui Negru Vodă *(sus, dreapta)*

... și biserica Negru Vodă din Câmpulung Muscel

Pisania deasupra intrării

Negru Vodă (Black King)

The fortress attributed to Negru Vodă *(top right)*

... and the Negru Vodă Church in Câmpulung Muscel

Inscription above the entrance door

Basarabi, tablou votiv din Biserica Domnească din Curtea de Argeș

Două imagini ale bătăliei de la Posada: una din *Cronica pictată de la Viena*...

... și alta din *Chronica Hungarorum* (jos)

Voivode Basarabi, votive painting from the Princely Church of Curtea de Arge°

Battle of Posada: miniature from *Vienna Illuminated Chronicle*...

... and another one from *Chronica Hungarorum* (bottom)

La jumătatea secolului XIV începe construcţia catedralei gotice din Cluj.

Construction of the Gothic Cathedral begins in Cluj in the middle of the 14th century.

Vlaicu (Vladislav), domn al Țării Românești 1364–1376, frescădin catedralade la Curtea de Argeș

BisericaDomnească Sf. Nicolaedin Curtea de Argeș, secolulXIV *(dreapta)*

Vlaicu (Vladislav), ruler of Walachia (1364–1376), fresco from Curtea de Argeº Cathedral

St. NicholasPrincely Church of Curtea de Argeº, 14th century *(right)*

Iisussearată apostolilor la Marea Tiberiadei, detaliu din frescabisericiiSf. Nicolaede la Curtea de Argeș

Jesusappearsto the Apostlesat the Seaof Galilee, frescodetail, St. NicholasChurch, Curtea de Argeº

Vlaicu Vodă cu soţia Ana, detaliu din frescade la Biserica Sf. Nicolaedin Curtea de Argeş

Hrisovde la Vladislav I (Vlaicu)(1374), prin care dăruieşte mănăstirii Vodiţa, ctitoria sa, sate şi alte bunuri *(fundal)*

Frontispiciulunui tetraevangheliarce a aparţinut, probabil, mănăstirii Vodiţa

Ferecăturaunui tetraevangheliarce a aparţinut, probabil, mănăstirii Tismana

Vlaicu Vodă and his wife Ana, fresco detail, St. Nicholas Church, Curtea de Arge°.

Document issuedby Vladislavl (Vlaicu) (1374) endowing VodiþaMonastery, his foundation, with villagesand other assets*(background)*

Title page of a Four GospelsBook that probably belonged to VodiþaMonastery

Coverbinding of a Four Gospels Book that probably belonged to Vodiþa Monastery

Pafta din aur și bronz turnat, cizelat și emailat, produsă într-un atelier transilvănean, secolul XIV, descoperită în mormântul atribuit lui Radul (1377–1385) din biserica Sf. Nicolae, Curtea de Argeș

Aplică din aur, de modă franceză, reprezentând o nobilă doamnă (era însoțită de o figurină ce înfățișa un senior îmbrăcat după moda occidentală); piesă descoperită în Țara Românească

Buckle of gold and moulded, chiselled, and enamelled bronze, created in a Transylvanian workshop in the 14th century, and discovered in the grave of (probably) Radul (1377–85) in St. Nicholas Church, Curtea de Arge°

French-style golden bracket representing a noble lady (it was accompanied by a figurine that represented a feudal lord dressed in Western fashion); discovered in Walachia

Dragoş,pictură din secolulXIX...

... şi *Dragoş Vodă la vânătoareazimbrului*, într-un tablou din secolulXIX

Bogdan, pictură din secolulXIX *(jos)*

Tablou votiv din mănăstireaBogdana, ctitorie a lui Bogdan I

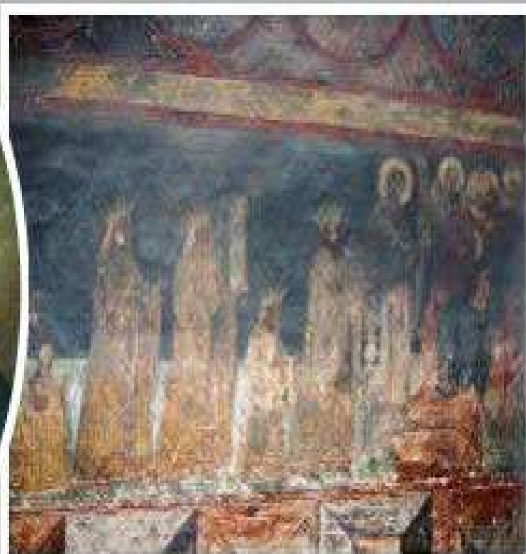
Drago°, 19th century painting...

... and *Dragoş Voivode hunting the bison*, another 19th century painting

Bogdan, 19th century painting *(bottom)*

Votive painting in BogdanaMonastery, Bogdan I's foundation

Petru al II-lea Mușat, domn al Moldovei (1375–1391)

Biserica din Rădăuți, ctitorită de Petru al II-lea

Biserica Mirăuți, locul de încoronarea domnilor Moldovei, imagine din secolul XIX...

... și azi, după restaurare

Petru (Peter) II, ruler of Moldavia (1375–91)

The Church of Rădăuți founded by Petru II

The Church of Mirăuți, the coronation place of Moldavian rulers, as it looked in the 19th century... .

... and nowadays, after being restored

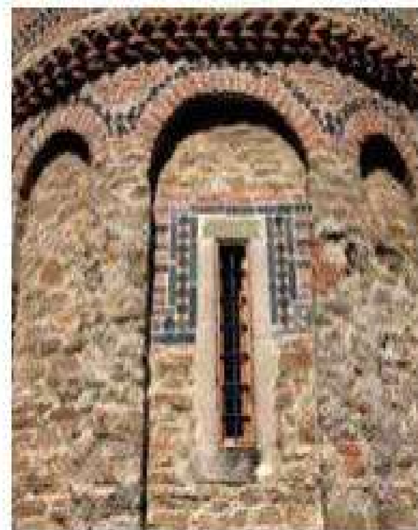

Cetatea Sucevei

Suceava Fortress

Mânăstirea Neamţ...

... şi biserica Sfânta Treime din Siret, ctitorii ale lui Petru al II-lea Muşat

Neamţ Monastery...

... and the St. Trinity Church in Siret, both foundations of Petru (Peter) II Mu^at

Roman I, domn al Moldovei (1392–1394)

Sigiliul şi...

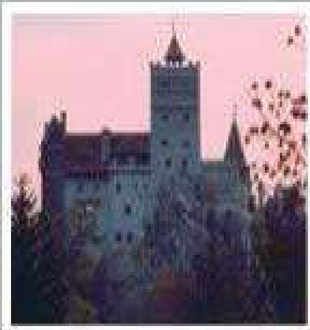
... stema sigiliului său, 1393

Roman I, ruler of Moldavia (1392–4)

Roman I's seal and...

... his coat of arms, 1393

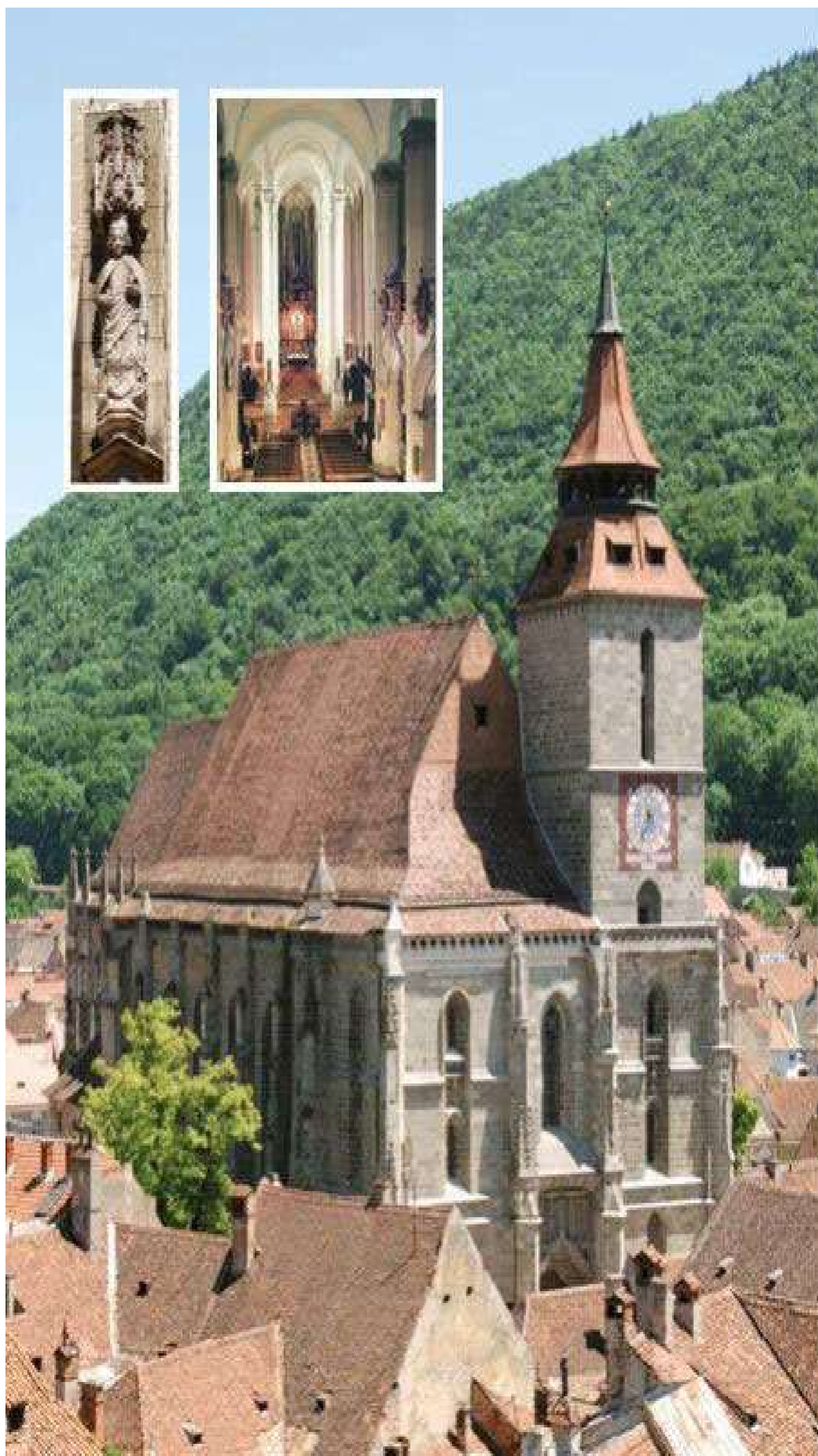

În 1378 începe construcţia castelului Bran. O gravură fantezistă *(sus, stânga)* şi imagini ale castelului

Construction of Bran Castle started in 1378. Fanciful engraving *(top left)* and some real images

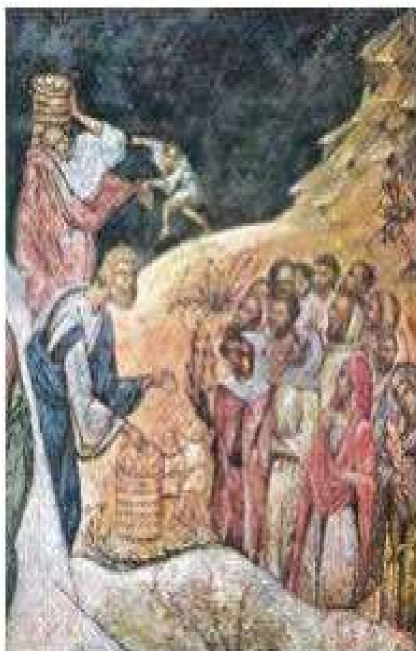
BisericaNeagră din Braşov,numită astfel după incendiul din secolulXVII

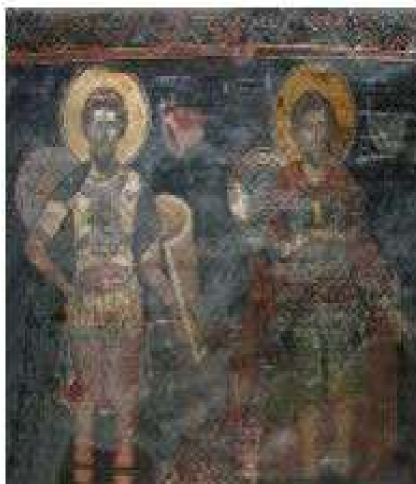
Interiorul Bisericii Negre, vedere spre altar

BlackChurch in Bra°ov, named so after a fire in the 17th century

BlackChurch – interior view toward the altar

Mircea şi fiul său Mihail, tablou votiv de la Cozia

Înmulţirea pâinilor, frescădin biserica Sf. Nicolae, Curtea de Argeş *(detaliu)*

Sfinţi militari, frescădin Biserica Sf. Nicolae, Curtea de Argeş

Mircea and his son Mihail, votive painting in Cozia Church

Feedingthe multitude, fresco detail from St. NicholasChurch, Curtea de Arge°

Military saints, fresco in St. Nicholas Church, Curtea de Arge°

Mircea cel Bătrân în frescade la biserica Sf. Nicolae, Curtea de Argeş

Mircea the Old, ashe appearsin the fresco of St. NicholasChurch, Curtea de Arge°

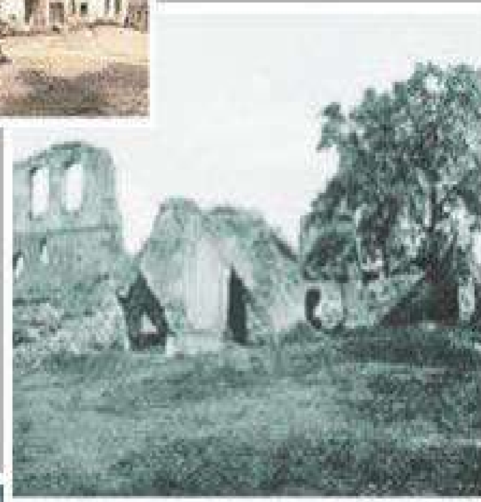

RuineleCurţii Domneşti din Târgovişteîntr-o imagine din secolul XIX...

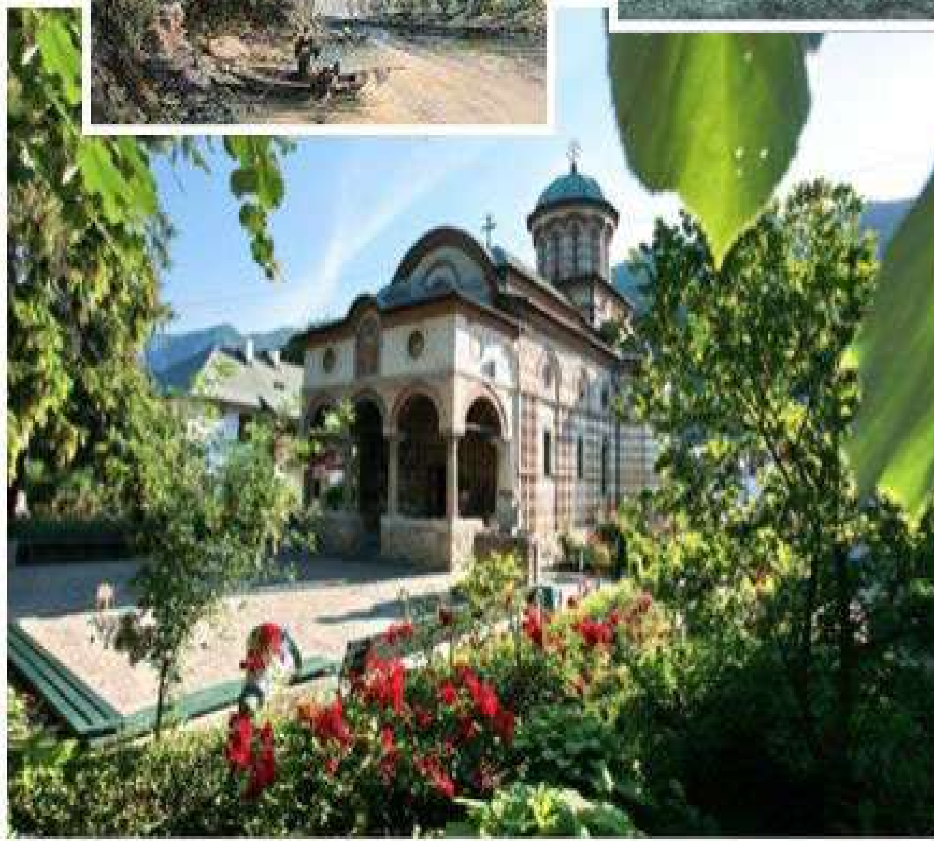
... şi o fotografie din 1906

Ruinsof the Princely Court of TârgovPte in a 19th century picture...

... and in a photograph from 1906

MănăstireaCozia, ctitorită de Mircea cel Bătrân în 1388, într-o acuarelădin secolulXIX...

... şi vedere contemporană

Cozia Monastery, founded by Mircea the Old in 1388, 19th century watercolour

... and its modern state

Biserica Bucur în secolul XIX, în ansamblul mânăstirii Radu Vodă

Biserica Bucur Ciobanul din București, ctitorită la 1416 de Mircea cel Bătrân, spune tradiția, pe locul fostei biserici de lemn a lui Bucur Ciobanul *(jos)*

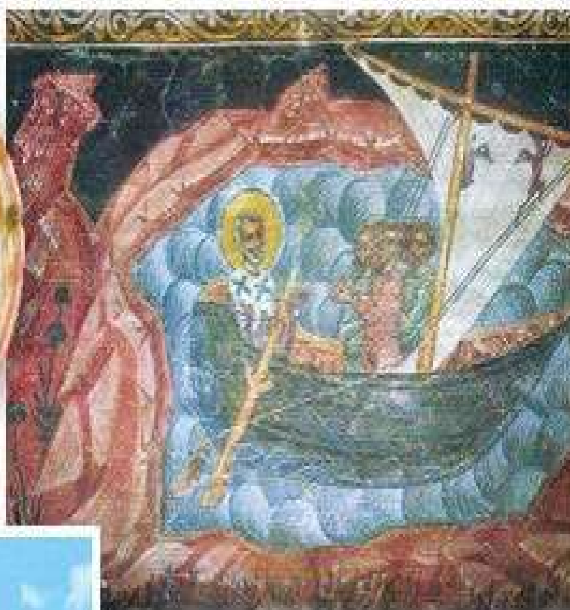
Bucur Church in the 19th century, inside Radu Vodă Monastery

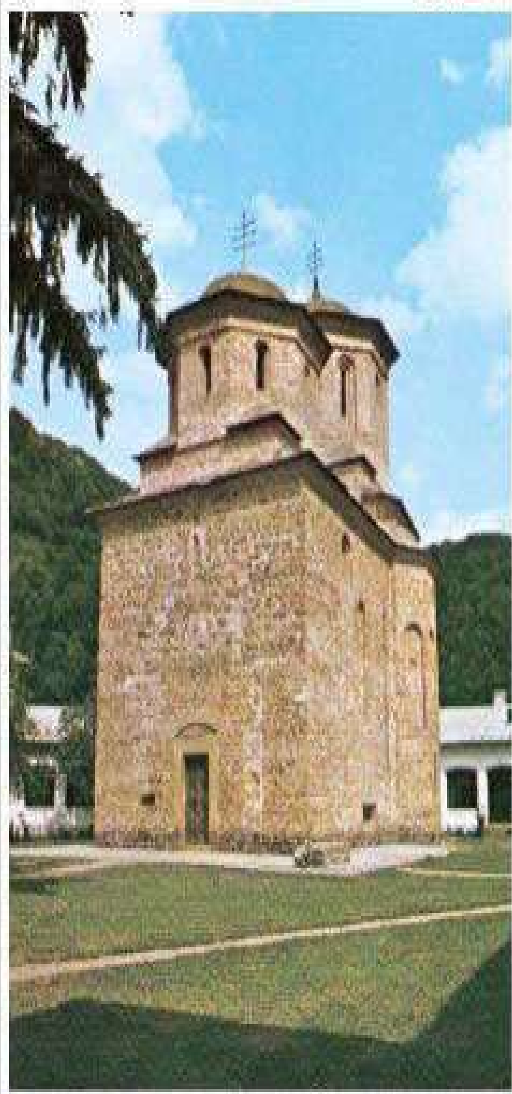
Bucur the Shepherd Church in Bucharest was founded by Mircea the Old in 1416, according to the legend on the very site of the former wooden church of Bucur the Shepherd *(bottom)*

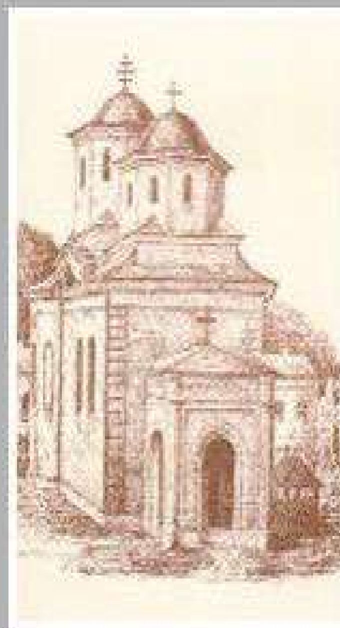

Vas smălţuit descoperit la Zimnicea, sfârşitul secolului XIV

Sf. Nicolae salvează viaţa unor corăbieri pe mare, frescă din biserica Sf. Nicolae, Curtea de Argeş, *(detaliu)*

Enamelled vessel discovered at Zimnicea, end of the 14th century

St. Nicholas saves the lives of some seamen on the sea, fresco *(detail)*, St. Nicholas Church, Curtea de Arge³

Biserica mănăstirii Tismana, după 1950

The church of Tismana Monastery after 1950

Biserica mănăstirii Tismana, după 1855

The church of Tismana Monastery after 1855

Mănăstirea Râmeţ, judeţul Sibiu *(pagina următoare)*

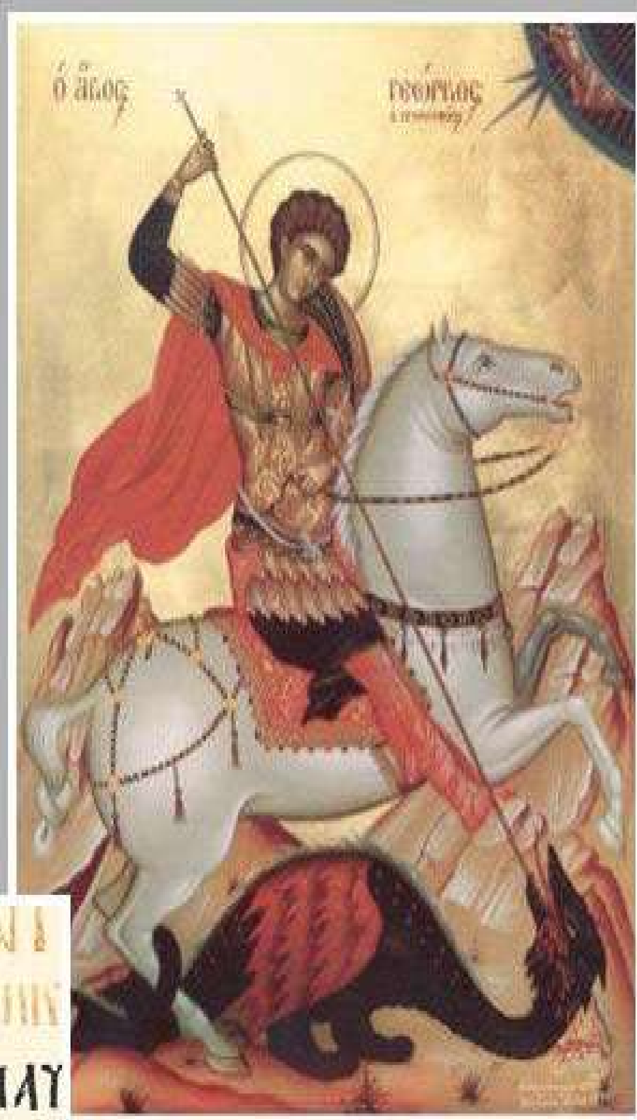
Râmeţ Monastery, Alba County *(next page)*

Iuda primind arginţii trădării, frescă din biserica de la Mălâncrav (judeţul Sibiu), ce aparţine stilului gotic internaţional

Judas receiving the betrayal money, fresco from Mălâncrav Church, Sibiu County, international Gothic style

SECOLUL

XV

CENTURY

Veacul cruciadei

Abandonată de Curţile occidentale după eşecul de la Nicopole (1395), cruciada (confruntarea cu islamul) rămâne o realitate pe linia Dunării. Instalarea otomanilor în Europa şi înaintarea lor către Europa Centrală – de care nu au reuşit niciodată să treacă – provoacă, până în îndepărtata Anglie, un soi de isterie colectivă, cu punctul culminant în jurul anului căderii Constantinopolului bizantin, 1453. Dar nu se produce nici un fel de răspuns militar concret. Până şi Iancu de Hunedoara, cel pe care papa îl numea „atlet al lui Hristos", condiţionează ajutorul său pentru ultimul împărat bizantin şi în final nici nu îl acordă. Cu câţiva ani înainte, în 1444, la Varna mai avusese loc o tentativă palidă de cruciadă, soldată cu moartea regelui ungar. Armatele cavalerilor occidentali cuirasaţi nu aveau nici o şansă în faţa iuţilor spahii şi a temuţilor ieniceri. Doar condotieri italieni dornici de aventură – precum florentinul Filippo de Scolari, cunoscut în propria ţară ca Pippo Spano – mai vin dinspre Apus. Şi scrisori de mulţumire cu multe laude, precum cele trimise de Vatican lui Iancu sau lui Ştefan cel Mare.

Pentru domnii români, cruciada rămâne o realitate de fiecare zi. Prăbuşirea statelor creştine din sudul Dunării elimină orice barieră din calea oştilor sultanului. Într-o manieră simplistă, domnii români au fost împărţiţi uneori în două categorii: cei care au luptat cu otomanii şi cei care au pactizat cu Poarta. Realitatea a fost mult mai complexă. Capacitatea de rezistenţă a depins şi de caracterul domnului respectiv, dar şi de conjunctura internă şi externă. Ţările române s-au aflat, mai multe secole, la intersecţia unui triunghi de forţe. În veacul XV, el era format din Regatul Ungariei, cel polon şi Imperiul Otoman. Doar un Iancu de Hunedoara, în perioada cât a fost şi guvernator al Ungariei, a avut forţa să strângă, vremelnic, în jurul său pe domnul Ţării Româneşti şi pe cel al Moldovei, într-un proiect ce va căpăta în următoarele două secole numele de *Restitutio Daciae*. Şi doar Ştefan cel Mare, care a dominat istoria românească o jumătate din acest veac XV, a avut abilitatea de a folosi două dintre cele trei forţe ale triunghiului contra celei de a treia: când s-a luptat cu otomanii, l-au ajutat ungurii şi polonii; când l-a înfruntat pe Matei Corvin, a avut sprijinul Porţii şi pe al regelui polon; când s-a bătut cu acesta din urmă în Codrii Cosminului, l-au ajutat sultanul şi regele Ungariei.

În rest, au fost nenumărate tentative de respingerea presiunilor otomane (dar şi a celor ungare şi polone) soldate cu succese vremelnice. Cel mai cunoscut domn al veacului XV pentru occidentali, Vlad Ţepeş (numit Dracula, în urma răutăţilor puse pe seama lui de saşii nemulţumiţi că le refuza privilegiile comerciale), a trebuit până la urmă să plece capul.

De altfel, Ţara Românească intră prima în acel sistem de relaţii speciale cu Poarta ce va căpăta, din veacul următor, numele de „dominaţie otomană". La 1420, otomanii impun pentru prima oară domnul dorit de ei în Ţara Românească. În 1432 se produce cea dintâi închinare personală a unui domn în faţa sultanului, iar în 1436 Vlad Dracul, tatăl lui Ţepeş, merge personal să prezinte sultanului haraciul (darea în bani). La jumătatea secolului, moneda Ţării Româneşti se aliniază asprului otoman.

Moldova, mai ferită cumva, își face închinarea doi ani după căderea Constantinopolului, în 1455, printr-un act hulit pe nedrept, ca și domnul care l-a înfăptuit, Petru Aron. Era singura cale prin care negustorii moldoveni mai puteau avea acces la comerțul ce se prelungea peste Marea Neagră.

De altfel, mulți alți domni, blamați pentru politica lor față de Poartă, au făcut gesturi menite să protejeze ortodoxia din sudul Dunării. Unul dintre ele a fost solicitarea unor mănăstiri din Bulgaria, Serbia sau de la Sfântul Munte ca timaruri. În calitate de timarioți, ei puteau interveni în apărarea lăcașurilor respective contra abuzurilor unor dregători ai imperiului. Veniturile care li se cuveneau ca timarioți erau lăsate mănăstirilor pentru întreținere. Era singura modalitate prin care calitatea de ctitor din dreptul bizantin (ce presupunea și protecția ulterioară a lăcașului) mai putea fi exercitată în cadrul dreptului islamic.

Cât privește sprijinul puterilor creștine din zonă în această operă de cruciadă, el era condiționat de propriile interese. În 1412, Ungaria și Polonia se înțeleg să împartă Moldova, dacă aceasta nu va acționa conform intereselor lor, iar în 1497 armata regelui polon intră în Moldova cu intenția declarată de a merge la cruciadă și cu cea ascunsă de a-l detrona pe Ștefan cel Mare.

Permanentele rivalități dintre domnii români nu aveau cum să ajute efortul de cruciadă. Ascunse cu grijă vreme de aproape 50 ani de istoriografia comunistă, din teama de a nu afecta „istoria unică și unitară a poporului român", asemenea conflicte nu se deosebesc cu nimic de războaiele dintre comitatele și ducatele franceze, dintre statele italiene sau dintre principii germani. În același timp, conștienți că vorbesc aceeași limbă, la frații lor căutau domnii români sprijin când voiau să ridice steagul luptei antiotomane. Posesiunile pe care și domnul Țării Românești, și cel al Moldovei le-au avut peste munți, în Transilvania, au contribuit la păstrarea unei legături între românii de pe cei doi versanți ai Carpaților.

Pe fondul acestui zbucium se consolidează și instituțiile țării. Transilvania își continuă evoluția autonomă în cadrul Regatului Ungariei, cu instituții mai apropiate de ale feudalismului occidental. De altfel, aici aservirea țărănimii este un proces aproape încheiat – doar în „țările" de margine mai supraviețuiesc mici comunități libere. Diferența față de cele două principate de la sud și est de Carpați o mai dă un fenomen. Comunitatea săsească impune un model de organizare a „societății civile". În fața raziilor otomane, nu se alege calea refugiului în pădure, a incendierii holdelor și otrăvirii fântânilor, ci se înalță fortificații (cetăți țărănești sau biserici cu ziduri și turnuri de apărare), în care locuitorii satului se pot retrage în caz de pericol.

Românii sunt excluși de la viața politică prin acel *unio trium nationum* din 1437. Nobilimea română care vrea să își păstreze privilegiile trebuie să se maghiarizeze.

Domnii Ţării Româneşti şi ai Moldovei continuă să fie zugrăviţi în costume occidentale.

Ritualul la Curte este însă bizantin, ca şi mare parte a dregătorilor. Curtea domnului este itinerantă, chiar dacă cetăţi mai puternice se ridică la Târgovişte sau Suceava. Puterea îi este permanent disputată de boieri. Abia în a doua parte a domniei reuşeşte Ştefan cel Mare să iscălească singur acte de domnie, fără să fie nevoie şi de peceţile boierilor săi.

În această rivalitate între domn şi boieri se ajunge până acolo încât, după moartea lui Alexandru cel Bun, Moldova se împarte în două – Ţara de Sus şi Ţara de Jos–, cu doi domni şi două sfaturi de boieri. La fel şi în Ţara Românească, unde, dincolo de Olt, rămâne multă vreme o „ţară", Bănia Craiovei.

Lipsa unui sistem clar de succesiune la tron face ca orice „os domnesc" să poată emite pretenţii şi să poată cere ajutor puternicilor vecini, cu care să alunge pe cel aflat în scaun. Domnul învins, când scapă cu viaţă, pleacă în exil, însoţit de boierii rămaşi credincioşi. Acolo unelteşte să revină pe tronul rivalului său.

Viaţa religioasă rămâne la fel de tolerantă, mai ales în Moldova, unde îşi găsesc adăpost eretici husiţi condamnaţi de Conciliul de la Konstanz şi unde catolicismul se simte mult mai bine decât în Ţara Românească.

Curentele artistice ale Occidentului ajung aici mediat, prin Ungaria şi Polonia, şi se îmbină în creaţiile splendide ale artei moldoveneşti din vremea lui Ştefan cel Mare. Dar şi influenţele orientale, venite din sudul Dunării sau de peste Marea Neagră, încep să îşi facă simţită prezenţa, pentru a ajunge să domine, la nivel ornamental, nu structural, în veacul următor.

The Crusade Century

Abandoned by the Western Courts after the failure at Nicopolis (1395), the crusade (the confrontation with Islam) remained a reality on the Danube line. The settling down of the Ottomans in Europe and their advancement towards Central Europe – beyond which they never managed to pass – aroused a sort of collective hysteria as far as the far-off England, with its acme around the year 1453, and the fall of Byzantine Constantinople. But there was no concrete military response. Even John Hunyadi (Iancu de Hunedoara), whom the Pope called "Christ's Champion", conditioned his help to the last Byzantine Emperor and, finally, didn't even grant it. A few years before, in 1444, there was a pale crusade attempt at Varna resulting in the death of the Hungarian king. The armies of the Western men-of-war knights didn't have any chance again the nimble spahis and the dreaded janissaries. Only Italian condotieres eager of adventure – as the Florentine Filippo de Scolari, known in his own country as Pippo Spano – came from the West. And letters of gratitude with lots of praises, as the ones sent by the Vatican to John Hunyadi or Stephen the Great.

For the Romanian rulers, the crusade remained a daily reality. The collapse of the Christian states south of the Danube eliminated all barriers from the way of the Sultan's armies. Romanian rulers were sometimes simplistically divided in two categories: those who fought against the Ottomans and those who came to terms with the Porte. The reality was much more complex. Resistance capacity depended on the character of the ruler, but also on the internal and external conjuncture. For several centuries, the Romanian Countries were at the intersection of a triangle of forces. In the 15th century, this was made up of the Hungarian Kingdom, the Polish one, and the Ottoman Empire. Only someone like John Hunyadi, while he was also Governor of Hungary, had the force to gather temporarily around him the rulers of Walachia and Moldavia in a project that would be named *Restitutio Daciae* during the following two centuries. And only Stephen the Great, who dominated the Romanian history in the second half of the 15th century, had the ability to use two of the three forces of the triangle against the third one: when fighting the Ottomans he was backed up by Hungarians and Poles, when confronting Matthias Corvinus he had the support of the Porte and the Polish King, when fighting the latter at Codrii Cosminului he received help from the Sultan and the King of Hungary.

Other than that, there were countless attempts to reject the Ottoman pressure (but also the Hungarian and Polish ones), ending in temporary successes. The best known ruler of the 15th century, Vlad the Impaler (Dracula for the Westerners, due to the ill-wills attributed to him by the Saxons dissatisfied with his refusal to grant them commercial privileges) had to finally bow the knee.

Walachia was the first to join that system of special relations with the Porte that would receive, in the following century, the name of "Ottoman domination". In 1420 the Turks imposed for the first time a ruler of their choice on Walachia's throne.

In 1432 the first Walachian prince bowed down personally in front of the Sultan, and in 1436 Vlad Dracul, Vlad the Impaler's father, went in person to present the *haraci* (money tribute) to the Sultan. By the middle of the century the Walachian currency lined up with the Ottoman one, the *aspru*.

Moldavia, somehow safer, yielded two years after the fall of Constantinople, in 1455, though Peter Aaron, the ruler who submitted to the Turks, was unfairly criticized for his gesture. It was in reality the only way for the Moldavian merchants to continue having access to the trade routes over the Black Sea.

As a matter of fact, many other rulers, blamed for their policy towards the Porte, made gestures meant to protect the Orthodoxy south of the Danube. One such method was to ask that monasteries from Bulgaria, Serbia, or the Holy Mount become their timars. As timariots, the rulers could try to protect those places against the abuses of high officials of the Ottoman Empire. Revenues due to them as timariots were left to the monasteries for their upkeep. It was the only way to exert the *ktitor* function of Byzantine Law (that involved the protection of the place after its founding) within the framework of Islamic Law.

The Regional Christian powers' support in this crusade action was conditioned by their own interests. In 1412 Hungary and Poland agreed to share Moldavia if the country didn't act in accordance with their interests, and in 1497 the army of the Polish King entered Moldavia with the declared intention to join the crusade and the secret aim to depose Stephen the Great.

The permanent rivalries between the Romanian rulers did not help the crusade effort. Carefully hidden for almost 50 years by the communist historiography, for fear not to affect "the unique and unitary history of the Romanian people", such conflicts were by no means different from the wars between the French counties and duchies, the Italian states, or the German princes. At the same time, aware of speaking the same language, the Romanian rulers looked for support to their brothers when they wanted to hoist the flag of the anti-Ottoman battle. The possessions that both the ruler of Walachia and the prince of Moldavia had across the mountains, in Transylvania helped to maintain a connection between the Romanians on the two mountainsides of the Carpathians.

During this continuous turmoil the country's institutions strengthened. Transylvania continued her autonomous evolution within the framework of the Hungarian Kingdom, with institutions more similar to those of the Western feudalism. In fact, the subjugation of the peasantry was a nearly finished process here, with only small independent communities surviving in the border "counties". The dissimilarity with the two principalities south and east of the Carpathians was the result of yet another phenomenon. The Saxon community imposed a model for organising the "civil society". When faced with Ottoman raids, they did not take refuge in the woods, setting the cornfields on fire, and poisoning the wells,

but erected defence works instead (peasant fortresses or churches with defensive walls and towers) where the village inhabitants could find shelter in case of danger.

The Transylvanian Romanians were excluded from the political life through the *Unio Trium Nationum* Act of 1437. The Romanian nobility had to adopt Magyar names and lifestyle if they wanted to keep their privileges.

Walachian and Moldavian princes of the time are painted in Western costumes. The Court ritual was, however, Byzantine, as were most of the dignities. The ruler's Court was itinerant, in spite of greater citadels being built in Târgoviște or Suceava. The ruler's power was permanently disputed with the boyars. Only in the second part of his rule did Stephen the Great succeed in signing decrees by himself, without needing the seals of his boyars.

This rivalry between the ruler and the boyars came to a point where, after the death of Alexander the Good, Moldavia was divided into the Upper Country and the Lower Country, with two rulers and two boyar councils. The same happened in Walachia, where the Craiova Banate lasted for a long time as a separated "country beyond the Olt River".

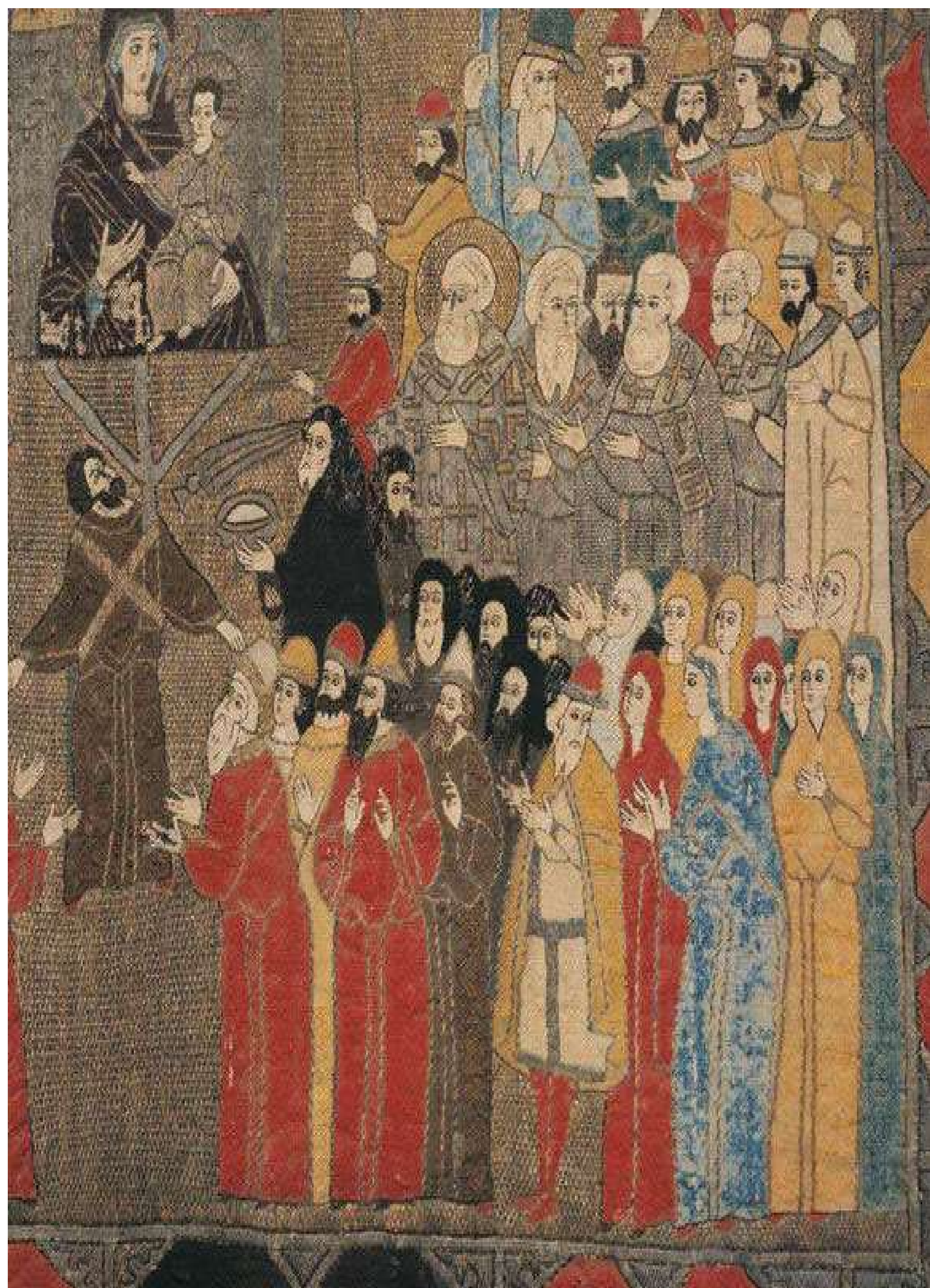
The absence of a clear succession system made it possible for anyone of "princely blood" to make claims and to ask his powerful neighbours for help to depose the ruler of the country. The defeated ruler, if he got off alive, left for exile, accompanied by his faithful boyars. There he conspired to come back on the throne of his rival.

The religious life continued to be as tolerant as always, especially in Moldavia, where the Hussite heretics, sentenced by the Concilium of Constance, took shelter, and where the Catholicism had better conditions than in Walachia.

The artistic trends of the West reached here through Hungary and Poland, and blended in the splendid creations of the Moldavian art from the time of Stephen the Great. But Eastern influences, coming from south of the Danube or across the Black Sea, also started to make their presence felt, and became dominant – at a decorative, not structural level – in the following century.

TRANSILVANIA
VLAD TEPES

Alexandru cel Bun, domn al Moldovei (1400–1432), în frescade la Suceviţa...

... şi într-o pictură din secolul XIX

Document de la Alexandru cel Bun, 1411

Alexander the Good, ruler of Moldavia (1400–32), as he was painted in the fresco of Suceviţa Monastery...

... and in a 19th century painting

Document dating from Alexander the Good's reign, 1411

Mânăstirea Bistrița, ctitoria și necropola lui Alexandru cel Bun, refăcută succesiv de Ștefan cel Mare, Petru Rareș și intregral de Alexandru Lăpușneanu

Participarea oștenilor moldoveni în bătălia de la Grunwald, litografie de secol XIX...

... și pictură de secol XIX

Bistrița Monastery, founded by Alexander the Good, where he is buried. It was renovated by Stephen the Great, Petru Rareș and fully restored by Alexandru Lăpușneanu.

Moldavian fighters participating in the Battle of Grunwald, 19th century litography...

... and 19th century painting

Curtean și arcaș din vremea lui Alexandru cel Bun, reconstituiri de secol XIX, *Albumul Asachi*

Courtier and archer of the time of Alexander the Good, 19th century reconstructions, *Asachi Album*

Ruineleprimei biserici de la Humor, ctitorie a lui OanăVornicul, pe la 1415.

Evanghelistul Marcu, miniatură dintr-un evangheliar aparţinând lui Axinte Uricariul.

The ruins of the first church in Humor, founded by Oană Vornicul around 1415.

Mark the Evangelist, miniature from a Four GospelsBook belonging to Axinte Uricariul.

MănăstireaCăpriana, RepublicaMoldova, ctitorită în vremealui Alexandrucel Bun şi refăcutăde Ştefan cel Mare, Petru Rareş şi mitropolitul Gavriil Bănulescu

CăprianaMonastery, in the Republicof Moldova, founded during the reign of Alexanderthe Good and rebuilt by Stephenthe Great, Petru Rareşand the Metropolitan Bishop Gavriil Bănulescu

Delegația Moldovei condusă de Grigore Țamblac la Conciliul ecumenic de la Konstanz, gravură din incunabulul lui Ulrich von Richenthal, 1483

Moldavia's deputation to the Ecumenical Council of Constance, headed by Grigore Țamblac; engraving from the incunabulum of Ulrich von Richenthal, 1483

În 1405 un decret regal cerea oraşelor transilvane să se înconjoare cu ziduri pentru a face faţă atacurilor otomane.

Biserica din Dârju, judeţul Harghita, decorată cu picturi murale de factură gotică de Paul, fiul lui Ştefan din Ung

Pavel Chinezul, figură legendară a luptei antiotomane

Turnul Alb, din sistemul de fortificaţii al Braşovului, s-a păstrat până astăzi.

In 1405 a royal decree demanded Transylvanian towns to surround themselves with walls in order to resist the Ottoman attacks.

The church of Dârju, Harghita County, was decorated with mural paintings of Gothic influence by Paul, son of Stephen of Ung.

Pavel Chinezul (Paul the Prince), a legendary figure of the anti-Ottoman fight

White Tower, part of the defence works system of Braşov, remains in place until today.

După ce Vladislav al III-lea Jagello...

... cade în Bătălia de la Varna... *(jos, stânga)*

... Iancu de Hunedoara asigură conducerea Regatului Ungariei...

... în vremea minoratului lui Ladislau Postumul *(jos, dreapta)*

After Wladyslaw III of Poland...

... fell in the Battle of Varna... *(bottom/left)*

... John Hunyadi took the reins of the Hungarian Kingdom...

... during the minority of Ladislaus the Posthumous *(bottom, right)*.

Biblia lui Matia Corvin. Fraţii del Fora l-au reprezentat sub chipul regelui biblic David, cântând la harpă.

Însemnele heraldice ale lui Matia Corvin prezentate în manuscrisul german al cronicarului ungur Ioannes de Thurocz (Thuróczy János), datat 1490 (stânga)

Stema oraşului şi stema Huniazilor pe zidul Bisericii Negre din Braşov

Bible of Matthias Corvinus. Del Fora brothers represented him as the biblical King David, playing the harp.

Coat of arms of Matthias Corvinus, as represented in the 1490 German manuscript of Hungarian chronicler Johannes de Thurocz (Thuróczy János) (left)

The city's coat of arms and the Hunyads' coat of arms on the wall of Black Church in Braşov

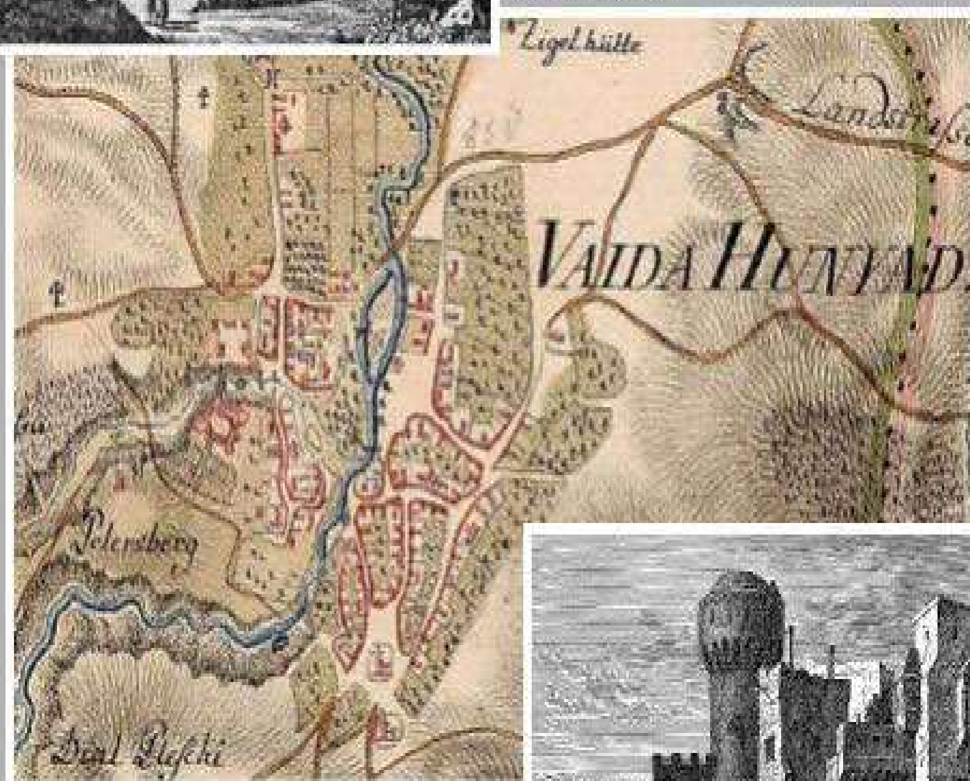
Casa din Cluj în care s-a născut Matia Corvin, fotografie de la începutul secolului trecut

The house in Cluj where Matthias Corvinus was born. Photograph from the beginning of the last century

Castelul Huniazilor, imagini din secolul XIX...

Hunyadi Castle, 19th century pictures

Castelul Huniazilor pe Harta iosefină a Transilvaniei, 1769–1773

Hunyadi Castle on the Josephinian map of Transylvania, 1769–73

... şi într-o fotografie de azi

Curtea interioară a castelului Huniazilor

... and in a present-day photograph

Inner courtyard of the Hunyadi Castle

Dracula, adică Vlad Ţepeş este poate cel mai cunoscut voievod al românilor. Tatăl său, Vlad Dracul (1443–1447), fusese făcut cavaler al Ordinului Dragonului, de unde şi supranumele.

Dracula, or Vlad the Impaler, was perhaps the best known Romanian voivode. His father, Vlad Dracul (Vlad the Dragon) (1443–7), had been made a knight of the Order of the Dragon, hence his appellation.

Vlad Ţepeş într-o reprezentare germană medievală

Vlad the Impaler in a German mediaeval depiction

Cercetătorul Mario Valdes a afirmat de curând că acest portret, ce apare în fresca realizată în capela palatului familiei Medici din Florenţa de Benozzo Gozzoli, ar aparţine lui Vlad Ţepeş.

Researcher Mario Valdes has recently claimed that this portrait from a fresco in the Medici Palace in Florence painted by Benozzo Gozzoli, could represent Vlad the Impaler.

Scriitorul britanic Bram Stoker a contribuit decisiv la versiunea modernă a legendei lui Dracula.

British writer Bram Stoker, who contributed decisively to the modern version of Dracula's legend

Casa în care se afirmă că a locuit la Sighişoara Vlad Dracul, în vremea exilului său transilvănean

The house in Sighişoara in which Vlad Dracul is said to have lived during his Transylvanian exile

Obiceiul tragerii în țeapă era răspândit în Evul Mediu. Lui Vlad Țepeș s-au atribuit aplecări patologice către această formă de pedeapsă medievală. Țepele erau prezente chiar și la banchetele pe care le dădea domnul!

Portret descoperit în Biblioteca de stat a landului Württemberg din Stuttgart

The practice of impaling was widely spread in the Middle Ages. Vlad the Impaler was said to have had pathological inclinations towards this form of mediaeval punishment. The stakes were there even at his banquets!

Vlad the Impaler, portrait, discovered in the Stuttgart State Library of Württemberg

Conflictele comerciale ale domnului cu negustorii sași din Brașov și Sibiu au contribuit la zugrăvirea lui în cronicile acestora în cele mai negre culori.

Commercial conflicts between the ruler and the Saxon merchants of Brașov and Sibiu led to him being depicted in the darkest of colours in their chronicles.

Legenda atribuie originile orașului Bucureștilui Bucur Ciobanul.

Primul document care menționează orașul datează din 1459.

Legends attributed the origins of the city of Bucharest to Bucur the Shepherd.

The first document to mention the town dates from 1459.

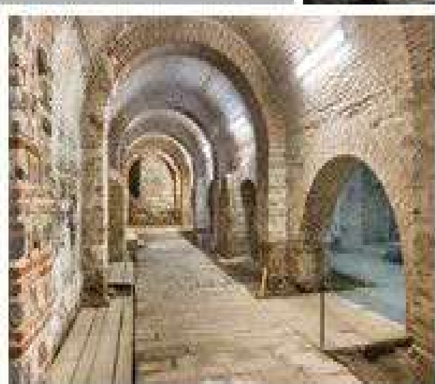

Curtea Veche: în prezent, ruinele au fost transformate în muzeu.

Subsolul palatului de la Curtea Veche...

... şi o reconstituire a Curţii Domneşti

Sultanul Mohamed II

Curtea Veche (Old Princely Court) of Bucharest as it looks today

Basement of Curtea Veche palace...

... and a reconstruction of the Princely Court

Sultan Mehmed II

Atacul de noapte, tablou de Theodor Aman

Vlad Țepeș și solii turci, tablou de Theodor Aman

The Night Attack, painting by Theodor Aman

Vlad Țepeș and the Turkish Envoys painting by Theodor Aman

În 1476, Vlad Țepeș revine pe tronul Țării Românești.

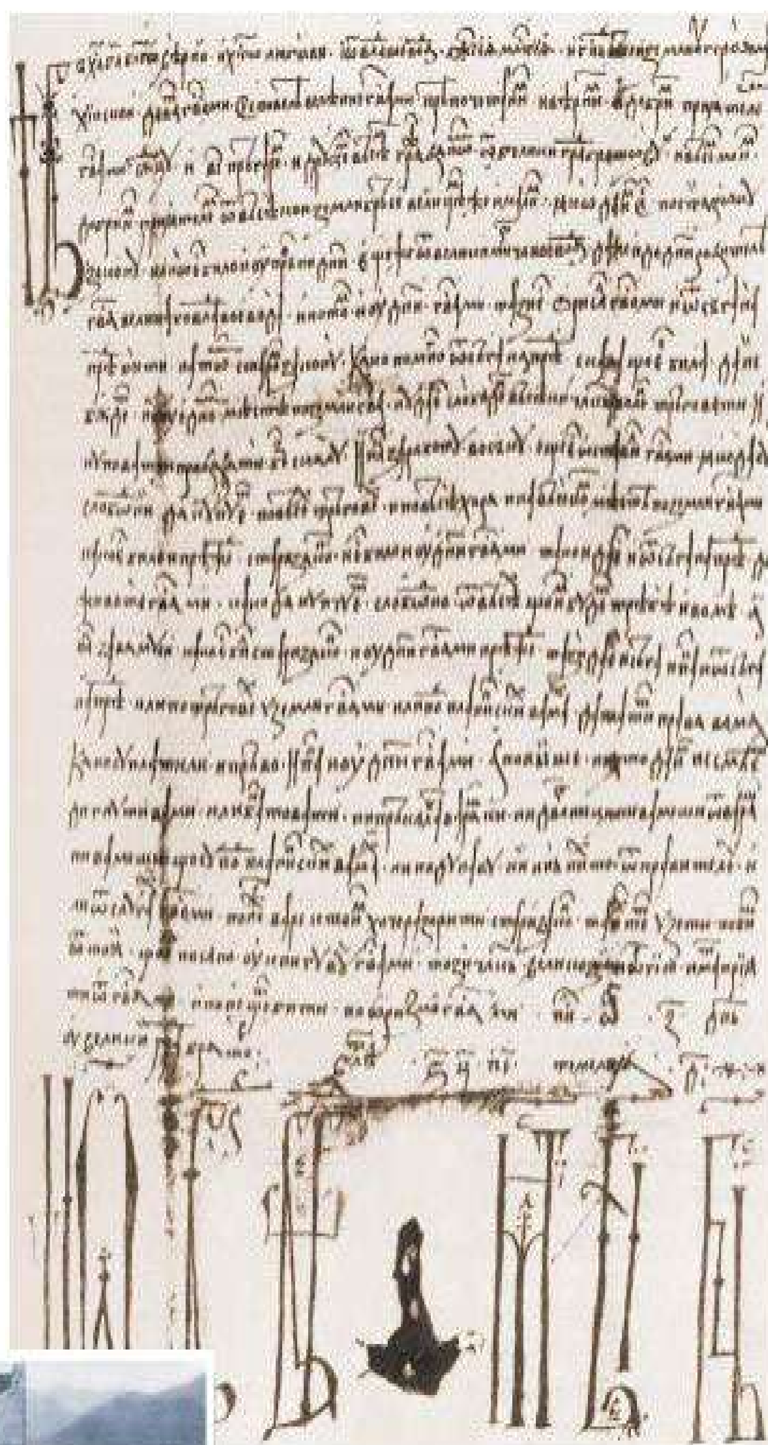
Privilegiu acordat negustorilor brașoveni la 7 octombrie 1476

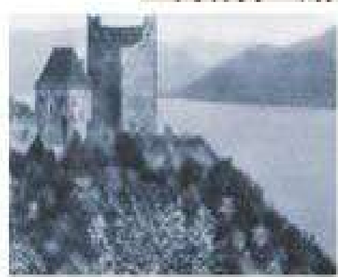
Cetatea Vișegrad, unde a fost ținut prizonier Vlad Țepeș

In 1476 Vlad the Impaler returned on the Walachian throne.

Privilege granted to merchants of Brașov on 7 October 1476

Višegrad Citadel, where Vlad the Impaler was detained

Ruinelecetății Poenariînălțată de Vlad Țepeș

Ruinsof Poenari Fortressbuilt by Vladthe Impaler

Ştefan cel Mare, ctitorul bisericii Dobrovăţ, judeţul Iaşi, tablou votiv...

... şi în viziunea urmaşilor lui *(jos, stânga)*

Stephen the Great, founder of Dobrovăţ Church, Iaşi County, votive painting...

... and as seen by future generations *(bottom left)*

Ctitoria lui Ştefan cel Mare din localitatea Borzeşti, judeţul Neamţ, unde, spune legenda, în copilărie şi-ar fi pierdut un bun prieten, omorât de tătari

The church founded by Stephen the Great in Borzeşti, where, according to the legend, he had lost, as a child, a very good friend killed by the Tartars

Bogdan II (1449–1451), tatăl lui Ştefan, a pierit omorât de boieri.

Lepădarea lui Petru (detaliu), frescă din naos, Dobrovăţ

Bogdan II (1449–51), Stephen the Great's father, died a violent death, killed by the boyars.

Peter's Denial of Jesus (detail), nave fresco, Dobrovăţ Church

Începutul domniei lui Ştefan cel Mare a fost marcat de pedepsirea boierilor care refuzaseră să i se supună şi fugiseră peste hotare.

Spânzurarea lui Juda, frescă din naosul ctitoriei de la Dobrovăţ

In the beginning of his rule, Stephen the Great punished those boyars who had refused to obey him and had left the country.

Hanging of Judas, fresco in the nave of the Dobrovăţ Church

Voichiţa, una dintre soţiile lui Ştefan cel Mare, în tabloul votiv de la Voroneţ, cu domnul şi copiii

Voichiþa one of Stephen's wives, in the votive painting of the VoroneþChurch, together with the Voevod and their children

Bălineşti,portret votiv al logofătului Tăutu

Logofătul Tăutu şi jupâneasa lui, reproducere după o frescă din biserica Bălineşti (judeţul Suceava) imagine din *Albumul Asachi*

Frescă de la mănăstirea Arbore

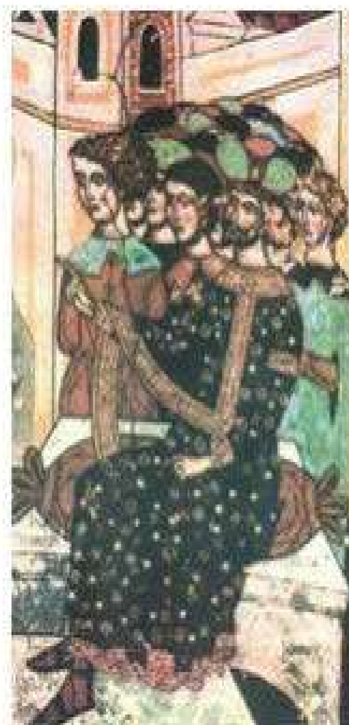
Bălineşti,votive painting of Chancellor Tăutu

Chancellor Tăutu and his wife according to a fresco in the 15th century, Bălineşti Church, Suceava Country; image from *Asachi Album*

Fragment of a fresco in Arbore Monastery

Biserica mănăstirii Arbore, 1503, ctitorie şi necropolă a familiei pârcălabului Luca Arbore...

... şi pisania

The church of Arbore Monastery, 1503, foundation and necropolis of gatekeeper Luca Arbore's family...

... and the inscription above the entrance

Sfânta Marina, frescă de la mânăstirea Arbore

Saint Marina, fresco in Arbore Monastery

Judecatalui Iisus frescăpe peretele sudical naosului de la Dobrovăţ

The Judgementof Jesus frescoon the southern wall of the navein Dobrovăţ Church

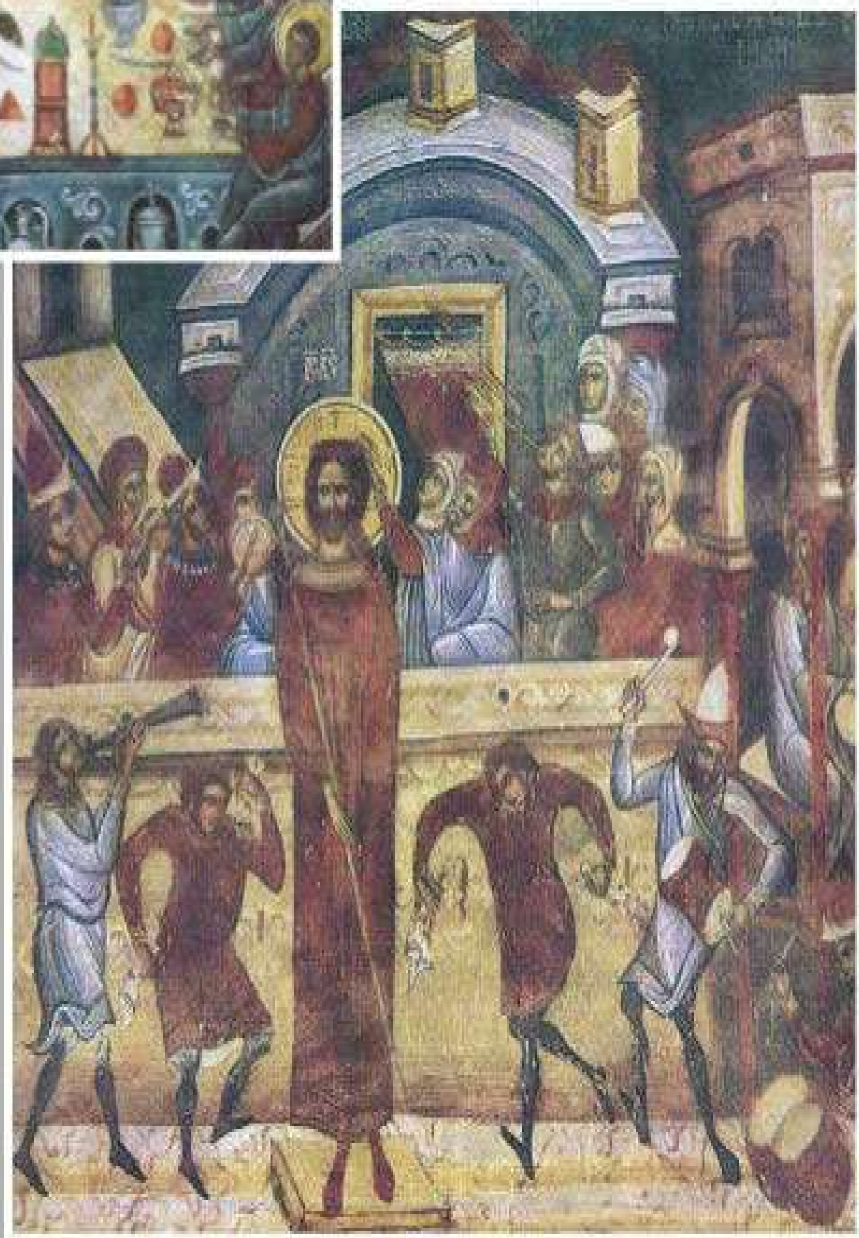
Iosif din Arimateea la Pilatdin Pont

Josephof Arimathea speaksto Pontius Pilate

Cina cea de Taină, frescă din altarul de la Dobrovăț

The Last Supper, fresco in the altar of Dobrovăț Church

Încoronarea cu spini, frescă din naosul de la Dobrovăț

The Crowning with Thorns, fresco in the nave of Dobrovăț Church

Sfântul Gheorghe, patronul Moldovei

Saint George, the patron saint of Moldavia

Steagostăşesc original din vremealui Ştefan cel Mare

Oşteni ai domnului, imagine de epocă. *Drumul crucii*, detaliu de pe peretele vestic al naosului de la Dobrovăţ

Original military flag from the time of Stephen the Great

Soldiers of the prince's army in a contemporary representation. *The Way of the Cross* detail on the western wall of the nave in Dobrovăţ Church

Cetatea Hotinului

Hotin Fortress

Cetatea Albă. Vedere dinspre sud...

... şi o imagine de ansamblu a fortificaţiilor dinspre limanul Nistrului

Cetatea Albă. View from the south...

... and overall view of the defence works from the liman of the Driester River

Cetatea Soroca

SorocaFortress

În 1475 a avut loc cea dintâi confruntare a lui Ştefan cu otomanii, lângă Vaslui, soldată cu victoria marelui domn.

Lepădarea lui Petru (detaliu)...

... şi *Încoronarea cu spini* (detaliu)

In 1475 the first great confrontation with the Ottomans took place near Vaslui which ended in victory for Stephen the Great.

Peter's Denial, (detail)...

... and *The Crowning with Thorns* (detail)

Arbaletă lucrată la Sibiu în a doua jumătate a secolului XV

Scenă din *Viaţa Sfântului Ioan cel Nou*, Voroneţ

Scena Prorocilor din fresca *Judecăţii de apoi*, mânăstirea Voroneţ

Bici de luptă de la sfârşitul secolului XV

Crossbow manufactured in Sibiu in the second half of the 15th century

Scene from *The Life of Saint John the New*, Voroneţ Monastery

Prophets from *The Last Judgement* fresco, Voroneţ Monastery

Ball-and-chain flail, end of the 15th century

Victoria de la Podul Înalt i-a atras lui Ştefan cel Mare preţuirea întregii creştinătăţi şi laudele Sfântului Părinte, papa Silvestru, frescă din altarul de la Dobrovăţ.

The victory at Podul Înalt earned Stephen the Great the appreciation of the entire Christendom and the praises of the Holy Father, Pope Sylvester, fresco in the altar of Dobrovăţ Church

Urcarea pe cruce, frescă din absida nordică a naosului de la Dobrovăţ

Jesus Ascending the Cross, fresco in the northern apse of the nave in Dobrovăţ Church

Rugăciunea, detaliu din fresca gropniţei de la Dobrovăţ

The Prayer, detail from the fresco on the burial vault, Dobrovăţ Church

Eforturile lui Ştefan de a impune în Ţara Românească un domn favorabil unei rezistenţe armate antiotomane s-au soldat de fiecare dată cu un eşec.

Stephen's efforts to impose a Walachian ruler willing to get involved in the armed anti-Ottoman resistance ended each time in failure.

Laiotă Basarab, domn al Ţării Româneşti, după frescade la Hurezi

Laiotă Basarab, ruler of Walachia, as seen in the fresco of Hurezi Monastery

Judecata lui Iisus (detaliu)

The Judgment of Jesus (detail)

Biserica din Feleacu (județul Cluj), ctitorie a lui Ștefan cel Mare.

Biserica ridicată la Valea Albă (județul Neamț), litografie, secolul XIX.

Castel ridicat la Cetatea de Baltă în secolul XVII.

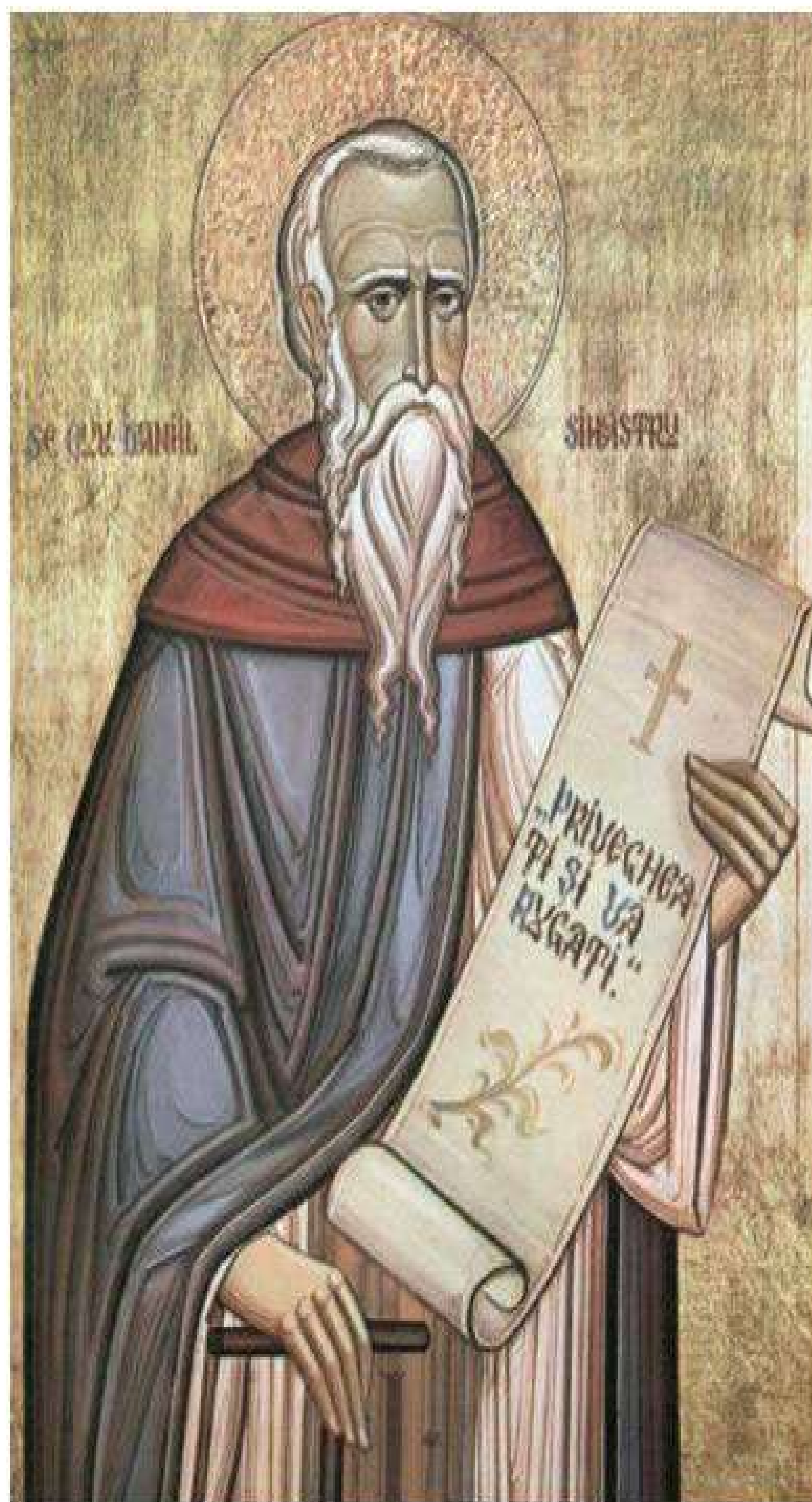
The church of Feleacu, Cluj Country, foundation of Stephen the Great.

The church of Valea Albă, 19th century lithograph.

Cetatea de Baltă, castle from the 17th century.

Daniil Sihastru

Daniil Sihastru
(Daniel the Hesychast)

Biserica mănăstirii Putna, necropola lui Ștefan cel Mare

The church of Putna Monastery, Stephen the Great's necropolis

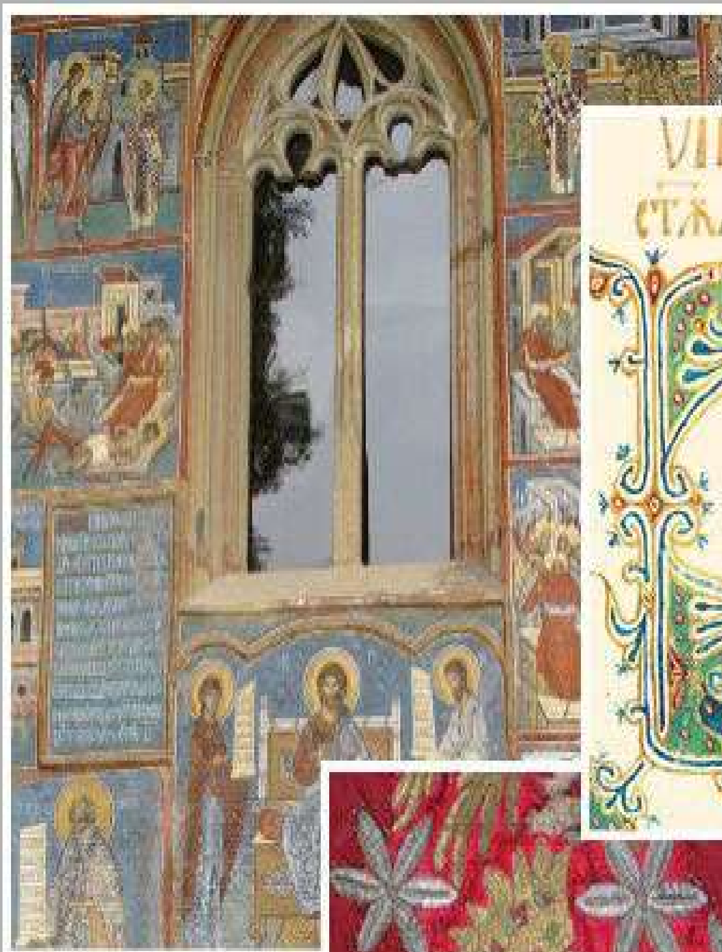
Vedereaerianăa mănăstiriiPutna...

... şi o imagine din secolulXIX

Bird-eyeview of the Putna Monastery...

... and a 19th century picture

Chipul lui Ştefan cel Mare pe Dvera Răstignirii de la mănăstirea Putna

The face of Stephen the Great on the Crucifixion Altar Door at Putna Monastery

Ancadrament gotic de la biserica mănăstirii Voroneţ, ctitorie a lui Ştefan cel Mare

Miniatură dintr-un manuscris aflat la Putna

Gothic framing in the church of Voroneţ Monastery, founded by Stephen the Great

Miniature from a manuscript in Putna Monastery

Miniatură înfăţişându-l pe evanghelistul Matei, Tetraevanghelul lucrat în 1492 pentru mănăstirea Zografu

Miniature of Matthew the Evangelist from the Four Gospels Book crafted in 1492 for Zograf Monastery

Bisericamănăstirii Neamț

The church of Neamț Monastery

Turnul şi biserica ridicate de Ştefan cel Mare la Piatra Neamţ

Tower and church built by Stephen the Great in Piatra Neamţ

Panaghiar provenit dintr-un atelier din Moldova, dăruit de Ştefan cel Mare mănăstirii Neamţ

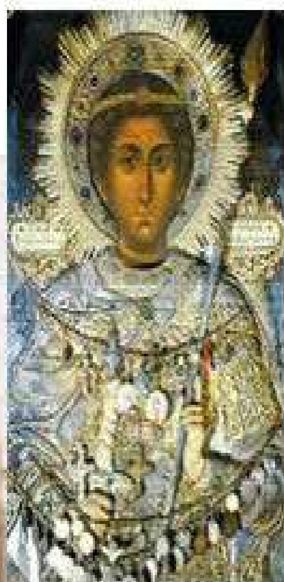
Icoana Sf. Gheorghe donată de Ştefan cel Mare mănăstirii Zografu de la Sfântul Munte

Statuia lui Ştefan cel Mare ridicată la Chişinău

Small precious metal bowl for the holy bread, manufactured in a Moldavian workshop, presented by Stephen the Great to Neamţ Monastery

Icon of St. George donated by Stephen the Great to Zograf Monastery on the Holy Mountain

Statue of Stephen the Great erected in Chişinău

Imagine de la ceremoniile consacrate lui Ştefan cel Mare în 1904

Scene during the ceremonies dedicated to Stephen the Great in 1904

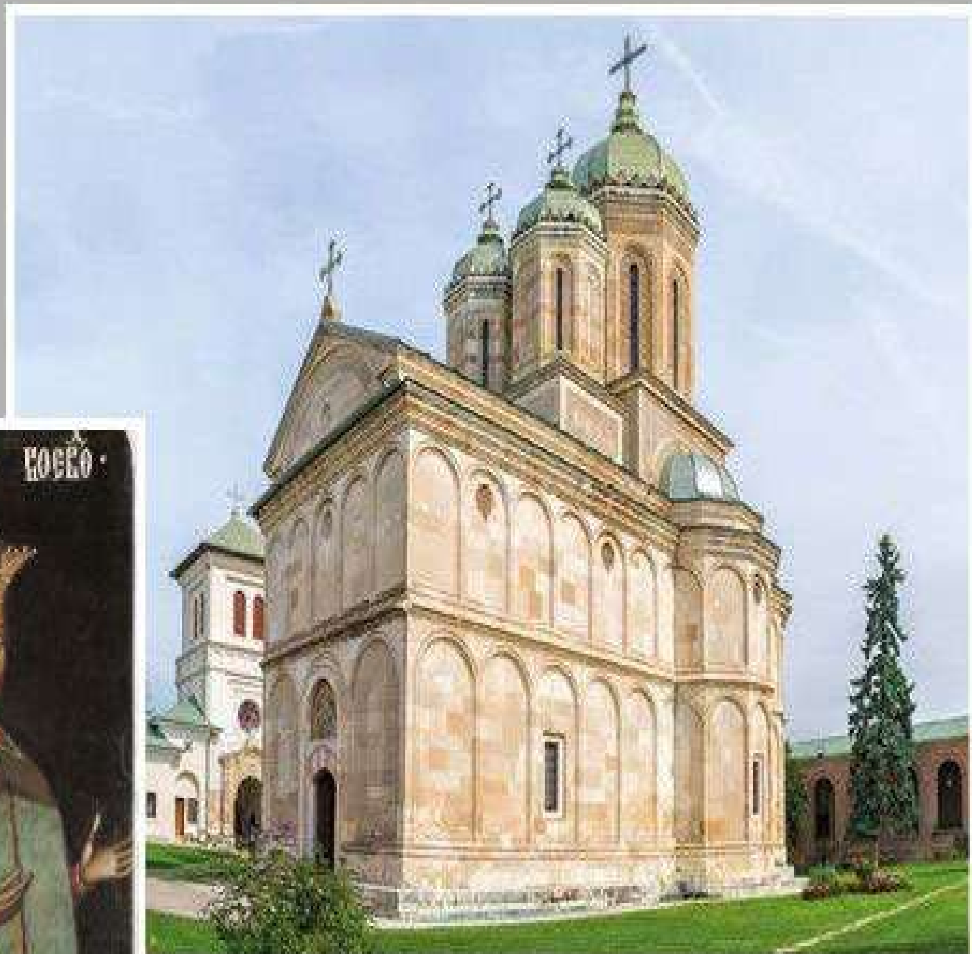

Ştefan cel Mare şi Aprodul Purice într-o pictură din secolul XIX

Ştefan cel Mare, mănăstirea Vatopedu, Muntele Athos

Stephen the Great and Aprod Purice in a 19th century painting

Stephen the Great, Vatopedi Monastery on Mount Athos

Radu cel Mare, domnul Țării Românești (1495–1508)...

... și ctitoria sa, mănăstirea Dealu

Mănăstirea Tismana, reconstruită de Radu cel Mare, xilogravură de secol XIX

Radu the Great, ruler of Walachia (1495–1508)...

... and his foundation, Dealu Monastery

Tismana Monastery, reconstructed by Radu the Great, 19th century woodcut

Turnul Chindiei, parte a Curţii Domneşti din Târgovişte

Chindia (Sunset) Tower, part of the PrincelyCourt in Târgovişte

Bisericamănăstirii Bistrița, ctitorie a boierilor munteni Craiovești...

... și într-o xilogravură de secolXIX

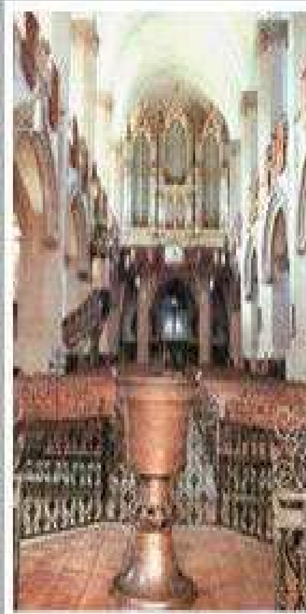
Thechurchof BistrițaMonastery, foundation of the Walachianboyars Craiovescu...

... alsoin a 19th centurywoodcut

PiaţaPrimărieidin Braşovşi Biserica Neagră

Council Squarein Braşovwith the Black Church

Orga şi cristelniţa din BisericaNeagră dateazădin 1472

The organ and the font of the BlackChurch date from 1472

BastionulŢesătorilor, parte a fortificaţiilor oraşuluiBraşov

WeaversBastion, part of the defence works of the city of Braşov

Fortificații la Viscri (județul Brașov)...

... Mediaș *(dreapta)*...

... și Archita (județul Mureș), trei așezări ce făceau parte din *Universitas Saxonum*.

Defence works at Viscri, Brașov County...

... Mediaș *(right)*...

... and Archita, Mureș County, three settlements belonging to *Universitas Saxonum*.

Cetatea Oradea la sfârşitul secolului XV

Saschiz (judeţul Mureş); biserică fortificată, vedere dinspre sud cu turnul sacristiei

Stradă medievală din Mediaş

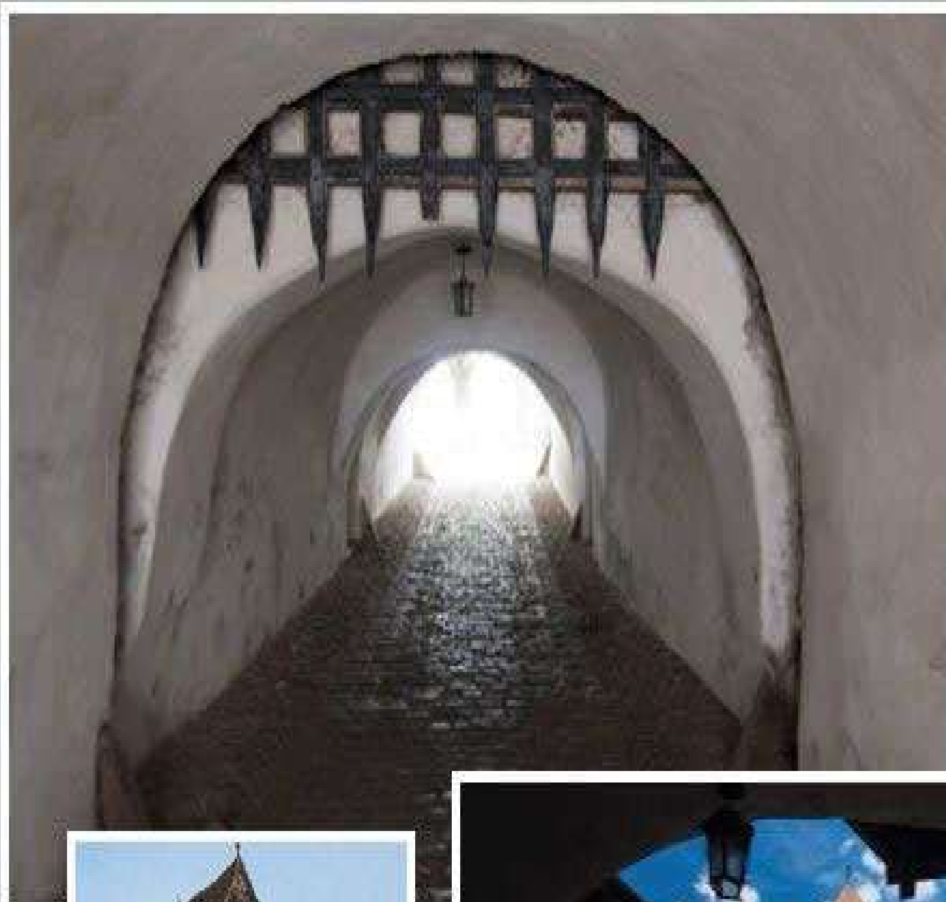
Oradea Citadel at the end of the 15th century

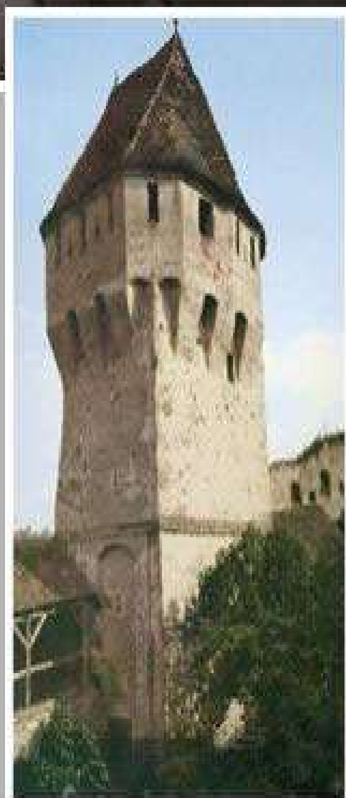
Saschiz Mureş County, fortified church, view from the south with the tower of the sacristy

Mediaeval street in Mediaş

Imagini ale cetății țărănești de la Prejmer (județul Brașov)

Prejmer peasant fortress, Brașov County

SECOLUL

XVI

CENTURY

Veacul boierilor

În secolul XVI politica ţării o fac mai cu seamă boierii. Nu mai avem nici un domn care să-i domine autoritar, precum un Mircea cel Bătrân sau un Ştefan cel Mare în veacul anterior. În Transilvania, puterea nobililor devine şi mai greu de controlat după catastrofa de la Mohács (1526) şi dispariţia Regatului Ungariei. Principatul Transilvaniei, autonom, dar sub suzeranitatea Porţii, este controlat de puternica nobilime locală, în rândurile căreia se integrează aproape complet, prin maghiarizare, şi nobilimea română.

Peste munţi, mari familii (Craioveştii în Ţara Românească) sau mari boieri (Luca Arbore, portarul Sucevei) fac şi desfac domnii, apelând tot mai des la concursul otomanilor. De altfel, sporirea periodică a haraciului cuvenit sultanului se datorează în bună măsură „licitaţiilor" organizate de pretendenţi şi de grupările boiereşti care-i sprijină în lupta pentru tron.

Periodic, şi domnul se descarcă de această povară a boierilor care-i dictează gesturile (un Moise Vodă, de exemplu, recunoştea boierilor săi drepturi speciale) căsăpindu-i la vreun ospăţ sau după ce îşi învinge pretendentul (literatura, mai ales, a transmis amintirea, distorsionată adesea, a unui Mircea Ciobanul sau Alexandru al II-lea Mircea, în Ţara Românească, a lui Alexandru Lăpuşneanu sau Ioan Vodă cel Cumplit, în Moldova). Şi Mihai Viteazul, de altfel, a trebuit să accepte condiţiile negociate de boierii săi cu principele transilvan Sigismund Bathori.

Ultimul urmaş important al lui Ştefan cel Mare care şi-a închipuit că putea duce o politică internaţională, Petru Rareş, a fost doborât până la urmă tot de boieri.

Nici între domnii români din Ţara Românească şi Moldova raporturile nu sunt mai bune decât în secolul anterior. Împăcarea cu mare fast dintre Bogdan al III-lea al Moldovei şi Radu cel Mare, domnul Ţării Româneşti, din 1507, a fost un moment singular. A lipsit, până la Mihai Viteazul, domnul care să mai încerce să-i strângă pe ceilalţi doi sub acelaşi steag al luptei comune.

Şi contextul internaţional s-a modificat. Ungaria, una dintre cele trei forţe ale triunghiului de presiune asupra ţărilor române (care se anulau, într-o oarecare măsură, reciproc), a dispărut. În tot veacul XVI, locul ei nu a putut fi luat, cu toate eforturile depuse, de Habsburgi. Curtea de la Viena a reuşit doar un an (1551–1552) o tentativă de luare sub administrarea Transilvaniei. Vicleanul călugăr Martinuzzi, care le-a dat o vreme speranţe imperialilor, s-a dovedit prea ambiţios şi a pierit răpus de această ambiţie. Mai mult, din 1541 Ungaria (cea mai mare parte a ei) devine paşalâc otoman, cu capitala la Buda. La jumătatea secolului, aceeaşi soartă o are şi Banatul (transformat în paşalâcul de Timişoara). În 1538 Moldova pierde Bugeacul (Bender), iar doi ani mai târziu Ţara Românească rămâne fără Brăila. Sunt pierderi teritoriale grele, care măresc presiunea şi posibilităţile de control ale Porţii asupra spaţiului românesc.

Fenomenul are resorturi economice puternice. Principatele Române sunt atrase tot mai puternic în ceea ce s-a numit economia-lume otomană. Nu a fost, cum s-a afirmat multă vreme, doar o impunere politică. Au existat și rațiuni economice pentru o asemenea orientare. O astfel de rațiune, mai puțin cunoscută, o reprezenta faptul că domnii români erau cointeresați să trimită sare sau vite la sud de Dunăre, căci o parte a vămii încasate le revenea lor. După cum fenomenul nu trebuie exagerat până la ceea ce s-a numit „monopolul comercial otoman". Un Lăpușneanu făcea un vast comerț cu boi până în ținuturile germane, și la fel procedau și alți domni sau boieri.

În sfârșit, Polonia nu a acționat niciodată ca o contrapondere activă la presiunea otomană. Excelentele relații dintre poloni și otomani sunt dovedite și de intervenția sultanului Suleiman, care îi cere lui Petru Rareș să renunțe la pretențiile asupra Pocuției și să accepte punctul de vedere polon. Pocuția fusese depusă ca zălog, în 1388, de regele polon pentru un împrumut luat de la Petru I Mușat, iar banii nu mai fuseseră restituiți.

Un rol important încep să joace de acum conflictele Imperiului Otoman cu Persia safavidă. Toate ridicările la luptă pe linia Dunării se produc în contextul angrenării armatei sultanului în Asia.

Secolul XVI înregistrează și un număr mare de pretendenți la tronurile principatelor, între care și mulți aventurieri străini. După episodul Aloisio Gritti, care-și sfârșește zilele în cetatea Mediașului, a venit rândul unui fost copist de documente din Montpellier, ajuns domn al Moldovei sub numele de Despot Vodă. Succesv remelnic a avut și Ioan Vodă, giuvaiergiul din Istanbul. Posteritatea i-a păstrat, în ciuda dezastrului provocat în Moldova, o imagine aureolată de erou, care contrastează cu chipul zugrăvit pe nedrept în tușe întunecate de Negruzzi unui Lăpușneanu. Lipsiți de șansă s-au dovedit un Albert Laski, trecut pe la Curtea Caterinei de Medici (ca și domnul muntean Petru Cercel), un Nicoară Potcoavă sau un Dimitrie Wiszniowiecki, căpetenie de cazaci.

Nu au lipsit nici cazuri de trecere la mahomedanism, precum Mihnea sau Iliaș Rareș. Numele celui din urmă a fost răzuit de pe pereții bisericilor și de pe manuscrise ori de pe documentele în care fusese consemnat.

Un veac agitat, dar în care se petrec mari fapte de cultură. Acum a dat Moldova patrimoniului universal minunatele biserici zugrăvite în exterior din nordul Bucovinei.

Influențele Renașterii târzii se vădesc nu numai în politica unui Petru Rareș, ci și în scrierea *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, comparată cu *Principele* lui Machiavelli. Nicolaus Olahus, învățatul român, cum îi spune și numele, din Transilvania, era în corespondență cu Erasmus. Despot Vodă a înființat la Cotnari o școală umanistă în fruntea căreia a pus un german. Iar în 1581, la Cluj, se înființa o universitate, condusă de italianul Possevino care, este adevărat, și-a încetat activitatea la 1603.

Intrate în lumea tiparului încă din 1508, ţările române cunosc o activitate înfloritoare, din care se alimentează toată ortodoxia aflată sub stăpânirea Semilunei. Un rol important joacă şi Reforma, adusă în Transilvania de Johannes Honterus. Sub influenţa ideilor Reformei, limba română (chiar dacă se utilizează în continuare alfabetul chirilic) este tot mai des folosită în corespondenţă şi în tipărituri. De altfel, primul document în limba română păstrat este scrisoarea boierului Neacşu din Câmpulung (1521). În 1544 se tipăreşte un Catehism românesc, iar în 1582 Palia de la Orăştie. În 1568, într-o Europă răvăşită de războaie religioase şi cu doar patru ani înainte de Noaptea Sf. Bartolomeu din Franţa, Dieta Transilvaniei recunoştea libertatea de cult religios pentru supuşii săi (exceptând, evident, ortodoxismul!).

Finalul veacului aduce epopeea lui Mihai Viteazul. Proiectul său de refacerea unei ipotetice Dacii avea să fie însuşit şi de principii ardeleni Sigismund şi Andrei Bathori, şi de cancelarul polon Jan Zamojski. Transformată într-un simbol (cu semnificaţii ce, în mod sigur, au lipsit în epocă), unirea realizată de Mihai Viteazul a devenit un precedent la care românii s-au raportat de atunci mereu.

The Century of the Boyars

In the 16th century the country's policy was mostly made by the boyars. There was no ruler capable of exerting an authoritative domination over them, like Mircea the Old or Stephen the Great in the previous centuries. In Transylvania,the power of the noblemen became even harder to control after the catastrophy at Mohács (1526) and the disappearanceof the Hungarian Kingdom. The TransylvanianPrincipality, which was autonomous, but neverthelessunder the suzeraintyof the Porte, was controlled by the powerful local aristocracy,in which the Romaniannobility integrated almost completely, through Magyarization.

Over the mountains, important families (like the Craiove°ti in Walachia)or great boyars (as Luca Arbore, the gatekeeper of Suceava)appointed and removed rulers, resorting to the Ottomans' help more and more often. In fact, the periodical increaseof the *haraci* (money tax) paid to the Sultan was largely due to the "auctions" organisedby the throne claimantsand their supporting groups of boyars.

Periodically,the ruler would relievethe burden of boyarscommanding his gestures(Moise Vodă, for example,acknowledgedthem specialrights) by butchering them at somefeast or after defeating his opponent (the literature, especially,preservedthe frequently distorted memory of a Mircea the Shepherd and Alexandru II Mircea in Walachia, or Alexandru Lăpu°neanuand John III the Terrible in Moldavia). As a matter of fact, even Michael the Bravehad to acceptthe conditions negotiated by his boyarswith the Transylvaniarprince SigismundBáthory.

PetruRare°,the last important descendantof Stephenthe Great, who imagined he would be able to carryon an international policy, was finally overthrown by the boyarstoo.

The relationships between the Romanian rulers of Walachia and Moldavia were not better than in the previous century. The ostentatious reconciliation between Bogdan III of Moldavia and Raduthe Great, the ruler of Walachia, in 1507 was a singularmoment. Until Mihai Viteazul, no ruler tried anymore to gather the other two under the flag of a common battle.

Theinternational context changedaswell. Hungary, one of the three forcesof the triangle exerting pressureover the RomanianCountries (that cancelledeach other, to a certain extent), disappeared. During the 16th century the Habsburgswere not able to take its place, all their efforts notwithstanding. The Court in Viennamanagedto take Transylvania under its administration for only one year (1551–1552). The cunning monk Martinuzzi, who gave them hopes for a while, proved to be too ambitious and died a victim of his ambition. Moreover, in 1541 most of Hungary became an Ottoman pashalik, with the capital at Buda. Banate had the same fate, becoming the Pashalikof Timi°oara in the middle of the century. In 1538 Moldavia lost Budjak (or Bender) to the Ottomans, and

two years later Walachia was deprived of Brăila. These were heavy territorial losses, which increased the Porte's pressure and control over the Romanian realms.

The phenomenon had powerful economical reasons. The Romanian Principalities were more and more strongly attracted into what was called "the Ottoman economy-world". It was not only a political constraint, as it was thought for a long time. There were also economical reasons for such an orientation. One such reason, less known, was the fact that Romanian rulers were interested in sending salt or cattle to the south of the Danube, as part of the collected customs taxes was given to them. But the phenomenon should not be exaggerated to the level of what was called "the Ottoman commercial monopoly". A ruler like Lăpuºneanu did a vast trade with oxen as far as the German territories, and the same applied to other boyars or rulers.

Finally, Poland never acted as an active counterweight to the Ottoman pressure. The excellent relationships between the Poles and the Ottomans were also proved by Sultan Suleiman asking Petru Rareº to give up his claims over Pokuttia and to accept the Polish point of view. In 1388 Pokuttia had been laid down as pledge by the Polish king for a loan taken from Petru I Muºat, which had never been returned.

The Ottoman Empire's conflicts with Safavid Persia started to play an important role in the 16th century. All the battle risings on the Danube line occurred in the context of the Sultan's army being deployed to Asia.

The same century also witnessed a large number of claimants to the thrones of the Principalities, among them many foreign adventurers. After the Aloisio Gritti episode (he ended his days in the citadel of Mediaº) a former scribe from Montpellier became the ruler of Moldavia under the name Despot the Voevode. John III, a jeweller from Istanbul, also had temporary success. In spite of the disaster he brought about in Moldavia, the posterity preserved him a heroic image, contrasting with the one of Lăpuºneanu, unjustly depicted in dark tones by Negruzzi. On the other hand, people like Albert Laski, who spent time at the Court of Catherine de Medici (as did the Walachian ruler Petru Cercel), Nicoară Potcoavă, or Dmytro Vyshnevetsky, a Cossack leader, had no luck in their similar endeavours.

There were also cases of conversion to Islam – like that of Mihnea or Iliaº Rareº. The name of the latter was scraped from the church walls and from the manuscripts or documents in which it had been mentioned.

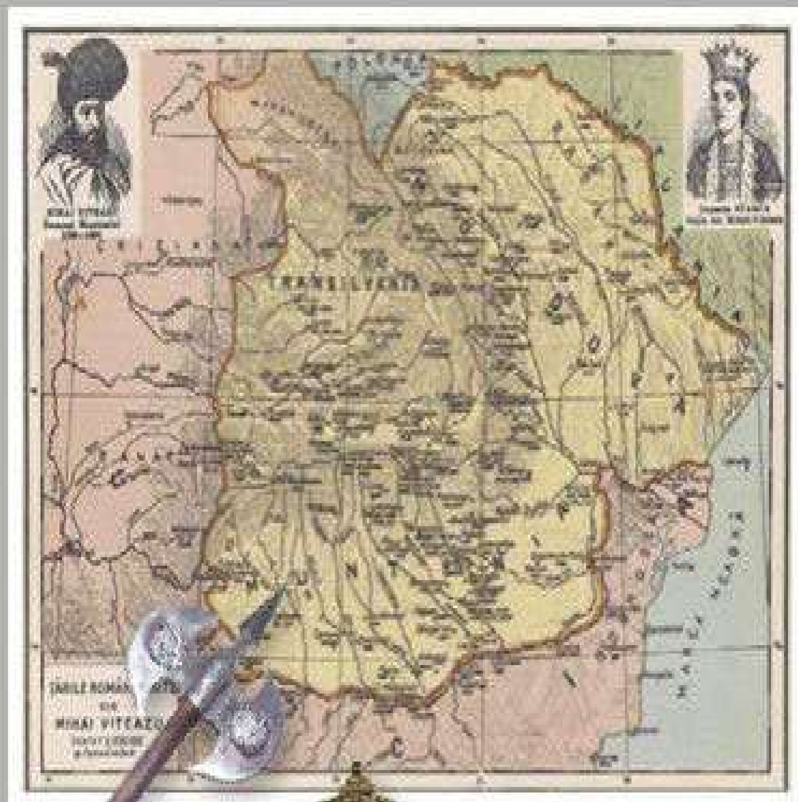
A century of turmoil but during which great acts of culture occurred. This was the time when Moldavia gave the universal patrimony the wonderful painted churches of northern Bukovina.

Late Renaissance influences can be traced not only in the policy of Petru Rareº, but also in *The Teachings of Neagoe Basarab to His Son, Theodosie* compared with Machiavelli's *Prince*. Nicolaus Olahus, a Romanian scholar (as his name suggests) from Transylvania,

had a rich correspondence with Erasmus of Rotterdam. Despot Voevode (Iacob Heraclid) founded a humanist school at Cotnari and named a German as its head. And in 1581 a university was founded in Cluj, headed by the Italian Possevino the institution ceased its activity in 1603.

Using the printing press as early as 1508, the Romanian Countries were part of a thriving activity, from which they fed the entire Orthodoxy under the Porte's domination. The Reform, brought to Transylvania by Johannes Honter, also played an important role. Under the influence of its ideas, the Romanian language (even if the Cyrillic alphabet was still in use) came to be more and more often employed in correspondence and printings. The first extant document in Romanian language was a letter written in 1521 by the boyar Neac°u of Câmpulung. In 1544 a Romanian catechism was printed, and in 1582 the *Pentateuch of Orã°tie* was published. We should also mention that in 1568, while Europe was turned upside down by religious wars, only four years before Saint Bartholomew's Night in France, the Transylvanian Diet recognised the freedom of religious creed (excepting, of course, Orthodoxy!).

The end of the century witnessed the saga of Michael the Brave. His project of reconstructing a hypothetical Dacia was to be appropriated by the Transylvanian princes Sigismund and Andrei Báthory, and also by the Polish chancellor Jan Zamojski. Turned into a symbol (full of meanings that were certainly absent at the time), the union achieved by Michael the Brave became a precedent the Romanians have referred to ever since.

TRANSILVANIA

СТЕФАНЪ
ВОЕВОДА МОЛ
ДАВСКІЙ КТІТОР
КРОБЕЦСКИЙ И КАПРІ
СКІЙ И ОБНОВИТЕЛЬ
СЕА ОБИТЕЛИ
АЛЕЗАНДРЪ
ВОЕВОДА МОЛ
ДАВСКІЙ ОБНО
ВИТЕЛЬ КАПРІА
НСКІЙ
ВАСІЛІЙ ВОЕ
МОЛДАВСКІЙ
ЛОЖНИКЪ ДОБРО

Chivot al bisericii mănăstirii Bistrița, ctitoria din 1491 a boierilor Craiovești. A fost distrusă de Mihnea cel Rău (1508–1509) și refăcută în 1519.

Tabernacle in the church of Bistrița Monastery, founded by the Craiovești boyars in 1491, destroyed by Mihnea cel Rău (Mihnea the Evil) (1508–9), and rebuilt in 1519

Barbu Craiovescu și soția Negoslava, cu chivotul bisericii, frescă din bolnița de la Bistrița

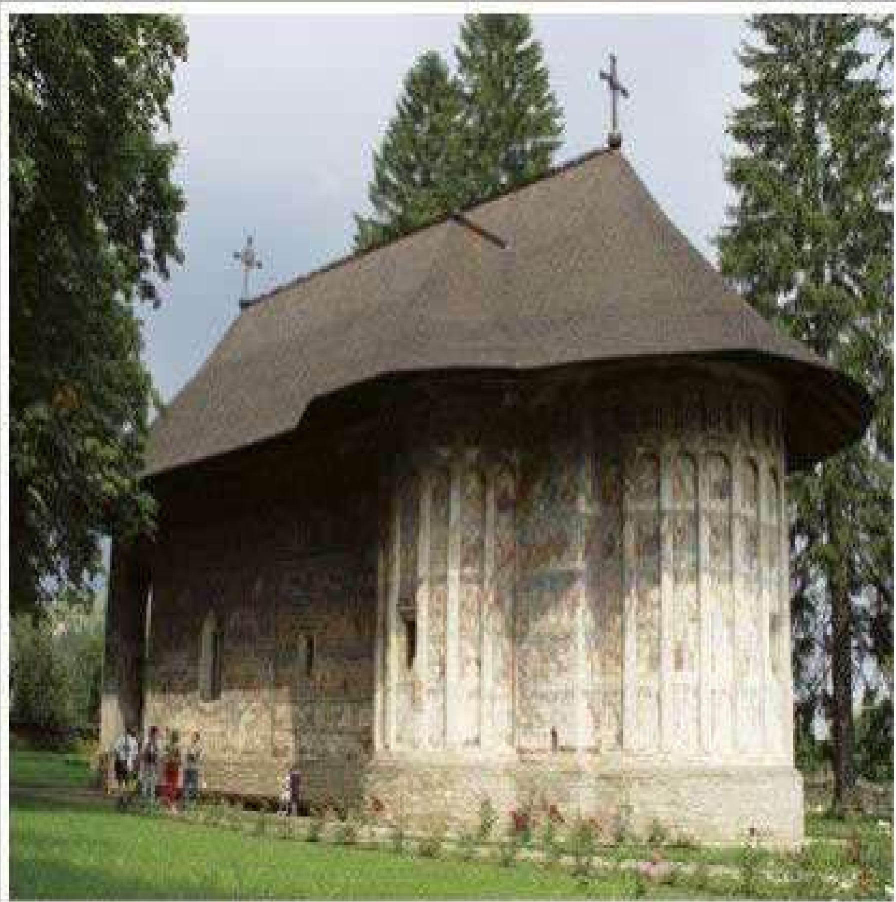
Pocal realizat într-un atelier din Transilvania, dăruit de boierii Craiovești mânăstirii Bistrița

Barbu Craiovescu and his wife Negoslava, with the church's tabernacle; fresco from the infirmary of Bistrița Monastery

Goblet manufactured in a Transylvanian workshop, donated by the Craiove°ti brothers to Bistrița Monastery

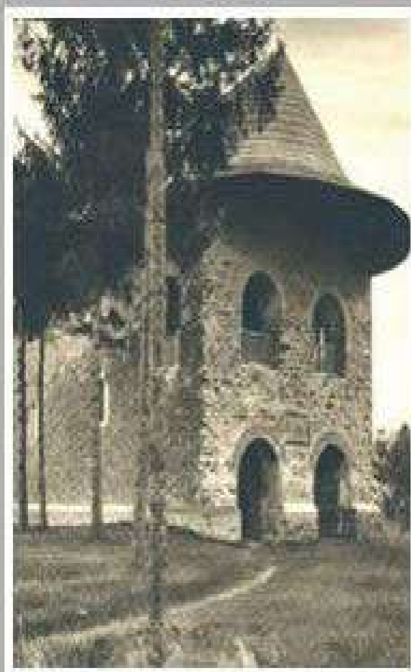

Panaghiardăruit de banul Barbu Craiovescumănăstirii Bistrița

Smallpreciousmetal bowl for the holy bread donated by Ban Barbu Craiovescuto BistrițaMonastery

Bisericamănăstirii Humor, rectitorită de logofătul Teodor Bubuiog în 1530

BisericaDuminica Tuturor Sfinților înălțată în 1522 de logofătul Gavril Trotușanla Părhăuți, în județul Suceava

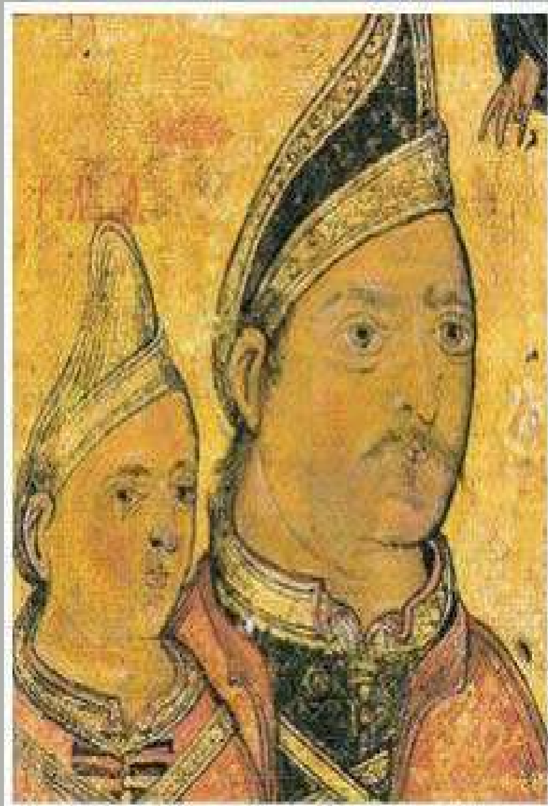
Thechurch of Humor Monastery, refounded by ChancellorTeodor Bubuiog in 1530

All SaintsChurch in Părhăuți,Suceava County, erected in 1522 by Chancellor Gavril Trotu^an

Neagoe Basarab şi familia sa, tablou votiv din Biserica Episcopală de la Curtea de Argeş

Neagoe Basarab and his family, votive painting from Curtea de Arge³ Cathedral

Neagoe Basarab și fiul său Teodosie, frescă de la mănăstirea Dionysiou, Muntele Athos

Despina Doamna oferind domnului Neagoe Basarab daruri pentru ctitoria sa de la Curtea de Argeș (pictură anonimă din secolul XIX)

Neagoe Basarab and his son Theodosie, fresco from Dionysiou Monastery, Mount Athos

Lady Despina presenting the ruler Neagoe Basarab with gifts for his monastery in Curtea de Arge°
(anonymous 19th century painter)

Ruxandra, una dintre fiicele lui Neagoe Basarab, soţia lui Radu de la Afumaţi

Piatra de mormânt a lui Radu de la Afumaţi

Ruxandra, one of Neagoe Basarab's daughters, the wife of Radu of Afumaţi

Tombstone of Radu of Afumaţi

Vecheamitropolie a Târgoviştei ridicată de Neagoe Basarab azi dispărută...

... şi ctitoria aceluiaşi domn de la Curtea de Argeş, cromografii din secolul XIX

Biserica Episcopală din Curtea de Argeş azi

The old Metropolitan Church in Târgovi°te, erected by Neagoe Basarab nowadays lost...

... and the foundation of the same ruler at Curtea de Arge°, 19th century chromographs

Curtea de Arge° Cathedral today

Bogdan al III-lea (1504–1517)...

... şi Ştefăniţă (1517–1527)

Petru Rareş (1527–1538; 1541–1546), tablou votiv de la Dobrovăţ, din naos, peretele vestic

Elena, soţia lui Petru Rareş

Bogdan III (1504–17)...

... and Stephen IV (1517–27)

Petru Rare° (1527–38; 1541–6) in the votive painting on the western wall of the nave in Dobrovăþ Church

Elena, the wife of Petru Rare°

Biserica mănăstirii Moldoviţa (monument UNESCO din 1993), împodobită în vremea lui Petru Rareş, ca şi altele din nordul Bucovinei, cu fresce exterioare...

... şi într-o cromolitografie de secol XIX

The church of the Moldoviţa Monastery (UNESCO landmark since 1993), decorated, like several others in northern Bukovina, with external frescoes during Petru Rare"s reign...

... and in a 19th century chromolithograph

Bisericamănăstirii Probota, ctitorie a lui Petru Rareş, monument UNESCO din 1993

The church of Probota Monastery, founded by Petru Rare*, UNESCO landmark since 1993

Ferecăturăde carte realizatăîntr-un atelier din Moldova, dăruită de mitropolitul Sucevei Grigorie Roșcamănăstirii Voroneț, cu portretul lui Daniil Sihastru

Manuscrisslavondin 1550

Tiparniță

Book binding in preciousmetal, with the portrait of Daniil Sihastru(Danielthe Hesychast), manufactured in a Moldavian workshop, donated by Suceava's Metropolitan BishopGrigorie Ro°cato VoronețMonastery

Slavonicmanuscriptof 1550

Printing press

Braşovuldevine un important centru cultural, mai ales prin activitatea lui JohannesHonterus. CetateaBraşov, acuarelăde arh. Günther Schuller

Statuia învăţatului sasde lângă Biserica Neagră

Chipul lui Nicolaus Olahus într-o gravură de epocă

Elementeconstitutive ale blazonului atribuit lui NicolausOlahus

Bra°ovbecame an important cultural centre, especially thanks to the activity of JohannesHonter. Bra°ovCitadel, watercolour by Architect Günther Schuller

Statue of the great Saxonscholarnear the BlackChurch

NicolausOlahus's portrait in a contemporary engraving

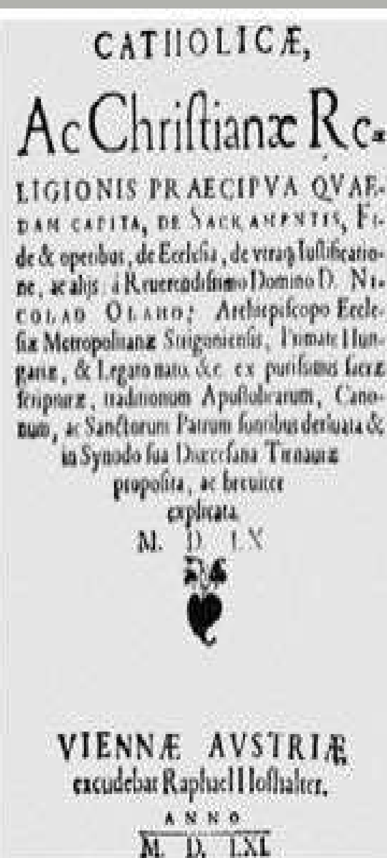
Coat of arms attributed to NicolausOlahus

CATHOLICÆ,

Ac Chriſtianæ Re-

LIGIONIS PRAECIPVA QVAE-
DAM CAPITA, DE SACRAMENTIS, Fi-
de & operibus, de Eccleſia, de vtraq; Iuſtificatio-
ne, ac alijs: à Reuerendiſsimo Domino D. NI-
COLAO OLAHO; Archiepiſcopo Eccle-
ſiæ Metropolitanæ Strigonienſis, Primate Hun-
gariæ, & Legato nato, &c. ex puriſsimis ſacræ
ſcripturæ, traditionum Apoſtolicarum, Cano-
num, ac Sanctorum Patrum fontibus deriuata &
in Synodo ſua Diœceſana Tirnauiæ
propoſita, ac breuiter
explicata.
M. D. LX.

VIENNÆ AVSTRIÆ
excudebat Raphael Hoſhalter,
ANNO
M. D. LXI.

Coperta unei cărţi
de NicolausOlahus

Scrisoareautografă
a lui NicolausOlahus
către conducerea
comunităţii săseşti
din Sibiu

Cetatea Mediaşului

Coverof a book by
NicolausOlahus

Autograph letter of
NicolausOlahusto
the leadersof the
Saxoncommunity
in Sibiu

Media° Fortress

Imagine nelipsită în pictura bisericilor din nordul Moldovei: tema asediului Constantinopolului

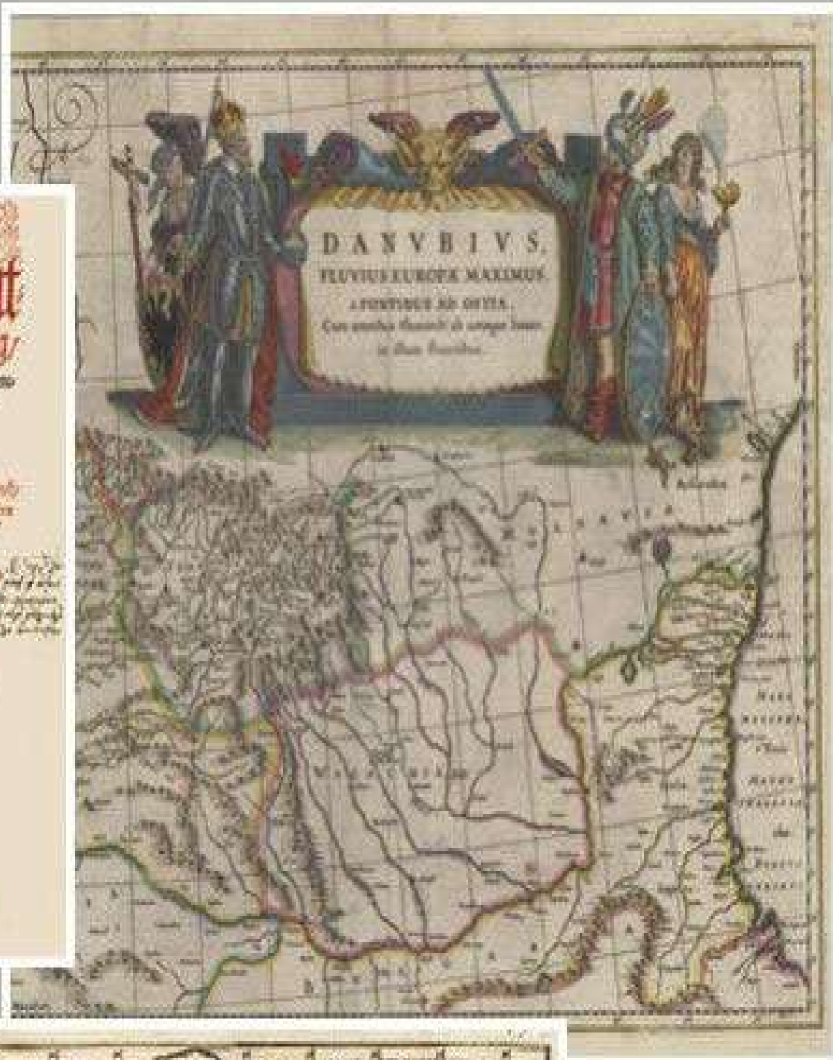
Dregători otomani

A recurrent image in the frescoesof the northern Moldavian churches:the *Siegeof Constantinople*

Ottoman dignitaries

TürchischeChronica din 1577, foaie de titlu

DanubiusFluvius EuropaeMaximus

Hartă a Moldovei din 1541

TürchischeChronica, 1577, title page

DanubiusFluvius EuropaeMaximus

Map of Moldavia, 1541

Pentru toţi călătorii care au trecut prin ţările române, diferenţa între cele două maluri ale Dunării, cel de sud, aflat sub ocupaţie otomană, şi cel de nord, al principatelor era evidentă.

Ne-o arată şi această imagine târzie a Dunării în zona Rusciuc (Ruse), cu minarete pe malul bulgăresc şi turle de biserici pe cel românesc.

For all the travellers who passed through the Romanian Countries, the difference between the two banks of the Danube, the southern one, under Ottoman occupation, and the northern one, belonging to the Principalities, was obvious.

We can see it in this late image of the Danube in the Rusçuk (Ruse) area, with minarets on the Bulgarian bank and church spires on the Romanian one.

Boieri moldoveni faţă cu păgânii, detaliu din scena *Judecăţii de Apoi*, Voroneţ

Moldavian boyars face to face with the pagans, detail of the *Last Judgement* scene, Voroneţ Church

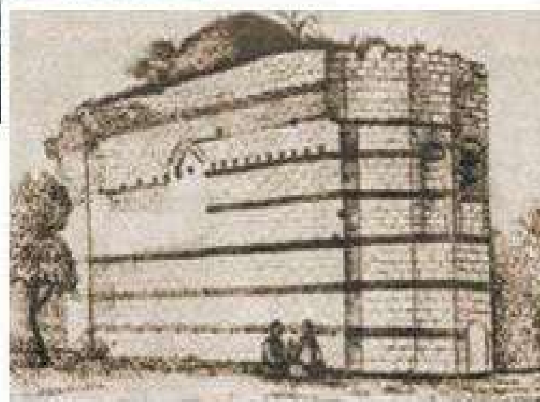

Tui, însemn ce se acorda dregătorilor sultanului şi pe care au început a-l primi şi domnii ţărilor române

Ruinele bisericii Palatului Moldovei de la Istanbul

Tugh (horsetail flag), Ottoman insignia granted to the high officials of the Sultan, received also by the rulers of the Romanian Countries

Ruins of the church of Moldavia's Palace in Istanbul

Icoanăa Sfântului Gheorghe din Balcani,în care apare minaretul unei moschei

Balkanicon of Saint George,with the minaret of a mosque

Transilvania a suferit din plin efectele prăbușirii statului ungar, dispărut în urma înfrângerii suferite la Mohács (1526).

Bătălia de la Mohács (1526) (reconstituire)

Capacul sarcofagului lui Sigismund Zápolya, din a doua jumătate a secolului XVI, biserica romano-catolică din Alba Iulia

Cămașă de zale din a doua jumătate a secolului XVI

Pavăză transilvăneană de la începutul secolului XVI

Transylvania suffered to the full the effects of the breakdown of the Hungarian state after the defeat at Mohács (1526).

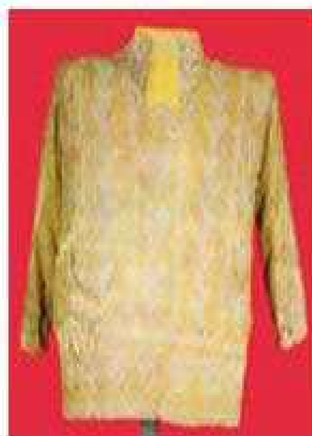
Battle of Mohács 1526 (reconstruction)

Lid of Sigismund Zápolya's sarcophagus, second half of the 16th century, Roman Catholic Church of Alba Iulia

Mail shirt, second half of the 16th century

Transylvanian shield, beginning of the 16th century

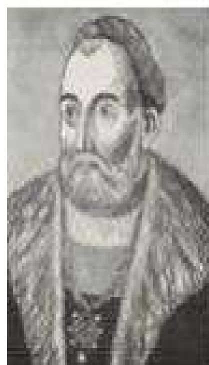

În 1514, Transilvania fusese deja scena unui adevărat război țărănesc condus de un mic nobil secui Gheorghe Doja.

Țăranii răsculați înconjoară un cavaler, xilogravură, 1539

Ioan Zápolya a înăbușit în sânge răscoala țărănească condusă de Gheorghe Doja (sus, stânga) gravură din secolul XVI

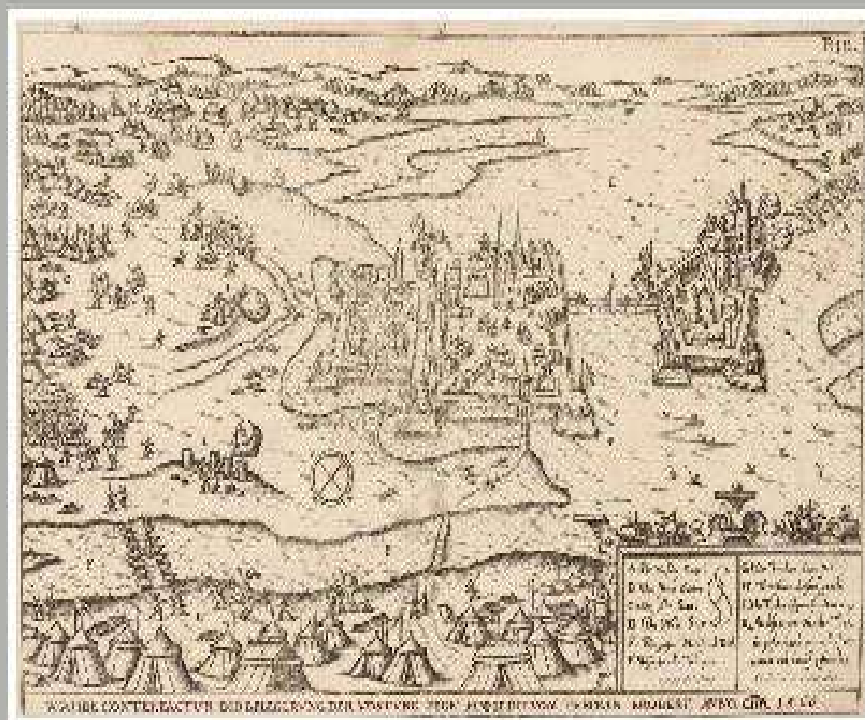
Execuția lui Gheorghe Doja

In 1514 Transylvania had already been the scene of a true peasant war, led by György Dósza a small Szekler nobleman.

Insurgent peasants surround a knight; woodcut, 1539

The peasant revolt led by György Dósza was bloodily repressed by John Zápolya; 16th century engraving

György Dósza's execution

Confruntări cu oștile otomane (gravuri de epocă) la Sighet...

... și Gyula, în 1566

Engravingsdepicting confrontations with the Ottoman armies at Sighet...

... and Gyula, in 1566

Biserica fortificată din Biertan (județul Sibiu), construită în stil gotic între 1492 și 1516

The fortified Gothic-style church of Biertan, Sibiu County, built between 1492 and 1516

Biserica din Dealu Frumos (județul Sibiu), ale cărei lucrări de fortificare s-au încheiat în anul 1522...

... și detalii din interior

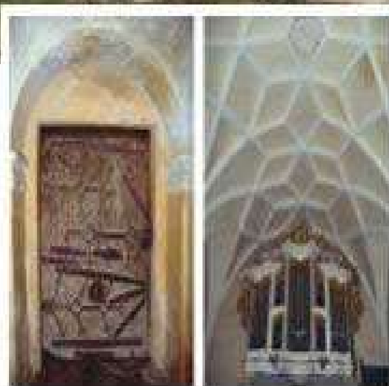
Curtea interioară a bisericii fortificate din Hărman (județul Brașov)

The church of Dealu Frumos, Sibiu County, whose fortification works ended in 1522...

... and interior details

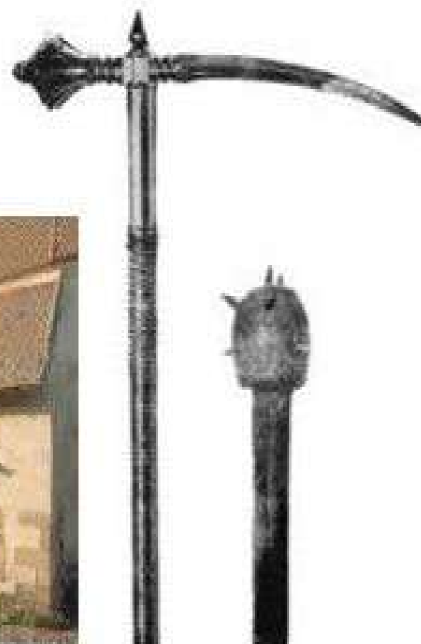
Inner yard of the fortified church in Hărman, Bra°ov County

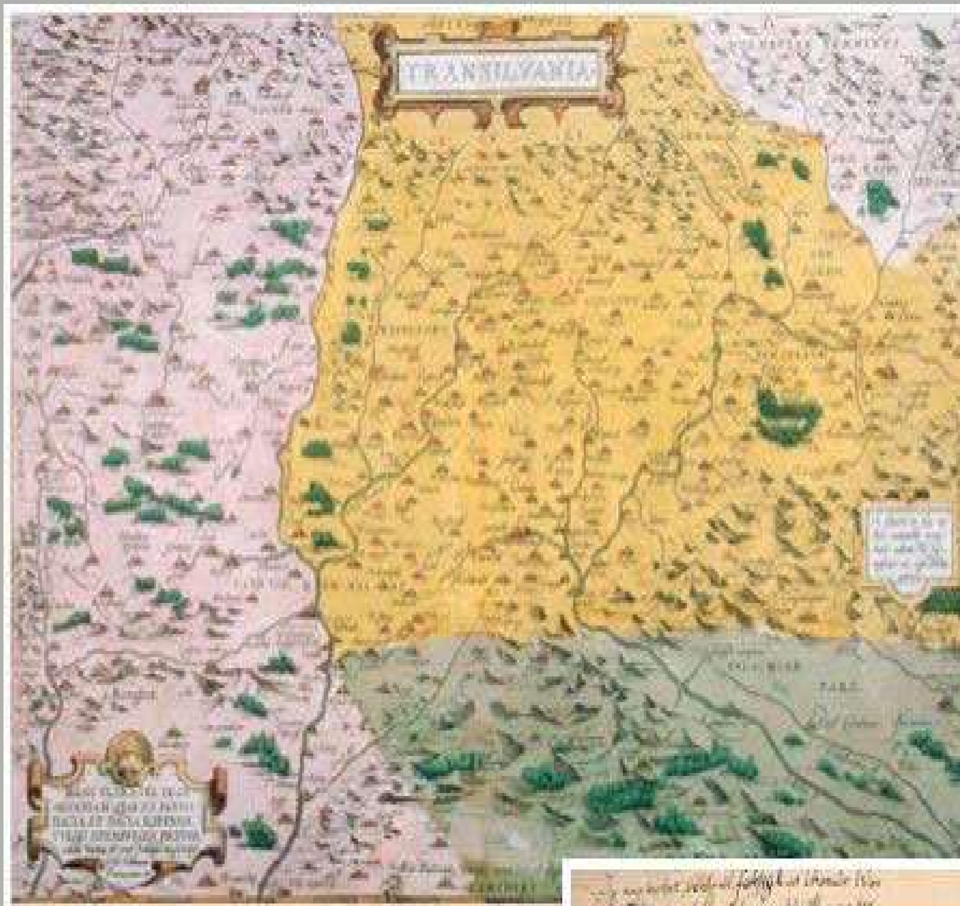

Ciocan de luptă de la jumătatea secolului XVI; ghioagă de la începutul secolului XVI

War hammer, mid 16th century; morning star, beginning of the 16th century

La adăpostul fortificaţiilor şi în schimbul unui tribut mai mic decât cel plătit de Ţara Românească şi Moldova, oraşele transilvănene şi-au continuat dezvoltarea.

Harta Transilvaniei, 1566

Hidden behind fortifications and in exchange for a smaller tribute than the one paid by Walachia and Moldavia, the Transylvanian towns continued to develop.

Map of Transylvania 1566

O cunoscută imagine a Timişoarei

Pelângă zidul cetăţii Sibiu

Well-known representation of Timişoara

Along the wall of Sibiu Citadel

În 1543, Dieta Transilvaniei (în imagine, sala unde își ținea lucrările) legiferează dreptul acordat de sultan de a-l alege pe principe și proclamă principiul libertății religioase.

Pastor protestant

Portretul și stema lui George Martinuzzi, cel prin care Habsburgii au încercat, la jumătatea secolului XVI, să pună stăpânire pe Transilvania

In 1543 the Transylvanian Council (Dieta) (here the hall where it held its debates) legislated the right granted by the Sultan to elect the Transylvanian prince and proclaimed the freedom of religion.

Protestant pastor

Portrait and coat of arms of George Martinuzzi, through whom the Habsburgs tried to take possession of Transylvania in the middle of the 16th century

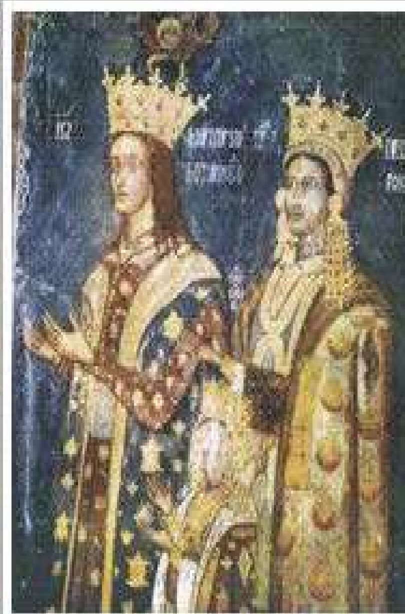

RaduPaisie (1535–1545) cu fiul săuMarco, frescăde la Curtea de Argeş

Voievozictitori Radu cel Mare şi Mircea Ciobanul (1545–1552; 1553–1554; 1558–1559), frescă din naos, Tismana

Fiullui RaduPaisie, Marco, cu doamna Ruxandaşi domniţa Zamfira

RaduPaisie(1535–45) with his son Marco, frescoin Curtea de Argeº

Foundingprinces Raduthe Great and Mircea the Shepherd (1545–52; 1553–4; 1558–9); frescoin the nave, TismanaChurch

RaduPaisie'sson, Marco, with Lady Ruxandaand Princess Zamfira

Neagoe Basarab, fiul acestuia Teodosie şi Mircea Ciobanul, frescă de la mănăstirea Snagov

Sigiliul lui Pătraşcu Vodă cel Bun (1554–1557)

Petru cel Tânăr (1559–1568) şi fraţii săi, Radu şi Mircea, frescă din naos, Snagov

Neagoe Basarab, his son Theodosie and Mircea the Shepherd, fresco in Snagov Monastery

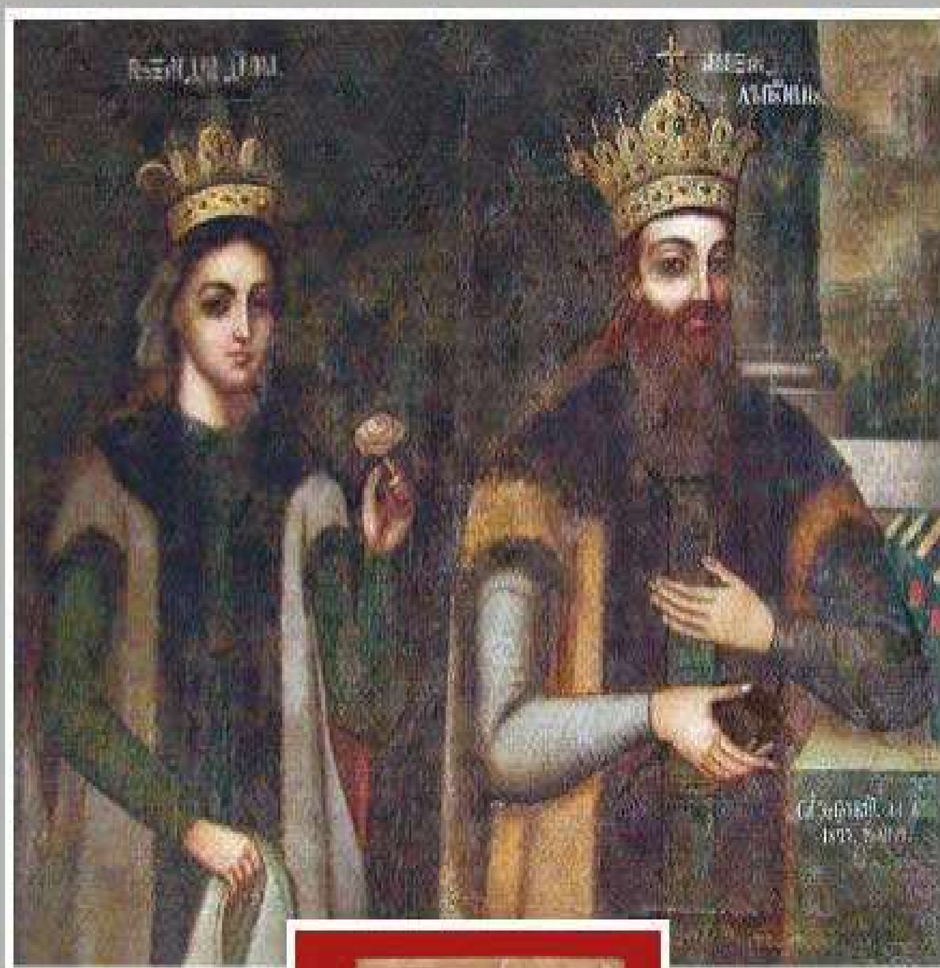
Seal of Pătra°cu the Good (1554–7)

Peter the Younger (1559–68) and his brothers, Radu and Mircea: fresco in the church nave of Snagov Monastery

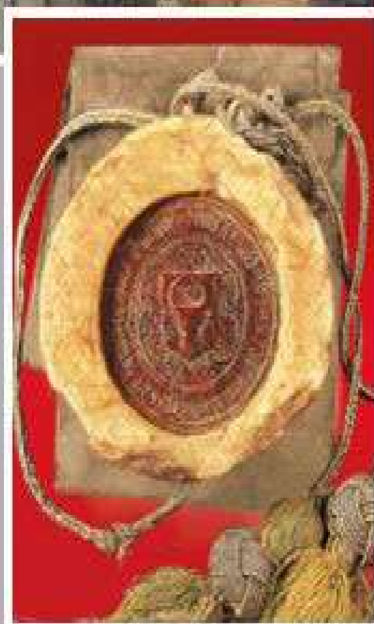

Mănăstirea Zografu, Muntele Athos. Alexandru Lăpuşneanu şi Ruxandra Doamna, ctitorii mănăstirii

Zograf Monastery, Mount Athos. Alexandru Lăpuşneanu and Lady Ruxandra, founders

Mănăstirea Vatoped. Sigiliu pe hrisoavele domnilor Ieremia Movilă şi Alexandru Lăpuşneanu

Vatopedi Monastery. Seal on charters issued by rulers Ieremia Movilă and Alexandru Lăpuşneanu

Mănăstirea Xiropotamu, ctitorie a domnului Alexandru Lăpuşneanuşi a RuxandreiDoamna. Peuşa bisericii centralesunt sculptatestema Moldovei şi cea a ŢăriiRomâneşti. SecolulXVI

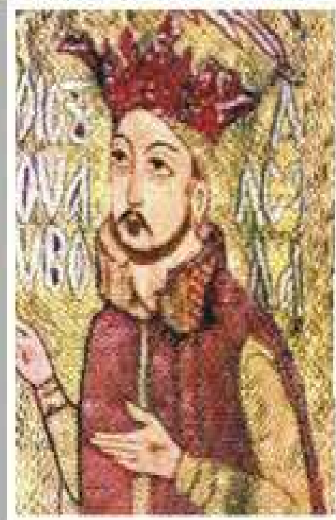
Xeropotamou Monastery, founded by prince Alexandru Lăpuşneanuand his wife Ruxandra. Thecoat of armsof Moldavia and that of Walachiaare carved on central church door. 16th century

Tablou votiv al voievodului Alexandru Lăpuşneanu cu fiii săi Constantin şi Petru, ctitori. Mănăstirea Dochiaru, Muntele Athos.

Votive painting of voivode Alexandru Lăpuşneanu and his sons Constantine and Petru, founders. Docheiarou Monastery, Mount Athos.

Alexandru Lăpuşneanu într-o tapiserie de epocă

Doamna Ruxandra, soţia lui Alexandru Lăpuşneanu, detaliu de pe o broderie din 1561 de la mănăstirea Slatina (judeţul Suceava)

Alexandru Lăpu^neanu in a contemporary tapestry

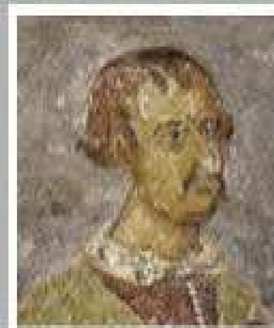
Lady Ruxandra, the wife of Alexandru Lăpu^neanu; detail from an embroidery dated 1561, Slatina Monastery, Suceava County

MănăstireaDochiaru, Muntele Athos, cea mai mare ctitorie a domnului Alexandru Lăpuşneanuşi a RuxandreiDoamna

Docheiariou Monastery, Mount Athos, the greatest foundation of ruler Alexandru Lăpuşneanuand his wife LadyRuxandra

Corabie pe valuri, frescă din naosul bisericii mănăstirii Sucevița

Stroe vel-spătar, cu simbolul de participare ctitoricească, frescă din bolnița de la Cozia

Căderea lui Despot Vodă, gravură de epocă

Ship on waves, fresco in the nave of the church in Sucevița Monastery

The Great Swordbearer Stroe, with the symbol of ctitor participation, fresco from the Cozia infirmary

The fall of Despot Voivode, 16th century engraving

Ferecăturăde carte, atelier din Țara Româneascădăruită de spătarul Dragomir și vistierul Teodor bisericii Sf. Nicolae din ȘcheiiBrașovului, 1543–1545, cu portretele donatorilor

Ion Sturza,împreună cu Gavril vornicul, au ridicat în scaunpe Joldea, îndepărtându-l pe Alexandru Lăpușneanu.Stemăa familiei Sturdza

Book binding in preciousmetal, with the portraits of the donors, manufactured in Walachia,given by Swordbearer Dragomir and TreasurerTheodor to St. NicholasChurch in ȘcheiiBra°ovului, 1543–5

BoyarsIon Sturdza and Gavrilraised Joldeaon the throne, removingAlexandru Lăpu°neanu.Coat of armsof the Sturdza family

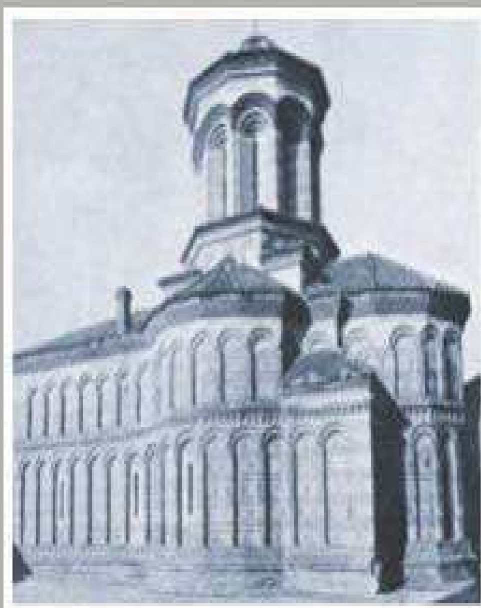

Ctitori Stepan, mare ban, şi Pârvu, mare clucer, frescădin pronaos, Bucovăţ

FoundersGreat Ban Stepanand Great Steward Pârvu, frescoin the antenave, Bucovăþ Monastery

Paharcare a aparţinut logofătului Luca (Lupu) Stroici, provenit dintr-un atelier din Moldova

Cup manufactured in a Moldavian workshop, that belonged to ChancellorLuca (Lupu) Stroici

Bisericamănăstirii Bucovăţ de lângă Craiova

The church of Bucovăþ Monastery near Craiova

Miloş, fratele lui Alexandru al II-lea, detaliu din naos, Bucovăţ

Milo°, AlexanderII's brother, detail from the church nave, Bucovăþ

Petru Cercel, frescă din naos, mănăstirea Călui (județul Dolj)

Bulă sigilară, atelier Țara Românească, reprezentându-l pe Alexandru al II-lea (1568–1574), cu fiul său Mihnea al II-lea

Bulă sigilară, atelier Țara Românească, reprezentându-l pe Petru Cercel (1583–1585)

Petru Cercel, nave fresco, Călui Monastery, Dolj County

Seal bulla manufactured in Walachia, representing Alexander II (1568–74) with his son Mihnea II

Seal bulla, manufactured in Walachia, representing Petru Cercel (1583–5)

Stema familiei Băleanu

Coat of arms of Băleanu family

BisericaMare Domnească și ruinele Curții din Târgovișteîntr-o fotografie contemporană...

... și într-o litografie din 1840

PrincelyChurch and the ruins of the PrincelyCourt of TârgoviPtein a recent photograph...

... and in a 1840 litograph

Țeavăde tun din vremealui PetruCercel

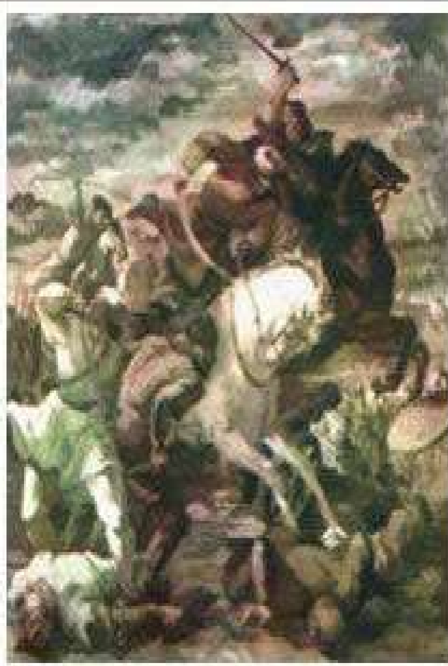
Bătăliade la Jiliștea pictură de GheorgheLabin, Muzeul Militar Național, București

Ioan Vodă cel Cumplit, tablou din secolul XIX

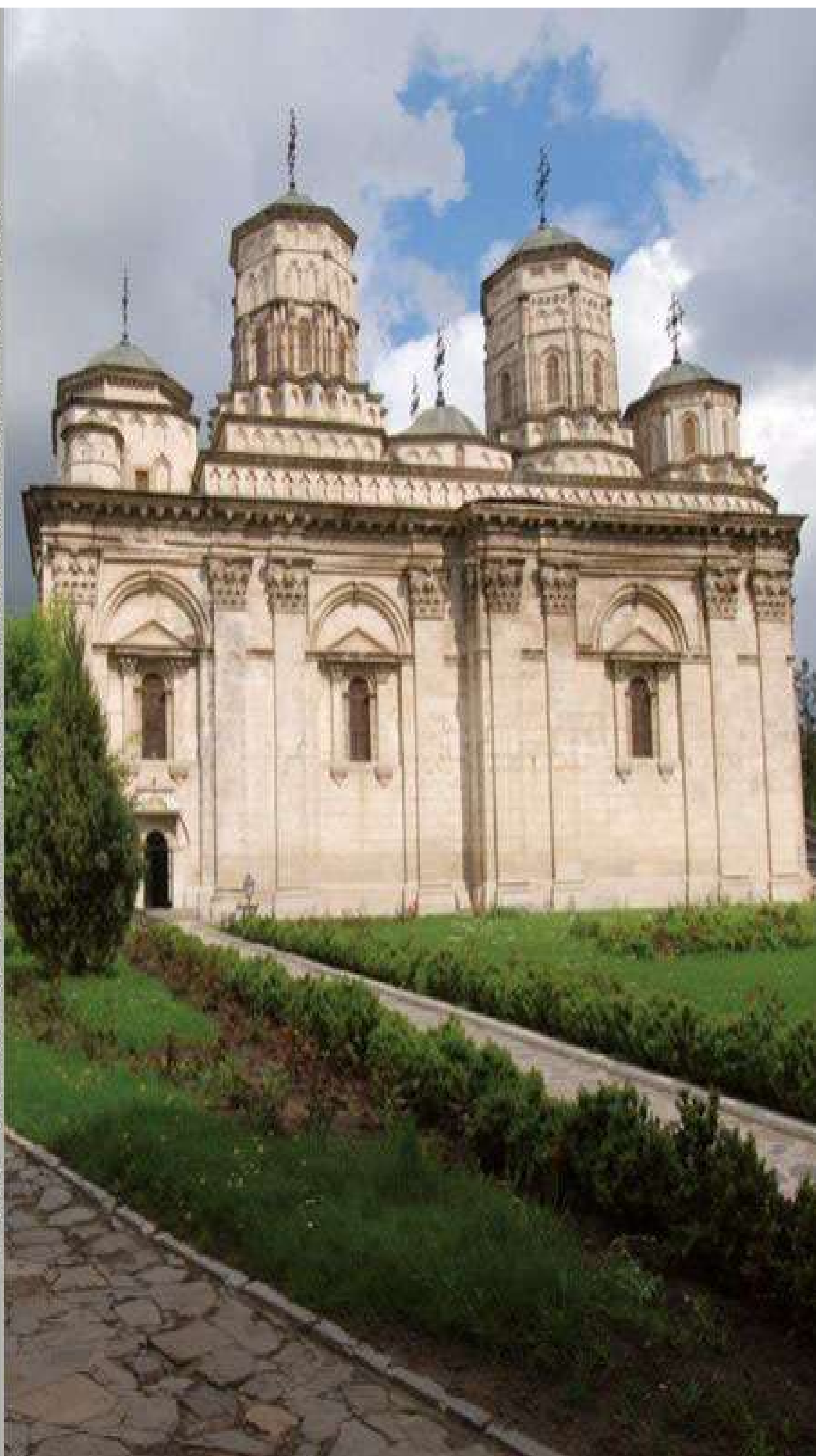
Cannon barrel from the time of Petru Cercel

The Battle of JiliPtea, painting by Gheorghe Labin in the National Military Museum, Bucharest

John the Terrible, 19th century painting

Mănăstirea Golia din Iaşi, ctitoria marelui logofăt Ion Golia, cel care i-a cerut lui Ion Vodă să se supună Porţii sau să plece din ţară.

Great Chancellor Ion Golia (the founder of Golia Monastery in Ia°i) asked John III to obey the Sublime Porte or leave the country.

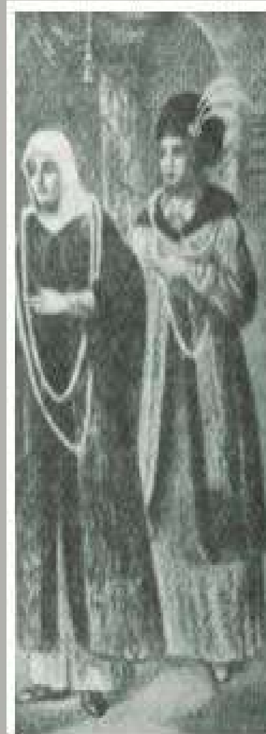
Petru Şchiopul, frescă de la mănăstirea Galata din Iaşi

Petru Şchiopul, fresco in Galata Monastery in Ia°i

Zotu Tzigara, mare spătar, originar din Ioannina, ginerele lui Petru Şchiopul

Doamna Maria, soţia lui Petru Şchiopul, şi fiica sa Maria, frescă de la mănăstirea Galata din Iaşi

Zotu Tzigara, Great Swordbearer, a native of Ioannina Petru Şchiopul's son-in-law

Lady Maria, Petru Şchiopul's wife, and their daughter Maria, fresco in Galata Monastery in Ia°i

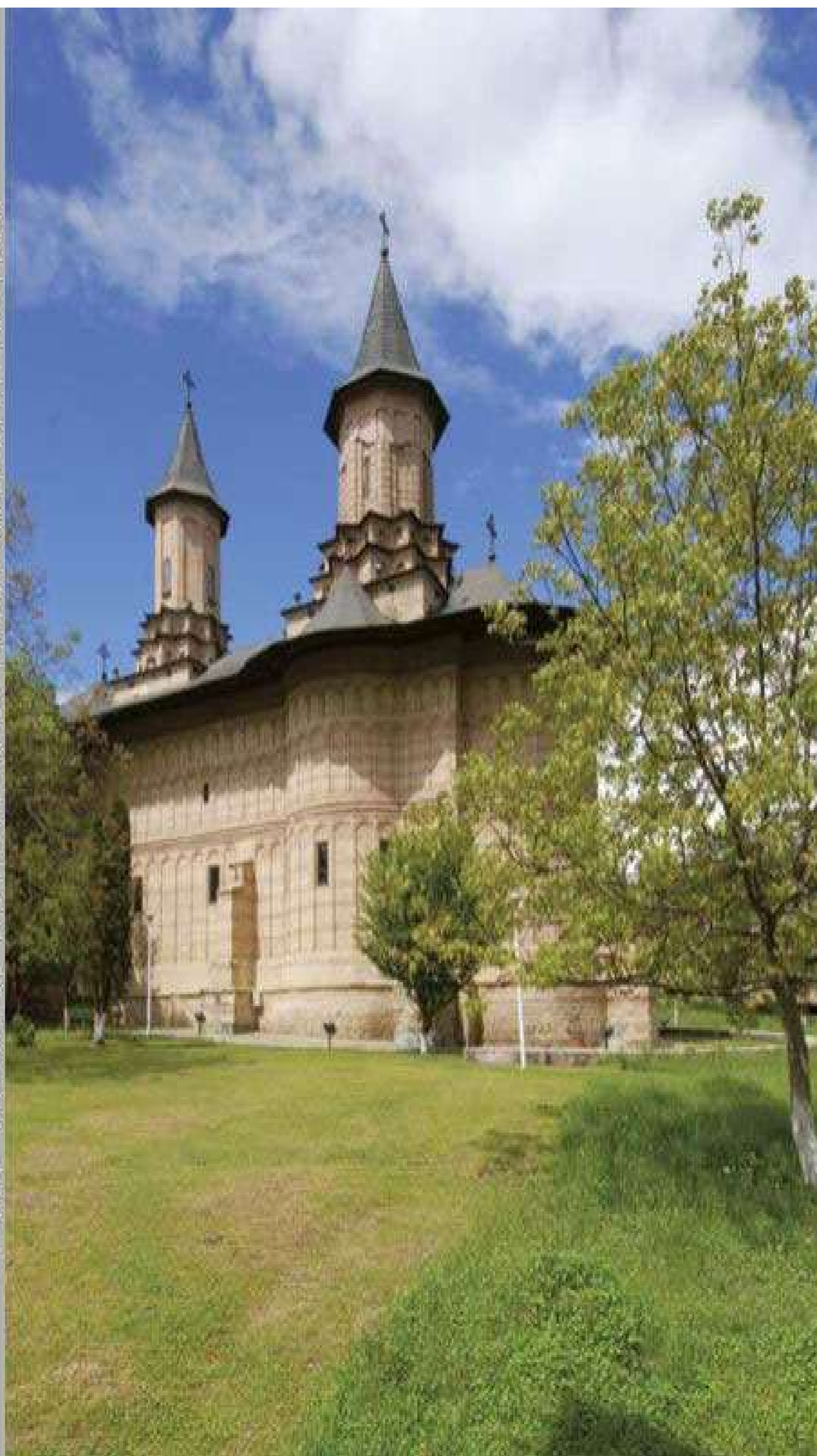

Bulă de Aur de la Petru Şchiopul (1578–1579; 1582–1592)

Golden bulla from Petru °chiopul (1578–1579; 1582–1592)

BisericaGalata, ctitorie a domnului Petru Şchiopul

Galata Church, foundation of Prince Petru Şchiopul

Ştefan Báthory, principe al Transilvaniei (1571–1575)...

... şi urmaşul său Cristofor Báthory (1576–1581)

Ştefan Báthory, din 1575 rege al Poloniei; litografie din secolul XIX

Stephen Báthory, prince of Transylvania (1571–5)...

... and his successor Christopher Báthory (1576–81)

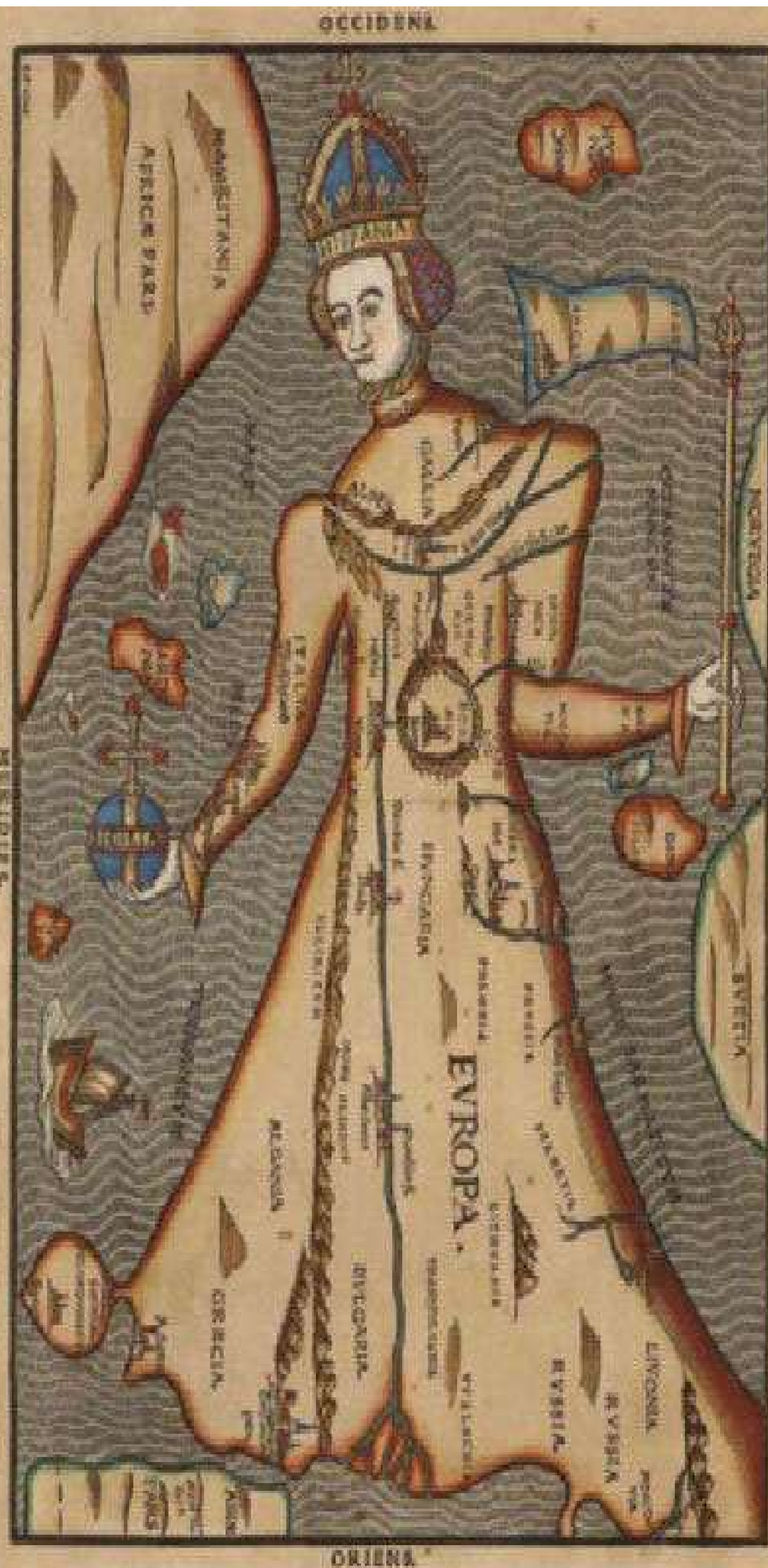
Stephen Báthory became King of Poland, in 1575; 19th century litograph

Monedă poloneză bătută în timpul regelui Ştefan Báthory

Polish coin with likeness of Stephen Báthory

Hartă a Europei tipărită la Londra în 1592. Muntenia și Moldova apar sub numele generic „Walachia".

Map of Europe printed in London in 1592. Walachia and Moldavia appear under the generic name of "Walachia".

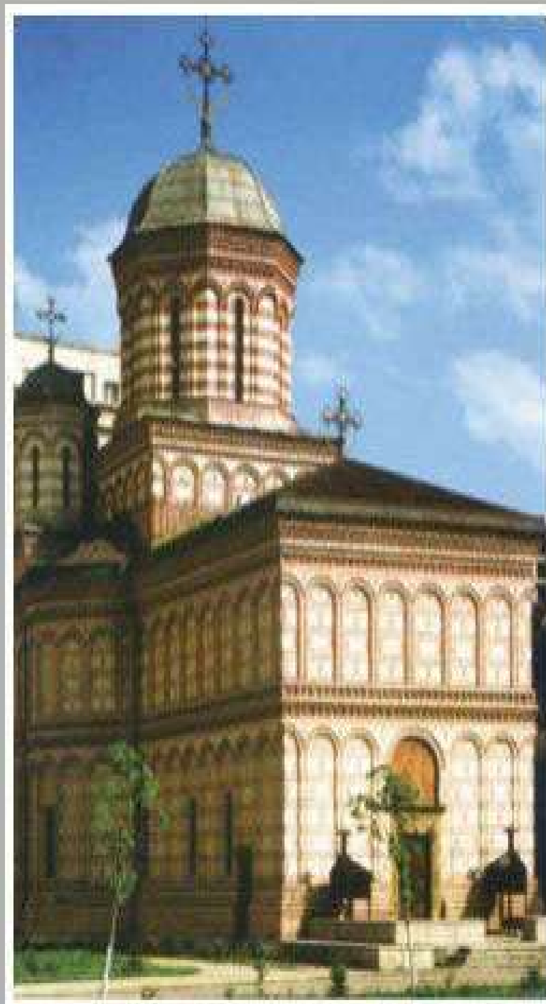

Unul dintre portretele lui Mihai Viteazul

Hartă a Daciei realizatăîn 1595

Portrait of Michael the Brave

Map of Dacia, 1595

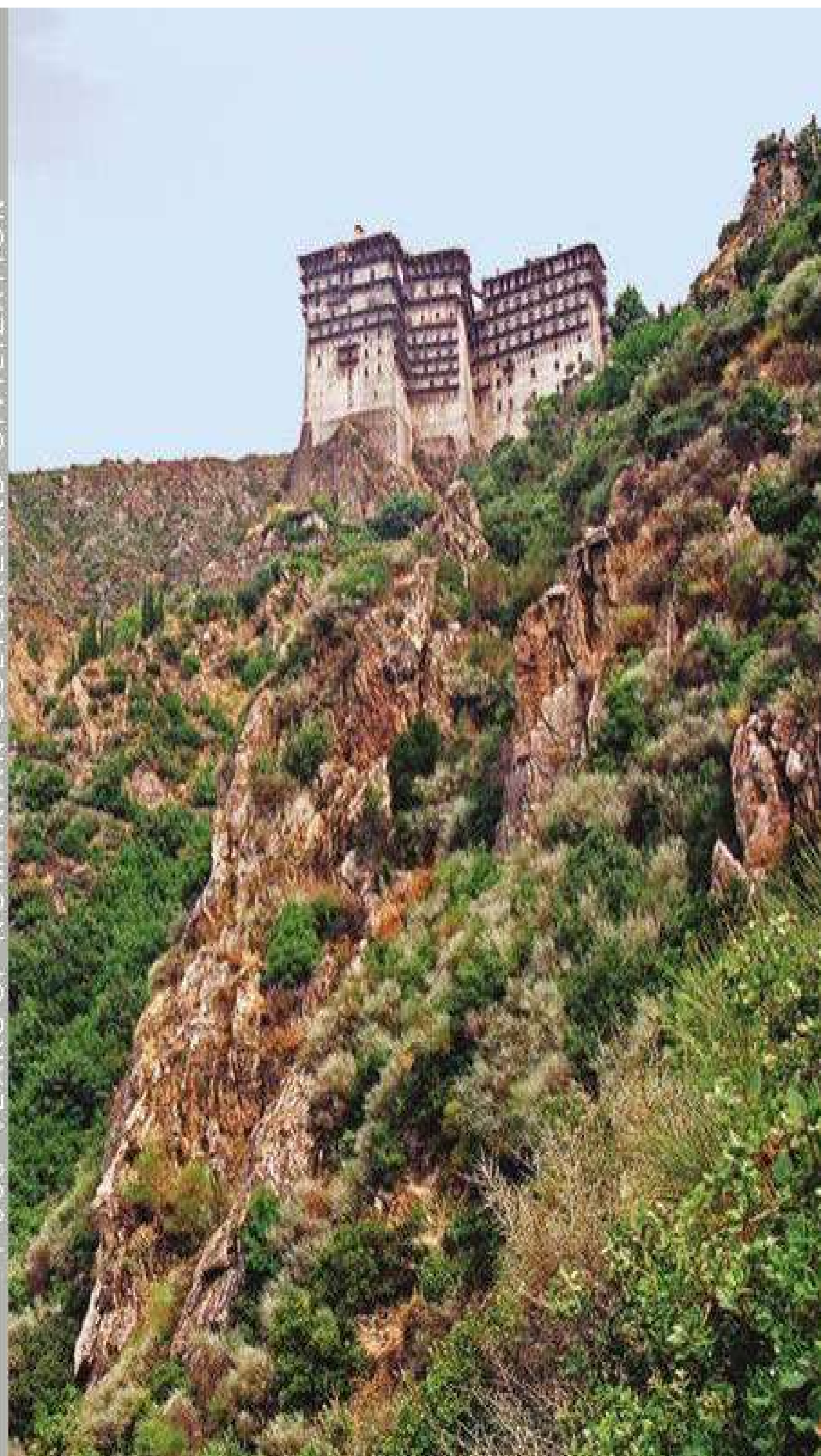

BisericaMihai Vodă din București,ctitorie a lui Mihai Viteazuldin 1589, pe când era locțiitor al banului Craiovei

MănăstireaMihai Vodă în timpul translării (fotografie de prof. dr. arh. Sorin Vasilescu)

Mihai Vodă Churchin Bucharest,founded by Michael the Bravein 1589, while he was deputy of Craiova'sBan

Mihai Vodă Monastery during its translation (photograph by Prof. Dr. Architect Sorin Vasilescu)

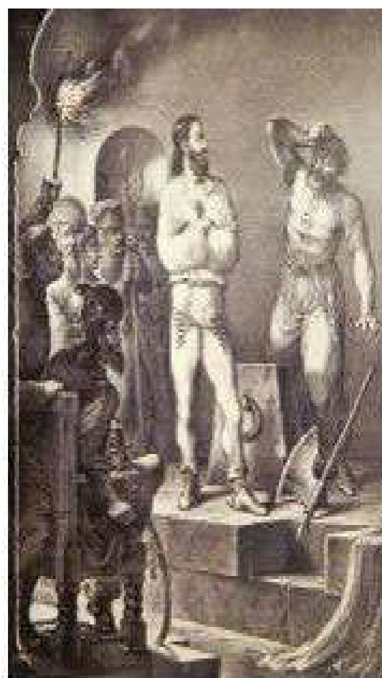

Mănăstirea Simonos Petra de la Muntele Athos, cea mai mare ctitorie a voievodului Mihai Viteazul

Simonopetra Monastery at Athos Mountain, voivode Michael the Brave's greatest foundation

Mihai Viteazul, fragment dintr-un tablou de Theodor Aman

Mihai Viteazul, tablou de Gheorghe Tattarescu

Mihai Viteazul şi călăul, litografie din secolul XIX

Michael the Brave, fragment from a painting by Theodor Aman

Michael the Brave portrait by Gheorghe Tattarescu

Mihai Viteazul and the executioner, 19th century lithograph

Stema unită a Ţării Româneşti şi Moldovei din vremea lui Mihai Viteazul (reconstituire)

United coat of arms of Walachia and Moldavia under Michael the Brave (reconstruction)

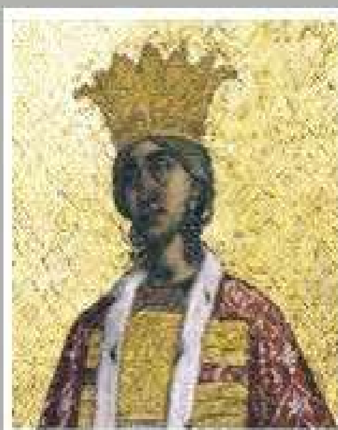
Mihai Viteazul într-o gravură din 1601...

... şi în frescade la Căluiu

Mihai Viteazul, 1601 engraving...

... and fresco in Căluiu Monastery

Doamna Stanca în frescade la Ateneul Român

Lady Stanca, fresco in the Romanian Athenaeum

Doamna Stanca, soţia lui Mihai Viteazul, cu fiul Pătraşcu în frescade la Căluiu

Lady Stanca, Michael the Brave's wife, with their son Pătra°cu, fresco in Căluiu Monastery

Predaşi RaduBuzescu,ctitorii mănăstirii Căluiu, reprezentaţi pe frescadin pronaos

Predaand RaduBuzescu,fresco in the antenaveat Căluiu Monastery

Călăreţ valah din oastealui Mihai Viteazul, gravură

Walachianrider in Michael the Brave'sarmy, engraving

Bisericadin Surpatele, ctitoria boierilor Buzeşti

Bătăliade la Guruslău...

... şi ceade la Braşov, alegorie, 1604

The church of Surpatele,a foundation of the Buze°ti family

Allegory of the Battle of Guruslău...

... and of that of Braşov, 1604

FortăreațaNicopole, cromolitografie din secolulXIX

NicopolisFortress,19th century chromolithograph

SinanPaşa

SinanPasha

Ruinelecetății Giurgiu

Bătăliade la Călugărenidin 1595

Ruinsof the Giurgiu Fortress

Battle of Călugăreni, 1595

Construireapodului de la Giurgiu de către otomani

The Ottomans build the bridge at Giurgiu.

Mihai Viteazul la curtea împăratului Rudolf al II-lea, detaliu dintr-un tablou de FranzFranckenI

Michael the Braveat the Court of EmperorRudolf II, detail from a painting by FranzFranckenI

Bătăliade la Târgoviște,octombrie 1595, acvaforte

Altă imagine a bătăliei de la Târgoviște

Izgonireaotomanilor pesteDunăre, la Giurgiu

The Battle of TârgovPte, October 1595, etching

Another image of the Battle of TârgovPte

Driving away the Ottomans over the Danube at Giurgiu

Scrisoareautografă a lui Mihai Viteazul din 1598 și semnăturadomnului

Autograph letter by Michael the Brave, 1598, and the ruler's signature

Bătălia de la Șelimbăr, tablou de Costin Petrescu...

... și într-o gravură de epocă

*The Battle of *elimbăr*, painting by Costin Petrescu...

... and contemporary engraving

Uciderea lui Mihai Viteazul pe Câmpia Turzii, gravură din 1703

Michael the Brave's assassination at Câmpia Turzii, engraving, 1703

Intrarea lui Mihai Viteazul în Alba Iulia

Mihai Viteazul entering Alba Iulia

30 Kurtze Sybenbürgische

Maria Cristina de Habsburg, soția lui Sigismund Báthory

Maria Cristina de Habsburg, Sigismund Báthory's wife

Sigismund Báthory, gravură

Stema primită de Sigismund Báthory de la Împăratul Rudolf al II-lea

Întâlnirea dintre Sigismund Báthory și Hassan Pașa *(Sybenbürgische Chronica)*

Sigismund Báthory, engraving

Coat of arms received by Sigismund Báthory from Emperor Rudolf II

Meeting between Sigismund Báthory and Hasan Pasha *(Sybenbürgische Chronica)*

Confruntarea dintre otomani și habsburgi la Oradea, 1598, gravură

Confrontation between the Ottomans and the Habsburgs at Oradea, in 1598, engraving

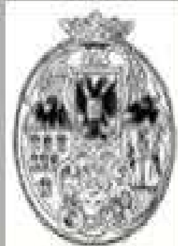
Asediul Timișoarei de către otomani, 1596, într-o litografie de epocă...

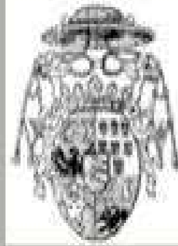
... și într-o miniatură turcească

Ottoman siege of Timi?oara in 1596, lithograph...

... and Turkish miniature

Uciderea lui Andrei Báthory

Stema unită a Ardealului, Moldovei şi Ţării Româneşti în sigiliul lui Sigismund Báthory, 1597...

... şi în sigiliul lui Andrei Báthory, 1599

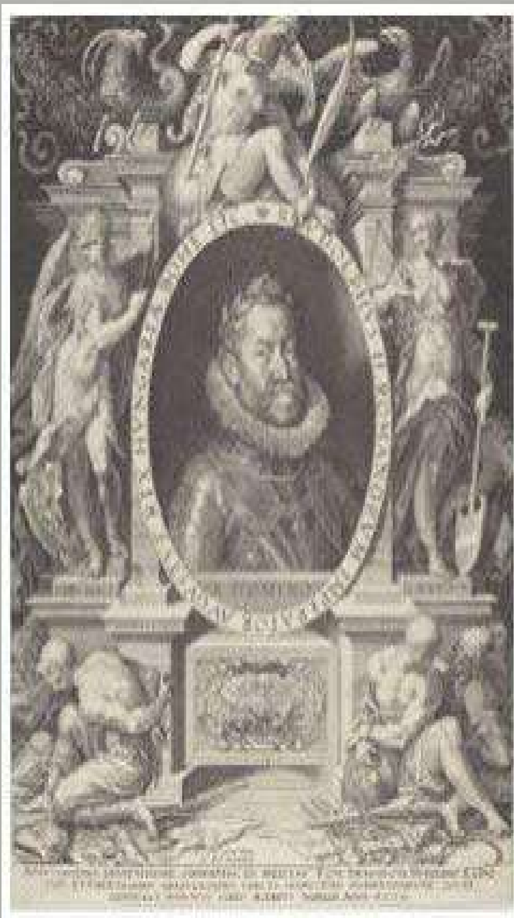
Catedrala românească din Alba Iulia (reconstituire)

The killing of Andrew Báthory

United coat of arms of Transylvania, Moldavia and Walachia on the seal of Sigismund Báthory, 1597...

... and on the seal of Andrew Báthory, 1599

Romanian Cathedral in Alba Iulia (reconstruction)

Împăratul Rudolf al II-lea

Emperor Rudolf II

Generalul George Basta

General Basta George

Secui

Szekler

Domnul Moldovei Ieremia Movilă (1595–1600; 1600–1606), timbru din Republica Moldova...

... şi soţia cu copii, miniatură dintr-un evangheliar din 1607

Stema familiei Movilă pe un document din 1599

Ieremia Movilă cu soţia şi copiii, închinând chivotul mănăstirii pe care au ctitorit-o; detaliu din fresca votivă de la Suceviţa

Ieremia Movilă, ruler of Moldavia, (1595–1600; 1600–6), stamp issued in the Republic of Moldova...

... and his wife and children, miniature in a Gospel of 1607

Coat of arms of Movilă family on a document issued in 1599

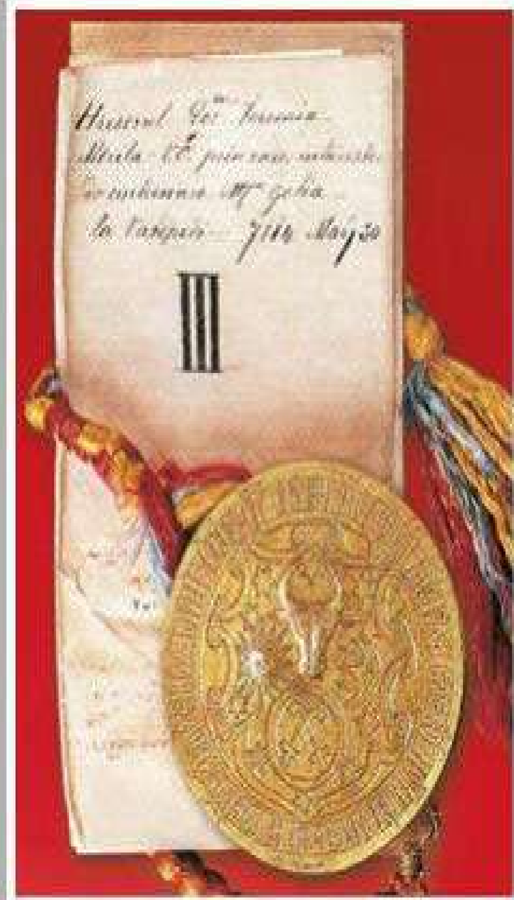
Detail from the votive fresco of Suceviţa Church, depicting Ieremia Movilă, his wife and children dedicating the tabernacle of the monastery they founded

Ieremia Movilă, broderie de la Sucevița

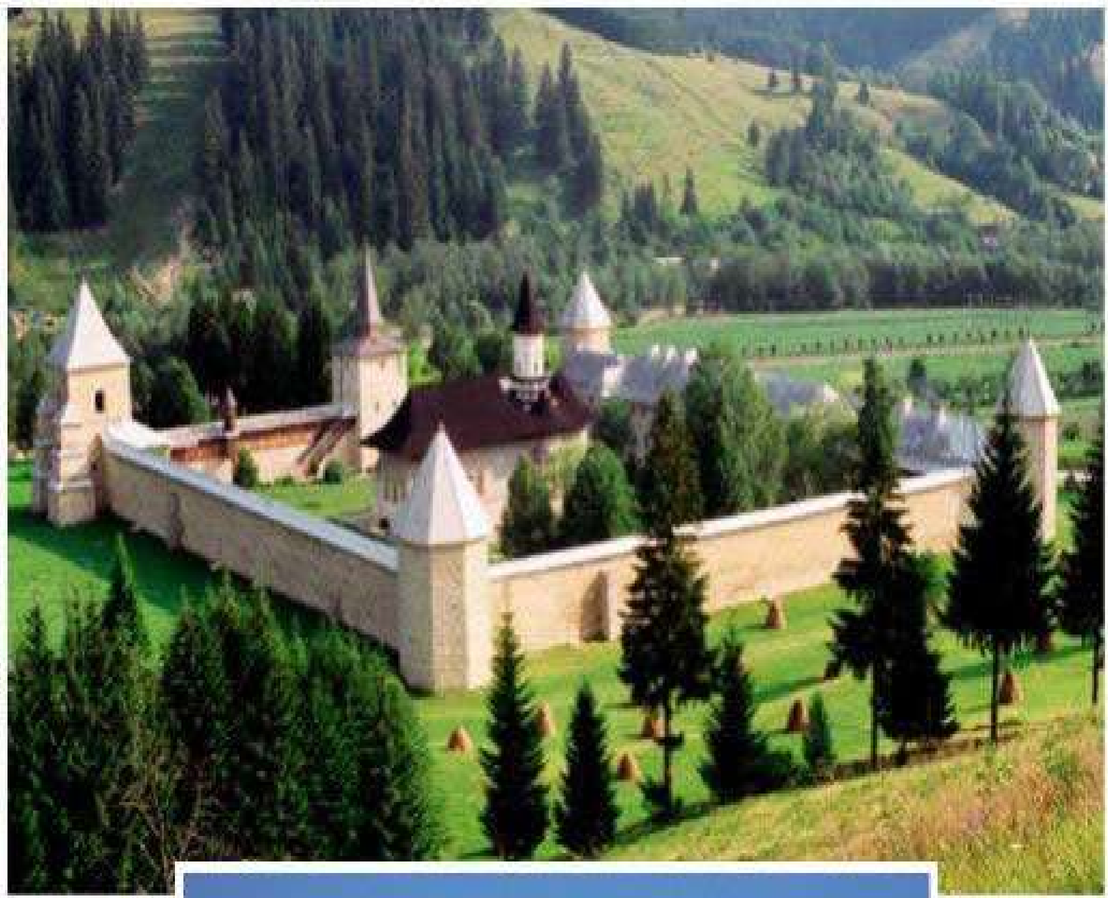
Mănăstirea Vatoped, sigiliu pe hrisovul domnului Ieremia Movilă

Mănăstirea Xenofont, ctitorie a voievozilor Ștefan cel Mare, Neagoe Basarab, Vlad Țepeș, Ieremia Movilă, Alexandru Lăpușneanu

Prince Ieremia Movilă, embroidery from Sucevița Monastery

Vatopedi Monastery, seal on a charter issued by Ieremia Movilă

Xenophontos Monastery, founded and endowed by voivods Stephen the Great, Neagoe Basarab, Vlad the Impaler, Ieremia Movilă, Alexandru Lăpușneanu

Bisericamânăstrii Suceviţa,ctitorie a fraţilor Movilă (1581–1601)

The church of SuceviţaMonastery, founded by Movilă brothers (1581–1601)

Frescăde la mănăstireaSucevița

Frescoîn Sucevița Monastery

Cupe, pocale, potire
şi pahare executate
de meşteri români

Cups, goblets,
chalices and glasses
made by Romanian
craftsmen

Mănăstirea Suceviţa – o
soluţie arhitectonică
originală pentru
înălţarea turlelor
bisericilor din Bucovina

Scara raiului – frescă
de la aceeaşi mănăstire

Suceviţa Monastery –
an original architectural
solution for the towers
of the churches in
Bukovina

The Ladder of Virtues,
fresco in Suceviţa
Church

Tetraevangheliarscrisde călugărul Mihail la comandalogofătului Ion Golia pentru mânăstireaGolia din Iași, 1575.

Paginicu miniaturi și frontispicii din Evangheliiledupă Marcu și Luca.

Four GospelsBook written by monk Michael upon commissionfrom Chancellor Ion Golia for Golia Monastery in Iași, 1575.

Pageswith miniatures and frontispieces from the Gospelsafter Mark and Luke.

SECOLUL

XVII

CENTURY

Veacul „naţionalismelor”

Cel care parcurge rapid o istorie cronologică a ţărilor române în secolul XVII rămâne sub impresia nenumăratelor schimbări violente de domnii (care rar ajung să însumeze mai mulţi ani), a răscoalelor ºi a invaziilor străine ce răvăºesc teritoriul carpato-danubiano-pontic. Pare un secol alcătuit din cioburi, asemenea celor care rămân după ce un glob de sticlă se izbeºte de pământ. Doar domniile de la mijlocul secolului (Matei Basarab, în Ţara Românească, Vasile Lupu în Moldova, ºi cei doi Rákóczi în Transilvania) alături de cea a Brâncoveanului, la sfârºit de veac, au avut o durată mai mare. Au contribuit la aceasta factorii interni ºi externi.

În interior, confruntările dintre boieri (nobili în Transilvania) ºi domni (principi) au continuat. Punctul culminant este atins în a doua jumătate a secolului prin conflictul dintre Băleni ºi Cantacuzini, în Ţara Românească. Cauzelor anterioare li se alătură, în mai mare măsură, opţiunile divergente ale diferitelor grupări în materie de politică externă. Tabăra prootomană rivalizează tot mai acut, mai ales în a doua jumătate a secolului XVII, fie cu cea habsburgică, fie cu cea nou apărută, prorusească. Deja în 1656, Gheorghe ªtefan încheia un tratat cu ţarul. În vremea lui Constantin Brâncoveanu, Toma Cantacuzino trece cu un corp de oaste în tabăra ţarului rus Petru I, iar Dimitrie Cantemir (al cărui tată încheiase, în secret, un tratat cu Habsburgii) optează tranºant ºi perdant pentru tabăra rusă.

Conflictele interne sunt alimentate ºi de înfruntări cu caracter „naţional”. În acest spaţiu se întâlnesc trei „naţionalisme”: cel românesc, cel unguresc ºi cel grecesc. Ungurii, care îºi menţin poziţia dominantă asupra românilor în Transilvania, luptă pentru renaºterea statului lor, dar tot în formula „Daciei”. De altfel, în 1627, Gabriel Bethlen cere acordul Porţii pentru un astfel de proiect, după ce înaintaºul său, Gabriel Báthory, ocupase, în 1611, Târgoviºtea ºi se intitulase „principe al Transilvaniei ºi al Valahiei Transalpine”. Acelaºi Báthory, în dorinţa de a elibera naţia sa de ameninţarea Curţii imperiale din Viena, se amestecă în Războiul de 30 de Ani ca aliat al suedezilor ºi chiar al lui Richelieu.

În Ţara Românească ºi Moldova, conflictul latent dintre boierii pământeni ºi grecii sosiţi de curând, care au tendinţa de a crea „camarile” la Curte, izbucneºte violent în 1611, 1630, 1631 (când Leon Tomºa dă un aºezământ pentru reglementarea disputei, reînnoit în 1668).

Amintirea lui Mihai Viteazul nu este uitată: cel puţin până la jumătatea veacului al III-lea, „Dacia” românească rămâne un obiectiv deschis asumat ºi de Radu ªerban, ºi de Mihnea. Cel din urmă merge până acolo încât dă semnalul revoltei antiotomane imitându-l pe Mihai Viteazul: adună toţi creditorii otomani ºi le dă foc, în 1659.

În plan cultural, accentul pus pe limba română ºi scrierile tot mai numeroase care vorbesc despre originea latină a românilor, despre unitatea lor, confirmă trăsăturile vieţii politice enumerate până acum. Apar primele culegeri de texte (1646, în limba română, la Iaºi; în

Transilvaniaîn 1653, *Approbatae Constitutiones*, o *Carte românească de învăţătură* sau *Cazania* lui Varlaam, 1643, a circulat în toate cele trei ţări române); *Răspunsul împotriva Catehismului calvinesc* (al aceluiaºi autor, mitropolitul Varlaam) se tipărea în 1645; mitropolitul Simion ªtefan traduce în română Noul Testament (1648); iar mitropolitul Dosoftei traduce în versuri *Psaltirea* lui David. În Transilvania, văduva lui Gheorghe Rákóczi I înfiinţează, în 1657, o ºcoală în limba română la Făgăraº, iar în 1675 sinodul de la Alba Iulia hotărăºte suspendarea preoţilor care slujeau în slavonă, nu în română. În 1679, mitropolitul Dosoftei cere ºi el introducerea limbii române în locul slavonei în serviciul religios. Peste nouă ani, în 1688, apărea la Bucureºti prima traducere integrală a Bibliei.

Miron Costin, stolnicul Constantin Cantacuzino ºi Dimitrie Cantemir scriu, cu argumente lingvistice, arheologice ºi istorice, contra teoriilor despre pustiirea Daciei, care falsificau originea ºi continuitatea românilor în acest spaţiu. Literatura română se îmbogăţeºte cu scrieri filosofice, cu relatări de călătorie (Milescu în China), cu lucrări semnate de Dimitrie Cantemir, cu caracter etnografic (*Descriptio Moldaviae)* sau despre istoria islamului ºi a Imperiului Otoman, rămase de referinţă până astăzi.

Vasile Lupu, domn în Moldova, a fost ºi unul dintre marii protectori ai ortodoxiei sud-dunărene ºi din Orient. Mitropoliţii se alegeau cu voia lui, iar darurile sale către Sfântul Munte ºi către alte lăcaºuri erau comparate cu cele făcute de foºtii împăraţi bizantini.

Sfârºitul de secol aduce, în primul rând, schimbarea actorilor de la graniţele celor trei principate româneºti. Imperiul Austria reuºeºte să ia în stăpânire Transilvania, iar Rusia, după o primă tentativă nereuºită, se va instala, în secolul următor, pentru mai bine de 200 ani, cu graniţa lângă noi.

Venirea austriecilor a adus o importantă modificare în viaţa religioasă a românilor din Transilvania. O parte a lor acceptă unirea cu Biserica Romei (în 1697), păstrându-ºi unele elemente de ritual, sub denumirea de greco-catolici.

The Century of "Nationalisms"

He who rapidly examinesa chronological history of the Romanian Countries during the 17th century is left with the impression of countless violent changes of rulers (which rarely sat more than a couple of yearson the throne), uprisings, and foreign invasions that ravaged the region between the Carpathians, the Danube, and the Black Sea. It looks like a century made out of shards, similar to a broken glassball. Only the reigns of Matei Basarabin Walachia, VasileLupu in Moldavia, and the two Rákócziin Transylvania, besidesthat of Brâncoveanuat the end of the century, lasted longer. Both internal and external factors have contributed to this.

Internally, the confrontations between the boyars (noblemen in Transylvania)and the rulers (princes)continued. They reachedtheir acme in the secondhalf of the century, in the conflict between Băleanu and Cantacuzino families in Walachia. Divergent foreign policy options of the different groups added to the previous causes. The pro-Ottoman party vied more and more acutely, especiallyin the secondhalf of the century, either with the pro-Habsburg, or with the emerging pro-Russianone. Already in 1656, Gheorghe ªtefan concluded a treaty with the tsar. During Constantin Brâncoveanu'sreign, Toma Cantacuzinojoined Peterthe Great's camp with an army corps, while Dimitrie Cantemir (whose father had secretlyconcluded a treaty with the Habsburgs)opted firmly – and losingly – for the Russianparty.

The internal conflicts were also fed by "national" controversies. Three "nationalisms" – the Romanian, the Hungarian, and the Greek – clashedin the region. The Hungarians, who maintained their ruling position overthe Romaniansin Transylvaniafought to rebuild their state, but still in the Dacian formula. In 1627, Gabriel Bethlen asked the Porte's approval for such a project, after his precursor, Gabriel Báthory, had occupied Târgoviºte in 1611 and had proclaimedhimself "prince of Transylvaniaand Trans-AlpineWalachia". The same Báthory, wanting to free his country from the threat of the ViennesеImperial Court, got involvedin the Thirty Years' War asan ally of Swedenand evenof Richelieu.

In Walachiaand Moldavia, the latent conflict between the native rulers and the recently arrived Greeks, who tended to set up camarillasin Court, broke out violently in 1611, 1630, 1631 (when Leon Tomºa gavea ruling, renewedin 1668, to settle the dispute).

Michael the Brave'smemory was not thrown into oblivion and at least until the middle of the century Romanian "Dacia" remainedan objective openly assumedby both Radu ªerban and Mihnea III. The latter went even so far as to give the signal of the anti-Ottoman revolt imitating Michael the Brave: in 1659 he gathered together all Ottoman creditorsand burnt them alive.

On the cultural side, the importance given to the Romanian language and the ever more numerouswritings talking about the Latin origin of the Romaniansand their unity,

confirm the above-mentioned features of the political life. The first text collections in Romanian appeared in Ia°i in 1646; in Transylvania in 1653 – *Approbatae Constitutiones;* the *Romanian Book of Learning* (or Varlaam's *Homiliary*) published in 1643 circulated in all three Romanian Countries; the *Reply against the Calvinist catechism* by the same author, Metropolitan Bishop Varlaam, was printed in 1645; Metropolitan Bishop Simion °tefan translated the New Testament into Romanian in 1648; and Metropolitan Bishop Dosoftei translated in rhymes David's *Psalm Book*. In Transylvania George I Rákóczi's widow founded in Făgăra°, in 1657, a school where the teaching language was Romanian, while in 1675 the Alba Iulia Synod decided to suspend the priests who preached in Slavonic instead of Romanian. In 1679 Metropolitan Bishop Dosoftei also asked for the introduction of the Romanian language to replace Slavonic in the religious service. Nine years later, in 1688, the first full translation of the Bible appeared in Bucharest.

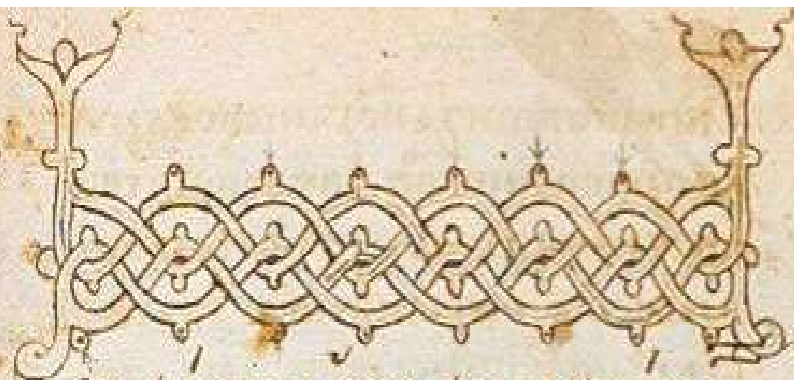
In their writings, Miron Costin, High Steward Constantin Cantacuzino, and Dimitrie Cantemir made recourse to linguistic, archaeological, and historical arguments against the theories that claimed that Dacia had been depopulated, thus falsifying the origin and continuity of Romanians on their land. The Romanian literature is enriched at the time with philosophical writings, travel accounts (Milescu's *Journey to China*), or Dimitrie Cantemir's works, either of ethnographical character (*Descriptio Moldavie*) or presenting the history of the Islam and the Ottoman Empire (and used as reference texts until today).

Vasile Lupu, ruler of Moldavia, remained in history as one of the greatest protectors of Orthodoxy to the south of the Danube and in the East. Metropolitan bishops were appointed with his consent, and his gifts to the Holy Mount and other religious settlements were compared with the ones presented by former Byzantine Emperors.

The end of the century brought, first and foremost, a change of players at the borders of the three Romanian Principalities. The Austrian Empire managed to take possession of Transylvania, while in the following century Russia after a first unsuccessful attempt, would settle her border next to ours for more than 200 years.

The arrival of the Austrians brought an important change in the religious life of the Romanians in Transylvania. Part of them accepted the union with Rome (in 1697), keeping some rite elements, under the name of Greek Catholics.

TRANSILVANIA

ГЛ҃ВИЗНЫ ЕЖЕ ВЪ НАСТОЛѢ

СЕИ КНИЗѢ ѕ҃ѣ Ѡ ОУСТАВѢ МАЛѢИ ВЕЧЕРНИ · ГЛ҃А

Ѡ БДѢНИИ ОУСТАВЪ · И О НЕДѢЛНЫИ ОУТРЪНѢ ·:~ а҃

Ѡ ОУСТАВѢ БДѢНІЕМЬ ВЪСЕГО ЛѢТА · И ИЗВѢ в҃
ЩЕНІЕ ЦРКОВНѢИ СЛОУЖЪБѢ ·:~

Ѡ ТОМ КАКО ПОБЛЕПѢТИ ѰАЛТІРЬ ВЪСЕГО г҃
ЛѢТА ·:~ Ѡ ЕЖЕ КАКО ПОБЛЕСТИ ѰАЛТИ д҃
НА ВЪСѢКЫИ ДН҃Ь · ВЪ НЕЖЕ ОУКАЗЪ СЛОУ е҃
ЖБѢ ВЕЧЕРНѢИ · И ОУТРЪНЕИ · ıАЖЕ ВЪ
ДНЕХ ВЪСЕМИЦИ · ВЪ НИЖЕ ПОЕ АЛЛИЛУІА ·
И ПО ПРЪВОЧАСѢ ·:~ Ѡ ПРОКИМНѢХЪ ѕ҃
И О АЛЛИЛУІАРѢ · И О АПЛѢ · И ЕЖЕ ВЪ
БДѢНИИ И НА ТРАПЕЗѢ ЧЬТЕНІЮ · ѾКОГО
СЪВРЪШАТИ СѦ ПОБЛѦ · И О МАЛѢИ
НИ КАКО ПОБЛЕПѢТИ СѦ ВЪ ВЕСЕИ СЕМИ
ЦИ · ЕГДА НѢ ПРАЗДНОУЕМЬ СТЫИ ·:~

Raduªerban (1602–1611) într-o frescăde epocă...

... º într-o gravurăde secolXIX

Judelebraºovean Mihail Weiss,cel care i-a ajutat pe Radu ªerban în bătăia de lângă Braºov,cu GabrielBáthory, 1611

Raduªerban (1602-11) in a contemporary fresco...

... and in a 19th centuryengraving

Braºovmayor Michael Weiss,who helped Raduªerban in the battle againstGabriel Báthorynear Braºov, in 1611

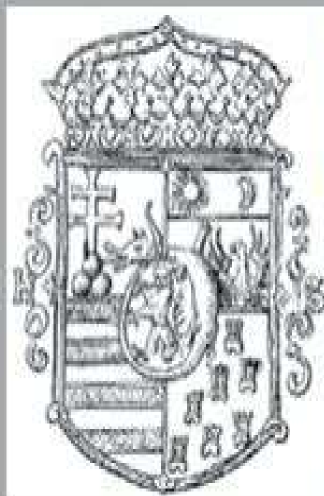

Gabriel Báthory
(1608–1613)

Sigismund Rákóczi, principe al Transilvaniei (1607–1608)

Sigismund Rákóczi, Prince of Transylvania (1607–8)

Stema monetară a principelui Transilvaniei Ştefan Bocskay (1605–1606)...

... şi o monedă de aur din 1605 care îl ilustrează ca principe al Transilvaniei

Coat of arms of Transylvanian Prince Stephen Bocskay (1605–6) on a coin...

... and Ducat gold coin of 1605 depicting him as Prince of Transylvania.

Gabriel Bethlen (1613–1629)...

...şi stema sa monetară

Gabriel Bethlen (1613–29)...

... and his coat of arms on a coin

Ecaterina de Brandenburg, soţia principelui Gabriel Bethlen, principesă a Transilvaniei (1629–1630) după moartea acestuia

Catherine of Brandenburg, Prince Gabriel Bethlen's wife, Princess of Transylvania (1629–30) after his death

Surguci şi nasturi din garnitura de podoabe a lui Gabriel Bethlen

Panache and buttons from a set of ornaments belonging to Gabriel Bethlen

Sabiecarei-a aparţinut lui Gabriel Báthory...

... şi garnitura de podoabe (argint, argint aurit, peruzele), a lui Gabriel Bethlen, producţie a unui atelier transilvănean *(jos)*

Pistoaleoccidentale cu cremene°i rotiţă, începutul secolului XVII

Carabinedin Europa Centralăcu cremene °i rotiţă, prima jumătate a secolului XVII

Sword that belonged to Gabriel Báthory...

... and set of jewelleries(silver, gilded silver, turquoises)belonging to Gabriel Bethlen, manufactured in a Transylvanian workshop *(bottom)*

Western flintlock pistols, beginning of the 17th century, Pele°Museum

Flintlock rifles from Central Europe, first half of the 17th century, Transylvanian History Museum, Cluj

Bisericaveche a mânăstirii Dintr-un Lemn (judeţul Vâlcea), construită la sfâr°tul secoluluiXVI° începutul secolului XVII dintr-un stejar uria°

The old church of MânăstireaDintr-un Lemn (One Pieceof Wood Monastery), VâlceaCounty, built at the end of the 16th century – beginning of the 17th century from a huge oak tree

Stejarsecular din împrejurimile mânăstirii...

... şi icoană în scorburaacestuia

Centuries-oldoak tree in the vicinity of the monastery...

...and icon fitted in its hollow

Nobil cu lance, 1613

Lancer nobleman, 1613

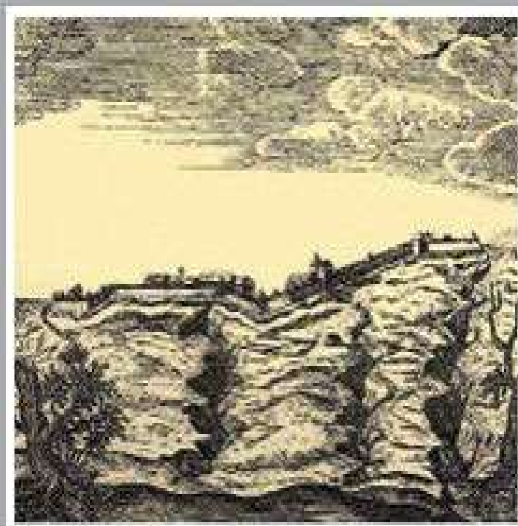
Arbaletă u°oară de vânătoare, începutul secolului XVII, Muzeul Militar Național, București

Light hunting crossbow, beginning of the 17th century, National Military Museum, Bucharest

Mercenari în slujba principelui Transilvaniei execută prin tragere în țeapă prizonieri turci; gravură

Mercenaries in the service of the Transylvanian prince, impaling Turkish prisoners on wooden stakes, engraving

Satu Mare la 1603, dăltiță °i acvaforte

Satu Mare in 1603, chisel etching

Clujul în 1617, acvaforte colorată

Cetatea Făgăraşului azi...

... şi în secolul XIX

Cluj in 1617, coloured etching

Făgăraş Fortress nowadays...

... and in the 19th century

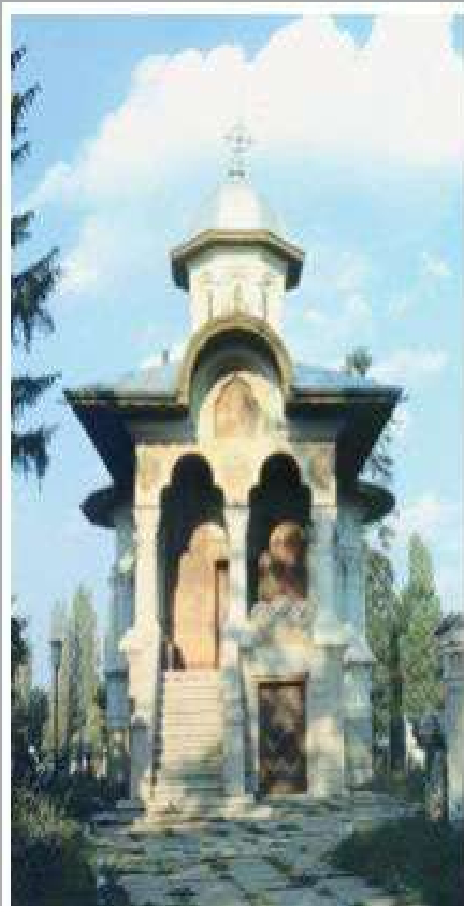

MănăstireaCernica, ctitorită înainte de 1608 de vornicul Cernica*tirbei

BisericaSf. Lazăr, mănăstireaCernica

CernicaMonastery, foundation of boyar Cernica*tirbei, before 1608

St. LazarChurch, CernicaMonastery

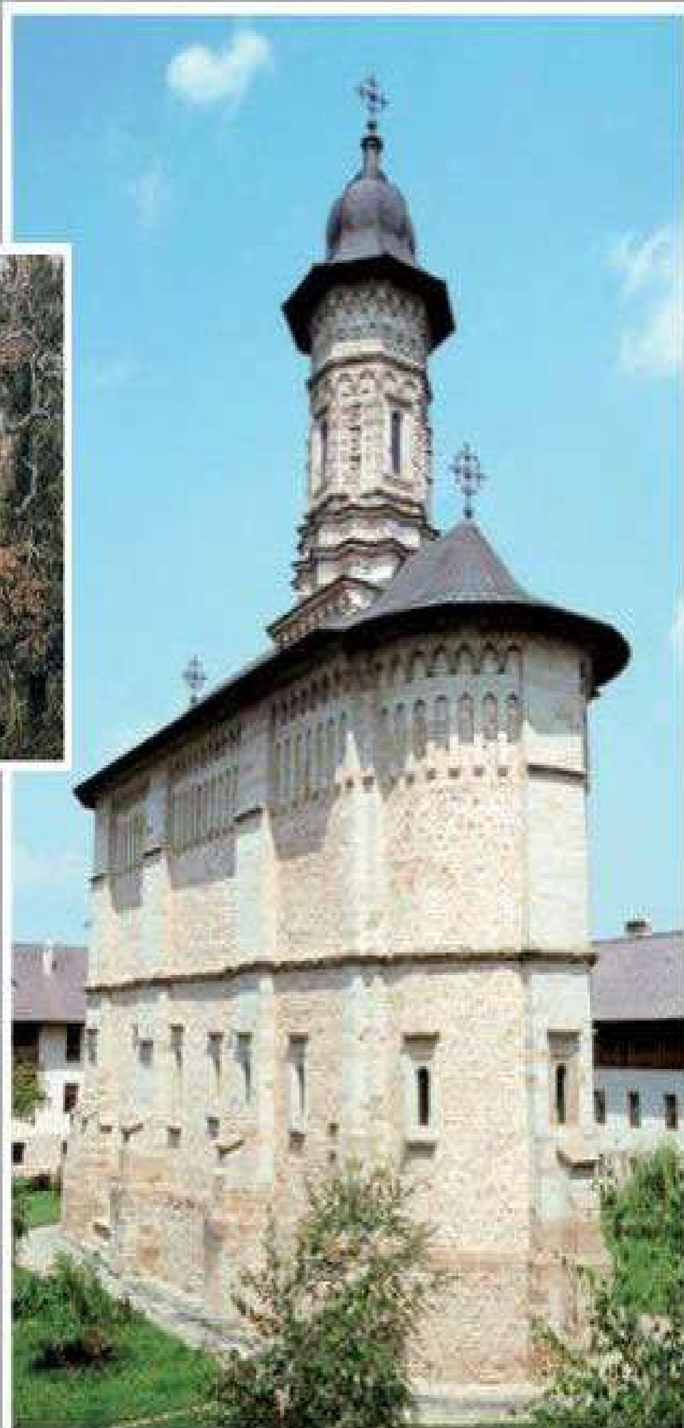

MânăstireaDragomirna (judeţul Suceava), ctitorie a mitropolitului AnastasieCrimca

DragomirnaMonastery, SuceavaCounty, founded by Metropolitan BishopAnastasieCrimca

Miniatură dintr-un Liturghier cu autoportretul mitropolitului AnastasieCrimca închinându-se Sf. Ierarh Ioan Gură de Aur, 1610

Miniature from The MissalIncluding Metropolitan AnastasieCrimca's self-portrait worshipping the Holy HierarchJohn Chrysostom,1610

Mănăstirea Secu (judeţul Neamţ), ctitorită de marele vornic Nestor Ureche (tatăl cronicarului Grigore Ureche) în anul 1602

Gaspar Graţiani, maurovlah din Dalmaţia, domn al Moldovei (1619–1620)

Secu Monastery, Neamţ County, founded by boyar Nestor Ureche (chronicler Grigore Ureche's father) in 1602

Gaspar Graziani, a Merlach from Dalmatia, ruler of Moldavia (1619–20)

Sigiliul lui *tefan Tom*a, domn al Moldovei (1611–1615; 1621–1623)

Ctitoria sa Solca

Pafta din argint aurit realizată într-un atelier balcanic

Seal of *tefan Tom*a, ruler of Moldavia (1611–5; 1621–3)

His foundation at Solca

Gilded silver buckle, manufactured in a Balkan workshop

Miron Barnovschi (1626–1629; 1633), pictură de secol XIX...

... și ctitoria sa din Toporăuți, azi Ucraina, biserica fortificată Sf. Ilie, 1628

Miron Barnovschi (1626–9; 1633), 19th century painting...

... and his foundation in Toporăuți, Ukraine, the fortified church of St. Elijah, 1628

Gheorghe Rákóczi I (1630–1648) într-o gravură de Rembrandt și JanGillisz van Vliet, 1631...

... și într-o acuarelădin 1729

George I Rákóczi(1630–48), engraving by Rembrandt van Rijnand JanGillszvan Vliet, 1631...

... and watercolour, 1729

Stemamonetară a principelui...

... și cupă, atelier din Transilvania,carei-a aparținut.

Coat of arms of the Princeon a coin...

... and a cup (Transylvanian workshop) that belonged to him

Garnituri de podoabe (argint aurit, turcoaze), atelier transilvănean, secolul XVII

Candelă lucrată într-un atelier din Țara Românească argint ciocănit, aurit, dăruită de marele ban Radu Buzescu mănăstirii Bistrița în 1633.

Țeavă de tun din Transilvania făurită în anul 1646

Set of ornaments (gilded silver, turquoises), Transylvanian workshop, 17th century

Icon lamp given by Great Ban Radu Buzescu to Bistrița Monastery in 1633; Walachian workshop, hammered gilded silver

Transylvanian cannon barrel forged in 1646

Crucea lui Leon Tom^a

Leon Tom^a's cross

Scenăde judecată dintr-un slujebnic, secolulXVII *(sus, stânga)*

Matei Basarabi soţia sa Elina, după o miniatură din 1650 *(sus, dreapta)*

Infanterist din Ţările Române, acuarelăde secolXIX, Muzeul de Istorie al Primărieidin Viena

Judgementscene from a clericalbook, 17th century *(top left)*

Matei Basaraband his wife Elina, 1650 miniature *(top right)*

Walachian infantryman, 19th century watercolour, HistoryMuseum of ViennaCity Hall

Bulăde Aur de la Matei Basarab din anul 1645

Golden Bulla issuedby Matei Basarab,1645

Mănăstirile Căldăru°ani (județul Ilfov)...

... și Brebu (județul Prahova),ctitorii ale voievodului Matei Basarab

Căldăru°ani Monastery, Ilfov County...

... and Brebu Monastery, Prahova County, founded by Voivod Matei Basarab

Alte ctitorii ale lui Matei Basarab: Plumbuita (Bucure?ti)...

... și Strehaia (județul Mehedinți)

Other foundations of Matei Basarab: Plumbuita Monastery (Bucharest)...

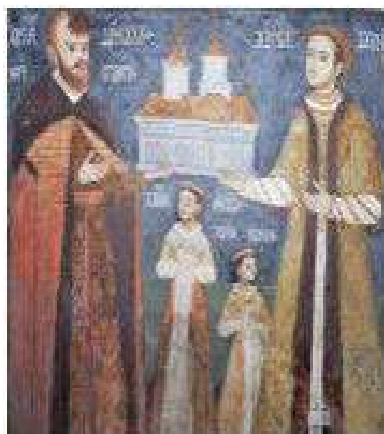
... and Strehaia Monastery, Mehedinți County

Voievodul într-o frescă de la Strehaia

Frescoof the ruler in StrehaiaMonastery

% boierii lui Matei Basarabau ctitorit mult. Diicu Buicescu'i familia sa, frescăde la mănăstireaClocociov (județul Olt)

Stemafamiliei Argetoianu

Stemafamiliei Aslan

Bisericamănăstirii Polovragi(județul Gorj), întemeiată în anul 1648 de logofătul Danciu Pârâianu

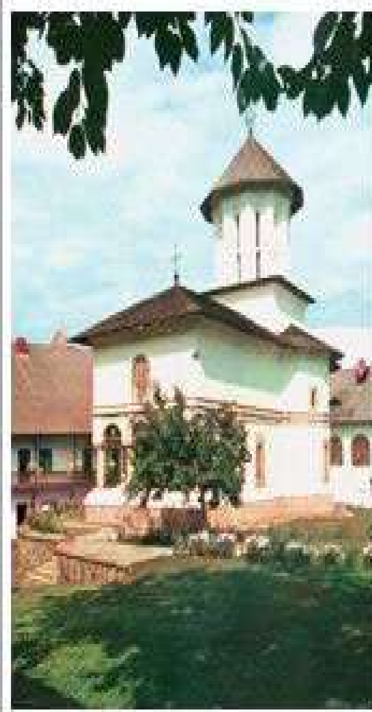
Matei Basarab's boyarsfounded many churchesand monasteries.Diicu Buicescuand his family, frescoin ClocociovMonastery, Olt County

Argetoianu family's coat of arms

Aslanfamily'scoat of arms

Thechurchof PolovragiMonastery, Gorj County, founded in 1648 by Chancellor DanciuPârâianu

La mănăstirea Govora, Matei Basarab a întemeiat o tiparniță.

Chipul voievodului, acuarelă de A. Murnu, colecția G. Potra

Matei Basarab set up a printing press at Govora Monastery.

The ruler's portrait, watercolour by A. Murnu in G. Potra collection

Pisania bisericii din Măxineni, ctitorită de Matei Basarab chiar în vecinătatea raialei Brăilei

Pocal dăruit de Matei Basarab mănăstirii Negru Vodă din Câmpulung Muscel, atelier bra°ovean (stânga)

Founding inscription in the church of Măxineni, built by Matei Basarab very close to the Brăila Vilayet

Goblet offered by Matei Basarab to Negru Vodă Monastery in Câmpulung Muscel; Bra°ov manufacture (left)

Bisericamănăstirii Arnota

Thechurch of Arnota Monastery

MânăstireaZografu, Muntele Athos, tablou votiv al voievodului VasileLupu, ctitor al mânăstirii

VasileLupu...

... fiica ºi soția lui...

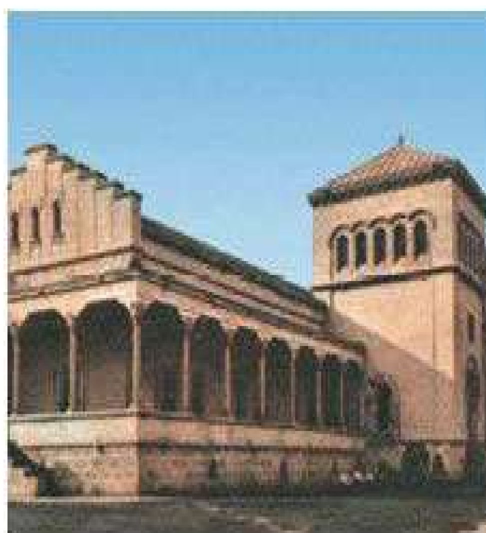
... și fiul Ioan, în vecheafrescăa bisericii Trei Ierarhidin Iaºi

Zograf Monastery, Mount Athos. Votive picture of voivode VasileLupu, founder of the monastery

VasileLupu...

... his daughter and wife...

... and his son Ioan, in the old frescoof the Trei Ierarhi Church in Iaºi

BisericaTrei Ierarhi, Salagotică

Imagineactitoriei, cromolitografie de secolXIX...

... şi fotografie contemporană

Trei Ierarhi Church, the Gothic Hall

Thesamechurch in a 19th century chromolithograph...

... and in a modern photograph

Frescă în biserica mănăstirii Golia

Fresco in the church of the Golia monastery

Portretul votiv al domnului Vasile Lupu din biserica Sf. Dumitru, Orhei, 1636

Votive portrait of Prince Vasile Lupu in St. Demetrius Church, Orhei, 1636

Biserica Sf. Nicolae, Chilia, azi Ucraina, ctitorie a voievodului Vasile Lupu, 1648–1649

Holy Hierarch Nicholas Church, Chilia, present-day Ukraine, founded by voivode Vasile Lupu in 1648–9

Biserica fortificată Sf. Vineri, Liov, Ucraina, ctitorită de voievodul Vasile Lupu, 1643

The fortified Church of Holy Friday, Lviv, Ukraine, founded by voivode Vasile Lupu in 1643

Gheorghe Rákóczi al II-lea în două imagini

George II Rákóczi, two portrayals

Radu Mihnea al III-lea (1658–1659)

Mihnea III (1658–9)

Şiling de argint emis de Mihnea al III-lea, cel mai probabil în timpul şederii sale în Transilvania.

Silver shilling issued by Mihnea III most likely during his stay in Transylvania.

Gheorghe ªtefan, domn al Moldovei (1653; 1653–1658)

Grigore I Ghica, domn al Ţării Româneªti (1660–1664; 1672–1673)

Gheorghe ªtefan, ruler of Moldavia (1653; 1653–8)

Grigore I Ghica, ruler of Walachia (1660–4; 1672–3)

Constantin ªerban Basarab, domn al Ţării Româneşti (1654–1658; 1660) şi al Moldovei (1659; 1661), în frescade la Hurezi

Constantin ªerban Basarab, ruler of Moldavia (1659; 1661), in the fresco of Hurezi Monastery

Gheorghe Duca a domnit şi în Moldova (1665–1666; 1668–1672), şi în Ţara Românească (1673–1678).

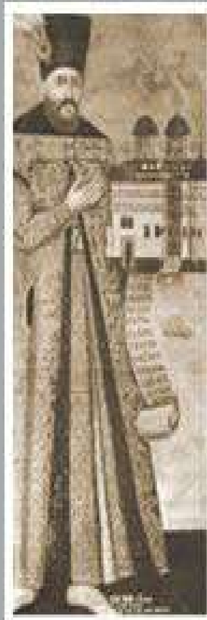
Biserica mănăstirii Cetăţuia, ctitoria de lângă Iaşi

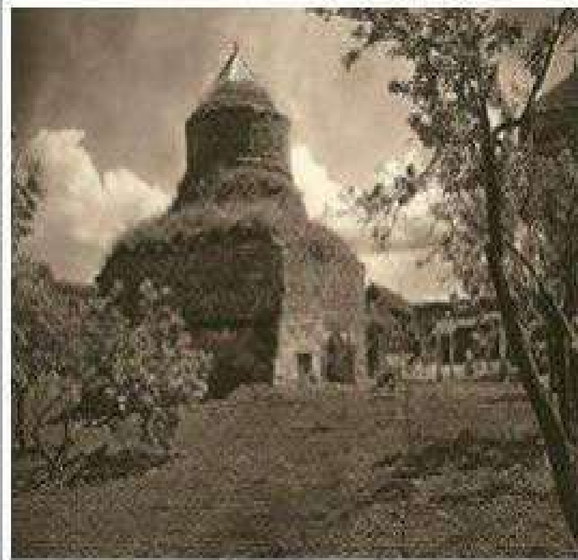
Ruinele băilor lui Duca Vodă, Iaşi *(sus dreapta)*

Gheorghe Duca ruled both in Walachia (1673–8) and in Moldavia (1665–6; 1668–72).

The church of Cetăţuia Monastery, the ruler's foundation near Iaşi

Ruins of Duca's Baths, Iaşi *(top, right)*

Antonie Ruset, domn al Moldovei (1675–1678), frescă la biserica Sf. Nicolae din Ia°i

Crucea lui Antonie Vodă Ruset în curtea bisericii Cuțitul de Argint, București

Constantin Cantemir, domn al Moldovei (1685–1693), cu fiul său Antioh

Antonie Ruset, ruler of Moldavia (1675–8), fresco in St. Nicholas Church, Ia°i

The cross of Antonie Vodă Ruset in the Cuțitul de Argint church cemetery, Bucharest

Constantin Cantemir, ruler of Moldavia (1685–93), with his son Antioh

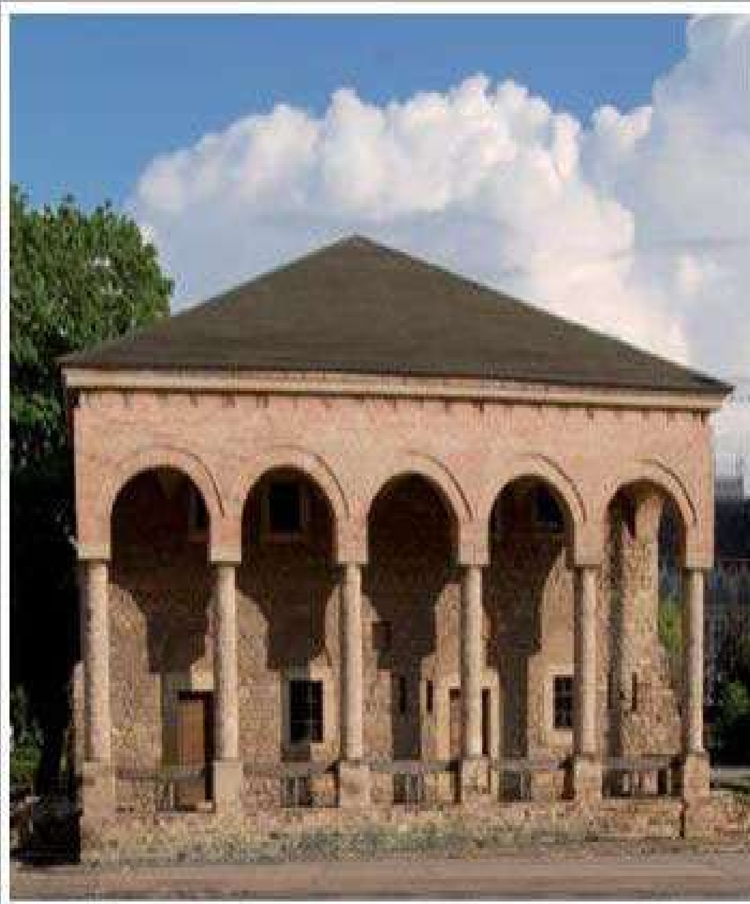

Mitropolitul Dosoftei

Metropolitan Bishop Dosoftei

Miron Costin

Luigi FernandoMarsigli, călător italian carea remarcat că pe ambele maluri ale Dunării se vorbe°te române°te

Miron Costin

Luigi FernandoMarsigli, an Italian traveller who noticed that people spoke Romanian on both banks of the Danube

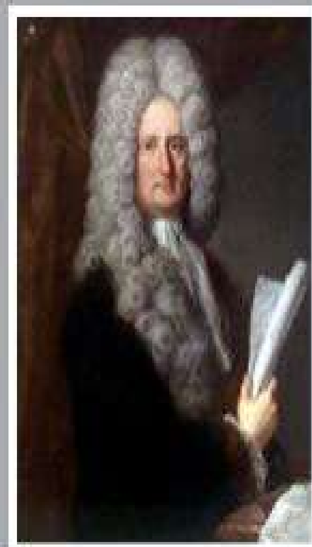
Casadin Ia°i a mitropolitului Dosoftei...

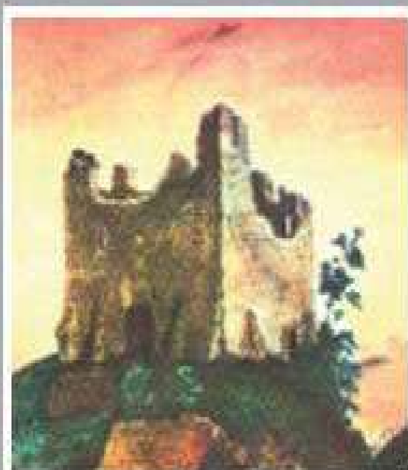
... şi monumentul lui

Houseof metropolitan BishopDosoftei in Ia°i...

... and his statue

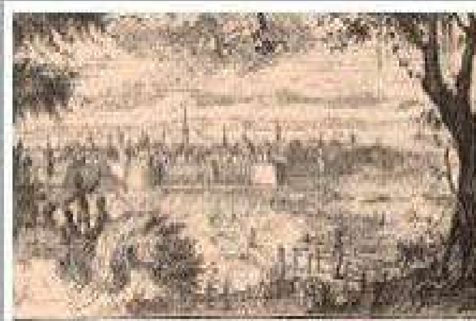

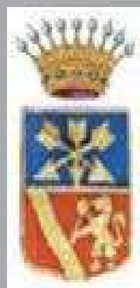
Ruinele cetății Neamț

Ruins of the Neamț Fortress

Suceava la sfârșitul secolului XVII

Suceava at the end of the 17th century

Stema familiei Bal°...

...°i cea a familiei Bălăceanu

Mănăstirea Turnu (județul Vâlcea); biserica mică a fost construită în 1676 de mitropolitul Varlaam.

Bal° family's coat of arms...

... and that of Bălăceanu family

Turnu Monastery, Vâlcea County; the small church was built by Metropolitan Bishop Varlaam in 1676.

Bisericade lemn din Căline°ti (judeţul Maramure°), construită înainte de 1663...

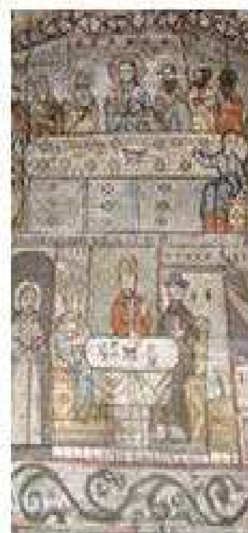
... şi fragmente din frescainterioară

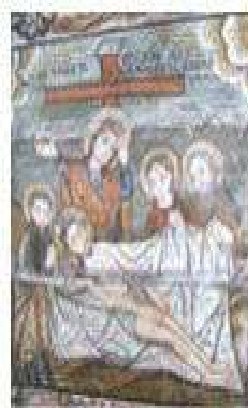
Wooden church in Căline°ti, Maramure° County, built before 1663...

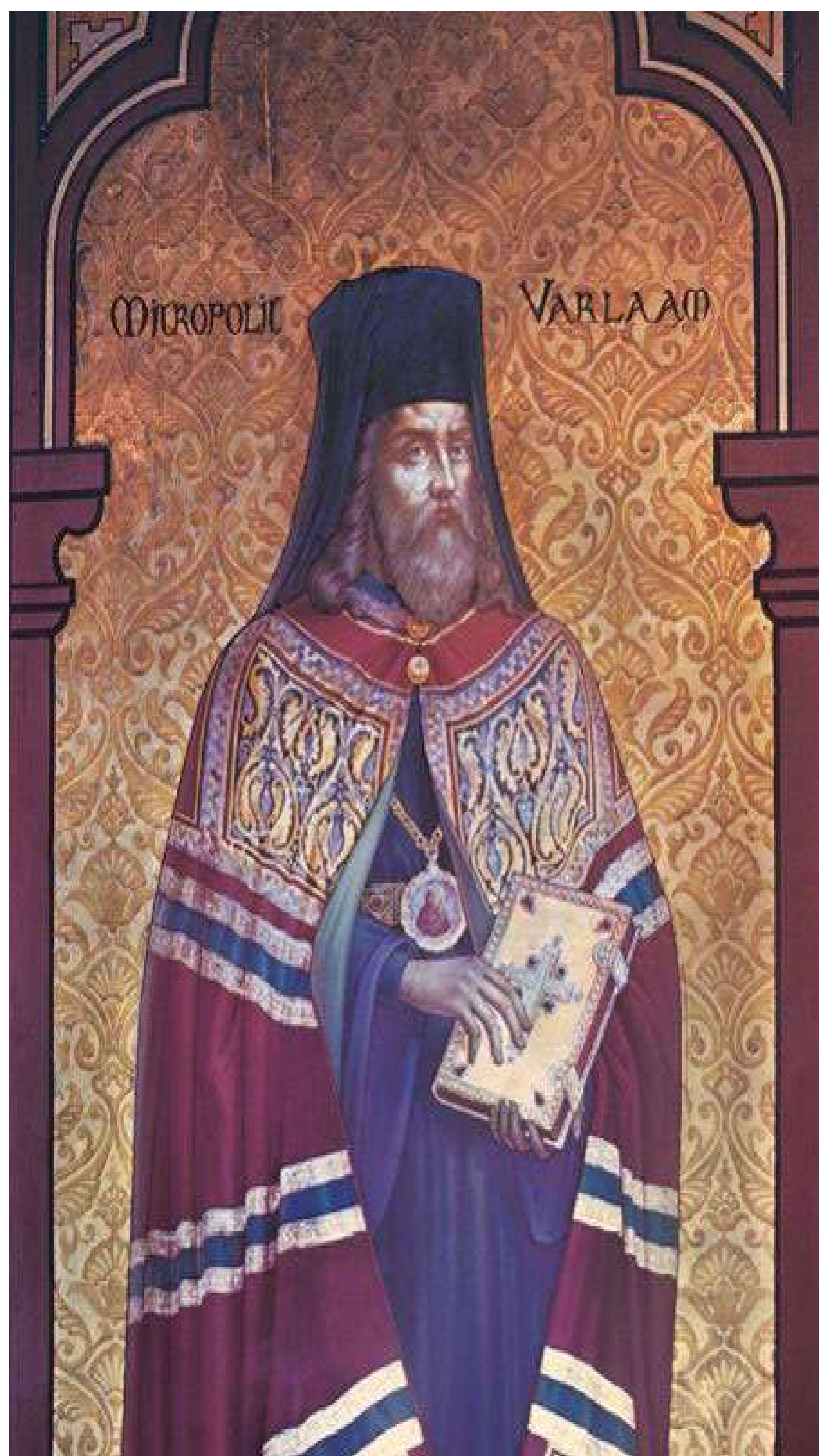
... and fragments of the frescoinside

Portret al lui Varlaam, mitropolit al Moldovei, canonizat în 2007

Portrait of Varlaam, Metropolitan of Moldavia, canonizedin 2007

Paginădin Carte româneascăde *Învăţătură (Cazania)*, prima carte tipărită la Iaşi, în Moldova, de mitropolitul Varlaam, în 1643

Pagefrom *The RomanianBook of Learning (Homiliary)*, the first book printed in Iaşi, Moldavia, by Metropolitan Varlaam, in 1643.

Judecarea lui Iisus frescă din biserica ortodoxă din lemn, Ociu (județul Hunedoara)

Trial of Jesus fresco in the wooden Orthodox church in Ociu, Hunedoara County

Ioan Kemény, principe al Transilvaniei (1661–1662)

Barbacane în Turnul cu Ceas din Sighişoara

Fortificaţie de tip palancă folosită încă în Transilvania în secolul XVII

John Kemény, Prince of Transylvania (1661–2)

Fortified watching windows of the Clock Tower in Sighişoara

Palisade-type defence works, still in use in Transylvania in the 17th century

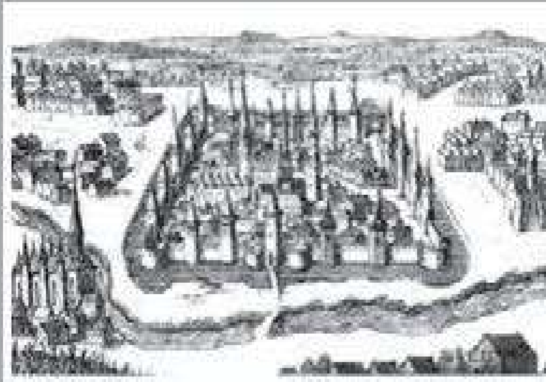

Pagini din *Psaltire pre versuri tocmită* și *Acatistul Născătoarei de Dumnezeu*, tipărite la Uniev (azi Ucraina) de mitropolitul Dosoftei, 1673

Pages from *The Book of Psalms in rhymes compiled* and *The Akathist to the Theotokos*, printed at Uniev (present-day Ukraine) by Metropolitan Dosoftei in 1673

Cluj. Vedere generalădinspre nord; mijlocul secoluluiXVII (după o stampă contemporană)

SighPoara,1666, dăltiă

Bătăliade la Leventz(Levice), dintre habsburgi ¶ otomani, aliaţi cu tătari ¶ moldovenii, 1664, acvaforte

Confruntarea de la Satu Mare, 1666

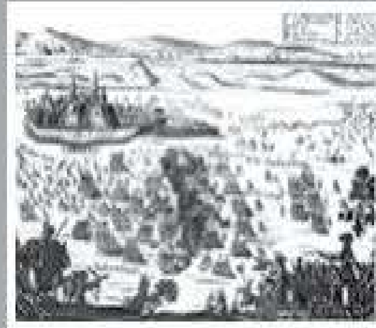

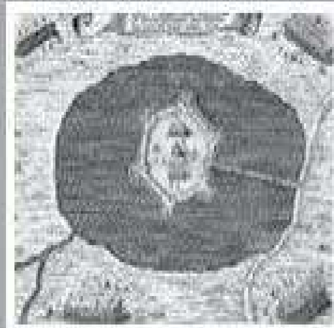

Bistrita, 1666

Confruntările dintre habsburgi ¶ otomani de la jumătatea secolului XVII reflectate în două gravuri de epocă

Planulcetăţi Satu Mare

Bistrita, 1666

Mid17th century confrontations between the Habsburgsand the Ottomans reflectedin two contemporary engravings

Planof SatuMare Fortress

Cluj. Bird'seye view from the north, mid17th century (after a contemporary printing)

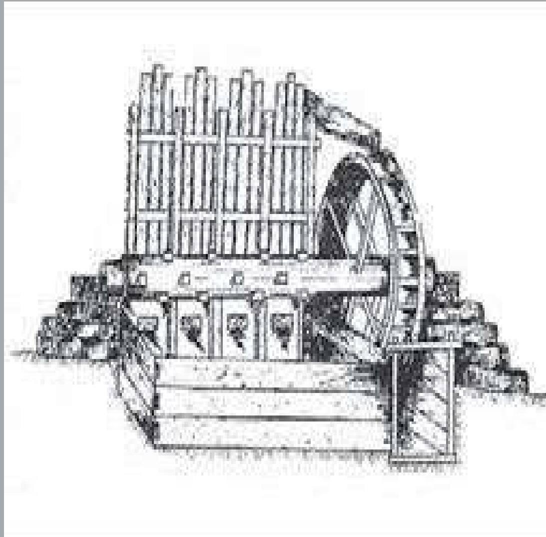
SighPoara,1666, chisel

The Battle of Levicebetween the Austrian and the Ottoman armies,the latter allied with the Tartarsand the Moldavians, 1664, etching

Theconfrontation at SatuMare, 1666

"teamp de lemn (pentru măcinareaminereurilor aurifere)

Unelte de miner din secolulXVII

Statul bresleipostăvarilor români din Făgăra". Imaginede pe interiorul capaculuiunei lăzi de zestredin secolulXVII

Old wooden stamp used to crush auriferousores

Miner's tools from the 17th century

The Guild's Counsel of the Romaniancloth manufacturersfrom Făgăra". Imagefound on the inner sideof a dowry chestlid from the 17th century

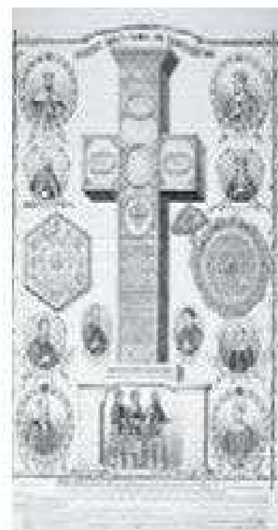

ªerban Vodă Cantacuzino, ctitorul mănăstirii Cotroceni, cu doamna Maria ªi fiul lor Gheorghe. Miniatură din condica mănăstirii Cotroceni

ªerban Cantacuzino, founder of Cotroceni Monastery, with Lady Maria and their son Gheorghe. Miniature from the register of Cotroceni Monastery

Crucea Cantacuzinilor

The cross of the Cantacuzino family

Casa domnească construită de paharnicul ªerban Cantacuzino la Comana (judeţul Ilfov)

Princely House built in Comana, Ilfov County, by Cupbearer ªerban Cantacuzino

Mănăstirea Cotroceni la 1860

Cotroceni Monastery at 1860

Bisericamănăstirii Sinaia,fotografie din 1906

Chivot dăruit de ªerban Cantacuzino mănăstirii Cotroceni din Bucureºti

The church of Sinaia Monastery, 1906 photograph

Tabernacle donated by ªerban Cantacuzinoto Cotroceni Monastery in Bucharest

Valah, acvafortedin 1666

Valahă, acvafortedin 1666

Wallachianpeasant, etching, 1666

Wallachianpeasantwoman, etching, 1666

MânăstireaSinaia, ctitorită de spătarul Mihail Cantacuzino după o vizită la mânăstirilede pe Muntele Sinai. Pictura a fost realizatăîn 1692 de PârvuMutu.

Portretul marelui spătar Mihail Cantacuzino, pictură din secolulXIX

SinaiaMonastery, founded by SwordbearerMihai Cantacuzinobetween 1690 and 1695, after a visit to the monasterieson Mount Sinai. The frescoeswere painted in 1692 by Pârvu Mutu.

Mihai Cantacuzino's portrait, 19th century

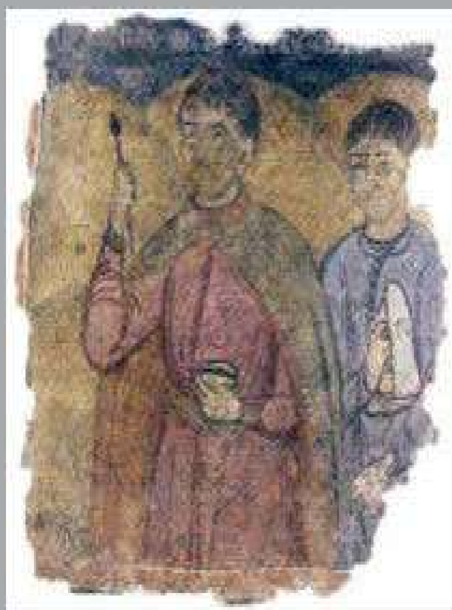
SternaCantacuzinilor realizatădin aur, rubine, smaraldeºi perle

Cantacuzino Family'scoat of arms made out of gold, rubies, emeraldsand pearls

Frescăde PârvuMutu de la Treilerarhi, bisericadin Filipeºti de Pădure,ctitoria Bălaºei Cantacuzino,soţia agăi Matei Cantacuzino

Frescoby PârvuMutu (1657–1735) in the Trei IerarhiChurch in Filipeºti de Pădure,founded by Matei Cantacuzino'swife, Bălaºa Cantacuzino

PârvuMutu (1657–1735), autoportret, fragment din pictura murală a bisericii din Bordeşti

PârvuMutu's self-portrait in the frescoof Bordeşti Church

BisericaColţea din Bucure°ti ridicată în jurul anului 1698 de Mihail Cantacuzino

Paginădintr-o carte despreasediul Vienei

Colţea Church in Bucharestbuilt around 1698 by Mihai Cantacuzino

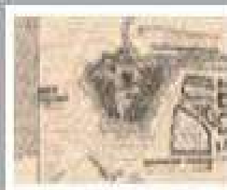
Pagefrom a book on the Siegeof Vienna

Lupta polonezilor °i cazacilorcu otomanii °i tătarii în sudul Basarabiei,1684

Thebattle of the Polesand Cossacksagainst the Ottomans and Tartarsin the south of Bessarabia1684

Planulcetăţii Tighina (Bender)

Planof Tighina (Bender) Fortress

Constantin Brâncoveanu,tablou aflat la palatul Mogoºoaia

Constantin Brâncoveanu, painting in Mogoºoaia Palace

Bisericamănăstirii Hurezi, principalactitorie a lui Constantin Brâncoveanu…

… într-un desen de Dieudonné Auguste Lancelot

The church of Hurezi Monastery, the main foundation of Prince Constantin Brâncoveanu…

… and the samein a drawing by Dieudonné Auguste Lancelot

Hurezi, cromolitografie, secolul XIX

Judecata de Apoi, frescă exterioară, biserica mănăstirii Hurezi

Hurezi Monastery, 19th century chromolithograph

The Last Judgment, fresco in the porch of Hurezi Church

PalatulMogo°oaia, ridicat de Constantin Brâncoveanu

Curtea lui Brâncoveanu (reconstituire)

Mogo°oaia Palace, built by Constantin Brâncoveanu

Brâncoveanu'sCourt (reconstruction)

Mănăstirea Sâmbăta de Sus, ctitorie a lui Constantin Brâncoveanu

Sâmbăta de Sus Monastery, founded by Constantin Brâncoveanu

Vas pentru agheasmă realizat de argintarul bra°ovean Georg Heltner, dăruit de Constantin Brâncoveanu mănăstirii Dintr-un lemn (judeţul Vâlcea), 1695

Holy water vase, made by silversmith Georg Heltner of Bra°ov, given by Constantin Brâncoveanu to Mânăstirea Dintr-un Lemn (One Piece of Wood Monastery), Vâlcea County, in 1695

Cană realizată de argintarul Sebastian Hann...

...°i alta, opera argintarului Stephanus Weltzer al II-lea

Pitcher made by silversmith Sebastian Hann...

..., and another one, made by silversmith Stephanus Weltzer II

Mitropolitul Antim Ivireanul, zugrăvit pe o icoană...

... şi în tabloul votiv din biserica Govora

Metropolitan Bishop Antim Ivireanul, depicted in an icon...

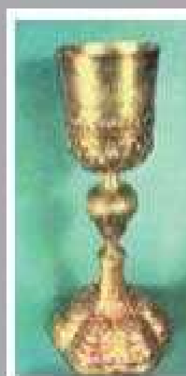
... and in the votive painting of Govora Church

Obiecte de orfevrărie realizate în timpul lui Constantin Brâncoveanu

Goldsmith's works from the reign of Constantin Brâncoveanu

Bisericamănăstirii Antim din Bucure°ti, ctitorie a lui Antim Ivireanul,în noul amplasament,după ce a fost translatăîn vremealui Nicolae Ceau°escu

The church of Antim Monastery in Bucharest,founded by Metropolitan Bishop Antim Ivireanul(1713–5), in its new location, after being translated during Ceau°escu's regime

Carede oastedin vremealui
Constantin Brâncoveanu

ExecuţiaBrâncovenilor
la Istanbul

Army carts from the time of
Constantin Brâncoveanu

Executionof Brâncoveanu
family in Istanbul

Dimitrie Cantemir

CasandraCantacuzino, prima soţie a lui Dimitrie Cantemir

Dimitrie Cantemir

CasandraCantacuzino, Dimitrie Cantemir's first wife

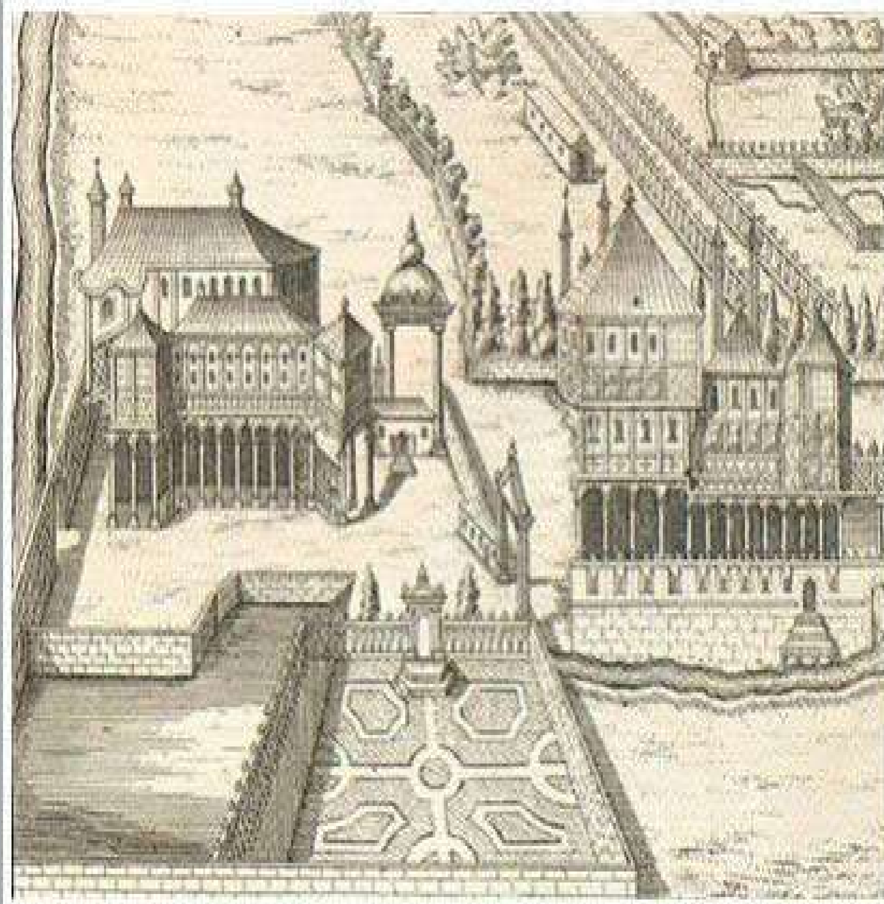

RaduGreceanu,mare logofăt şi cronicar muntean

RaduGreceanu,Walachian Great Chancellorand chronicler

Palatul de pe malul Bosforului în care a locuit cu chirie Dimitrie Cantemir

Ilustraţie a lui Dimitrie Cantemir la cartea sa *Divanul sau gâlceava înţeleptului cu lumea*

Tâlcuirea Liturghiei de Ieremia Cacavela, Iaşi, 1697

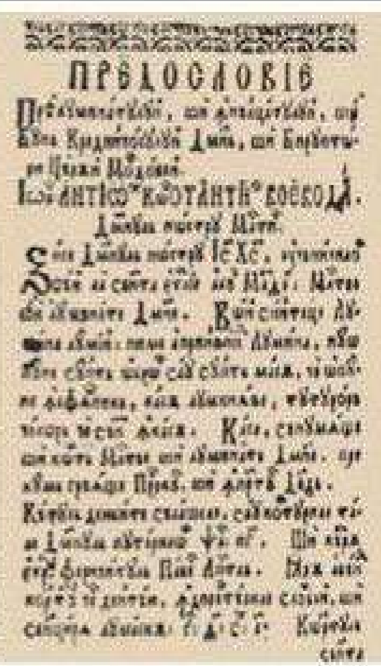
The Istanbul palace on the bank of the Bosphorus where Dimitrie Cantemir lived on rent

Ilustraţie a lui Dimitrie Cantemir la cartea sa *The Divan or The Wise Man's Parley with the World*

The Holy Mass translated by Ieremia Cacavela, Iaşi, 1697

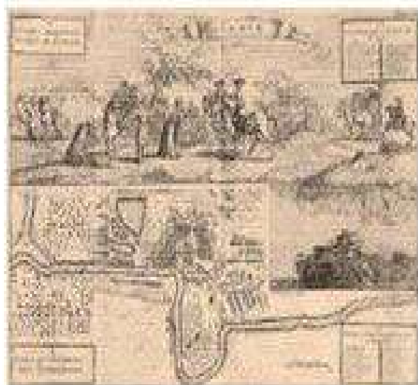
Antioh Cantemir

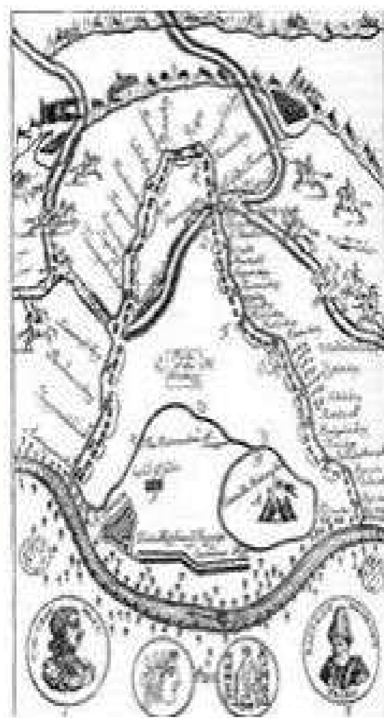
Antioh Cantemir

Imre Thököly, principe al Transilvaniei (1690–1691)

Emeric Thököly, Prince of Transylvania (1690–1)

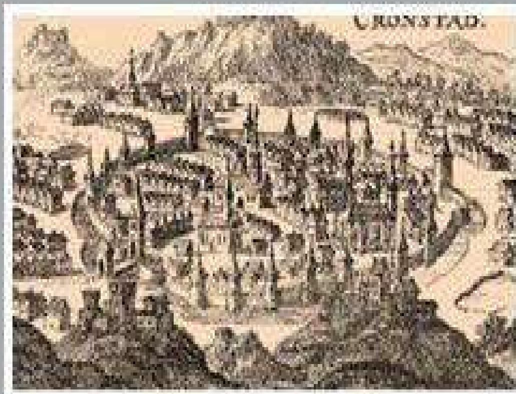

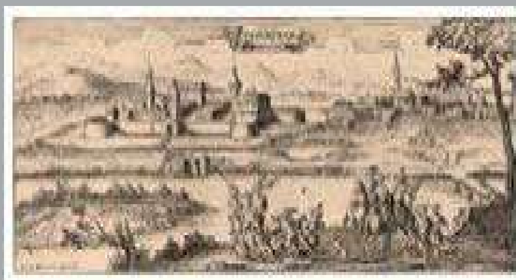
Primul și al doilea campament al regelui Suediei la cetatea Tighina (1711), acvaforte

Planul Bătăliei de la Stănileşti, iulie 1711 *(jos, dreapta)*

The first and the second camping of the Swedish King at Tighina Fortress (1711), etching

Plan of the battle of Stănileşti, July 1711 *(bottom, right)*

... Sibiu...

... Alba Iulia...

... Oradea

... Sibiu...

... Alba Iulia...

... Oradea

Ora°etransilvănenela sfâr°it de secolXVII:

Bra°ov...

... Tim°oara...

... Sighet...

... Gherla, fortăreață pusă la dispoziția armatei imperiale în 1687...

Transylvaniantowns at the end of the 17 century:

Bra°ov...

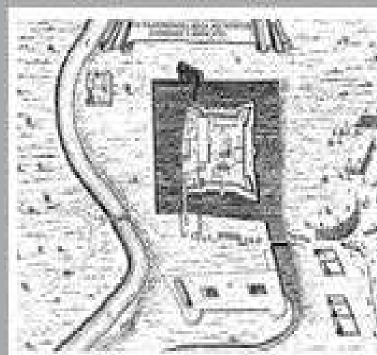
... Tim°oara...

... Sighet...

... Gherla, fortress put at the disposalof the Imperialarmy in 1687...

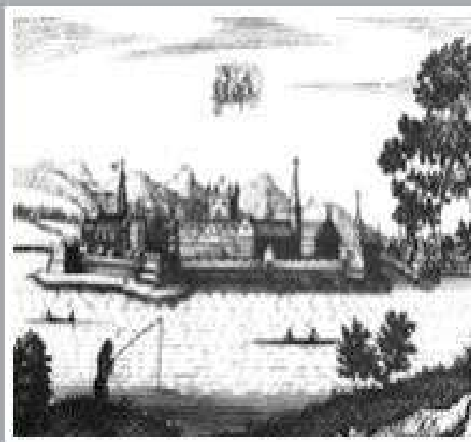

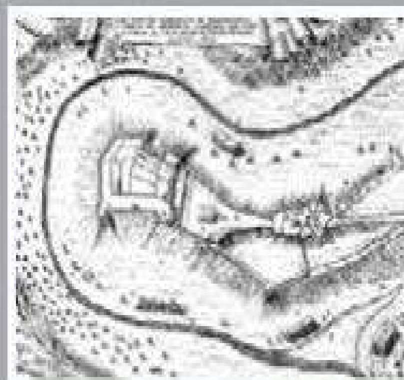
Lupta de la Lipovadintre imperialiºi otomani

The Battle of Lipovabetween the Imperialsand the Ottomans

TurnuRoºu, pasul de pe Valea Oltului

Bucureºtiul în secolulXVII

TurnuRoºu, the mountain passon the Olt River valley

Bucharest in the 17th century

Iaºi, gravurăde sfârºit de secolXVII

Chioaru, fortăreaţă ocupată în anul 1688 de generalul austriacCarafa

Iaºi, engraving,end of the 17th century

Chioaru, fortress occupiedin 1688 by the Austrian generalAntonio von Caraffa

SECOLUL

XVIII

CENTURY

Veacul reformelor

„Marele secol”, cum e îndeobște cunoscut răstimpul de după 1700 și care prin evenimentele consumate într-o parte sau alta a Europei are o durată variabilă – în Principatele Române, de pildă, prelungindu-se până la 1821 –, înseamnă în primul rând o redimensionare a stăpânirii spațiului continental.

Expansiunea Imperiului Austriac spre sud-est, care la un moment dat va face ca Dunărea să-i fie hotar cu Poarta Otomană, regresul acesteia din urmă, ofensiva Rusiei spre Europa și Orientul Apropiat, în numele ortodoxiei de expresie panslavistă, se traduc mai cu seamă într-un șir nesfârșit de războaie și croiri de noi hotare.

Aflate la confluența atâtor interese divergente, teritoriile române sunt, pe rând, teatru de război, obiect de negociere, spațiu de absorbție al unor influențe dintre cele mai felurite. Criza de conștiință traversată de monarhiile absolute, dialogul cu mari filosofi, între care enciclopediștii, formulele de guvernare de tipul despotismului luminat își găsesc ecoul în societatea românească. Influențele străine – austriacă, turcească (aceasta în formă fanariotă) ori rusească – sunt receptate rapid, și emergența noilor structuri economice, sociale și mentale este o dovadă a mobilității românilor, a dorinței lor de a se insera în Europa lărgită.

O exploatare eficientă a resurselor umane, un aparat birocratic a toate stăpânitor, marile și eficientele lucrări edilitare, ca și privirea binevoitoare plecată asupra populației românești majoritare de către Maria Tereza și Iosif al II-lea mai cu seamă, păreau a fi ingrediente îndestulătoare pentru „fericirea popoarelor” de curând intrate sub ferula habsburgică.

Realitatea era mai prozaică. Secolul XVIII debutează în Transilvania recent cucerită de austrieci și în Ungaria cu revolta curuților, în fruntea cărora nu întârzie să se pună Francisc Rákóczi al II-lea, reprezentantul unei familii mereu nesupuse față de Casa de Austria.

Dar uriașul angrenaj pus în mișcare de imperiu funcționează eficient: războaiele neîntrerupte și susținerea armatei, aparatul administrativ, noile creații instituționale, opulența domeniilor senioriale, toate reclamă o capacitate financiară imensă. Și atunci fiscalitatea copleșitoare, organizarea vămilor (a oficiilor tricesimale), taxarea producției manufacturate, a importurilor, a activității companiilor negustorești – unele organizate pe criterii etnice (mai cunoscute fiind cele grecești și armenești) –, restructurarea sistemului notarial, prin înregistrarea riguroasă a oricărei forme de proprietate imobilă sau mobilă, devin tot atâtea surse de venituri pentru imperiul aflat în expansiune.

Tensiunile sociale previzibile, unele generate și de configurația etnică – a Transilvaniei, de pildă, unde populația producătoare aservită, formată din iobagi ori jeleri, este mai ales românească, iar nobilimea e în primul rând maghiară –, sunt rezolvate cu mână de fier învelită în mănușă de catifea. Soluția va rezista până către sfârșitul secolului XVIII, când războiul țărănesc declanșat de Horea în 1784 zguduie monarhia din temelii și are ecou până în America. Între timp însă, se pun în aplicare principiile iluministe care câștigă toată Europa: instruirea poporului, ameliorarea condițiilor de viață, cultivarea tradițiilor proprii fiecărui neam al monarhiei, șansa, mai mult iluzorie, de a face apel la „drăguțul de împărat”.

Deosebirile confesionale (populația română majoritară fiind de credință ortodoxă) au fost rezolvate prin oferta unirii cu Roma, materializată în Biserica Greco-Catolică, cu centrul ei spiritual de iradiere Blajul. În 1754 începe astfel un lung și susținut proces de educare, luminare și întărire sufletească a românilor. Reprezentantul ilustru al acestei orientări rămâne Inocențiu Micu (Klein). Roadele oferite între zidurile Blajului se regăsesc în activitatea Școlii Ardelene, continuată și după 1800. Nivelul cultural atins de românii ardeleni la sfârșitul secolului XVIII e cel mai bine ilustrat de *Supplex Libellus Valachorum* – ansamblu de revendicări naționale adresate împăratului de la Viena.

La sud și est de Carpați, în primii ani ai secolului XVIII, suveranitatea Porții asupra Țării Românești și Moldovei își pierde din înțeles prin politica fățișă de desprindere de sub dominația otomană dusă de domnii Constantin Brâncoveanu și Dimitrie Cantemir. Reacția Țarigradului nu întârzie: în locul voievozilor pământeni, vin (în 1711 în Moldova și în 1716 în Țara Românească) funcționari recrutați din 11 familii fanariote (numite astfel după cartierul stambuliot Fanar unde își aveau reședințele) sau asimilate: Callimachi, Caragea, Ghica, Hangerli, Ipsilanti, Mavrocordat, Mavrogheni, Moruzi, Racoviță, Giani-Ruset, Suțu. Unele dintre aceste familii erau românești, nu grecești.

O colonie grecească puternică exista în țările române încă de la căderea Constantinopolului (1453). Acum însă domnii fanarioți și clientela lor (dintre care mulți creditori) încep să domine toate resorturile țării, până în 1821. Oameni cultivați în majoritate și buni administratori, fanarioții trebuie să facă față cererilor sporite ale Porții (de produse, mână de lucru și bani), să-și urmărească propria îmbogățire și să guverneze în așa fel încât să domnească timp cât mai îndelungat asupra acestor mănoase provincii. Deveniți deopotrivă „ochii și urechile sultanului" la hotarul către Occident al imperiului, ei stabilesc o rețea de spioni și informatori care comunică permanent și eficient cu capitalele europene. Secretari, preceptori, negustori, călători, medici, aventurieri fac să pătrundă ideile iluministe în spațiul românesc. Racordați la climatul înnoitor de pe continent, unii domni fanarioți realizează reforme notabile, care le devansează pe cele operate în timpul Revoluției Franceze. Constantin Mavrocordat, cu eliberarea țăranilor dependenți (1746 și 1749), premerge dispoziția asemănătoare a ministrului francez Turgot.

În vremea lor se face o organizare administrativă mai eficientă a țării, se precizează forma și cuantumul impozitelor (ajunse, vai, la 431), se codifică sistemul juridic prin apelul la vechi texte bizantine combinate cu obiceiul pământului: apar astfel *Pravilniceasca Condică* (1780), *Codul Calimach* (1817), *Legiuirea Caragea* (1818). Asemenea despoților luminați din Occident, fanarioții sunt preocupați de instrucția și sănătatea poporului. Academiile princiare de la Iași și București, unde predau erudiți formați la Veneția, Padova sau Ioannina (Ianina) („a doua Atenă"), sunt pepiniere de viitori intelectuali, în majoritate cu formație clasică și teologică. Ospitalitatea fanarioților face ca la Iași și București să-și găsească adăpost spirite agitate, revoluționari care vor răscoli lumea creștină din Imperiul Otoman, ca acel Rigas Velestinlis, autorul unei constituții republicane și al unui imn revoluționar, *Thurios*, care îndemnau popoarele balcanice la luptă împotriva opresiunii turcești.

În tot secolul XVIII limba greacă e cea a culturii. Traducerile ce încep a se face reprezintă atât un efort de desprindere de sub tutela ei, cât și o căutare, meritorie și laborioasă, de echivalențe mai cu seamă a unor noțiuni abstracte în limba națională.

Dar analfabetismul e încă atotstăpânitor. Puținele școli mănăstirești ori laice, de țară sau de oraș, oferă o instrucție sumară. Absolvenții lor nu trec de lectura unor cărți populare, ca *Alexăndria*, *Erotocritul* ori *Sindipa* și *Visul Maicii Domnului*. Cel mai adesea se mulțumesc cu predica de duminică a preotului. Prin contrast, bibliotecile unor domni din familia Mavrocordaților atrag atenția regilor francezi, care trimit emisari la București pentru a achiziționa exemplare rare.

Așezămintele spitalicești ori manufacturiere patronate de domnii din familia Ghica (de pildă spitalul Pantelimon și manufactura de la Chiperești), mănăstirile cu biblioteci (precum cea de la Văcărești), conacele, casele fortificate (cule), apeductele, fântânile, drumurile se înscriu într-un program edilitar întrerupt prea adesea, din nefericire, de războaie ori de năvălirile otomanilor din cazanele dunărene.

„Secolul fanariot" operează o schimbare drastică și în mentalitatea oamenilor, în port, comportament, preferințe gastronomice. Moda constantinopolitană, cu strălucirea ei amintind Bizanțul, e preluată de protipendada de la București, Iași sau Craiova, dar deopotrivă imitată de vârfurile păturii lucrătoare a negustorilor, cămătarilor, arendașilor.

Ortodocși cumpăniți, originari din lumea atât de pestriță confesional a capitalei otomane, fanarioții se dovedesc toleranți în ceea ce privește acceptarea și susținerea altor culte în țările române. Așa apar în această epocă biserici luterane și catolice, ca și sinagogi. Această influență turcească, mediată hotărâtor de lumea fanariotă, între altele și printr-o stăruitoare strategie matrimonială, care face ca aproape toate familiile grecești astfel venite să se încuscrească aici cu pământeni, începe, după 1774 (tratatul de la Kuciuk-Kainargi), să fie contracarată de cea rusească.

Ofensiva puterii Nordului, în expresia concentrată a domniei țarinei Ecaterina a II-a și mai apoi a nepotului ei Aleksandru I, s-a făcut prin ocupații succesive ale pământului românesc, ce au culminat în 1792 cu stabilirea primei granițe comune și în 1812 cu răpirea Basarabiei. Venirea puhoiului rusesc a însemnat prezența ofițerilor și a soldaților, a spionilor și a călugărilor predicatori și repetarea tacticii intrusului: căsătoria cu pământence. La nivelul protipendadei, în mod paradoxal, rușii favorizează pătrunderea limbii, a bucătăriei și a modei franceze. Din acest punct de vedere, rolul femeilor va fi unul de excepție.

Străinii în trecere prin țările române (Lady Craven, Langeron) sau cei cu rosturi statornice aici ca secretari ori consuli (Del Chiaro, Boscovici, Raicevici, Recordon, Wilkinson) descriu societatea românească astfel stratificată: *marea boierime*, cu luxul ei orbitor și petreceri de pomină (legile somptuare ale unor domni fanarioți rămân fără efect), jocuri de cărți ruinătoare, moravuri nu totdeauna riguroase. O urmează, imitând-o servil, *mica boierime*, din rândurile căreia se ridică slujbașii, funcționarii de tot felul – parte a *ciocoimii* –, *meșteșugarii și negustorii*, organizați parțial în bresle (isnafuri), care-și petrec viața între atelier sau prăvălie și bâlciul ori târgul unde-și desfac marfa (după 1774 sunt peste 600 de locuri de adunare a bâlciurilor numai în Țara Românească) și *țărănimea*, apăsată de

biruri, expusă malversațiunilor administrației, raidurilor militare străine, bolilor și ignoranței. Măsurile de protejare a țărănimii rămân mai mult retorice: precizarea impozitelor nu înseamnă diminuarea lor. Ba, I.G. Caragea introduce chiar o dare preventivă, grosăritul, spre a evita intrarea în pușcărie...

Ultima categorie socială socotită în legislația vremii „bun de mână moartă", *țiganii* (de curte, mănăstirești, ursari, aurari, lingurari ș.a.) sunt oamenii cei mai defavorizați de soartă.

Străbătând șleaurile pline de praf, noroi ori nămeți ale țărilor române, străinii rămân impresionați mai ales de frumusețea femeilor și a costumului popular, ca și de numărul mare de biserici.

Dar, dacă această margine de Europă începe să intereseze tot mai mult pe străini – nemți, francezi sau englezi –, care includ și teritoriile române în acel *Grand Tour* cu care se simțea dator orice om de lume din Occident, gestul nu este nici pe departe reciproc. Românii nu prea circulă dincolo de hotarele lor, cu excepția hagiilor și a negustorilor care mai coboară în Grecia, făcându-și în prealabil testamentul. Radu Dudescu, care, ajuns ca prin minune la Paris, unde, în plină epocă napoleoniană, în condițiile în care zahărul era o raritate din cauza războaielor, îl presară pe drumul către Versailles ca să-i dea iubitei senzația că e iarnă, rămâne o figură singulară prin ce face și prin locul de unde vine.

Secolul fanariot a fost criticat cu furie și patimă de istoricii veacului următor, începând cu Nicolae Bălcescu și Mihail Kogălniceanu. Ei și urmașii lor au văzut în guvernarea fanarioților explicația decalajului nostru cultural față de Europa, a moravurilor pervertite, incapacitatea de organizare pe termen lung, o anume versatilitate în relațiile interumane.

Evidența cere să acceptăm câte ceva din aceste susțineri. Pe de altă parte, le datorăm fanarioților legăturile cu Europa din acest răstimp, mult mai profunde, mai subtile și mai însemnate decât lasă să se vadă o privire superficială asupra domniilor lor. Înflorirea culturii de expresie grecească, în asemenea măsură încât se poate vorbi de „o limbă grecească din principate", oarecum deosebită de cea de pe pământul elen, a însemnat cultivarea a mii de oameni, greci și români. Aceștia din urmă, după puteri, odată instruiți, aveau să devină promotori ai culturii naționale. Între ei, un rol de seamă l-au jucat poeții Văcărești.

Biserica, aflată deopotrivă în obediența fanarioților – aproape toți mitropoliții de la Iași și București din acest răstimp sunt greci –, a contribuit la disciplinarea clerului, la comentarea și tipărirea unei literaturi liturgice remarcabile în centrele monahale de la Neamț, Râmnic, Buzău sau Argeș.

În sfârșit, fanarioții nu pot fi percepuți ca dușmani ireductibili ai românilor, ca unelte oarbe ale osmanlâilor. Propriile lor idealuri de independență, de înfăptuire a „marii idei" care însemna renașterea Bizanțului, comunitatea de religie, înrudirile cu atâtea familii românești, care au dus practic la împământenirea multor neamuri, cum e cel al mitropolitului Dosithei Filitti, ne îndeamnă să-i privim ca pe niște înaintași. Când contractul lor cu societatea românească și-a epuizat toate valențele, aveau să fie înlăturați. Acest lucru s-a întâmplat în 1821.

The Age of Reforms

The Great Century – as the period after 1700 is also known – has a variable length depending on the events which occurred in one part of Europe or another (for example, in the Romanian Principalities it lasts until 1821) and brings first of all a resizing of the continental domination.

The expansion of the Austrian Empire towards south-east, which at a certain point will change the Danube into its border with the Ottoman Empire, the Porte's regression, the Russian offensive towards Europe and the Middle East in the name of the pan-Slavic Orthodoxy are reflected in a neverending succession of wars and new border lines.

At the junction of so many divergent interests, the Romanian territories became successively: war theatre, bargaining chip, and a region which absorbs the most varied influences. The crisis of conscience absolute monarchies are facing, the dialogue with great philosophers (among them the Encyclopaedists), the enlightened despotism-like government solutions are echoed by the Romanian society. Foreign influences (Austrian, Turkish in their Phanariot form, and Russian) are quickly absorbed, and the newly emerged economical, social and mental structures become a proof of Romanians' adaptability and of their wish to join the enlarged Europe.

A more efficient exploitation of the human resources, an almighty bureaucratic gearing, the vast and efficient urban projects, as well as the benevolent attitude of Maria Theresa and Josef II towards the Romanian majority of the Translyvanian population, seemed to be enough ingredients to ensure the "happiness of the peoples" recently fallen under the Habsburg lash.

The reality was much more prosaic. The 18th century starts in Transylvania (recently conquered by Austrians) and in Hungary with the Hungarian kuruc peasant revolution led by Francis Rákóczi II, member of a family which had never been obedient to the House of Austria.

But the huge gear set in motion by the Empire worked very efficiently: the everlasting wars and the army's maintenance, the new administrative institutions, the opulence of the nobles' estates, all required a huge financial capacity. Hence the overwhelming taxes, the customs organization, the taxes on manufactured production, on imports, on the activity of the merchant companies – some based on ethnic criteria (the better known being the Greek and Armenian ones) – the notary system's restructuring through rigorous registration of any form of property, either mobile goods or real estate, became as many income sources for the ever expanding Empire.

The predictable social tensions, some of them generated by the ethnic configuration – in Transylvania for instance, where the subjugated productive population (made up of serfs or cottars) is mostly of Romanian ethnic origin, while the nobility is mainly Hungarian – were settled with "an iron fist in a velvet glove". This solution will last until the end of the 18th century, when the peasant war started by Horea in 1784 shattered the very foundations of the monarchy and its echo reached as far as the US. Meanwhile, the Enlightenment principles which swept throughout Europe were applied: education of the people, improvement in the standard of living, cultivating the folk customs of each nation within the Monarchy, the chance (illusory usually) to appeal to the „Kind Emperor".

Religious differences (most of the Romanian people were Orthodox) were settled by the Union with Rome, materialised in the emergence of the Greek-Catholic Church, with its spiritual irradiation centre in Blaj. A long and sustained process of education, enlightenment and spiritual reinforcement of the Romanian people began in 1754. The great representative of this orientation was Inocențiu Micu (Klein). The process of thinking and teaching within the walls of Blaj resulted in the activity of the so-called Transylvanian School, which continued its activity well after 1800. A prestigious illustration of the cultural level reached by the Transylvanian Romanians at the end of the 18th century was *Supplex Libellus Valachorum*, a collection of national claims addressed to the Austrian Emperor in Vienna.

To the south and east of the Carpathians the sovereignty of the Ottoman Empire over Walachia and Moldavia lost its significance at the beginning of the 18th century thanks to the open anti-Ottoman policy of both Constantin Brâncoveanu and Dimitrie Cantemir. Istanbul's reaction was quick: instead of native rulers the Ottomans started sending (since 1711 in Moldavia and 1716 in Walachia) public servants recruited from 11 Phanariot or Phanariot-like families (named after the Phanar neighbourhood of Istanbul where they had their residence), namely Callimachi, Caradja (Caragea), Ghica, Hangerli, Ypsilanti, Mavrocordatos, Mavroghenes, Mourouzis (Moruzi), Racoviță, Giani-Ruset, and Soutzos. Some of them were Romanians, not Greeks.

A strong Greek colony had been living in the Romanian Principalities since the fall of Constantinople (1453). Now, the Phanariot princes and their clients (mainly creditors) started ruling everything in the country until 1821. Usually educated and good administrators, the Phanariots had to cope with the Ottoman Court's evergrowing demands (in products, labour force and money), to care for their own enrichment and to try to rule these wealthy territories as long as possible. Becoming the Sultan's "eyes and ears" at the western border of the Empire, they established a net of spies and informants which communicated permanently and efficiently with all European capitals. Secretaries, private teachers, merchants, travellers, doctors, adventurers brought Enlightenment ideas into our country. Connected to the progressive European climate, some of the Phanariot princes carried out remarkable reforms, at times even more advanced than those implemented by the French Revolution. Constantine Mavrocordatos, for example, was one step ahead of the French Minister Turgot by freeing dependent peasants in 1746 and 1749.

The Phanariotes governed the country more efficiently, established the form and the exact amount of taxes (whose number unfortunately reached 431), codified the legal system by making recourse to old Byzantine texts combined with customary law. Several legal books were published such as: *Pravilniceasca Condică* (*The Book of Rules*) (1780), *Codul Calimach* (*The Calimach Code*) (1817), *Legiuirea Caragea* (*Caragea's Law*) (1818). Like the Western enlightened monarchs, the Phanariot princes showed concern for the people's instruction and health. Scholars educated in Venice, Padua or Ioannina („the second Athens") taught at the Royal Academies in Iași and Bucharest, which became nurseries of future intellectuals, most of them with a classical or theological background. Phanariot hospitality allowed for Iași and Bucharest to house excited spirits, revolutionaries who would unsettle the Christian world in the Ottoman Empire, like Rigas Velastinlis, the author of a Republican Constitution and a revolutionary anthem – *Thurios* – which instigated peoples from the Balkans to fight against Ottoman oppression.

Greek language was the language of culture throughout the 18th century. The translations into Romanian, which became more frequent at the time, were an attempt to get free of its influence, and a praiseworthy and arduous quest for Romanian equivalents to abstract terms.

But illiteracy was still omnipresent. The few monastery or secular schools in towns and villages provided but a summary instruction. Their graduates were able to read only *Alexandria, Erotokritos, Syntipas* or *Visul Maicii Domnului (St. Mary's Dream)*. Most often the Sunday sermon was quite enough for them. By contrast, some libraries of the Mavrocordatos family caught the attention of the French Kings who sent couriers to Bucharest to purchase rare copies.

Hospitals and manufactures owned by rulers from the Ghica family (like the Pantelimon Hospital and the manufacture in Chiperești), monasteries with large libraries (for example Văcărești Monastery), manors, fortified houses (*cule*), aqueducts, fountains, and roads became parts of an urban development programme, unfortunately too often interrupted by wars or Ottoman invasions.

The "Phanariot Age" witnessed also a crucial change in people's mentality, clothes, behaviour, and culinary preferences. Constantinopolitan fashion with its Byzantine glow was adopted by the upper class of Bucharest, Iași and Craiova, but also imitated by the upper layer of merchants, money lenders, and land tenants.

The Phanariots were sensible Orthodox, originating from the confessional mix of the Ottoman capital, and they proved very tolerant towards other religions in the Romanian Principalities. Lutheran and Catholic churches and even synagogues were erected at the time. After the 1774 Treaty of Küçük Kaynarca, this Turkish influence, decisively mediated by the Phanariot worldview and heavily impacted by a persistent matrimonial strategy, which made almost all newcoming Greek families become relatives of Romanian families, began to be countered by the Russian influence.

The offensive of the Northern power, exerted in a concentrated way by Empress Catherine II and later by her nephew Alexander I, was accomplished by successive conquests which reached their highest point in 1792, when the first shared border was established, followed by the annexation of Bessarabia in 1812. The Russian flooding brought soldiers and officers, spies and preaching monks as well as a repetition of "the intruder's technique": marriages with Romanian women. Paradoxically at the upper class level, Russians facilitated the penetration of the French language, cuisine and fashion. Women played an exceptional role in this respect.

Foreigners visiting Romanian Principalities (Lady Craven, Langeron) or those who had already settled down and were working here as secretaries or advisers (Del Chiaro, Boscovich, Raicevich, Recordon, Wilkinson) described a stratified society made up of the following levels: the *great boyars*, with their overwhelming luxury and great parties (several sumptuary laws of the Phanariot rulers were not enforced), with their card gambling leading to bankruptcy, and not a very healthy morality. They are followed and subserviently imitated by *the small gentry*, out of which all kind of clerks and servants – belonging to *the upstart class* – rise in the world. *Handicraftsmen* and *merchants*, partially organised in guilds (*isnafs*), share their entire lives between workshops and stores and the fairs where they exhibit their products (after 1774 there were more than 600 fairs in Walachia only). Finally there is *the peasantry*, burdened by taxes, exposed

to administrative abuses, foreign military raids, diseases and ignorance. The measures intended to protect the peasants were rhetorical rather than real: the specification of the exact tax values did not mean their reduction. I.G. Caradja introduced even a prevention bulk tax, which people had to pay in order to avoid going to jail.

The last social category were *the Gipsies*, seen as "good for dead hands" in the legislation of the time (the ruler's Court and the monasteries own Gypsies who are bear leaders, goldsmiths, spoonmakers etc.). They were the most disfavoured social category.

Foreigners travelling the dust-, mud- or snow-covered roads of the Romanian Principalities were especially impressed by the beauty of the Romanian women and their traditional clothes and by the big number of churches.

In spite of this remote part of Europe becoming more and more interesting to foreigners (Germans, French or Englishmen), who included our country in their mandatory "grand tour" of any well-travelled Westerner, their behavior was not in the least reciprocated. Romanians did not go beyond the borders of their country, except for pilgrims and merchants who sometimes went as far as Greece after having made their last will. Radu Dudescu, who, arrived as by miracle in Paris during the Napoleonic era when, because of the war, sugar was a rarity, sprinkled it on the road to Versailles to give his girlfriend the impression that it is winter, is unique in his gesture and the place he came from.

The Phanariot century was criticized with anger and fury by next century's historians, beginning with Nicolae Bălcescu and Mihail Kogălniceanu. They and their successors had hold the Phanariots' governance responsible for our lagging behind the European culture, our corrupt morality, lack of long-term organisation, and a certain versatility in human relations.

Historical reality forces us to accept part of their statements. On the other hand, we owe the Phanariots our connections with contemporary Europe, which were deeper, more subtle and stronger than they seem at first sight if we look at their reigns only in a superficial way. The flourishing of the culture in Greek to such an extent that we can speak of a "Greek language of the Principalities", slightly different from the one spoken in Greece, meant that thousands of people, of both Romanian and Greek ethnic origin, had access to better education. Once educated, Romanians were to become in their turn and according to their possibilities promoters of the national culture. Among them, an important role was played by the Văcărești poets.

The Church, which was equally obedient to the Phanariots – almost all the Metropolitan Bishops of Iași and Bucharest of the time were Greek – contributed a lot to the clergy's discipline; they also published and issued commented copies of a remarkable liturgical literature in the monastic centres of Neamț, Râmnic, Buzău or Argeș.

Finally, the Phanariots cannot be considered the Romanians' irreducible enemies, blind instruments of the Ottoman Empire. Their own ideals of independence, of accomplishing "the Great Idea", namely the re-birth of Byzantium, the shared religion and their kinship with many Romanian families, which made many of them (for example Metropolitan Dositei Filiti's family) settle down here, impel us to see them as forerunners. When their contract with the Romanian society had exhausted all its valences, they were removed. This happened in 1821.

TARILE ROMANE
TRANSILVANIA

MICHAEL ABAFFI D.G. PRINCEPS
TRANSYLVANIÆ PART. REG. HUNG.
DOMINUS ET SICULOR. COMES.

Mihail Apafi I, principe al Transilvaniei (1661–1690), căruia Austria i-a recunoscut domnia ereditară

Michael I Apafi, the Transylvanian Prince (1661–90) whose hereditary reign was recognized by Austria

Cancelarul Mihail Teleki, cel care a deschis calea Habsburgilor în Transilvania

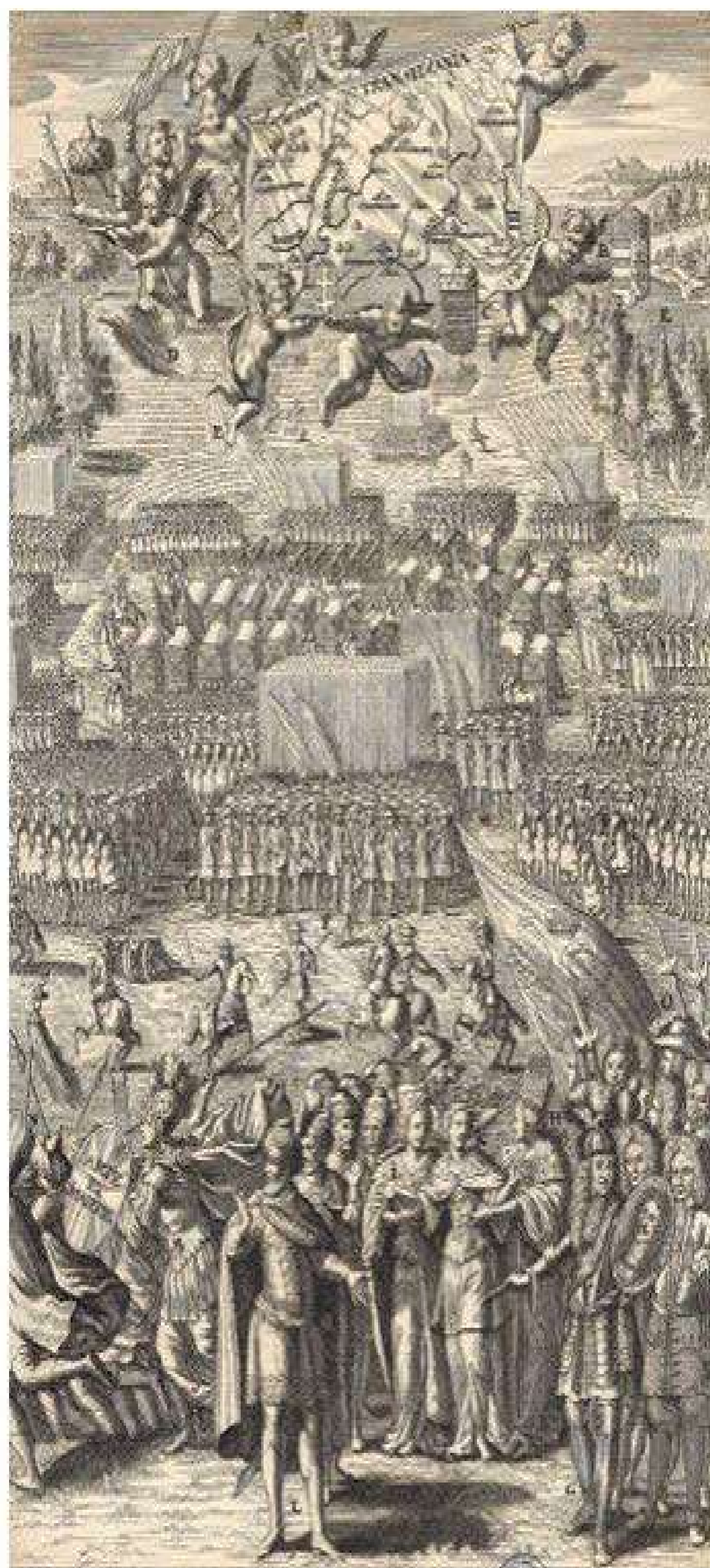
Generalul austriac Donat Heissler

Friedrich von Veterani, comandantul trupelor imperiale din Transilvania acvaforte

Chancellor Michael Teleki opened the path of the Habsburg domination in Transylvania

Austrian General Donat Heissler

Friedrich von Veterani, commander of the Imperial troops in Transylvania (etching)

Gravurăalegorică înfățișândsupunerea Transilvaniei

Allegorical engravingshowing Transylvania's submission

Bisericagreco-catolică din Cluj (stânga)

Fostulmitropolit ortodox Atanasie Anghel devine, în 1701–1713, primul episcopal Bisericii RomâneUnite din Transilvania.

Petru PavelAaron, episcopal românilor uniți în 1752–1764, a deschisprimele trei școliromâneștila Blaj.

Preotși țăran români din Transilvania

Greek-Catholic Church in Cluj (left)

Ex-Orthodox Metropolitan Bishop AtanasieAnghel becamethe first Bishopof the United RomanianChurch in 1701–13.

Petru PavelAaron, Bishopof the United Romanians in 1701–13. He inaugurated the first three Romanian schoolsin Blaj.

Romanianpriest and Romanianpeasant from Transylvania

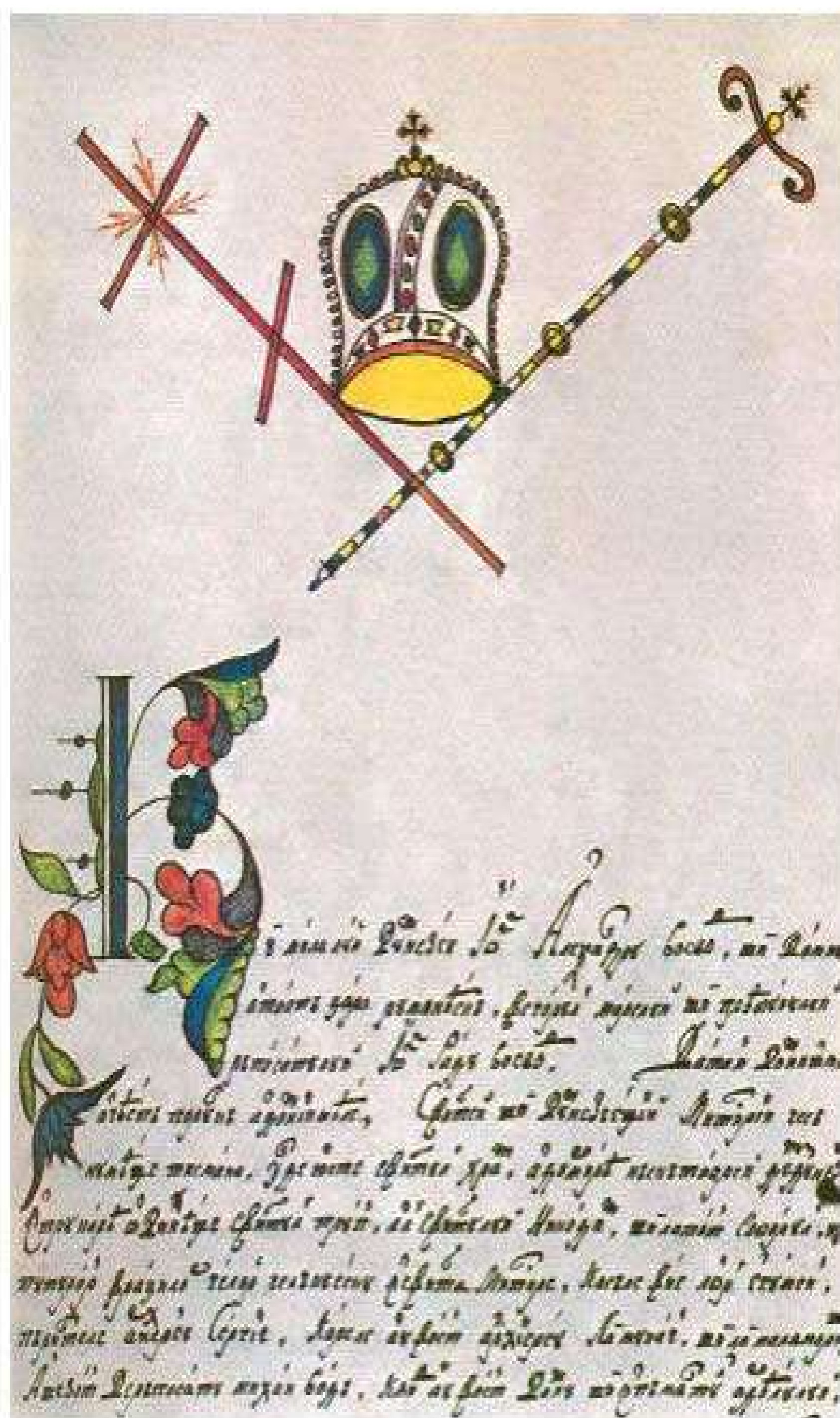
Biserica din Surdești (județul Maramureș), construită din lemn de gorun în 1724, monument UNESCO din 1993

The durmast wood church in Șurdești, Maramureș County, erected in 1724, UNESCO landmark since 1993

Adam şi Eva, icoană pe sticlă de la mănăstirea din Nicula, sat aflat la patru kilometri de Gherla, cel mai vechi centru de icoane pe sticlă din România.

Adam and Eve glass icon from Nicula Monastery, four kilometres from Gherla, the oldest centre of glassicons in Romania

Ţara Românească şi Moldova au rămas ortodoxe... (Însemne arhiereşti: mitră, cruce şi cârjă desenate de Dionisie din Pietrari, la 1787, în condica mânăstirii Tismana)

Walachia and Moldavia remained Orthodox... (Bishop's insignia: mitre, cross and sceptre drawn by Dionisie of Pietrari in the register of the Tismana Monastery, 1787)

... dar influența austriacă asupratărilor româneeste evidențiată și de această miniatură din *Erotocritul* logofătului Petrache.

... but the Austrian influenceon the Romanian Principalitiesis shown by this miniature from Chancellor Petrache's copy of *Erotokritos*.

Franciscal II-leaRákóczi, principe al Transilvaniei și conducător al mișcării curuților (1704–1711), acuarelă

TransylvaniarPrince FrancisII Rákóczi, leader of the kuruc rebellion (1704–11), watercolour

Dansde înrolare în mișcareacuruților din Ardeal, acvaforte realizatăde un anonim

Enlistmentdancein the kuruc rebellion in Transylvania (anonymousetching)

Ştefan Cantacuzino, domn al Ţării Româneşti în 1714–1716, ultimul domn „pământean" dinainte de fanarioţi, alături de Doamna Păuna; tablou votiv de la mănăstirea Dintr-un lemn.

Ştefan Cantacuzino, Walachia's ruler between 1714 and 1716, next to his wife, Lady Păuna; votive painting from the Dintr-un lemn Monastery. He was the last native ruler before the Phanariots.

Act emis de Ştefan Cantacuzino la 1 aprilie 1714

Document issued by Stefan Cantacuzino on 1 April 1714

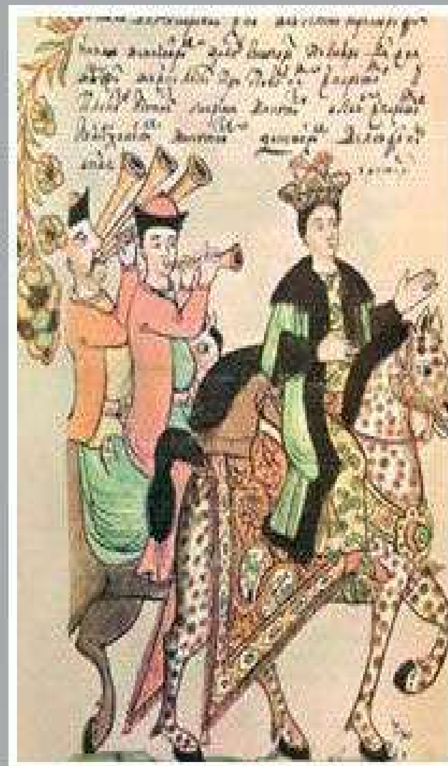
Cu astfel de miniaturi se suplinea în plan ideologic noul statut al domnilor români față de Poartă. Împăratul Eraclie, din *Erotocritul* logofătului Petrache...

... Împărăteasa Artemi...

The strong submission of the Phanariots to the Ottoman Empire was ideologically compensated by the rebirth of the imperial Byzantine ideas through this kind of miniatures. King Heracles, from Chancellor Petrache's *Erotokritos*...

... Empress Artemis...

... sau acest alai împărătesc încercau să estompeze în mintea privitorilor absența puterii reale...

... a unor domni care pândeau cu teamă orice veste venită dinspre Istanbul.

... or this royal retinue tried to mitigate in the readers' minds the lack in real power...

.... of the rulers who waited full of fear for any news from Istanbul.

Palatulfamiliei Moruzi din cartierul Therapia, Istanbul

Palaceof the Mourouzis family, Tarabyaneighbourhood of Istanbul

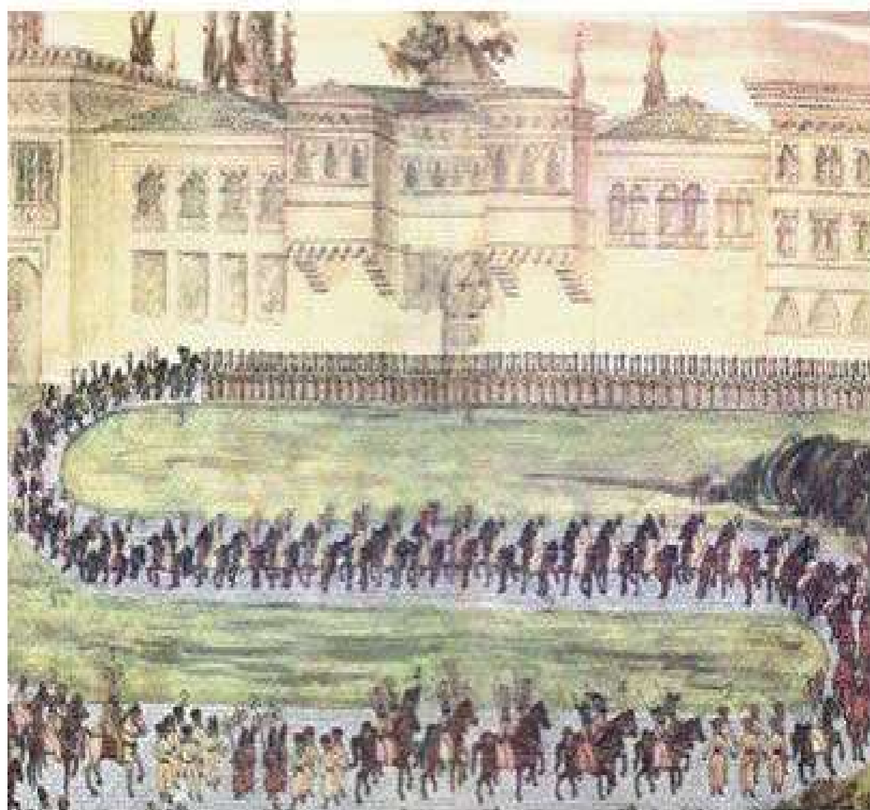

Sultanulîmpărțind teritoriile de la gurile Dunării, la 1683; acvaforte aparținând școlii germane

Vechiul palat al sultanilor; astăzi pe acestloc se înaltă Universitateadin Istanbul.

The Sultan dividing the Romanian territories at the DanubeRivermouth, 1683; etching, German School

Theold Palaceof the Sultans;today the Universityof Istanbul standshere.

Alaiul lui Constantin Ipsilanti merge la SublimaPoartă pentru investitură (august 1802): 1. domnul; 2. boierii; 3. căpetenia ienicerilor; 4. ieniceri (acuarelă de Anca Brucan, după Marcu Caifa)

Constantine Ypsilanti's suite goes to the Sublime Porte for investment (August 1802): 1. Theruler; 2. The boyars; 3. Head of the janissaries 4. Janissaries (aquarelle by Anca Brucan after Marcu Caifa)

Bâb-i-Hümâyûn, a doua poartă a noului palat imperial din Istanbul, unde sultanul acorda audienţe

Bâb-i-Hümâyûn, the second gate of the new Imperial palace of Istanbul, the place where the Sultan used to grant audiences

Intrarealui Nicolae Mavrogheni în Bucuresti la 1786, acvaforte colorată

Fortul Hârsova,litografie alb-negru

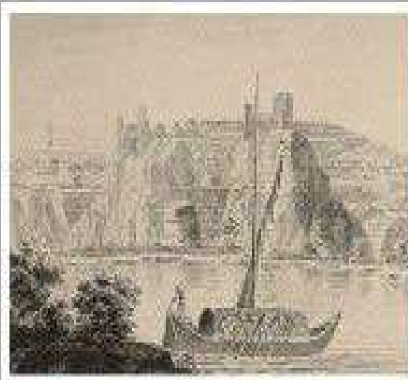
NicholasMavroghene's entrance in Bucharestin 1786, colour etching

HârsovaFortress(black and white lithograph)

În secolulXVIIIţările române au fost vizitate de numeroşi călători care au lăsat imagini ale oraselorşi oamenilor. Băile Herculane,lângă Mehadia...

Many travellersvisitedthe RomanianCountries in the 18th century and left images of cities and people. Băile Herculanenear Mehadia...

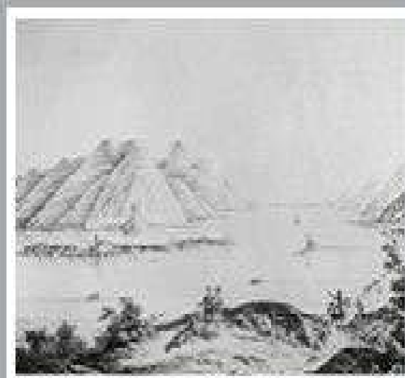

Vedereaerianăa Clujului, 1700

Bird's-eyeview of Cluj, 1700

... şi Dunăreala Ada Kaleh

... and the Danubeat Ada-Kaleh

PasulTurnu Roşu,care făcea legătura între Ţara Româneascăşi Transilvania,acvaforte

Gheria

Bucureşti,litografie colorată

Turnul Roşumountain passconnected Walachiaand Transylvania,etching

Gheria

Bucharest,colour lithograph

Curtea domnească din Bucureşti, gravură fantezistă

The RoyalCourt in Bucharest,fantasy engraving

Pitești, acvatintă colorată

BisericaSf. Maria, Curtea de Argeș, acvatintă colorată

Pitești, colour aquatint

St. Mary Church, Curtea de Argeș, colour aquatint

Palatul Bánffy, într-o imagine contemporană...

... și într-o gravură de epocă

Bánffy Palace, contemporany photograph...

... and older engraving

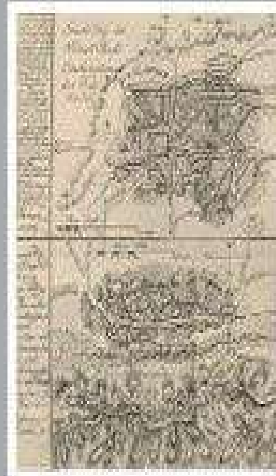

Palatul Wesselényi într-o gravură de epocă

Wesselény Palace in an engraving of the time

Planurile orașelor București și Iași, 1781

Casă săsească în Codlea, 1789

Plans of Iași and Bucharest cities, 1781

Saxon house in Codlea, 1789

SamuelBruckenthal, guvernator al Transilvaniei (1774–1777)...

... şi palatul de vară de la Avrig (judeţul Sibiu)

SamuelBruckenthal, Governor of Transylvania (1744–77)...

.... and the Governor's summer palacein Avrig, Sibiu County

Cula Duca...

... și Cula Greceanu, ambele în Măldărești (județul Vâlcea)

Duca fortified house (culă)...

... and Greceanu fortified house, both in Măldărești, Vâlcea County

CasaCantacuzino din Şerbeşti(judeţul Neamţ)

CasaDrugănescudin Stoeneşti,(judeţul Dâmboviţa)

CantacuzinoHouse in Şerbeşti,Neamţ County

DrugănescuHousein Stoeneşti,Dâmboviţa County

CasaMelik din Bucureşti

Melik Housein Bucharest

Casă din Chiojdu Mic (județul Buzău) azi la Muzeul Satului din București

Casa Bașotă din Iași

House of Chiojdu Mic, Buzău County, now in Bucharest Village Museum

Bașotă House, Iași

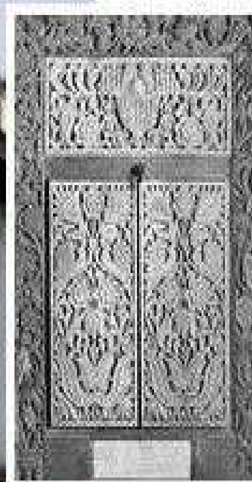
Foișorul palatului Budiștenilor (înainte de 1746) din Budeasa (județul Argeș)

Belvedere of the Budișteni Palace (before 1746) in Budeasa, Argeș County

Uliţă din Bucureşti

Casa lui Hagi Prodan din Ploieşti. Structura sa îmbină elemente de arhitectură românească cu unele de influenţă orientală...

... şi dulap de colţ din aceeaşi casă

Old street in Bucharest

Hagi Prodan's house in Ploieşti. Its architecture combines Romanian and Oriental influences...

... and corner wardrobe from Hagi Prodan's House, Ploieşti

Casă atribuită lui Anton Pann, Râmnicu Vâlcea...

House where Anton Pann is said to have lived, Râmnicu Vâlcea...

... şi detalii din interior

... and interior details

Boier...

... și boieroaicădin ȚaraRomânească...

... boier bucureștean...

... și tălpaș valah...

Boyar...

... and lady from Walachia...

Bucharestboyar...

... and Walachian foot soldier

Episcop...

... și călugăriță

Țărancăîmbrăcată de vară...

... și de iarnă

Bishop...

.... and nun

Peasantwoman in summer dress...

... and in winter dress

Porcar

Ţărani muncind la câmp

Swineherd

Peasant working the land

Căruţaş

Ţărancăîn costum de casă

Carter

Peasantwoman in home attire

Măjeriţă

Woman who sold fish

ElenaCornescu (născutăManu) în costum de secolXVIII

Boieroaică…

… şi boier din Moldova, acvaforte colorate

Boier…

… şi boieroaicădin Moldova (jos)

ElenaCornescu(born Manu) wearing an 18th century dress

Boyar'swife…

… and Boyarfrom Moldavia, colour etching

Boyar…

… and Boyar'swife from Moldavia (bottom)

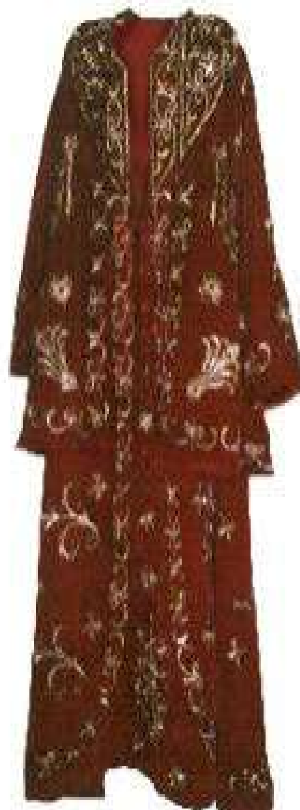

Rochiidin catifea, lucrate cu fir de aur, provenind din ateliere balcanicesau orientale

Jachetădin catifea şi pânză de in, cu fir de aur, atelier oriental

Velvet dresses sewn with golden thread, manufactured in Balkanor Oriental workshops

Velvet and linen jacket with golden thread, Oriental workshop

Anteriu din mătase, pânză de bumbac, fir auriu

Silkand cotton surplicewith golden thread

Costum de femeie confecționat din catifea, fir de aur și satin, atelier oriental

Costum de boier, lucrat din catifea, fir de argint, mătase

Işlic din catifea, mărgean, perle, mătase; se purta în interior. Treptat, în secolul XIX, devine un accesoriu folosit de lăutari.

Ilic din postav și pânză de in, cu fir de aur, atelier balcanic

Woman's dress made of velvet, golden thread and satin, Oriental workshop

Boyar's suit made of velvet, silver thread and silk

Large round- or square-bottomed fur cap made of velvet, coral, pearls, silk; originally, it was worn in the house, but in the 19th century it became an accessory used by fiddlers.

Thick linen Romanian peasant's vest, with golden thread, Balkan workshop

Punguță pentru bani

Money purse

Cepchen produs de un atelier-școală de tip oriental

Boyar's short jacket (with slit sleeves) made in an Oriental workshop

Papuci de tip „nalân" din lemn de trandafir, catifea albastră, sidef, fir de aur. (Se purtau când jupânițele erau obligate să părăsească iatacul.)

Type of shoes worn over the sleepers (if the young ladies had to leave their bedroom), made of rosewood, blue velvet, mother-of-pearl, golden thread

Pafta din argint, atelier oriental

Brăţară din bronz argintat

Tabacheră din argint, cu ciucuri de bumbac

Pumnal, atelier-şcoală oriental

Broşă de factură orientală, din argint

Cercel din argint aurit

Pafta din argint, atelier oriental

Silver buckle, Oriental workshop

Silvered bronze bracelet

Silver cigarette box, with cotton tassels

Dagger, Oriental workshop

Oriental silver brooch

Gilded silver earring

Silver buckle, Oriental workshop

Orășeansas

Tânărăunguroaică

Saxoncity dweller

Young Hungarian woman

Nobil ungur

Hungarian nobleman

Locuitoare...

... și locuitor din Sibiu

Woman...

... and man from Sibiu

Femeiedin Cluj

Student...

... şi orăşeandin Sibiu

Săsoaicădin Braşov

Tânărădin Sibiuîn drum spre spovedanie

Evreudin Transilvania

Woman from Cluj

Student...

... and inhabitant of Sibiu

Saxonwoman from Braşov

Young lady from Sibiu going to confession

TransylvanianJew

Învăţător român
transilvănean

Egumenortodox
din Transilvania

Orăşeancăromână

Ţăranitransilvăneni

Romanianteacher
from Transylvania

Orthodox Superior
from Transylvania

Romaniantown lady

Transylvanian
peasants

Păcurar(cioban) transilvănean

Tâmplardin secuime

Româncedin Făgăraș

Transylvanian shepherd

Szeklercarpenter

Romanianwomen from Făgăraș

Țăran...

... și țărancă din Moldova

Plăieș transilvănean

Peasant...

... and peasant woman from Moldavia

Transylvanian border guard

Român din Hațeg

Romanianfrom Hațeg

Românca în haină de sărbătoare

Dressed-up Romanianwoman

Nicolae Mavrocordat (domn al Țării Românești, 1716, 1719–30, și al Moldovei, 1709–1710, 1711–1715)...

Nicholas Mavrocordatos (ruler of Walachia 1716, 1719–30, and of Moldavia 1709–10, 1711–5)...

... domnul care a ridicat mânăstirea Văcărești, monument de artă dărâmat din ordinul lui Nicolae Ceaușescu...

... who built Văcărești Monastery, a monument demolished on Nicolae Ceaușescu's order

... a fost luat prizonier de trupele austriece în 1716 din orașul său de scaun, București.

He was taken prisoner by the Austrian troops in Bucharest in 1716

Pagină din manuscrisul bizantin miniat trimis în dar de Nicolae Mavrocordat regelui Franței Ludovic al XV-lea

Page from the Byzantine manuscript with miniatures given by Nicholas Mavrocordatos to Louis XV, King of France

NicolaeMavrocordat și familia sa, tablou votiv din bisericaStavropoleos

NicholasMavrocordatosand his family, votive painting in StavropoleosChurch

StemaMoldovei și Țării Româneștiîn timpul domniei lui Nicolae Mavrocordat

Coat of armsof Moldavia and Walachiaduring NicholasMavrocordatos' reign

BisericaStavropoleos,1724, unul dintre monumentele de artă remarcabileale epocii fanariote

StavropoleosChurch, 1724, one of the remarkable art monuments of the Phanariotperiod

Act de la Antim Ivireanul, mitropolit al Țării Românești, 20 iulie 1715

Document issued by Antim Ivireanul, Metropolitan Bishop of Walachia, on 20 July 1715

Prin pacea încheiată în 1718, la Petrovaradin...

In 1718, after the peace agreement signed at Petrovaradin...

... unde se dusese și o aprigă luptă în primul an al războiului, 1716...

... where a bloody battle was fought in 1716...

... austriecii primesc Banatul și Oltenia, pe care o vor păstra până în 1738. (hartă austriacă de epocă)

... the Austrians got the provinces of Banat and Oltenia, the latter of which they kept until 1738. (Austrian map of the time)

Autoritățile austriece au adus în Banat, alături de populația autohtonă, țărani bănățeni...

Austrian authorities brought to Banat, among the local population, Banat peasants...

... femei cu copii mici...

... Coloniști germani, cunoscuți ca șvabi...

... women with young children...

... German colonists, known as Swabians...

... călugăriţă...
... femeie cu copil

... nun...
... woman with child

Hrisovemis la 10 noiembrie 1735…

… de Grigore II Ghica (1733–1735)

Stemele unite ale Moldovei și Țării Românești pe un hrisov, emis la 1 aprilie 1751 de Grigore II Ghica.

În vremea lui Grigore II Ghica a izbucnit un nou război austro-otomano-rus.

Document issued on 10 November 1735…

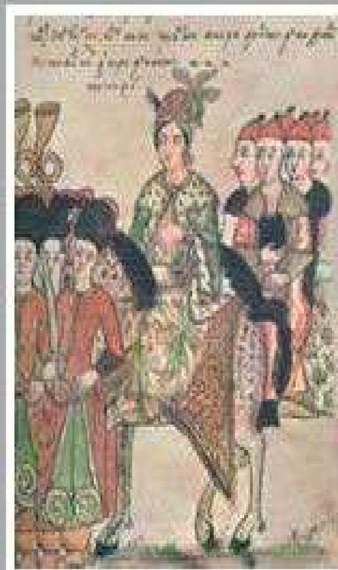
… by Grigore II Ghica (1733–5)

The two joint escutcheons of Moldavia and Walachia on a document issued by Grigore II Ghica on 1 April 1751

Another Ottoman-Austrian-Russian war broke out during Grigore II Ghica's reign.

Ținute militare austriece în miniaturile logofătului Petrache

Austrian military uniforms in Chancellor Petrache's miniatures

Constantin Mavrocordat a domnit în Țara Românească în șase rânduri, între 1731 și 1763, și în Moldova de patru ori, între 1733 și 1749 *(sus stânga)*

Stemele unite ale Moldovei și Țării Românești pe un act emis de Constantin Mavrocordat la 17 februarie 1736 *(jos stânga)*

Constantine Mavrocordatos ruled six times in Walachia, between 1731 and 1763, and three times in Moldavia, between 1733 and 1749 *(top left)*

The two joint escutcheons of Moldavia and Walachia on a document signed by Constantine Mavrocordatos on 17 February 1736 *(bottom left)*

Act emis de Constantin Mavrocordat la 28 noiembrie 1732

Document issued by Constantine Mavrocordatos on 28 November 1732

Act emis de Constantin Mavrocordat la 5 august 1746, prin care domnul desființează dependența personală a țăranilor din Țara Românească

Document issued by Constantine Mavrocordatos on 5 August 1746 by which he abolished peasants' personal dependency in Walachia

Maria Terezia (1740–1780)

Iosif al II-lea (1780–1790)

Uniforme ale ofițerilor din regimentele de graniță ale Imperiului Austriac

Maria Theresa (1740–80)

Joseph II (1780–90)

Officer uniforms of Austrian Imperial border troops

Nevoia de a delimita mai clar granițele și de a le controla, un element al procesului de constituire a statelor naționale, a determinat o preocupare sporită pentru unități de tip grănicerești în țările române. *Fresca potecașilor* din biserica din Vioreștii Slătioarei (județul Vâlcea)...

... și detaliu *(jos)*

Miniatură dintr-un act emis de Mihai Racoviță la 25 august 1742, reprezentând un grănicer *(dreapta)*

The need to better mark and control the borders, a major element of the process of building up the national states, prompted an enhanced preoccupation for border-type units in Walachia and Moldavia. *Fresca potecașilor (The path guards' fresco)* in Viorești Slătioarei Church, Vâlcea County...

... and a detail *(bottom)*

Miniature on a document signed by Mihail Racoviță (on 25 August 1742) featuring a border guard *(right)*

Conștiința națională a românilor din Transilvania a rezistat prin Biserică (ortodoxă sau greco-catolică) și prin cărturari.

Inocențiu Micu, episcopal românilor uniți, a cerut în mai multe rânduri Dietei drepturi egale pentru românii din Transilvania.

Catedrala greco-catolică din Blaj

Palatul episcopal din Oradea, construit între 1762 și 1770, monument de artă barocă, creație a arhitectului vienez F.A. Hillebrand

The Greek-Catholic Cathedral in Blaj

The Episcopal Palace in Oradea, built between 1762 and 1770, a monument of Baroque art created by the Viennese architect F.A. Hillebrand

National conscience of the Transylvanian Romanians withstood thanks to the Orthodox or Greek-Catholic Church and to the scholars.

Inocențiu Micu, Bishop of the United Romanians, repeatedly requested the Transylvanian Diet to grant equal rights to the Romanians.

Biserica Sf. Nicolae din Brașov, pe lângă care a funcționat și o școală în limba română

St. Nicholas Church in Brasov, where a school in Romanian was set up

În timpul celei de a doua domnii moldovene a lui Grigore Callimachi (1767–1769), a izbucnit un nou război ruso-otomano-austriac.

During Grigore Callimachi's second Moldavian reign (1767–9) a new Russian-Ottoman-Austrian war broke out.

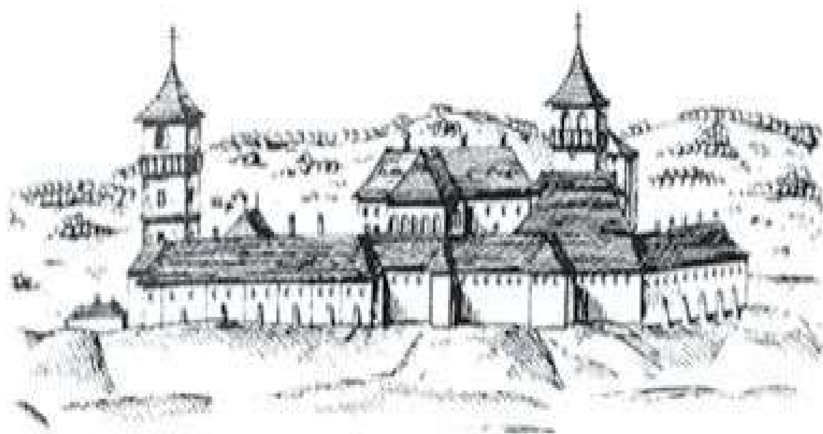
Nici în secolul XVIII românii nu au uitat de mănăstirile închinate de la Muntele Athos, rămânând, așa cum spunea rusul Uspenski, principalul lor reazem. Hrisov de danie pentru mănăstirea Xeropotamu de la domnul Țării Românești Scarlat Ghica, 1760

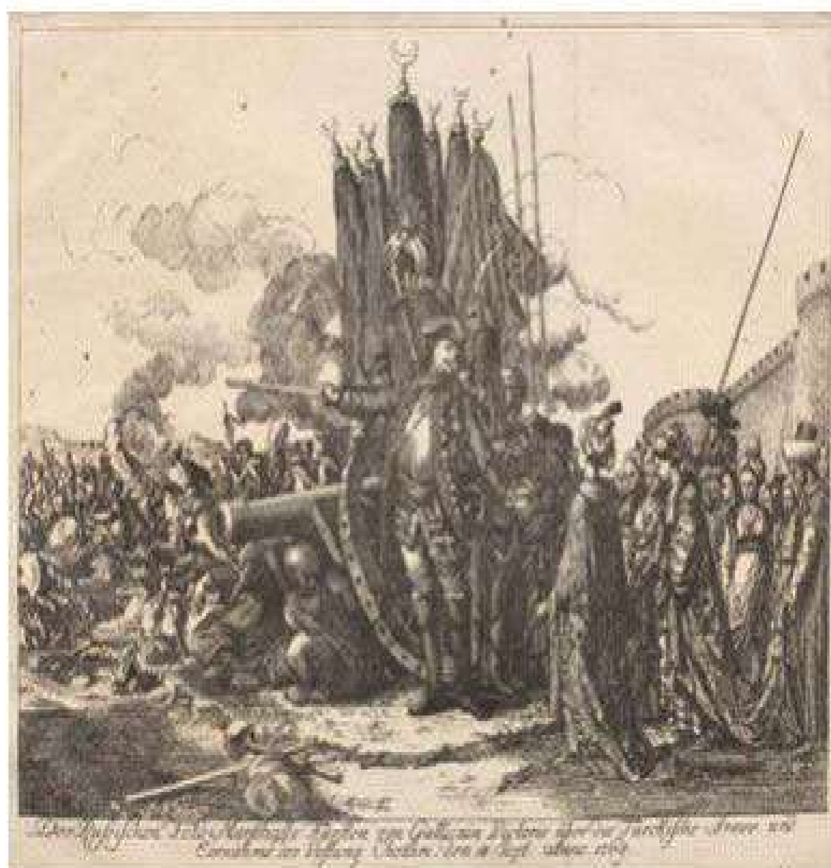
Mănăstirea Xeropotamu

Neither in the 18th century did the Romanians forget the worshipped monasteries on the Holy Mountain, for which they remained, as the Russian scholar Uspensky said, the main supporters. A donation document for Xeropotamou Monastery from Scarlat Ghica ruler of Walachia, 1760

Xeropotamou Monastery

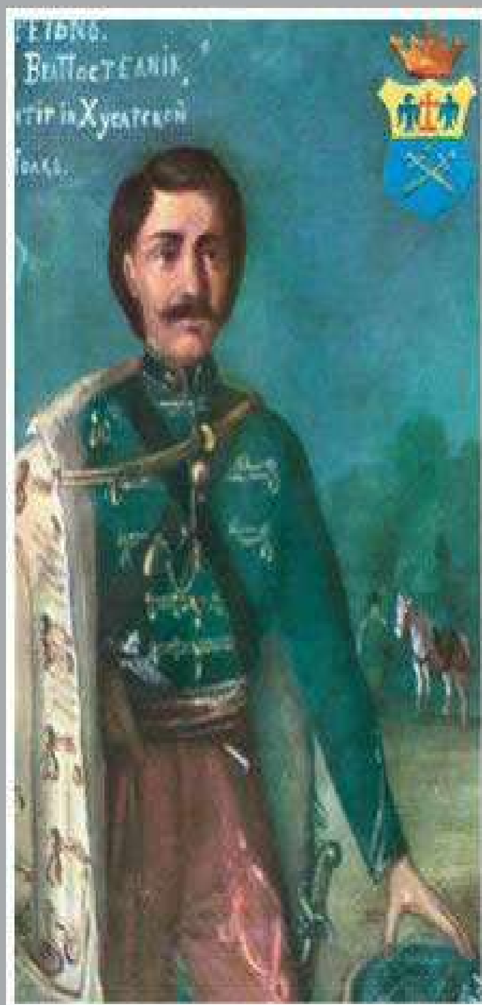

Mănăstireafortificată Strehaia din Oltenia (desenaustriac)

Prinţul Goliţîn lângă trofeele turceşti. Alegorie a victoriei ruşilor, 1769, acvaforte

Strehaiafortified Monastery in Oltenia (Austriandrawing)

PrinceGolitsyn by Turkishtrophies. An allegory of the Russiarvictory of 1769; etching

Ştefan Greceanu, şef al unui corp de voluntari români care au luptat împotriva otomanilor

Ştefan Greceanu, head of a Romanian volunteer unit that fought against the Ottomans

Pe teatrul de luptă din principate s-a utilizat armament de tip oriental şi occidental.

In the combat theatre of the Principalities, Oriental and Occidental weaponry was used.

Sabie...

Sword...

... secure de vânătoare cu coada placată cu os...

... puşti cu cremene de provenienţă balcanică...

... hunting axe with bone-plated handle...

... flintlock guns of Balkan origin...

... puşti cu cremene turceşti...

... Turkish flintlock guns...

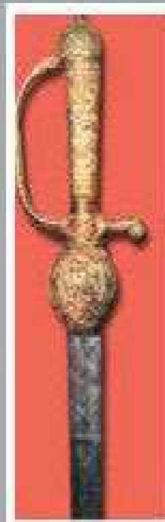
... spadecu mâner din porțelan de Meissen... ... swords with Meissenporcelainhandles...

... spadă... ... sword...

... spadăfranceză... ... Frenchsword...

... pumnale orientale... ... Oriental daggers...

Carabinăde vânătoarecu cremene,de proveniență occidentală,și corn pentru praf de pușcă

Hunting flintlock rifle of Western origin, and gunpowder horn

Pistolcu cremenede proveniențăotomană, cu toc...

... și un detaliu cu ornamente de execuție

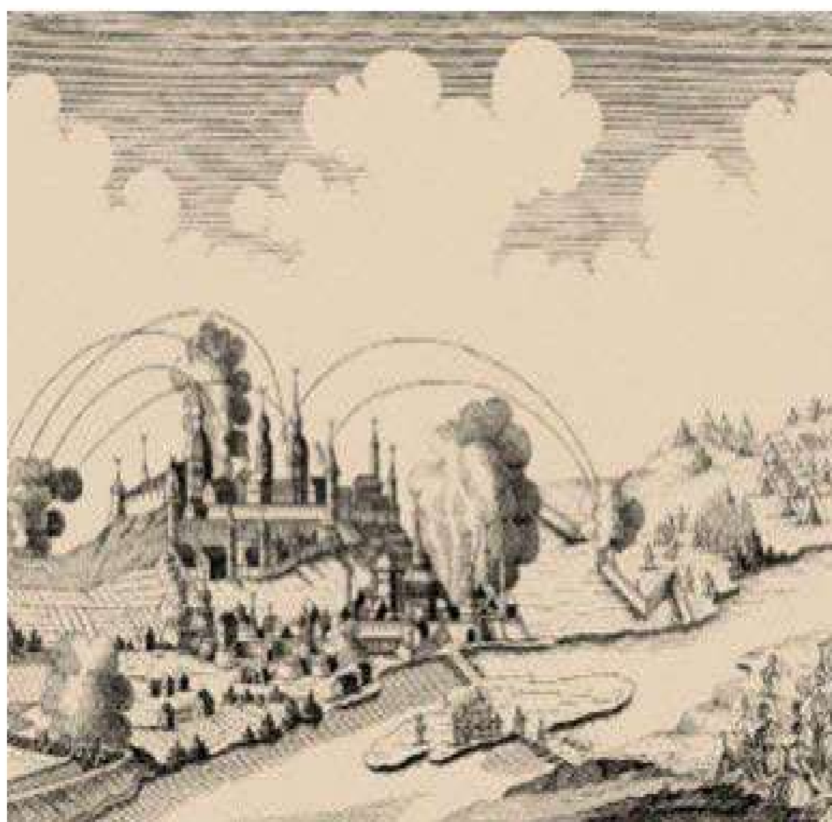
Flintlockpistol of Ottoman origin in a holster...

... and detailed view of ornaments

Victoria armatelor ruse comandate de contele Piotr A. Rumianteva supra otomanilor, la Cahul

Înfrângerea turcilor la Giurgiu, acvaforte

The Russian army led by count Pyotr A. Rumyantsev wins against the Ottomans at Kagul.

The Turks are defeated at Giurgiu; etching.

Grigore III Ghica, ucis de otomani în 1777 pentru că s-a opus cedării Bucovinei către Imperiul Habsburgic

Act emis de Grigore III Ghica la 15 ianuarie 1769, cu stemele reunite

Manufactura de la Chiperesti, întemeiată de Grigore III Ghica (Copia desenului original, adusă de la Istanbul de profesorul Mihail Guboglu, a fost recolorată conform cu originalul, la indicațiile profesorului, de Titus Pittini.)

The end of the war in 1774 was to bring, three years later, the death of Moldavia's ruler Grigore III Ghica, killed by the Turks because he opposed Bucovina's relinquishment to the Habsburg Empire.

Document issued by Grigore III Ghica on 15 January 1769, with joint coats of arms of Walachia and Moldavia

The manufacture of Chiperești, set up by Grigore III Ghica (A copy of the original drawing, brought from Istanbul by Prof. Mihail Guboglu, was recoloured by Titus Pittini according to the original at the Professor's indications.)

Convenția ruso-turcă de la Aynalikavak, din 1779, a reconfirmat privilegiile câștigate de țările române, dar Bucovina a rămas, până în 1918, în componența Imperiului Habsburgic, apoi Austro-Ungar.

Palatul imperial de la Aynalikavak

The 1779 Russian-Turkish Treaty of Aynalikavak reconfirmed the privileges gained by the Romanian Countries, but until 1918 Bukovina remained part of the Habsburg, then the Austrian-Hungarian Empire.

The Aynalikavak Imperial Palace

Peisaj din Bucovina, litografie color

Boier...

... ţăran...

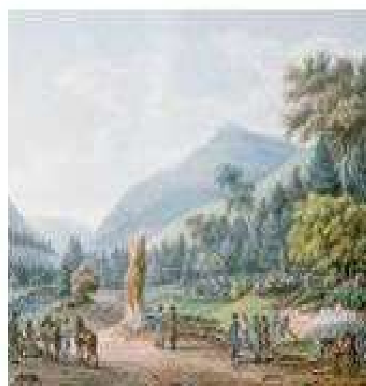
... şi ţărănci din Bucovina

Bukovinian landscape colour lithograph

Boyar....

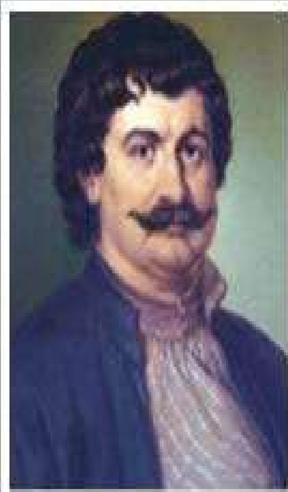
... peasant...

... and peasant women of Bukovina

Trecerea prin pasul Borşa în Bucovina, litografie color

Passing through the gorge Borşa to Bukovina; colour lithograph

RigasVelestinlis (1757–1798)...

... și pagină dintr-un manuscrisal său cu portretul lui Alexandrucel Mare

RigasVelestinlis (1757–98)...

... and a page from one of his manuscriptswith Alexanderthe Great's portrait

Tribunalul criminalicesc al Țării Româneşti funcţiona într-o clădire din actualul complex al Hanului lui Manuc.

The Criminal Court of Walachia operated in a building belonging to the present compound of Manuc's Inn.

Alexandru Ipsilanti, domn în Țara Românească (1774–1782; 1796–1797) și Moldova (1787–1788), s-a ocupat de organizarea juridică a țării. În 1780 a promulgat culegerea de legi *Pravilniceasca Condică*.

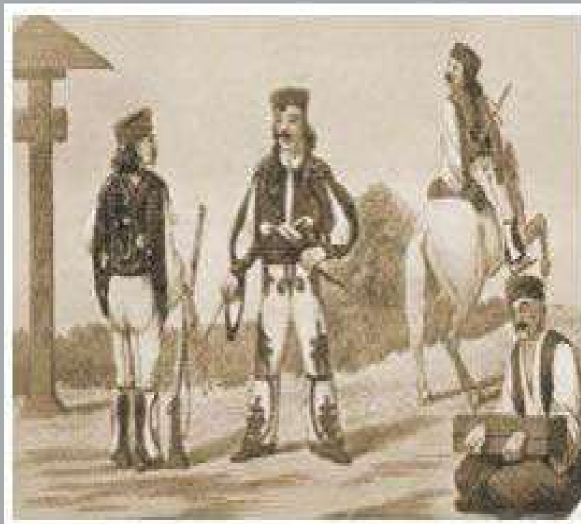
Haiduc, litografie color

Alexander Ypsilantis, ruler of Walachia (1774–82; 1796–7) and Moldavia (1787–8), cared for the judicial organisation of the country. In 1780 he promulgated *The Code of Customary Laws*.

Outlaw, colour lithograph

Hoț în obezi și dorobanți

Thief in stocks and police officers

Portretul lui Horea din Catedrala Episcopală Ortodoxă Română (Biserica cu Lună) din Oradea, zidită în anul 1784

Horea's portrait in the Romanian Episcopal Orthodox Church (The Moon Church) in Oradea, built in 1784

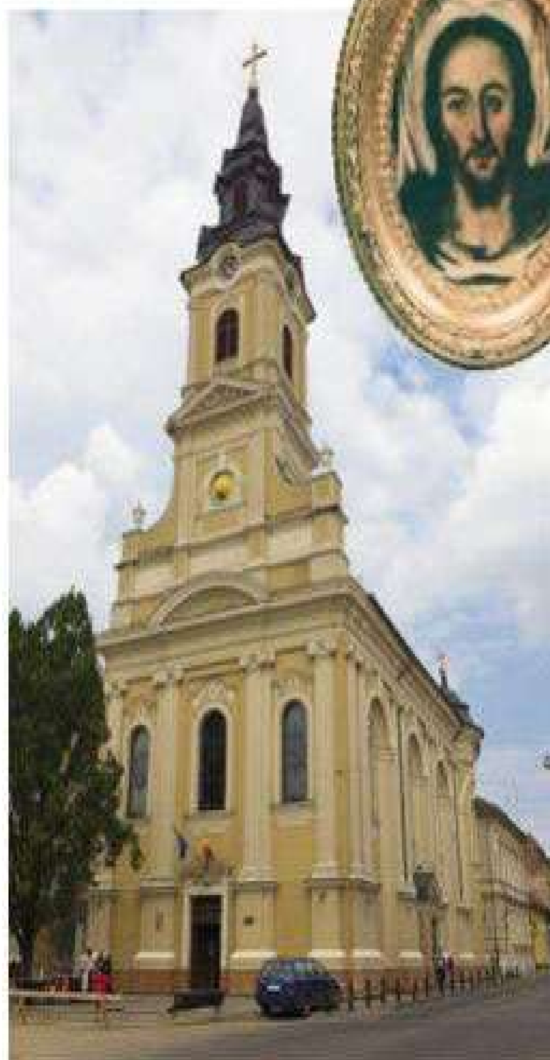

Cloșca și Horea, gravură de epocă

Țăran din grupul lui Horea

Cloșca and Horea, engraving of the time

Peasant from Horea's group

Catedrala Episcopală Ortodoxă Română (Biserica cu Lună) din Oradea

Romanian Episcopal Orthodox Church (The Moon Church) in Oradea

Două imagini
de epocă ale
momentului prinderii
lui Horea și Cloșca

Two contemporary
illustrations of Horea
and Cloșca's capture

Horea și Cloșca în
închisoare, acvaforte

Horea and Cloșca in
prison, etching

Atac al răsculaților
asupra unei case
nobiliare; în medalioane:
portretele lui Horea și
Cloșca; în mijloc, steaua
cu opt colțuri; acvaforte

Rebels' attack on a noble
manor house; inset
portraits: Horea and
Cloșca; in the middle:
the eight-cornered star;
etching

Constantin Moruzi, domn al Moldovei (1777–1782)...

sabialui...

... și un veșmântal său

Constantine Mourouzis (Moruzi), ruler of Modavia (1777–82)...

... his sword ...

... and a garment that belonged to him

Nicolae Mavrogheni, domn al Țării Românești (1786–1790), o primea la Curte, în iunie 1786, pe Lady Craven, o călătoare britanică.

Domnul a rămas în anale și prin plimbarea pe care o făcea la șosea în caretă trasă de cerbi.

On June 1786 Nicholas Mavrogenes, ruler of Walachia (1786–90), received at his court Lady Craven, a British traveller.

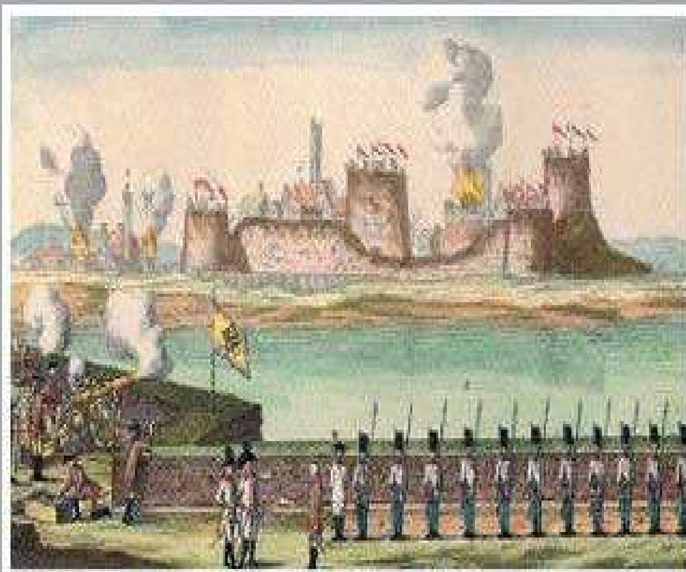
The ruler also went down in history by the ride he used to take on the main road outside the city in a stag-driven coach.

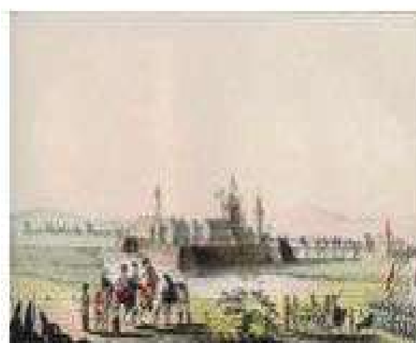
În vremea lui Mavrogheni a început ultimul mare război (1787–1791) al veacului XVIII între cele trei mari imperii vecine, pe pământul principatelor. Coperta albumului *Tableau des événements les plus mémorables de la guerre actuelle des Autrichiens et des Russes contre les Turcs, et des places turques qui en ont été le théâtre*, Basel, 1789

Vederea fortăreței Grădiștea

In the times of Mavrogenes, the last big war (1787–91) of the 18th century started, fought on the territory of the Principalities between the three big neighbouring empires. The cover of the album *Tableau des événements les plus mémorables de la guerre actuelle des Autrichiens et des Russes contre les Turcs, et des places turques qui en ont été le théâtre*, published in Basel in 1789

View of Grădiștea Fortress

Trupe austriece în fața orașului Iași

Lupta dată lângă peștera Veterani, în Banat, 17 august 1788

Bombardarea cetății Brăila de către ruși, 1788

Austrian troops in front of the city of Iași

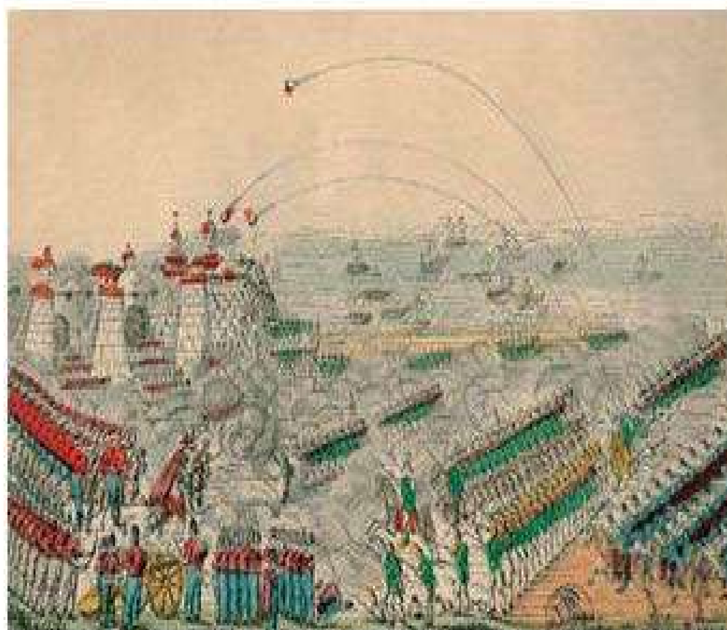
Battle fought near Veterani Cave, in Banat, on 17 August 1788

Brăila Fortress bombed by the Russians in 1788

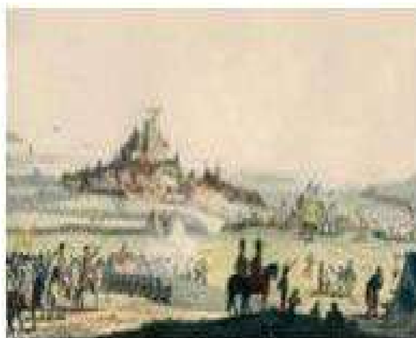

Lupta de la Botoșani, între austrieci și otomani, 22 martie 1788

The Battle of Botoșani between the Austrians and Turks, 22 March 1788

Planul dispunerii trupelor ruseşi a celor otomane la Tighina, 1789

Layout of the Russian and the Ottoman troops at Tighina, 1789

Ieşirea otomanilor din Hotin şi intrarea trupelor austriece, 29 septembrie 1788

Asediul Focşanilor de către ruşi comandaţi de Aleksandr V. Suvorov şi austriecii comandaţi de prinţul de Saxa-Coburg

Cucerirea cetăţii Ismail de către ruşi, 1790

Turks leaving Hotin and the Austrian troops coming in, 29 September 1788

Siege of Focşani by Russian troops led by Alexander V. Suvorov and Austrians led by the Prince of Saxe-Coburg

Conquest of Ismail Fortress by the Russians, 1790

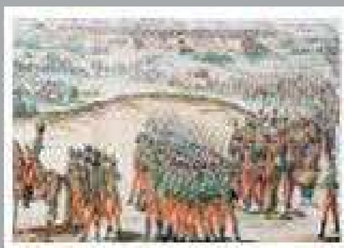
Luptă între otomani și austrieci, octombrie 1789

Bătăliade la Focșani,1789

Battle between the Turksand the Austrians, October 1789

Battle of Focșani,1789

Retragerea otomanilor din Tighina

Bătălienavalălângă Oceakov,28–29 iunie 1789

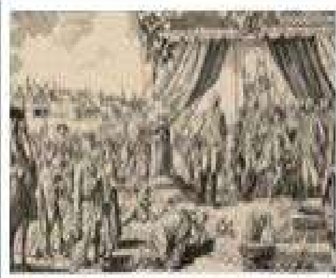
The Turks' withdrawal from Tighina

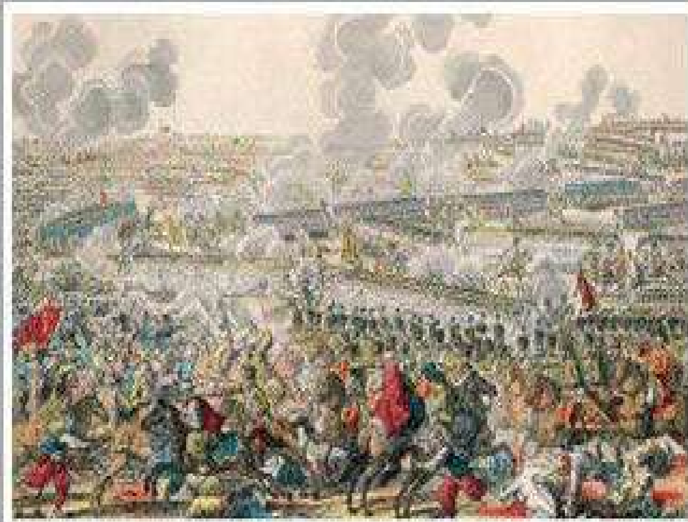
Navalbattle near Ochakov,28-9 June 1789

Prințul Potemkin primind cheile cetății Tighina

PrincePotemkinreceivingthe keysof Tighina fortress

Lupta dintre otomani, austrieci și ruși pe râul Râmnic, între satele Târgu Cucului și Martinești (județul RâmnicuSărat)

Imagine-simbol a Bucureștilor, cu mănăstireaMihai Vodă. Dealul a fost nivelat și bisericamănăstirii, mutată din ordinul lui NicolaeCeaușescu.

Imagine de epocă înfățișând intrarea prințului de Saxa-Coburg în București

The battle between the Turks, the Austrians and the Russianson the banks of RâmnicRiver, between Târgu Cucului and Martinești villages, RâmnicuSăratCounty

Symbolicimage of Bucharestwith Mihai Vodă Monastery. The hill was levelledand the church moved away on Ceaușescu'sorder.

Image depicting Prince of Saxe-Coburgentering Bucharest

Odată războiul încheiat, lucrurile revin la normal. Bisericamănăstirii Sadovași călugări pescuind pe lac. Miniatură din condica mănăstirii Sadova,1792

Once the war was over, things came back to normal. The Church of the SadovaMonastery and monks fishing in the lake, miniature from the Sadova Monastery registry, 1792

Alexandru Moruzi, curtenii săi și arhimandritul Ignatie; în dreapta, Radu cel Mare, ctitorul mănăstirii Radu Vodă, în a cărei condică apare această miniatură.

În 1805 Alexandru Moruzi *(stânga, jos)* dă un așezământ agrar prin care, pentru întâia oară, o parte a moșiei era eliberată de servituțile feudale și transformată în proprietate absolută.

Alexander Mourouzis, his courtiers and Archimandrite Ignatie; on the right side, Radu the Great, founder of Radu Vodă Monastery; miniature from the Monastery's register.

In 1805 Alexander Mourouzis *(bottom left)* issued an agrarian regulation by which, for the first time, part of an estate was freed from feudal servitudes, and changed into an absolute property.

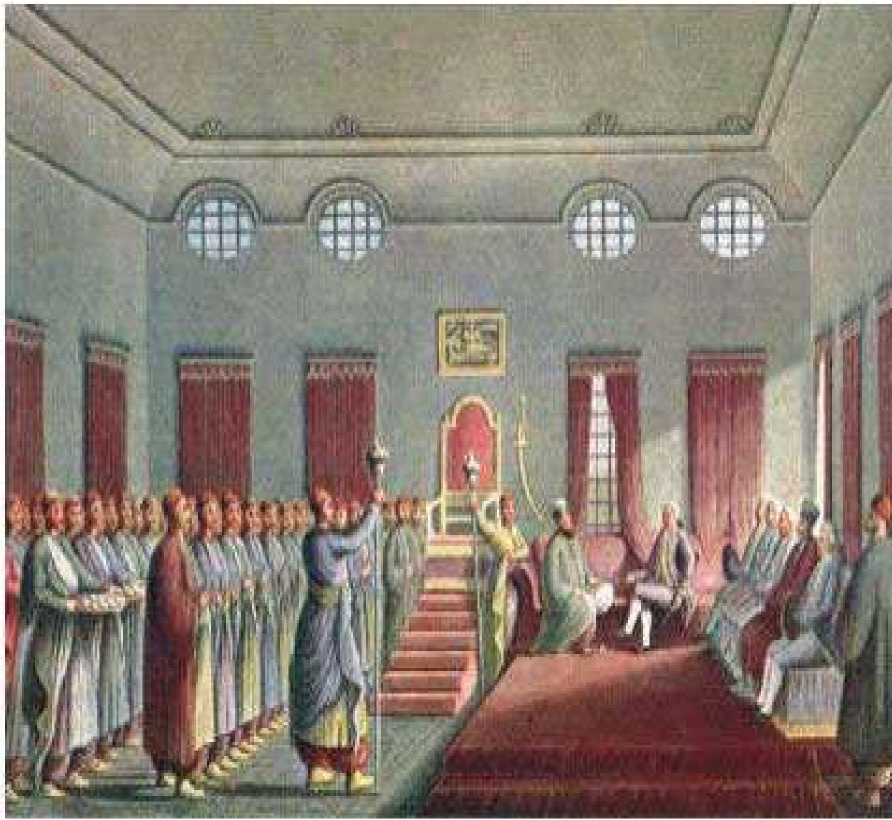

Logofătul Dudescu...

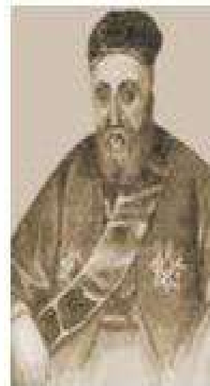
... și logofeteasa sa

Chancellor Dudescu...

... and his wife

Ambasada lordului Ainslie pe malul Oltului

Lord Ainslie's group on the Olt Riverbanks

Alexandru Moruzi primeşte la Curtea Domnească din Bucureşti pe ambasadorul englez la Constantinopol, Sir Robert Ainslie cu suita, aflat în trecere prin Ţara Românească.

Constantin Hangerli, domn al Ţării Româneşti (1797–1799), omorât la Bucureşti pentru fiscalitate excesivă.

La cumpăna dintre veacurile XVIII şi XIX, o nouă pacoste vine pe capul locuitorilor Ţării Româneşti: paşa de Vidin, Osman Pasvantoglu pradă Oltenia şi arde Craiova în două rânduri.

Alexander Mourouzis receiving at the Royal Court of Bucharest the English Ambassador to Constantinople, Sir Robert Ainslie, with his suite, in his passing through Walachia

Constantine Hangerli, ruler of Walachia (1797–9), murdered in Bucharest for excessive taxes

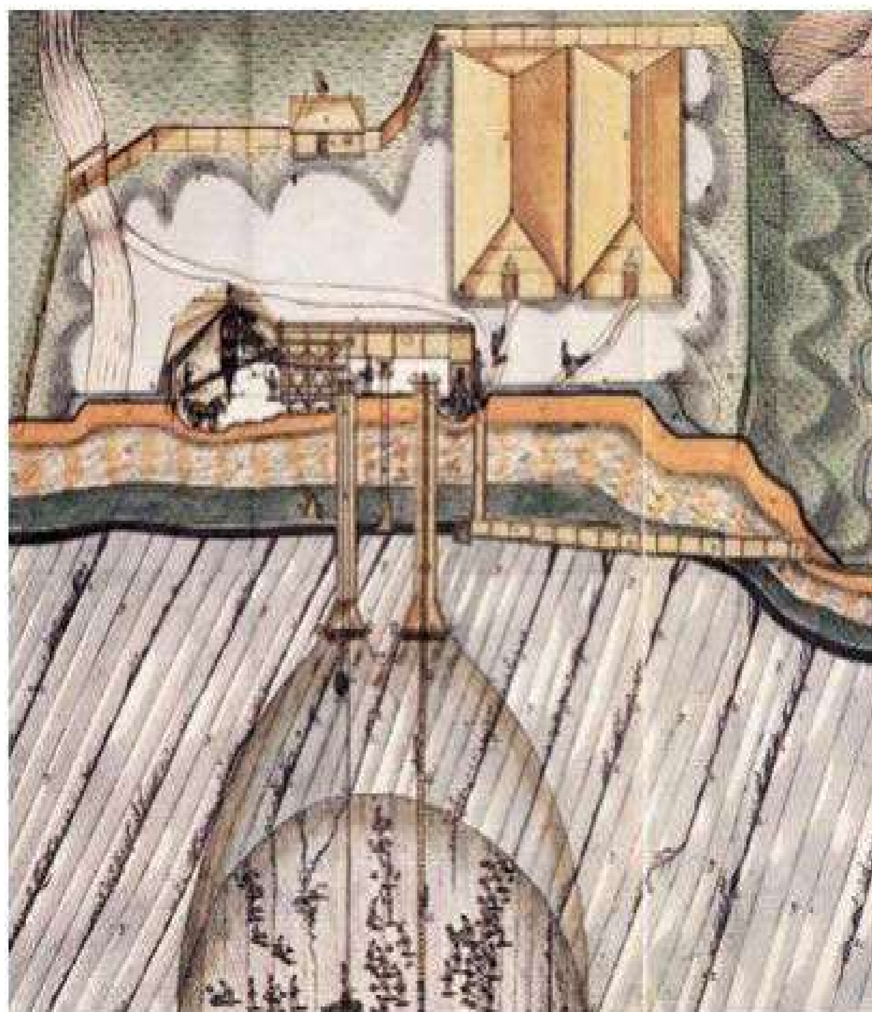
At the turn of the 19th century, a further misfortune hit the inhabitants of Walachia: the Pasha of Vidin, Osman Pasvantoglu, plundered Oltenia and burnt Craiova twice.

În același timp, în Transilvania, aflată sub mai liniștita stăpânire austriacă, se dezvoltă producția manufacturieră mai ales în industria mineritului.

Salină în exploatare din Transilvania, 1780

At the same time in Transylvania, under the gentler Austrian domination, manufactures developed especially in the mining industry.

Working system of an old Transylvanian salt mine, 1780

Pod peste un râu, sfârșitul secolului XVIII

Bridge over a river, end of the 18th century

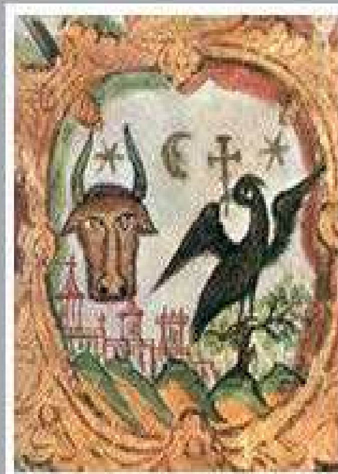
Constantin Ipsilantia avut trei domnii în Țara Românească (1802–1806; 1806–1807; 1807), întrerupte de izbucnirea războiului ruso-otoman dintre 1806 și 1812. Domnul a acordatun privilegiu la doi întreprinzători pentru a înființa o filatură de bumbac „după a englezilortertip" și a vrut să refacă regatul Dacieidin Moldova, Țara Româneascăși Serbia.Constantin Ipsilanti și ctitorul mănăstirii Cotroceni, ȘerbanVodă Cantacuzino, cu egumenul Visarioncarele prezintă condica mănăstirii Cotroceni

Miniatura reprezintă, pe un act emis de Constantin Ipsilanti, Justițiacu sabia într-o mână și balanța în alta.

Act emis de Constantin Ipsilanti în iunie 1805, cu stemelereunite

Document issued by Constantine Ypsilantisin June 1805, with the joint coats of arms

Constantine Ypsilantishad three reignsin Walachia(1802–6; 1806–7; 1807), interrupted by the Russian-Turkishwar between 1806 and 1812. He granted a privilege to two entrepreneursto set up a cotton spinning will "in the English fashion" and planned to rebuild the Kingdom of Dacia,out of Moldavia, Walachiaand Serbia.Constantine Ypsilantis and the founder of Cotroceni Monastery, ȘerbanVodă Cantacuzino,with Father SuperiorVisarionpresentingthe Monastery's registry

A miniature depicting Justicewith the sword in one hand and the scalesin the other, from a document issuedby Constantine Ypsilantis

Generalul Mihail I. Kutuzov, portret de George Dawe, Ermitaj, Sankt-Petersburg

Pacea din 1812, dintre otomani și Imperiul Țarist, aduce o nouă pierdere teritorială: Basarabia. Biserica Crăciunului...

General Mikhail I. Kutuzov, by George Dawe, Hermitage Museum, Saint Petersburg

The peace of 1812 between the Turks and the Tsarist Empire brought a new territorial loss: Bessarabia Church of Christmas...

... și Biserica Adormirii din Chișinău

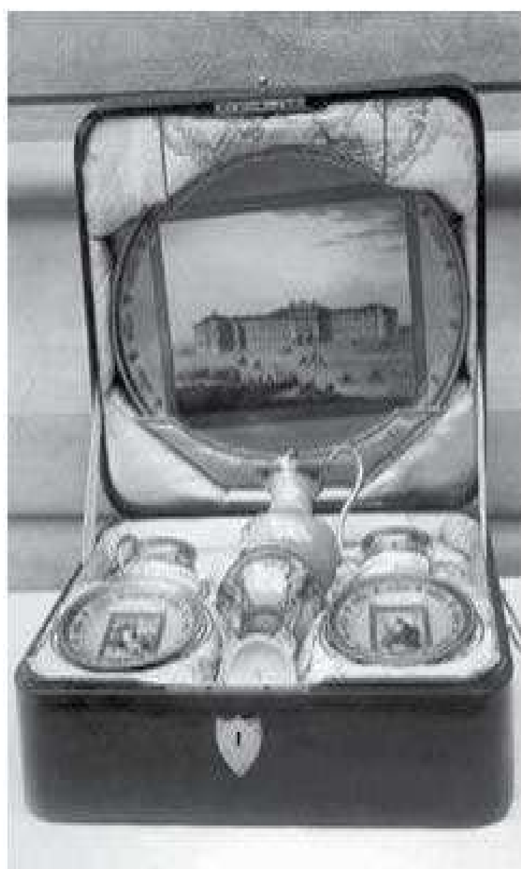
... and Assumption Church in Chișinău

Alexandru Scarlat Callimachi, portret din a treia domnie în Moldova (1812–1819), când a apărut *Codicele Civil* al Principatului Moldovei

Alexander Scarlat Callimachi, a portrait from his third reign in Moldavia (1812–9) during which *The Civil Code* of the Moldavian Principality was published

Mihai Mocioni, reprezentantul unei familii plecate din Balcani în Imperiul Habsburgic

Mihai Mocioni, representative of a family who left the Balkans for the Habsburg Empire

Serviciu de cafea dăruit de împăratul austriac Francisc I lui Scarlat Callimachi

La sfârşitul veacului XVIII, mulţi români din ţinuturile balcanice aflate sub stăpânire otomană emigrează în Imperiul Habsburgic. Voievodul aromân Pârvan din Cocorici

Femeie morlacă

Coffee set offered to ruler Alexander Scarlat Callimachi by the Austrian Emperor Francis I

At the end of the 18th century many Romanians from the Turk dominated Balkans emigrated to the Habsburg Empire. Aromanian ruler Pârvan from Cocorici

Morlach woman

Mineiul, carte de ritual bisericesc, cuprindea în ordine lunară serviciuldivin oficiat spre pomenirea sfinților.

Ienăchiță Văcărescu, unul dintre pionierii poeziei culte la noi, dar și autor al unei istorii a sultanilor otomani

Minei (liturgy book), ritual church book comprising in a monthly order the divine service deliveredfor the Saints' memorial

Ienăchiță Văcărescu, one of the pioneersof Romaniancultivated poetry and author of a history of the Ottoman Sultans

SVPPLEX LIBELLVS
VALACHORVM
TRANSSILVANIÆ
IVRA TRIBVS RECEPTIS NATIONIBVS COMMVNIA
POSTLIMINIO SIBI ADSERI
POSTVLANTIVM.
CVM NOTIS HISTORICO - CRITICIS
I. C. E.
CIVIS TRANSSILVANI.
CLAVDIOPOLI

*SupplexLibellus Valachorum*sintetiza, în 1791, programul politic al națiunii române din Transilvania.

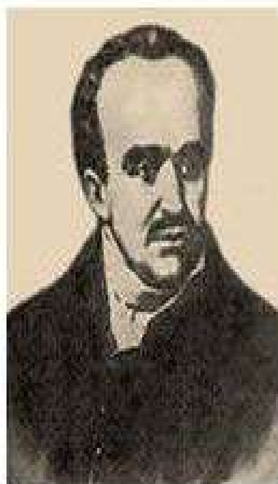
Gheorghe Asachi (tablou de Giovanni Schiavoni) a organizat la Iași, în 1816, prima reprezentație teatrală în limba română.

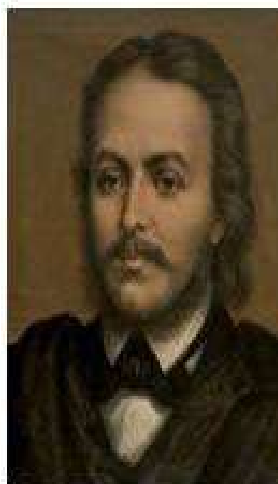
SupplexLibellus Valachorum(1791) synthesizedthe political program of the Romanian nation of Transylvania.

In 1816 Gheorghe Asachi (painting by Giovanni Schiavoni)organised in Iașithe first drama performancein Romanian.

Petru Maior...

... și Gheorghe Șincai, doi reprezentanți ai Școlii Ardelene

Gheorghe Lazăr, ardelean, a fondat învățământul în limba națională în Țara Românească.

Petru Maior...

... and Gheorghe Șincai,two representativesof the TransylvanianSchool

Transylvanian Gheorghe Lazăr, founder of the education in the national language in Walachia

Procesul modernizării și al sincronizării cu Europa a fost marcat și de episodul călătoriei lui Dinicu Golescu în Occident, din care a rezultat *Însemnarea călătoriei mele, Constantin Radovici din Golești făcută în anul 1824, 1825, 1826.*

The process of modernisation and alignment with Europe was also marked by the episode of Dinicu Golescu's travel to the West, described in *Account of my travel, Constantin Radovici from Golești, made in the years 1824, 1825, 1826.*

Casele Golescu din București, viitorul palat al lui Alexandru Ioan Cuza după Unire și al regelui Carol I în primii ani de domnie

Golescu House in Bucharest, the future palace of Alexandru Ioan Cuza after the Union and of King Carol I in the first years of his reign

Tot un act de modernitate a fost și Legiuirea Caragea. Arhimandritul Dionisie Plumbuiteanul, epitropul mânăstirii Cotroceni, înfățișează condica lăcașului spre întărire domnului Ioan Gheorghe Caragea, prin mijlocirea marelui logofăt Mihalache Manu.

Another moment of modernity was *Caradja's Law*. Archimandrite Dionisie Plumbuiteanul, the Father Superior of the Cotroceni Monastery, presents the monastery registry to be enhanced by ruler John George Caragea through the mediation of High Chancellor Mihalache Manu.

Ei au fost ultimii domni fanarioţi: Mihai Suţu (stânga) în Moldova...

... şi Alexandru Suţu în Ţara Românească.

These were the last Phanariot rulers: Michael Soutzos (left) in Moldavia...

... and Alexander Soutzos in Walachia.

SECOLUL

XIX

CENTURY

Veacul naționalităților

Charles-Maurice de Talleyrand, ministrul de externe al lui Napoleon I, spunea, spre sfârșitul domniei împăratului, că centrul politic de greutate al Europei se află la Dunărea de Jos. Românii evoluează în acest spațiu, unde trei imperii (otoman, habsburgic și țarist) își dispută supremația; lupta se încheie la sfârșitul veacului cu dispariția celor trei imperii. Tăvălugul cuceririlor napoleoniene – ideile, moda, căutarea identității naționale –, în ciuda restaurației încercate pretutindeni de Sfânta Alianță a imperiilor absolutiste, trezește la viață, la înnoire spații geografice întregi.

Viteza de sincronizare a societății românești cu marile fenomene europene sporește considerabil, încât la 1848 românii sunt parte a revoluției europene. Aceeași simultaneitate – la dimensiunea timpului istoric – se constată în procesul de închegare a statelor naționale moderne Germania, Italia și România.

Veacul îl deschide Tudor Vladimirescu pandurul înrolat odinioară în trupele de voluntari care mărșăluiau în Balcani trimise de Maica Rusie să-i apere pe creștini. Dar cel care declanșează o adevărată revoluție, „domnul Tudor", privit de țărani ca un salvator și intrat în legendă, chiar în viață fiind, pentru disciplina impusă trupelor sale, nu găsește un limbaj comun cu grecul Alexandru Ipsilanti, șeful Eteriei. Mândru, trufaș, aventuros, crezându-se ocrotit de țarul Aleksandru I, acesta era convins că putea elibera Elada declanșând acțiune antiotomană de pe pământul românesc. În această chemare realistă, bravul pandur ar fi trebuit să i se supună necondiționat. Dar țelurile le erau deosebite și confruntarea inevitabilă. Ipsilanti îl ucide pe Tudor la Târgoviște, în mai 1821. Refuzul țarului de a sprijini Eteria și invazia otomană în Țara Românească aveau să facă restul: eteriștii sunt măcelăriți, Ipsilanti se pierde într-o închisoare austriacă.

Pentru români există și o parte bună: revenirea, după mai bine de un secol, la domnii pământeni.

Grigore al IV-lea Ghica și Ioniță Sandu Sturdza sunt numiți de sultan pe câte șapte ani, însă sub supravegherea atentă a rușilor. În vremea lor se aude tot mai puternic glasul boierilor mici și al ciocoilor, care pretind egalitate de tratament cu protipendada în materie de impozite, privilegii, acces la slujbe. Omniprezența rușilor (consuli, agenți, spioni, instructori, călugări) lasă cu greu să răzbată vocea țării. Și totuși acum, în al treilea deceniu al secolului XIX, apar numeroase proiecte de reformă, noțiunile de „patriot", „republică", „egalitate" încep să fie dezbătute și conștientizate de un număr sporit de cetățeni. Tot mai mulți locuitori ai Principatelor Dunărene înțeleg decalajul cultural față de Transilvania, în primul rând, apoi față de Europa, în general. Apar societăți literare, curentul antigrecesc de la nivel politic se extinde și în ceea ce privește învățământul, exprimat atât de viguros până atunci în așezămintele existente la București și Iași.

Trecerea de la viața cu pecete orientală spre valorile europene se face anevoios, contradictoriu, cu nenumărate stângăcii. Un obstacol esențial în dezvoltarea societății românești

până dincolo de mijlocul secolului îl constituie războaiele. Provocate de alții, duse fără vreun profit pentru principate, ele au constituit răstimpuri dramatice, marcate de ocupații, rechiziții, epidemii, pierderi de vieți omenești.

Septenatul primilor domni pământeni se încheie cu izbucnirea Războiului ruso-turc din 1828–1829. Odată războiul încheiat prin pacea de la Adrianopole din septembrie 1829, Principatele Dunărene par a avea din nou o șansă. Monopolul comercial otoman se atenuează considerabil. Circulația pe Dunăre se liberalizează, și ocupația militară rusească, odată trecute excesele îngrozitoare ale rechizițiilor, se confundă cu administrația benefică, în cea mai mare măsură, a contelui Pavel Kiseleff. Acum se elaborează Regulamentul Organic, ansamblu eteroclit de legi care pune în săordine în mai toate compartimentele vieții sociale, economice, politice și culturale ale țărilor române. În plus, redactarea asemănătoare pentru Țara Românească și Moldova induce o dată în plus în mintea contemporanilor ideea unirii celor două principate.

Regulamentul Organic, formă incipientă de Constituție, e valabil, cu unele amendări din 1851, până la Convenția de la Paris din 1858. Elementele de modernizare sunt vizibile. Apar instituții indispensabile: armata, rețeaua școlară (dezvoltată semnificativ la sate), arhive, spitale dirijate de o Eforie. Urbanismul constituie o preocupare majoră, reflectată între altele în structura stradală a noilor orașe Alexandria sau Turnu Severin. La București, Iași, Galați, Craiova, Buzău apar grădini publice, canalizări, case construite de arhitecți, podiri sau pietruiri de ulițe, iluminatul cu felinare, servicii municipale (pompieri, ecarisaj, se scot cimitirele din perimetrul orașelor), farmacii, ținute mai toate de nemți. În 1829 apar primele ziare: *Curierul românesc* la București, scos de Ion Heliade Rădulescu și *Albina românească* tipărită de Gh. Asachi la Iași. Cabinete de lectură, cluburi, librării, muzee, o încercare de bibliotecă publică la București (materializată abia în 1838) sunt expresia interesului românilor pentru informare, cunoaștere, educare. Tezaurul de la Pietroasa, descoperit în 1837, fascinează lumea românească prin bogăția lui.

Într-un climat politic incert, cu o legislație a cărei aplicare provoacă răscoale țărănești, ocupația rusească încetează și în fruntea principatelor sunt numiți, în mai 1834, Alexandru D. Ghica, la București, și Mihail Sturdza, la Iași.

Rusia face în principate un experiment: acceptă creații instituționale, circulația dirijată a informației, plecarea la studii în străinătate (așa se va școli, în primul rând la Paris, aproape toată generația pașoptistă; Mihail Kogălniceanu, trimis de vodă, e silit a se duce la Berlin). Are în același timp grijă să evalueze riguros potențialul uman și material al Țării Românești și Moldovei sub forma recensămintelor (din 1831 și 1838). Acesta din urmă devansează cu șapte ani operația similară efectuată în Franța și reprezintă o imagine de o excepțională valoare documentară a societății timpului. Acțiunea Rusiei în principate era astfel pe de o parte una de imagine – promovarea unor idei liberale într-un spațiu aflat sub protectorat țarist –, iar pe de alta una insidioasă, de cuprindere a lor în sfera ei de influență, poate chiar

de încorporare. Rușii mai găsesc o formă subtilă de infiltrare în țările române, de dobândire aici a unor averi însemnate: căsătoria cu pământence. Vladimir Blaremberg, cumnatul lui vodă Ghica, și Petre Rückmann (însurat cu o Bălăceancă) sunt doar două exemple luate la întâmplare.

În ciuda tutelei rusești, în anii premergători Revoluției de la 1848 se produc acumulări salutare, se operează o regenerare a societății. Vămile între principate se desființează, muntenii și moldovenii se vizitează reciproc, Ion Ghica ține cursuri la Academia Mihăileană din Iași, mulți se regăsesc adeseori în capitalele europene. La această cunoaștere reciprocă, schimb de idei, făurire de planuri comune se alătură un număr mereu sporit de ardeleni și bănățeni. Profesori, publiciști, topometri, farmaciști, medici trec munții, realizându-se mai toți admirabil din punct de vedere profesional. Sunt de amintit Ion Maiorescu la Craiova, Simion Bărnuțiu și Damaschin Bojincă la Iași, Al. Papiu Ilarian și Eftimie Murgu la București.

Spiritul Regulamentului Organic începe să fie contestat. Aplicarea lui ca atare se dovedește uneori ineficace. Sunt necesare modificări, adaosuri, precizări. În Țara Românească, Alexandru Ghica trebuie să facă față unei Adunări Obștești – formă incipientă de Parlament – zgomotoase și contestatare, animată de Ion Câmpineanu, Gr. Cantacuzino și alții. Societatea Filarmonica mărturisește scopuri culturale, de promovare a teatrului, dar în realitate urmărește răsturnarea ordinii „legale". Membrii ei, mai toți înscriși în loji masonice occidentale, militează tainic sub flamurile liberalismului. Implicarea lor în 1838 în discuțiile din Adunare privind respingerea articolului adițional la Regulamentul Organic (conform căruia orice modificare în textul acestuia ar fi trebuit încuviințată în prealabil de Curtea de la Petersburg - ceea ce echivala cu anularea autonomiei interne), în mișcarea revoluționară din 1840 ori în răscoalele din 1841 și 1843 de la Brăila, unde participă și bulgari, campania dusă împotriva domnului în străinătate prin articole, pamflete, broșuri ori vizite de informare trădează o stare de efervescență, de refuz tot mai vădit al ordinii regulamentare. Unul dintre capii opoziției din Adunare, Gheorghe Bibescu, reușește în 1842 să provoace demisia lui Ghica și să-i ocupe tronul. Se confruntă la rândul său cu aceleași greutăți: tutelă rusească, încorsetare în prevederile Regulamentului Organic (ceea ce înseamnă în primul rând o gestionare rigidă a banului public), o opoziție tot mai decisă, mai amenințătoare.

Orgolios, bogat, ambițios peste măsură, Bibescu Vodă sfidează societatea despărțindu-se de Zoe Mavrocordat, cea cu mințile rătăcite, pentru a se căsători cu Marițica Văcărescu (soția lui Costache Ghica), la fel de ambițioasă și, în plus, femeie răsfățată. Domnul modifică legea privind divorțul, însușindu-și o parte din averea celei părăsite, și pe urmă îl silește pe mitropolit să binecuvânteze căsătoria a două persoane divorțate.

În Moldova, vodă Mihai Sturdza administrează cu mână de fier. Instrucțiunile emanate din Regulamentul Organic le adună într-un *Manual administrativ* care își dovedește eficacitatea până către sfârșitul veacului. Oponenții sunt reduși la tăcere prin corupere, izolare sau expulzare.

Moda vestimentară, ca și cea de decorare a interiorului sunt de factură occidentală. Se fac abonamente la publicații străine, și bibliotecile particulare conțin un număr impresionant de lucrări ale enciclopediștilor, filosofilor germani, eruditilor englezi. Importul de trăsuri, piane, mobilă de la Viena sau Lipsca (Leipzig) crește semnificativ. Comenzile românilor la marile magazine europene vădesc convertirea explicită a gusturilor spre Apus. Seratele, balurile

de la Curte ori din casele boierești au, după mărturia participanților străini, strălucirea celor de la Paris.

Numeroși străini vin în principate, unii să-și încerce norocul, alții deciși să se împământenească. J.A. Vaillant înființează pensionate și scrie o carte remarcabilă în trei volume, *La Roumanie* (1844). Enric Winterhalder, Ludovic Steege fac carieră administrativă, unul ajungând președintele CEC (în 1864), celălalt, ministru de finanțe. Agenții diplomatici (Colson, Billecocq, Tavernier, Colquhoun) se implică în viața principatelor, nu totdeauna cu măsură.

Alte fenomene naturale lovesc pământul românesc: cutremurele din 1802, 1828, 1838; epidemii de ciumă și holeră (ultimele cazuri sunt semnalate în 1837), ceea ce va determina organizarea unui sistem eficient de carantine la Dunăre, cu rosturi vamale și grănicerești totodată.

În martie 1847, un foc mistuitor distruge o treime din orașul București. Ajutorul internațional nu întârzie: sultanul, țarul Rusiei, filoromâni de pretutindeni, dar mai cu seamă sindicii iarmarocului de la Lipsca contribuie cu mari sume de bani.

În 1848, cele două principate sunt prinse puțin diferit în vâltoarea revoluției: moldovenii, în câteva adunări la Iași, se ridică împotriva administrației Sturdza; aceasta intervine rapid, arestează, expulzează, exilează, și revoluția se termină înainte de a fi început.

La București există o pregătire laborioasă, un consens de participare care implică boierime liberală, negustori, meșteșugari, țărani. Mulți ardeleni devin propagandiști în sate, lămurind poporul asupra intențiilor revoluționarilor. Vodă Bibescu abdică și un guvern revoluționar conduce țara timp de trei luni. Proclamația de la Izlaz, foile *Popolu suveran* și *Pruncul român*, constituirea Comisiei proprietății, care-i pune pentru prima oară față în față pe țăranii clăcași cu boierii, arderea simbolică a Regulamentului Organic și a *Arhondologiei* – cartea rangurilor –, confruntările de stradă cu elementele potrivnice, încercarea de organizare a rezistenței armate împotriva rușilor și a otomanilor (în acest din urmă caz se consumă faptele de bravură ale pompierilor din Dealul Spirii, la 13 septembrie 1848), toate dovedesc o înțelegere superioară a evenimentelor, o implicare excepțională în destinele țării. Nicolae Bălcescu, C.A. Rosetti, Ion Brătianu, Ion Ghica, I. Heliade Rădulescu, Iancu Bălăceanu, frații Golești, Ana Ipătescu, Gheorghe Magheru devin simboluri ale revoluției.

În Transilvania spiritele sunt deopotrivă maturizate pentru schimbare drastică. Dar revoluția română și cea maghiară se desfășoară paralel, scopurile lor ajungând la un moment dat divergente. Românii, majoritari, ținuți – în ceea ce îi privește pe țărani – în starea de iobăgie, se pot mândri că au o „inteligenție" puternică, răzbătătoare, instruită la Viena, Roma, Budapesta, Cluj sau Sibiu, care le apără drepturile în fața autorităților chezaro-crăiești cu competență, cu înverșunare, dar în același timp cu strălucire. Marile adunări populare de la Blaj din 1848 sunt un test de afirmare a națiunii române din Transilvania, nerecunoscută ca atare de stăpânire.

Ungurii, conduși de Lajos Kossuth, caută să se elibereze de sub dominația austriacă, dar rămân insensibili la situația degradantă a iobagilor și jelerilor români de pe moșiile grofilor lor. Când Austria, unul dintre jandarmii Europei, zguduită ea însăși de revoluție, intervine în Transilvania, românii și ungurii nu sunt solidari, ci vrăjmași. Românii din Munții

Apuseni, conduși de „crăișorul" Avram Iancu și de Ion Buteanu, se încred în promisiunile imperiale. Confruntările româno-maghiare sunt de o rară violență, lăsând în urmă mii de morți. „Proiectul de pacificare" oferit lui Kossuth de Bălcescu vine prea târziu. Înfrângerea ungurilor la Șiria, în 1849, marchează sfârșitul revoluției în Transilvania și instaurarea unui regim polițienesc riguros.

Înfrântă pretutindeni pe pământ românesc, revoluția pașoptistă n-a însemnat restaurarea vechiului regim. În Transilvania, mai multe legi agrare reglementează raporturile dintre țărani și proprietari, iobăgia fiind desființată. Tactica folosită de români încă de la sfârșitul secolului XVIII, a petițiilor către Împărat, se intensifică acum în sensul obținerii autonomiei naționale. Solidaritatea exemplară a românilor transilvăneni determină un avânt cultural exprimat, între altele, în activitatea Astrei, a băncilor populare, de susținere în primul rând a lumii satelor, de instruire temeinică a tineretului. Se formează astfel o intelectualitate puternică (avocați, profesori, filologi, preoți ortodocși și uniți), care la sfârșitul veacului va exprima din nou doleanțele neamului sub forma *Memorandumului* (1894).

În Principatele Dunărene, în pofida exilării revoluționarilor, rușii și otomanii, cei care au înăbușit revoluția, trebuie să accepte dezideratul lor major: modificarea Regulamentului Organic. Prin Convenția de la Balta Liman (1849), Barbu Știrbei și Grigore Al. Ghica sunt numiți, pe șapte ani, domni ai Țării Românești și, respectiv, Moldovei. Dacă unul se dovedește excelent gospodar (întemeiază, în 1852, Teatrul Național din București, dă un nou așezământ agrar derivat din Regulament, cu înlesniri pentru țărani, reorganizează învățământul, racordează țara la sistemul telegrafic continental), celălalt îmbrățișează ideea care cucerește tot mai mult teren, a unirii principatelor, și îi susține pe promotorii ei. Apoi ia măsura salutară a desființării cenzurii și îi dezrobește pe țigani.

Domniile amândurora sunt tulburate de începutul Războiului Crimeii. Ocupația militară tripartită ruso-austro-otomană readuce rigorile administrației străine, rechiziții, ostracizarea oponenților, pagube materiale considerabile. Dar la sfârșitul războiului, Congresul de la Paris (1856) pune în atenția concertului european situația Principatelor Române. Pentru prima oară, soarta românilor nu mai depinde doar de puterile din regiune, teritoriile românești ieșind de sub influența Orientului și trecând sub cea a Occidentului. Cum Rusia tocmai fusese înfrântă, vocea cea mai autorizată să le decidă soarta rămâne Franța. Napoleon al III-lea e arbitrul Europei și impune consultarea reprezentanților tuturor păturilor sociale din cele două țări asupra viitorului lor. Alegerile pentru adunările consultative (ad-hoc), organizate de locțiitorii de domn (caimacamii), sunt falsificate în Moldova de Nicolae Vogoride, omul Porții. Interesul major al Europei pentru stabilitate politică în spațiul danubiano-pontic duce la intervenția energică a împăratului Napoleon al III-lea și a reginei Victoria a Angliei. Noile adunări înfățișează comisarilor puterilor garante un program fără echivoc: respectarea autonomiei principatelor, unirea lor, principe străin, neutralitate, adunări reprezentative.

Drumul spre Unirea Principatelor era deschis. O campanie fără precedent în favoarea unirii, susținută de foile *Steaua Dunării* (cu ediție în limba franceză la Bruxelles, *L'Etoile du Danube)*, *Zimbrul* și *Vulturul*, cu participarea energică și eficientă a soților de unioniști, misiuni repetate în străinătate pentru edificarea cabinetelor europene fac să triumfe dorința românilor. La 5 ianuarie 1859 moldovenii îl aleg domn pe Al.I. Cuza, iar la 24 ianuarie

Adunarea Electivă a Țării Românești îl proclamă deopotrivă domn pe alesul de la Iași. Într-o Europă divizată, în care fiecare putere garantă își urmărea interesele proprii – Austria, Turcia, Rusia, Anglia fiind potrivnice unirii, Franța dorind să aibă un pion puternic la Dunărea de Jos, iar Sardinia și Prusia reflectând asupra propriei condiții –, românii au acționat într-un mod pe care istoriografia avea să-l studieze, să-l analizeze și să-l aprecieze ca un adevărat model.

Domnia lui Cuza (1859–1866) dă posibilitate generației pașoptiste să se manifeste plenar, dar în același timp creează și stări de tensiune paroxistică, soldate, între altele, cu o premieră în istoria românilor din secolul XIX: asasinatul politic. Președintele consiliului de miniștri, Barbu Catargiu, care tocmai respinsese o adunare comemorativă a evenimentelor din 1848, ieșind din incinta Parlamentului a fost ucis de o persoană rămasă până azi necunoscută. Speculațiile țesute, atunci și mai târziu, în jurul acestei crime au implicat nume sonore de politicieni, destituiri de procurori prea zeloși și în cele din urmă suspendarea anchetei.

Moștenirea regulamentară trebuia înlăturată și trebuia adoptată o legislație nouă. Codul Napoleon, Constituția Belgiei sunt consultate și confruntate cu normele existente în țară. Se elaborează astfel coduri de procedură civilă și criminală. Secularizarea averilor mânăstirești (1863) readuce în patrimoniul țării 27% din suprafața ei. În Parlament românii învață arta politică, dar derapajele nu lipsesc. Presa e peste măsură de critică, desființând mai toate inițiativele guvernelor lui Cuza. Activitatea Comisiei Centrale de la Focșani, organism menit să armonizeze legislația celor două principate, e paralizată. După cinci ani de domnie, Cuza trebuie să facă față presiunilor unei situații financiare grave (împrumuturi oneroase repetate în străinătate), nerezolvării problemei țărănești și coalizării liberalilor și conservatorilor – „monstruoasa coaliție" – împotriva sa. În mai 1864, Cuza Vodă, secondat de sfetnicul său de excepție, prim-ministrul Mihail Kogălniceanu, taie nodul gordian: singura soluție pentru continuarea programului de reforme e lovitura de stat. Consumarea acesteia expresie a unui „cezarism reprobabil", cum s-a spus în epocă, îngăduie totuși, în primul rând, înfăptuirea reformei agrare, prin care 400 000 de țărani au fost împroprietăriți.

Contractul cu țara al acestui om dezinteresat, patriot, dar neputincios în fața pretențiilor nesăbuite ale camarilei Palatului, devenea caduc. În februarie 1866 se produce o fractură în societatea românească: oponenții lui Cuza obțin abdicarea lui, instituind o vremelnică locotenență domnească, și pornesc în Europa după un principe dispus să ocupe tronul României. Se materializa astfel o altă dorință exprimată în adunările ad-hoc de la 1857. Principele Filip de Flandra declină oferta, înspăimântat de această țară necunoscută și având un handicap serios pentru un suveran (surzenia). După conciliabule cu Napoleon al III-lea și Bismarck, emisarii locotenenței domnești, Ion Brătianu și Ion Bălăceanu, se opresc la un principe din casa imperială prusiană: Carol de Hohenzollern.

La 10 mai 1866 acesta depunea jurământul de credință în București noii sale patrii. Domnia de 48 de ani a principelui (din 1881, rege al României) se confundă cu edificarea plenară a României moderne. Pentru țară, secolul XIX se încheie cu domnia acestuia, în 1914, în ajunul Primului Război Mondial.

Ideea principelui străin păruse salvatoare spre a curma luptele nesfârșite pentru domnie. În plus, reprezentantul unei case monarhice europene ar fi atras mai bine România în marea familie a statelor continentale. Materializarea ei s-a dovedit însă anevoioasă. Disciplina seacă, de tip prusian, a principelui, orientarea – firească pentru el – a alianțelor politice, preocuparea pentru înarmare, procurarea de împrumuturi, realizarea diferitelor investiții spre lumea germană s-au lovit de francofilia românilor, ca și de lipsa lor de disciplină și continuitate în aproape orice demers. Războiul franco-prusian din 1870 avea să ducă lucrurile la paroxism. În fața manifestărilor zgomotoase în favoarea Franței de la București, cu molestarea reprezentanților diplomatici ai Prusiei, principele Carol a dat publicității o intenție de abdicare din fruntea acestor români „neguvernabili". Oprit la timp de capete mai puțin înfierbântate, având-o alături pe principesa Elisabeta animată de aceeași devoțiune pentru noua ei patrie, Carol și-a urmat destinul.

Implicarea României în Războiul ruso-turc din 1877, cu o participare exemplară, plină de eroism, elogiată și de neprieteni, a însemnat obținerea independenței de stat, cuprinderea Dobrogei în hotarele sale, dar și pierderea județelor din sudul Basarabiei. Atunci s-a realizat, neîndoios, acea fuziune sufletească între principele „străin" și români. Un exemplu dintre cele mai elocvente în privința acestei evoluții de la respingere la acceptare totală rămâne D.A. Sturdza: de la articole, publicate sub nume fals, despre „spionul prusac", până la sărutarea mâinii venerabilului suveran către apusul vieții amândurora...

O pleiadă de oameni politici excepționali, unii cu tinerețe revoluționară pașoptistă, îi vor sta alături: Ion Brătianu, Mihail Kogălniceanu, C.A. Rosetti, Manolache Costache Epureanu, Lascăr Catargiu, P.P. Carp, Take Ionescu, Al. Marghiloman, Titu Maiorescu. Se structurează acum marile partide politice: liberal și conservator („roșii" și „albii"). Din disputele lor, ca și din strădania fruntașilor lor și dibăcia regelui de a-i manevra, România a fost înzestrată cu legi esențiale, ce aveau să dureze până la sfârșitul celui de al Doilea Război Mondial.

Șansa a făcut ca, dincolo de forma de guvernământ, de spectrul politic, să se nască și să strălucească în a doua parte a veacului câteva nume intrate în panteonul național: al poetului Mihai Eminescu, al dramaturgului I.L. Caragiale, al povestitorului Ion Creangă. Ziariști înzestrați cum ar fi C.A. Rosetti, Gh. Panu, Nicolae Fleva sau Barbu Ștefănescu Delavrancea sunt deopotrivă debateri parlamentari temuți, cuvântul lor putând adesea impune ori anula o lege.

Creațiile instituționale începute sub domnia lui Cuza sunt extinse. Instituții de învățământ superior, laboratoare, stațiuni științifice, ferme experimentale, fundații, Academia sporesc zestrea culturală a țării. Se înființează instituții economico-financiare (Banca Națională, bănci particulare, societăți de asigurare, cazinouri, cluburi, între care Jockey Club). Se ridică o multitudine de edificii: Ateneul Român, sediul CEC, Palatul Poștelor, Palatul de Justiție, hipodromul de la Băneasa, palatul administrativ din Iași, Arsenalul; case particulare somptuoase (Cantacuzino, Arion, Mihail, Marghiloman, Ghica, Știrbei, Pogor, Sturdza, Roznovanu). Se fac amenajări portuare, hale, tipografii, silozuri, teatre, sedii de prefecturi, o rețea de clădiri școlare („ale lui Haret"), căi ferate, tunele, prefecturi și administrații financiare și, mândria constructorilor noștri, podul de peste Dunăre de la Cernavodă (1895). Toate dau României o notă particulară de soliditate și prosperitate, de activitate ambițioasă și plină

de roade. E o emulație ce se vede, pe de o parte, în mentalitatea multor oameni bogați, transformați în generoșidonatori, care instituie premii ale Academiei(Adamachi, Năsturel ș.a.)ori își lasăaverea acesteiasau unor instituții filantropice (Leagănul Sf. Ecaterina întemeiat de Cantacuzini). Pe de altă parte, dinamismul societății românești atrage numeroși străini. Pietrari, cioplitori, mecanici, fotografi, meșteri de tot felul, medici, giuvaiergii, modiste din Austro-Ungaria, Croația, Grecia, Serbia, Bulgaria, Franța se stabilescîn orașele și târgurile României, integrându-se rapid în curentul lucrativ general.

Se înmulțește și numărul străinilor în trecere. Numele lui Brahms ori al lui Strauss se alătură celui care acum începe să strălucească cultivat și de regina Elisabeta, George Enescu.

Tributară până în ultimele decenii ale secolului XIX științei și culturii străine, România se lansează la rându-i, în competiția capetelor de geniu. Astronomul și matematicianul Spiru Haret, filosoful Vasile Conta, speologul Emil Racoviță, doctorii V. Babeș, G. Marinescu, Nicolae Paulescu, astronomul Nicolae Coculescu, aviatorul Traian Vuia, microbiologul Ion Cantacuzino intră în elita intelectuală europeană.

Observatorul atent al realităților românești are un prim bilanț al realizărilor României în parada carelor alegorice ce defilează la sărbătorirea proclamării regatului (1881). Jubileul de 40 de ani de domnie a regelui Carol, în 1906, e un alt prilej de judecată retrospectivă. În fine, războaiele balcanice, încheiate cu Pacea de la București (1913), consfințesc hegemonia României în Balcani.

Moda saloanelor, care a făcut faima Franței, unde, de la politică la literatură și de la muzică la bârfa cea mai diversă, totul e discutat, comentat, apreciat și nu de puține ori... desființat, se instăpânește și în Vechiul Regat. Mai mult, câteva românce se impun cu saloanelelor în atât de trufașul și exclusivistul Paris. Elena Bibescu, pianista plină de har, poeta Anna de Noailles (născută Mavrocordat) atrag în jurul lor tot ce are Franța mai elitist. Valentina de Caraman Chimay, soția lui George G. Bibescu, ține salon atât la Paris, cât și la București. Le-a precedat, până în 1888, la Florența, Elena Ghica (nepoata domnului regulamentar Alexandru Ghica, mai cunoscută ca scriitoare sub numele de Dora d'Istria), al cărei salon s-a bucurat de vizitele împăratului Braziliei, ale lui Angelo de Gubernatis ori Edgar Quinet.

Curtea regală, la București (în palatul de pe Calea Victoriei ori la Cotroceni) și la Peleș, dă tonul pentru acele *savoir vivre* și *savoir faire* care aveau să însemne, între altele, adoptarea costumului popular românesc de către femeile din înalta societate, cultivarea tradițiilor noastre în materie de folclor, audiții muzicale de calitate, o educație și o etichetă stricte, primiri de oaspeți de seamă. Vizita împăratului austriac Franz Joseph în 1896 ori a țarului Nicolae al II-lea în 1914 se transformă în adevărate evenimente. La Curtea regală începe să se afirme tot mai mult perechea moștenitoare – principele Ferdinand, nepotul regelui, și soția sa Maria, principesă de Marea Britanie și Irlanda.

Întâmplările de la Peleș colportate adeseori discret de cea care avea să rămână doar logodnica neconsolată a principelui Ferdinand, viitoarea scriitoare Elena Văcărescu, sunt ascultate cu nesaț de toată lumea. Așa, când perechea princiară suedeză înnoptează acolo și nu se supune dispoziției regelui de a se retrage în camere la ora 23.00, întârziind pe culoarele

castelului ca să-i admire decorațiunile, e surprinsă de întreruperea luminii (regele însuși e cel care o stinge), rămânând toată noaptea ghemuită pe o scară, în beznă...

Există și altă față a României, măcinată de boli, de sărăcie, de nemulțumiri profunde. Pelagra, sifilisul, TBC-ul, lepra, malaria sunt prezente mai ales în lumea satelor. Tot acolo, lipsa cronică de pământ duce la răscoalele din 1888 și la cea memorabilă din 1907. Stările conflictuale favorizează aderența la mișcarea socialistă, la curentele nihiliste ce încep să se contureze în ultima parte a secolului XIX. Printre reprezentanții de seamă ai acestora sunt C. Dobrogeanu-Gherea și Ioan Nădejde.

O suferință surdă, dar adânc resimțită în întreaga societate românească este viețuirea în hotare politice diferite. Contactele dintre regățeni, transilvăneni, bănățeni, bucovineni, basarabeni, aromâni sunt continue. Se încheie căsătorii, tot mai mulți români din afara regatului se stabilesc aici. Memorandiștii sunt ajutați, moral și material, de la București, inițiativa având-o mai cu seamă Gogu Cantacuzino, redactorul *Voinței naționale*. Liga Culturală deopotrivă militează pentru coeziunea neamului. Climatul politic european nu îngăduie deocamdată mai mult.

Dar Balcanii, recunoscuți ca „butoiul cu pulbere al Europei”, nu se dezmint nici de această dată. Atentatul de la Sarajevo, când e ucis moștenitorul tronului Austro-Ungariei, va fi pretextul pentru declanșarea primei conflagrații mondiale. România, a cărei orientare spre Puterile Centrale, după venirea principelui Carol în fruntea ei, s-a făcut lent, dar constant – un tratat secret exista în acest sens încă din 1883 – ar fi trebuit, cel puțin în credința suveranului, să treacă de partea Austro-Ungariei și a Germaniei. Moartea avea să-l cruțe pe artizanul acestei opțiuni de a-și vedea urmașul îndreptându-se spre Antantă.

The Century of Nationalities

Charles-Maurice de Talleyrand, Napoleon's Foreign Affairs Minister, used to say, towards the end of the Emperor's reign, that the political centre of Europe lays on the Low Danube. The Romanians lived in this area, where three empires (Ottoman, Habsburg and Tsarist) fought for supremacy; the combat was over at the end of the century, when they disappeared. In spite of the Holy Alliance's attempts to reinstate the absolutist empires everywhere, the steamroller of Napoleonic conquests – the ideas, fashion, the quest for national identity – awakens to life and renewal entire geographical areas.

Romanian society's alignment to the major European events substantially increases, so that in 1848 the Romanians are part of the European revolution. The same simultaneity in historic time marks the process of shaping the modern national states of Germany, Italy and Romania.

The century is opened by Tudor Vladimirescu, the pandour once enlisted in the volunteer troops that tread the Balkans, having been sent by Mother Russia to protect the Christians. But "Lord Tudor" who triggers a real revolution, regarded by peasants as a saviour and gone into legend when still alive for the discipline imposed on his troops, does not find a common language with the Greek Alexander Ypsilantis, the head of Eteria. A proud, arrogant, adventurous man who thought himself protected by Tsar Alexander I, Ypsilantis was convinced that he could free Greece by starting an anti-Ottoman action from the Romanian lands. In this idealistic scheme, the brave pandour should have submitted to him unconditionally. But their goals were different and the confrontation was unavoidable. Ypsilantis had Tudor murdered at Târgoviște in May 1821. The Tsar's refuse to support Eteria and the Ottoman raids to Walachia were to do the rest of it: the Eterists were slaughtered, Ypsilantis was lost in an Austrian prison.

For the Romanians there was also a good result: the restoration, after over a century, of local rulers.

Grigore IV Ghica and Ioniță Sandu Sturdza were both appointed by the Sultan for seven years, but under the close supervision of the Russians. In their times, the small gentry and upstart boyars became more and more vocal, claiming equal treatment with the upper crust in terms of taxes, privileges, and access to jobs. The Russians' omnipresence (consuls, agents, spies, instructors, monks) hardly let the country's voice be heard. And yet now, in the third decade of the 19th century, numerous draft reforms are brought forth, notions like "patriot", "republic", "equality" start being debated and apprehended by an increased number of citizens. More and more inhabitants of the Danube Principalities realize the cultural gap between them and Transylvania in the first place, then Europe in general. Literary circles are set up; the anti-Greek trend extends from the political level also to education, so vigorously expressed until then in the existent establishments of Bucharest and Iași.

The shift from Oriental life style to European values is difficult, contradictory, and hindered by awkwardness. An essential obstacle to the development of the Romanian society, until

well after the middle of the century, are wars. Triggered by others, and fought without any profit for the Principalities, they are dramatic spells, marked by occupations, requisitions, epidemics, human life losses.

The seven-year period of the first local rulers ends with the Russian-Turkish war of 1828–9. Once the war is over and the peace of Adrianople is signed in September 1829, the Danube Principalities seem to have another chance. The Ottoman commercial monopoly is substantially mitigated. The traffic on the Danube is liberalised and the Russian military occupation, once the terrible excesses of requisitions are over, changes into the mostly beneficial administration of Count Pavel Kiselyov (Kiselef). The Organic Regulation is worked out now, a heteroclite collection of laws, which puts order in almost all the areas of social, economic, political and cultural life of the Romanian countries. Moreover, the similar wording for Walachia and Moldavia induces once more in people's minds the idea of the unification of the two Principalities.

An incipient form of Constitution, The Organic Regulation remained in force, with some amendments of 1851, until the Convention of Paris of 1858. The modernisation elements are visible. The indispensable institutions of the state are created: the army, the school network (significantly developed in the villages), archives, hospitals run by Guardians' associations. Urbanism is a major preoccupation, reflected, among others, in the street structure of new towns like Alexandria or Turnu Severin. In Bucharest, Iași, Galați, Craiova, Buzău public gardens and sewerages are laid out, houses are built by architects, lanes get floored or paved, street lighting is on, municipal services are set up (fire brigades, knackers' trade), cemeteries are taken out of the cities precincts, and pharmacies appear, run almost always by Germans. In 1829 the first newspapers are published: *Curierul românesc* in Bucharest, edited by Ion Heliade Rădulescu, and *Albina românească* published by Gh. Asachi in Iași. Reading rooms, clubs, bookshops, museums, an attempt of a public library in Bucharest (only materialized in 1838) are expressions of the Romanians' interest in information, knowledge, and education. Pietroasele Treasure, discovered in 1837, fascinates the Romanian world by its richness.

The Russian occupation ends in an uncertain political climate, with a legislation whose enforcement caused peasant risings, and in May 1834 Alexandru D. Ghica and Mihail Sturdza are appointed at the head of the Principalities in Bucharest and Iași respectively.

Russia makes an experiment in the Principalities: she allows creation of new institutions, guided circulation of information; young people are permitted to go abroad to study (almost all the Forty-Eighters will be educated in the West, mostly in Paris; Mihail Kogălniceanu, sent by the ruler, is forced to go to Berlin). At the same time Russia takes good care to assess rigorously the human and material potential of Walachia and Moldavia in the form of censuses (of 1831 and 1838). The latter outruns by seven years the similar operation performed in France and is an image of an exceptional documentary value of the society of that time. Russia's activity in the Principalities was thus on one hand an attempt to present a certain image – the promotion of some liberal ideas in an area under its Tsarist protectorate – and on the other hand an insidious attempt to include them into its scope of influence, maybe even to incorporate them. The Russians find another subtle form to

infiltrate the Romanian Countries, and to make here significant fortunes: the marriage with local women. Vladimir de Blaremberg, Prince Ghica's brother-in-law, and Peter Rückmann (married to a Bălăceanu lady) are only two random examples.

In spite of the Russian trusteeship, salutary accumulations occur, and a regeneration of the society takes place in the years prior to the Revolution of 1848. The custom houses between the Principalities are terminated, Walachia's and Moldavia's inhabitants pay visits to each other, Walachian Ion Ghica delivers courses at the Academia Mihăileană in Iași, Moldavia, and many Romanians meet in the European capitals. This mutual knowledge, exchange of ideas, making of common plans, is increasingly joined by an important number of Transylvanians and Banat's people. Professors, journalists, land surveyors, pharmacists, physicians cross the mountains, most of them making brilliant careers. Ion Maiorescu in Craiova, Simion Bărnuțiu and Damaschin Bojincă in Iași, Al. Papiu Ilarian and Eftimie Murgu in Bucharest are noteworthy.

The spirit of the Organic Regulation starts being challenged. Its application as such proves sometimes inefficient. Modifications, supplementations, and clarifications are often required. In Walachia, Alexandru Ghica has to put up with a Public Assembly, an incipient form of Parliament, a noisy and ever-challenging gathering, animated by Ion Câmpineanu, Gr. Cantacuzino and others. The Philharmonic Society avows cultural purposes of dramatic art promotion, but in fact pursues the overthrow of the "legal" order. Its members, most of them enlisted in Occidental Masonic lodges, militate secretly under the colours of liberalism. Their involvement in 1838 in the Assembly's debates on rejecting the additional article to the Organic Regulation (according to which any modification in its text had to be beforehand consented by the Court of Petersburg, which actually meant the cancellation of internal autonomy), in the revolutionary movement of 1840 or in the peasant risings of 1841 and 1843 in Brăila, where the Bulgarians participate as well, the campaign conducted abroad against the ruler by means of articles, pamphlets, brochures or informative visits reveal a state of effervescence, an evermore obvious refuse of the statutory order. In 1842 Gheorghe Bibescu, one of the opposition leaders of the Assembly, manages to make Ghica resign and occupies his throne. In turn, he is confronted with the same difficulties: Russian trusteeship, limitations of the Organic Regulation provisions (which means in the first place a rigid administration of public funds), an evermore determined and threatening opposition.

A vain, rich, and extremely ambitious person, Ruler Bibescu defies the society, divorcing mentally deranged Zoe Mavrocordatos in order to marry Marițica Văcărescu (Costache Ghica's wife), a lady as ambitious as he is and a spoilt woman. The ruler modifies the law on divorce, taking into possession a part of the wealth of the abandoned woman, and then he forces the Metropolitan Bishop to bless the marriage of two divorced persons.

In Moldavia, Mihai Sturdza rules with a firm hand. He collects provisions from the Organic Regulation into an *Administrative Manual* that proves effective until the end of the century. The opponents are silenced by corruption, isolation or expulsion.

Clothing fashion, or interior decoration are now of Western influence. Subscriptions are made to foreign publications and the private libraries contain an impressive number of works by Encyclopaedist writers, German philosophers, and English scholars. Import of

coaches, pianos, furniture from Vienna or Leipzig increases significantly. Romanians' orders to the large European stores reveal the explicit conversion of their tastes to the West. The soirees and balls at the Court or at manor houses have, as foreign participants say, the glamour of similar events in Paris.

Numerous foreigners come to the Principalities, some to try their fortune, others determined to settle down. J.A. Vaillant sets up boarding schools and writes a remarkable book in three volumes, *La Roumanie* (1844). Erich Winterhalder and Ludovic Steege make administrative careers, one becoming the president of CEC (Savings and Consignments House, 1864), the other Minister of Finance. Diplomatic agents (Colson, Billecocq, Tavernier, Colquhoun) involve themselves in the life of Principalities, not always moderately.

Natural phenomena ravage the Romanian land: the earthquakes of 1802, 1828, 1838; epidemics of plague and cholera (the last cases occur in 1837), which will spur the organisation of an efficient system of quarantines by the Danube, for both customs and frontier guarding reasons.

In March 1847, a consuming fire destroys one third of the city of Bucharest. The international help is not late in coming: the Sultan, the Tsar of Russia, Romania's sympathisers from everywhere, but especially the syndics of the Leipzig fair contribute large amounts of money.

In 1848, the two Principalities are caught up a little differently in the revolution turmoil: in a few assemblies in Iași, the Moldavians rise against Sturdza's administration; he steps in rapidly, makes arrests, expels, exiles, and the revolution ends before it started.

In Bucharest there are laborious preparations, a consensus of participation that involves liberal boyars, merchants, handicraftsmen, and peasants. Many Transylvanians become propagandists in villages, clarifying the revolutionaries' intentions to the people. Ruler Bibescu abdicates and a revolutionary government runs the country for three months. The Proclamation of Izlaz, the papers *Poporul suveran* and *Pruncul român*, the establishment of the Propriety Commission, which brings peasants and boyars face to face for the first time, the symbolic incineration of the Organic Regulation and of the *Almanac of Nobility* (the book of ranks), the street confrontations with the opposing forces, the attempt to organize army resistance against the Russians and the Turks (who were bravely rejected by the firemen brigade in the Dealul Spirei battle, on 13 September 1848), all prove a superior comprehension of the events, an exceptional involvement with the country's destiny. Nicolae Bălcescu, C.A. Rosetti, Ion Brătianu, Ion Ghica, I. Heliade Rădulescu, Iancu Bălăceanu, the Golești brothers, Ana Ipătescu, Gheorghe Magheru become symbols of the revolution.

In Transylvania, the spirits are also maturated for a drastic change. But the Romanian Revolution and the Hungarian one take place in parallel, and their goals diverge at some point. The majority Romanian population was kept – as for the peasants – in a state of serfdom but they could boast a self-asserting, tenacious intelligentsia educated in Vienna, Rome, Budapest, Cluj or Sibiu, who defended their rights in front of the relevant Imperial and royal authorities with frenzy, but at the same time with brilliancy. The great popular assemblies in Blaj are a self-assertion test of the Romanian nation in Transylvania, which at that time was not recognised as such by the authorities.

The Hungarians led by Lajos Kossuth try to free themselves from the Austrian domination, but they remain insensitive to the humiliating situation of the Romanian serfs and Transylvanian yeomen on the estates of the Hungarian counts. When it intervenes in Transylvania, Austria, one of Europe's gendarmes, shaken as it is by the revolution, finds the Romanians and the Hungarians as disunited, sworn enemies. The Romanians of the Western Carpathians, led by "Prince" Avram Iancu and Ion Buteanu, believe in the Imperial promises. The Romanian-Hungarian confrontations are extremely violent, leaving behind thousands of dead. The "Peace-making Project" offered Kossuth by Bălcescu comes in too late. The defeat of the Hungarians at Şiria, in 1849, puts an end to the revolution in Transylvania and triggers the establishment of a rigorous police regime.

Defeated on the entire Romanian territory, the Revolution of 1848 did not lead to the restoration of the old regime. In Transylvania, several agrarian laws settle the relationship between peasants and landowners, and serfdom is abolished. The tactics used by the Romanians as early as the end of the 18th century, namely the petitions to the Emperor, are intensified now and aimed at gaining national autonomy. The exemplary solidarity of the Transylvanian Romanians leads to a cultural upsurge, expressed among others, in the activity of ASTRA, of people's banks supporting mainly the rural world, and in a thorough training of youth. Powerful intellectuals (lawyers, professors, philologists, Orthodox and United priests) are trained who, at the end of the century, will express again the wishes of people in the *Memorandum* of 1894.

In the Danube Principalities, in spite of the revolutionaries' being exiled, the Russians and the Turks, who repressed the revolution, must accept the Romanians' major desideratum: the modification of the Organic Regulation. By the Treaty of Balta Liman (1849), Barbu Ştirbei and Grigore Al. Ghica are appointed rulers of Walachia and Moldavia for seven years. While one of them proves to be an excellent manager (he founds, in 1852, the National Theatre of Bucharest, gives a new agrarian settlement derived from the Regulation, with facilities for peasants, reorganises education, connects the country to the continental telegraphic system), the other one adopts the idea that gains more and more ground – the unification of the Principalities – and supports its promoters. Then he takes the salutary measure to terminate censorship and sets the Gypsies free.

Both reigns are troubled by the start of the Crimean War. The Russian-Austrian-Turkish tripartite military occupation brings back the rigors of a foreign administration, requisitions, ostracizing of opponents, considerable material damages. But at the end of the war, the Congress of Paris (1856) brings to the attention of the European states the situation of the Romanian Principalities. For the first time, the Romanians' destiny does not depend any longer only on the regional powers: the Romanian territories get out from under the Orient's influence and pass under the sway of the Occident. As Russia had just been defeated, the most relevant voice to decide their fate remains France. Napoleon III is Europe's arbitrator and imposes the consultation of representatives of all the social strata in the two countries about their futures. The elections for the consultative (ad-hoc) assemblies organised by the rulers' deputies (caimacams) are falsified in Moldavia by Nicolae Vogoride, the man of the Porte. Europe's major interest in the political stability of the Danube area leads to the energetic intervention of Emperor Napoleon III and Queen Victoria of England. The new

assemblies present the commissars of the associated powers with an unequivocal programme: acknowledgement of the Principalities' autonomy, their union, a foreign Prince, neutrality, representative assemblies.

The path to the Union was open. An unprecedented campaign in its favour, backed by the papers *Steaua Dunării* (with its French edition in Brussels *L'Ětoile du Danube*), *Zimbrul* and *Vulturul*, with the energetic and efficient participation of the Unionists' wives, and the repeated missions abroad to persuade the European cabinets result in the triumph of the Romanians' wish. On 5 January 1859, the Moldavians elect as ruler Al.I. Cuza, and on 24 January, the Elective Assembly of Walachia also proclaims him as a ruler. In a divided Europe, where each guaranteeing power pursued its own interests – Austria, Turkey, Russia, England were against the Union, France wished to have a strong pawn at the Low Danube, while Sardinia and Prussia considered their own situation – the Romanians acted in a way which historiography was to study, analyse, and reckon a real model.

Cuza's reign (1859-66) enables the generation of 1848 to assert itself fully, but at the same time it creates states of paroxysmal tension, resulting in, among others, a premiere in the Romanian history of the 19th century: the political assassinate. When coming out of the Parliament's precincts, Barbu Catargiu, the president of the Council of Ministers, who had just rejected the idea of an assembly to commemorate the events of 1848, was murdered by a person that remained unknown until this day. The speculations woven then and later around this murder involved names of well-known politicians, dismissals of overly zealous prosecutors and finally the suspension of the inquiry.

The legacy of the Organic Regulation had to be abolished and a new legislation adopted. The Napoleonic Code, the Constitution of Belgium are consulted and compared to the norms of the country. So the codes of civil and criminal procedure are drafted. The secularization of the monasteries' wealth (1863) brings back to the patrimony of the country 27% of its area. In the Parliament, the Romanians learn the art of politics, but not short of side-slipping. The press is overcritical, tearing to shreds almost all the initiatives of Prince Cuza's governments. The activity of the Central Commission in Focșani, meant to harmonize the legislation of the two Principalities, is paralysed. After a five-year reign, Cuza must cope with the pressures of a worrying financial situation (repeated onerous loans from abroad), with the peasants' issue, which had not been settled, and with the Liberals' and Conservatives' alliance – "the monstrous coalition" – working against him. In May 1864, Prince Cuza, seconded by his exceptional counsellor, Prime Minister Mihail Kogălniceanu, cuts the Gordian knot: the only solution to continue the reform programme is a coup. Its occurrence, expression of a "blameable royal attitude", as it was called at the time, allows, in the first place, the enforcement of the agrarian reform, by which 400,000 peasants are put into possession of land.

The contract concluded with the country by this unselfish, patriotic, but helpless man in front of the foolish claims of the Palace camarilla, becomes flimsy. In February 1866 a fracture occurs in the Romanian society: Cuza's opponents force him into abdication, instituting a Temporary Lieutenancy, and go out to Europe in search for a prince ready to occupy the Romanian throne. And so another wish expressed in the ad-hoc meetings of 1857 is materialized. Prince Philippe of Flanders decline the offer, frightened as he is of

this unknown country and having a serious handicap for a sovereign (he was deaf). After secret meetings with Napoleon III and Bismarck, Ion Brătianu and Ion Bălăceanu, emissaries of the Temporary Lieutenancy, choose a prince from the Prussian Imperial house: Carol of Hohenzollern.

On 10 May 1866 Carol pledges allegiance in Bucharest to his new country. The Prince's 48-year reign (from 1881 on as King of Romania) is a wide-ranging building up of modern Romania. The Romanian 19th century ends with his death in 1914, on the eve of World War I.

The idea of having a foreign prince seemed salutary at the time in order to bring to an end the constant fights over the throne. Furthermore, the representative of a European monarchical house was to better insert Romania into the big family of the continental states. But this project proved difficult to implement. The strict Prussian discipline enforced by the Prince, the natural orientation of his political alliances, his preoccupation with arming the country, getting loans, and the various investments coming in from the German world clashed with the Romanians' French kinship, as well as with their lack of discipline and consistency in almost all activity. The French-Prussian War of 1870 was to bring things to a paroxysm. Faced with noisy demonstrations in Bucharest in favour of France, with the molestation of the diplomatic representatives of Prussia, Prince Carol made public his intent to abdicate away from the "non-governable" Romanians. But stopped in time by some less hot-headed people, and having on his side the equally devoted to her new country Princess Elisabeth, Carol pursued his destiny.

Romania's involvement in the Russian-Turkish War of 1877, with an exemplary heroic participation, equally eulogized by her enemies, resulted in gaining state independence, in the inclusion of Dobrudja within its boundaries, but also in the loss of the southern counties of Bessarabia. This was, undoubtedly, the moment when the soul fusion occurred between the "foreign" Prince and the Romanian people. One of the most telling examples of this evolution from rejection to full acceptance is D.A. Sturdza: from the articles, published under a pseudonym, about the "Prussian spy", to kissing the hand of the venerable sovereign toward the end of both men's lives...

Exceptional politicians, some with a 1848 revolutionary youth, will side with him: Ion Brătianu, Mihail Kogălniceanu, C.A. Rosetti, Manolache Costache Epureanu, Lascăr Catargiu, P.P. Carp, Take Ionescu, Al. Marghiloman, Titu Maiorescu. The major political parties take shape now: Liberals and Conservatives ("reds" and "whites"). Thanks to their disputes, as well as their leaders' endeavours and the King's ability to handle them, Romania was given essential laws, which were to last till the end of the World War II.

The form of government and political spectrum aside, important names arise and shine in the second part of the century, who will later enter the National Pantheon: the poet Mihai Eminescu, the playwright I.L. Caragiale, and the storyteller Ion Creangă. Talented journalists like C.A. Rosetti, Gh. Panu, Nicolae Fleva or Barbu Ştefănescu Delavrancea are at the same time feared parliamentary debaters; their word could often impose or annul a law.

The setting up of state institutions which started during Cuza's reign is now extended. Tertiary education establishments, laboratories, scientific stations, experimental farms,

foundations, the Academy increase the cultural patrimony of the country. Economic and financial institutions are set up (The National Bank, private banks, insurance companies, casinos, clubs, among them the Jockey Club). Numerous edifices are erected: the Romanian Athenaeum, CEC headquarters, the Post Office Palace, the Palace of Justice, the Hippodrome of Băneasa, the Administrative Palace in Iași, the Arsenal; sumptuous private houses (Cantacuzino, Arion, Mihail, Marghiloman, Ghica, Știrbei, Pogor, Sturdza, Roznovanu) are erected and projects are implemented of harbours, market places, printing houses, silo warehouses, theatres, prefectures headquarters, a chain of school buildings ("Haret's schools"), railways, tunnels, prefectures and tax and revenues offices and, the pride of our constructors, the Cernavodă bridge over the Danube (1895). All these achievements give Romania a particular note of solidity and prosperity, of ambitious and fruitful activity. It is an emulation that can be seen on the one hand in the mentality of many rich people, turned into generous donors, who institute awards of the Academy (Adamachi, Năsturel) or leave by testament their fortune to it or to some philanthropic institutions (St. Catherine Orphanage founded by the Cantacuzinos). On the other hand, the dynamism of the Romanian society attracts numerous foreigners. Stone hewers, carvers, mechanics, photographers, handicraftsmen of all kinds, physicians, jewellers, milliners from Austria, Hungary, Croatia, Greece, Serbia, Bulgaria, France settle down in Romanian towns and boroughs, rapidly integrating in the general lucrative trend.

The number of the passing foreigners also increases. The names of Brahms or Strauss are now associated with a name which is just starting to glow and is cultivated by Queen Elisabeth herself: George Enescu.

Strongly influenced until the last decades of the 19th century by foreign science and culture, Romania is now launching herself in the genius minds' competition. The astronomer and mathematician Spiru Haret, philosopher Vasile Conta, speleologist Emil Racoviță, physicians V. Babeș, G. Marinescu, Nicolae Paulescu, astronomer Nicolae Coculescu, aviator Traian Vuia, microbiologist Ion Cantacuzino join the European intellectual elite.

The careful observer of the Romanian reality can see the first record of Romania's achievements in the pageant parade marching at the celebration of the Kingdom proclamation (1881). In 1906 the anniversary of King Carol's 40 years of reign is another occasion of retrospective judgment. Finally the Balkan Wars, concluded with the Bucharest Peace (1913), sanction Romania's hegemony in the Balkans.

The fashion of parlours, which made the fame of France, where everything from politics to literature to music to the most diverse gossips is talked over, commented, appreciated and quite often... torn to pieces, is also established in the kingdom. Moreover, some Romanian ladies make themselves known with their parlours even in the arrogant and exclusivist Paris. Elena Bibescu, the very talented pianist, the poet Anna de Noailles (born Mavrocordatos) attract the most elitist French society around them. Valentine de Caraman Chimay, George G. Bibescu's wife, keeps parlours both in Paris and in Bucharest. They were preceded in Florence, until 1888, by Elena Ghica (better-known as a writer by the

name of Dora d'Istria, the niece of ruler Alexandru Ghica), whose parlour enjoyed the visits of Brazilian Emperor, of Angelo de Gubernatis or Edgar Quinet.

The Royal Court in Bucharest (in the Palace on Victoriei Road or at Cotroceni) and in Peleş led the way of that "savoir vivre" and "savoir faire" that meant, among others, the adoption of the Romanian folk costume, by ladies of the high society cultivating Romanian traditions in folklore, high quality musical events, imposing a strict education and etiquette, receiving famous guests. The visit of the Austrian Emperor Franz Joseph in 1896 or that of Tsar Nicholas II in 1914 become real celebrations. At the Royal Court, the crown couple – Prince Ferdinand, the king's nephew, and his wife Marie Princess of Great Britain and Ireland – starts to assert themselves more and more.

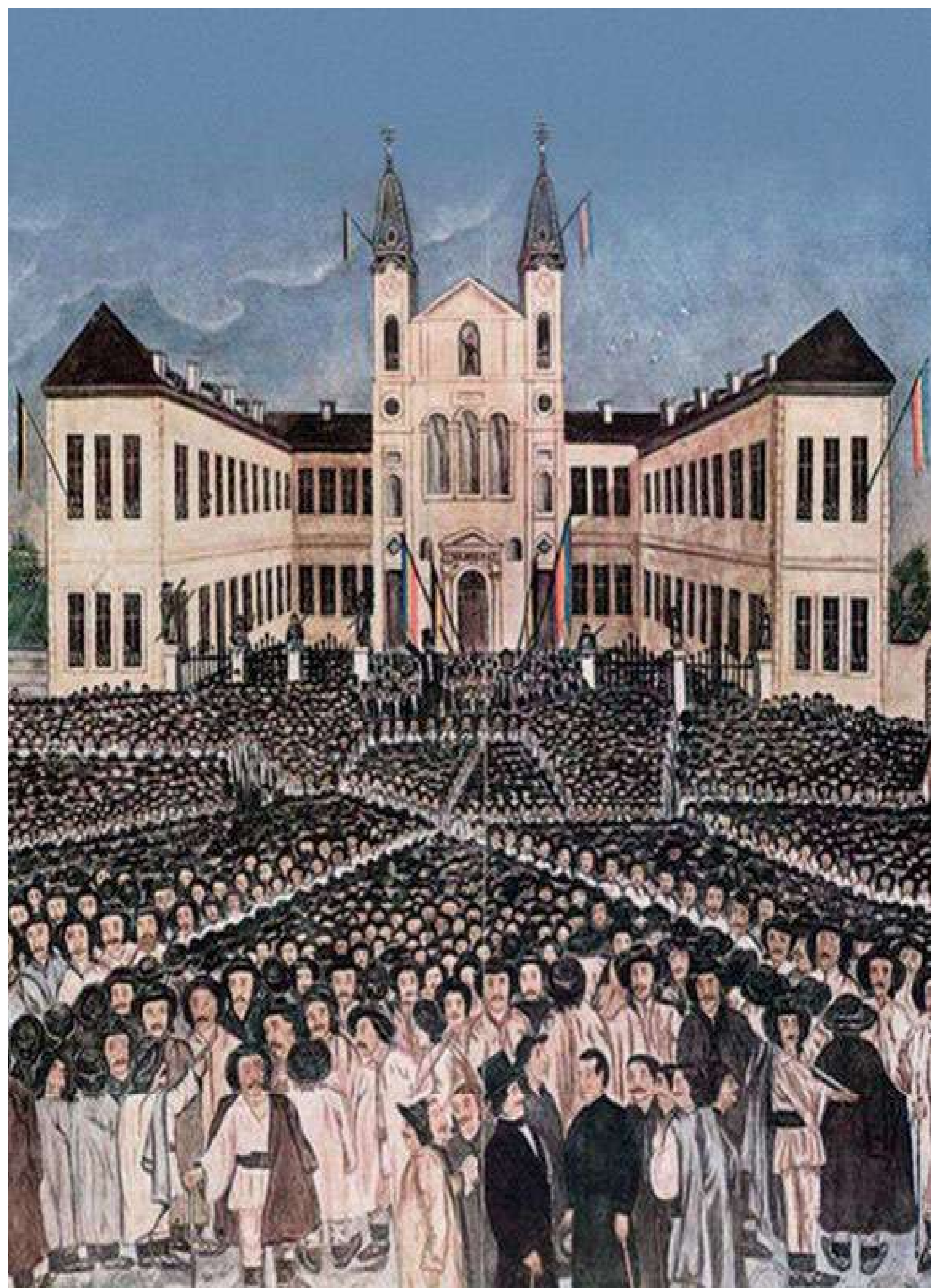
The events in Peleş, often disclosed by the woman who was to remain only Prince Ferdinand's disconsolate fiancée, the future writer Elena Văcărescu, are listened to with relish by everyone. For example, when the Swedish princely couple stay there overnight and do not obey the King's order to withdraw into their chambers at 23.00 hours, being late on the castle's corridors to admire the decorations, they are surprised by the light being cut off (by the King himself) and stay all night crouched on the stairs, in the dark...

There is another face of Romania, eaten up by diseases poverty, profound discontents. Pellagra, syphilis, tuberculosis, leper, and malaria are present especially in the villages. The chronic lack of land leads to the peasant rising of 1888 and the memorable one of 1907. Social conflict favours adhesion to the socialist movement, to the nihilist trends that take shape in the latter half of the 19th century. Some of their most famous representatives in Romania are C. Dobrogeanu-Gherea and Ioan Nădejde.

A dull but profound pain of the entire Romanian society is the separation into different political entities. The contacts among inhabitants of the Romanian Kingdom, of Transylvania, Banat, Bukovina, and Bessarabia the relations with Macedo-Romanians are continual. Marriages are contracted, more and more Romanians from outside the Kingdom settle down here. The *Memorandum* people are helped, morally and materially, from Bucharest, the initiative belonging mainly to Gogu Cantacuzino, chief editor of *Voinţa naţională*. The Cultural League also militates for the nation's cohesion. The European political climate does not allow anything else for the moment.

But the peoples from the Balkans, recognized as the "powder keg of Europe", confirm their reputation again. The Sarajevo assassination when the Crown Prince of Austria-Hungary is murdered, becomes the pretext for the start of the first world conflagration. Romania, whose orientation toward the Central Powers after Prince Carol sat on its throne was developing slowly but steadily – a secret treaty had been already signed in 1883 – should have, at least in the sovereign's belief, joined the side of Austria-Hungary and Germany. Death spared him the disappointment of seeing his successor go toward the Entente.

TRANSILVANIA
21 3

Tudor Vladimirescu

Alexandru Ipsilanti, litografie color

Marele ban Grigore Brâncoveanu

Alexander Ypsilantis, colour lithograph

Great Ban Grigore Brâncoveanu

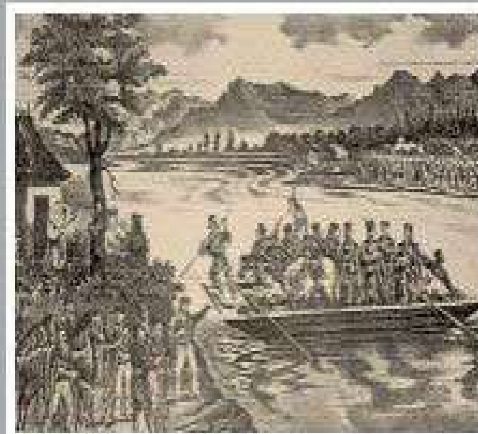
Gravurăde operă, înfăţişându-i pe Constantin Bălăceanu(primul din stânga),Grigore Dimitrie Ghica(al doilea din dreapta)şi Grigore Alexandru Ghica (primul din dreapta, cu ochelari)

Pandur

Contemporary engraving depicting Constantin Bălăceanu(first on the left), Grigore Dimitrie Ghica (secondon the right) and Grigore Alexandru Ghica (first on the right, wearing glasses)

A pandour

Panduritrecând Oltul la 10 martie 1821

Pandourscrossingthe Olt River on 10 March 1821

Veniamin Costache, mitropolitul Moldovei, pus în fruntea căimăcămiei de domnul Mihai Suțu

Veniamin Costache, Moldavia's Metropolitan, named provisional ruler by Michael Soutzos

Uciderea arnăuților lui Bimbașa Sava de către otomani, 6 august 1821

Lupta dintre eteriști și otomani, 25–26 iulie 1821, în curtea mănăstirii Slatina. Grecii sunt îmbrăcați în uniformă rusească cu pălării.

The Turks kill the Albanians of Bimbaša Sava on 6 August 1821.

Fight between Greeks and Turks in the courtyard of Slatina Monastery on 25–6 July 1821. The Greeks are wearing Russian uniforms and hats.

Întâiul domn pământean de după 1821 al Țării Românești, Grigore Dimitrie Ghica (1822–1828)

Palatul Ghica-Tei, construit de el...

... și interior

The first local ruler of Walachia after 1821, Grigore Dimitrie Ghica (1822–8)

The palace he built in Tei...

... and interior view

Întâiul domn pământean al Moldovei, Ioniţă Sandu Sturdza, avea să-şi sfârşească domnia dus între baionete ruseşti în exil în Basarabia.

The first local ruler of Moldavia, Ioniţă Sandu Sturdza, was to end his reign in exile in Bessarabia taken under the threat of Russian bayonets.

Două lumi paralele pe uliţele Bucureştilor: trăsură occidentală şi boieri de rang secund, călare; acuarelă

Bucureşti, vedere generală, gravură colorată

Two parallel worlds on the streets of Bucharest: a Western-type carriage and second-rank boyars riding; aquarelle

Bucharest, overall view, colour engraving

Boieri mici și căminari, acuarelă

Oamenide condiție modestădin București

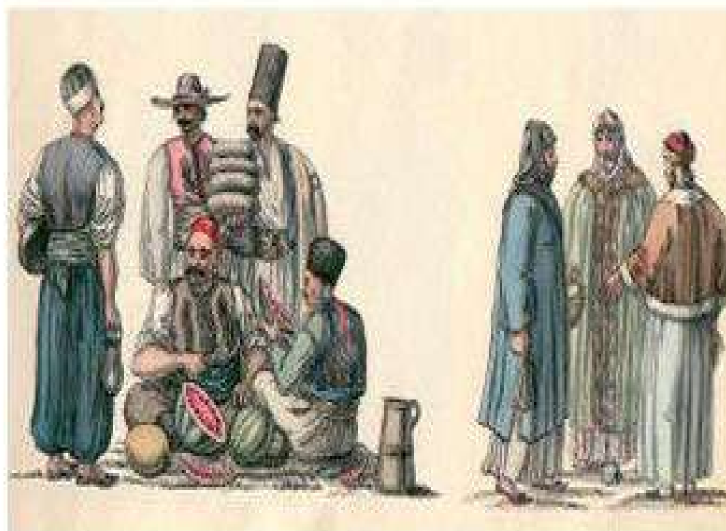
BeizadeaGrigore Ghica, fiul lui Grigore Ghica(1822–1828), plimbându-sela șoseacu faetonul tras de patru telegari. În spate: sluga și arnăutul de pază. Beizadeauapoartă costum „evropenesc" și „țilindru" sau joben.

Second-rankboyars, aquarelle

Simplepeople in Bucharest

PrinceGrigore Ghica, son of ruler Grigore Ghica(1822–8), out on a promenadein his phaeton driven by four trotters. Behind: his valet and the hireling acting as bodyguard. The prince is wearing an "European" outfit and a "cylinder" or top hat.

Boieri mărunți și negustori

Boier...

... și boieroaică

Low-rank boyars and merchants

Boyar...

... and boyar's wife

Tânărăromâncă, litografie colorată

Romanianpeasant woman, colour lithograph

Tânără din Țara Românească, litografie colorată

Young woman from Walachia, colour lithograph

Burghezidin Sibiu, litografie colorată

Țărăncidin Bucovina, acuarelă

Bourgeoisfrom Sibiu, colour lithograph

Bukovinianpeasant women, aquarelle

Femeidin Sibiu, litografie colorată

Women from Sibiu, colour lithograph

Tânărădin Transilvania,acvatintă colorată

Româninstărit, litografie color

Transylvanianyoung woman, colour acquatint

Wealthy Romanian,colour lithograph

Țărandin
Maramureș,
acuarelă

Țărandin
Transilvania,
acvaforte colorată

Peasanfrom
Maramureș,
aquarelle

Transylvanian
peasant,colour
etching

Plăieșdin
Transilvania,
acuarelă

Transylvanian,
aquarelle
border guard
peasant

Țărancădin preajma
Bucureștilor,
litografie colorată

Țăranitransilvăneni,
litografie colorată

Peasantwoman
from Bucharestarea,
colour lithograph

Transylvanian
peasants,colour
lithograph

Ţărancădin Moldova, litografie color...

... şi din Râmnic, litografie color

Moldavian peasant woman, colour lithograph...

... and peasant woman from Râmnic, colour lithograph

Ţăraniromâni, tipăritură colorată

Romanianpeasants, colour print

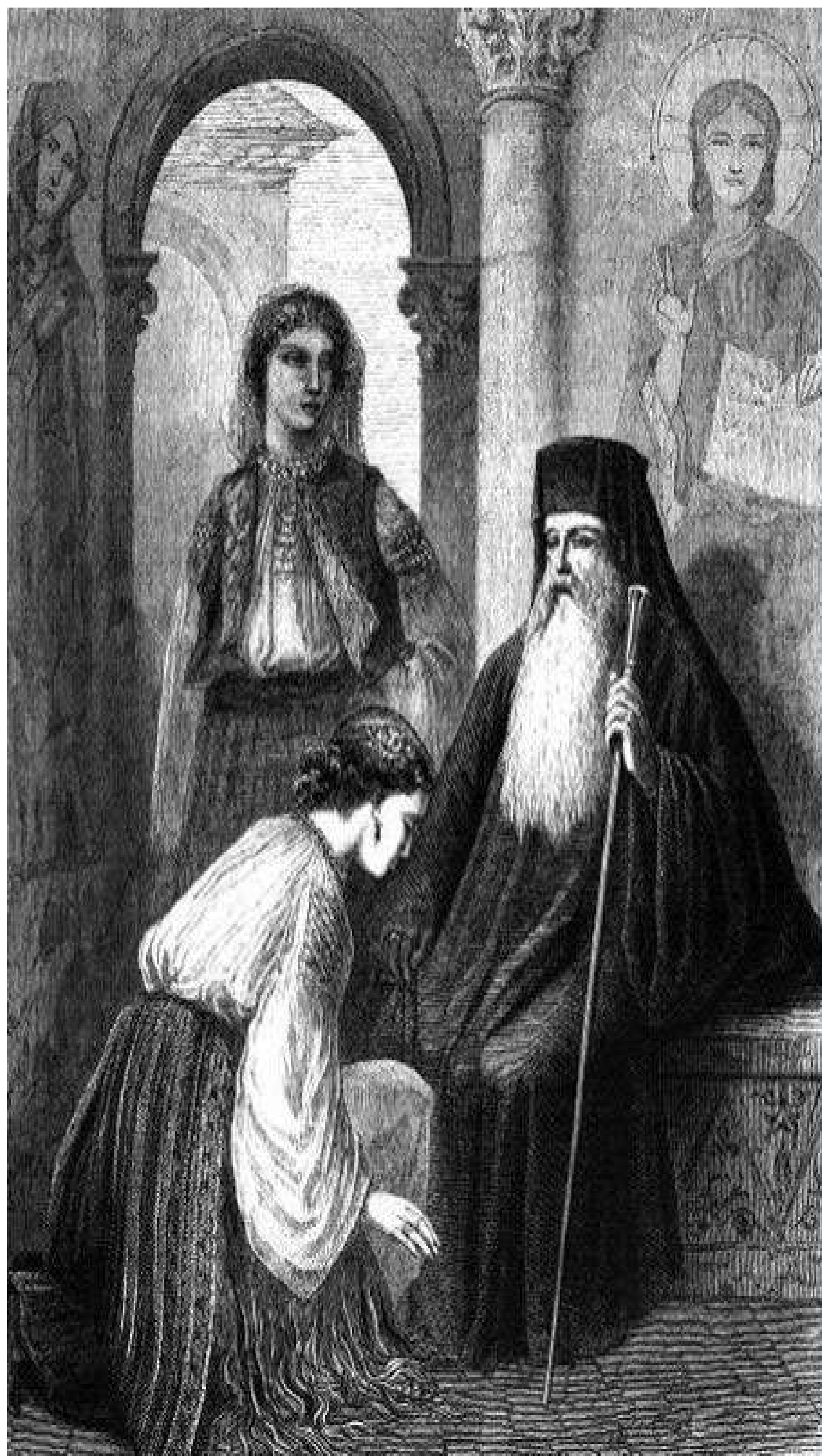
Ţărandin zona de câmpie, litografie

Peasanfrom the plains, lithograph

Ţărancădin împrejurimile Craiovei,litografie

Peasantwoman from Craiovaarea, lithograph

Egumenal mănăstirii Hurezi

Abbot of Hurezi Monastery

Locuitor de la munte

Mountain area inhabitant.

Săteancă din Moldova

Moldavian countrywoman

Cioban moldovean

Moldavian shepherd

Femeie din zona Câmpulung

Țărani din Roznov

Woman from Câmpulung area

Peasants from Roznov

Interiorul unei cârciumi...

... și al unei case țărănești

Inside an inn...

... and a peasant's house

Rochie de boieroaică, atelier european, începutul secolului XIX

Unelte de scris

Dress of a boyar woman, European workshop, beginning of the 19th century

Writing tools

Costum femeiesc oriental cu ceacșiri (pantaloni largi)

Haine de surugiu

Oriental woman's gown with shalwar-like pants

Coachman clothes

Ipingea (manta bărbătească lungă, cu glugă, parte din costumul de surugiu)

Cloak (long hooded robe for men, part of a coachman's outfit)

În 1828 izbucneşte un nou război ruso-otoman. Gravură înfăţişând trecerea Dunării de către armata rusă, pe două poduri de vase, în Dobrogea, în urma manifestului lansat de ţarul Nicolae I la 26 aprilie

Ruşii asediază cetatea Brăilei, 15–16 iunie 1828, acvaforte colorată de mână

Lupta dintre ruşi şi otomani din 26 septembrie 1828, acvaforte colorată

Another Russian-Turkish war starts in 1828. Engraving depicting the Russian army crossing the Danube on two ship bridges, following Tsar Nicholas I's manifesto from 26 April 1828

Russians attacking Brăila on 15–6 June 1828, hand- coloured etching

Battle between the Russians and the Turks on 26 September 1828, colour etching

Bisericagrecilor din Bucureşti,litografie

OraşulBrăila,cel mai important port al Ţării Româneşti,litografie

GreekChurch in Bucharest,lithograph

City of Brăila,the most important Walachian port, lithograph

Târgîn Țara Românească...
... și imagini ale unui târg în Sibiu

Fairin Walachia...
... and images from a fair in Sibiu

Târg bucureștean

Hanul lui Manuc, curtea interioară

Bucharest Fair

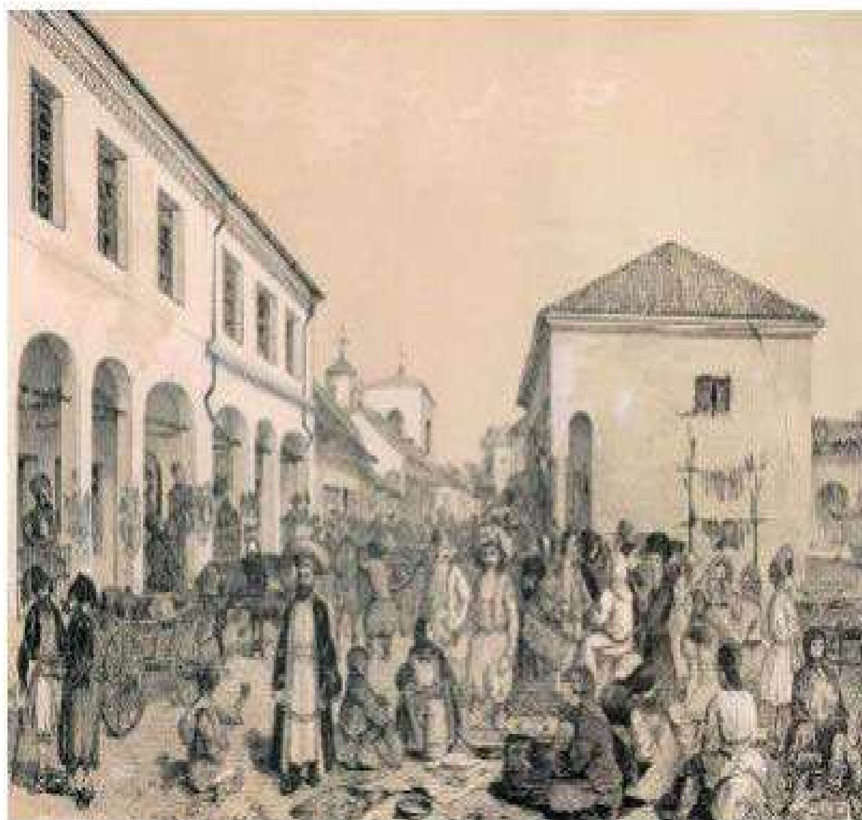
Manuc's Inn, the inner courtyard

Târg de Sfânta Vineri la Iaşi

Doi călători străini cărora le datorăm multe imagini ce redau atmosfera de la mijlocul veacului XIX: Demidoff...

Good Friday fair in Iaşi

Two foreign travellers whom we owe many of the images depicting the atmosphere of mid 19th century Romanian lands: Demidov...

... şi Raffet (autoportret)

... and Raffet (self-portrait)

Spitalul Sfântul Spiridon, Iași

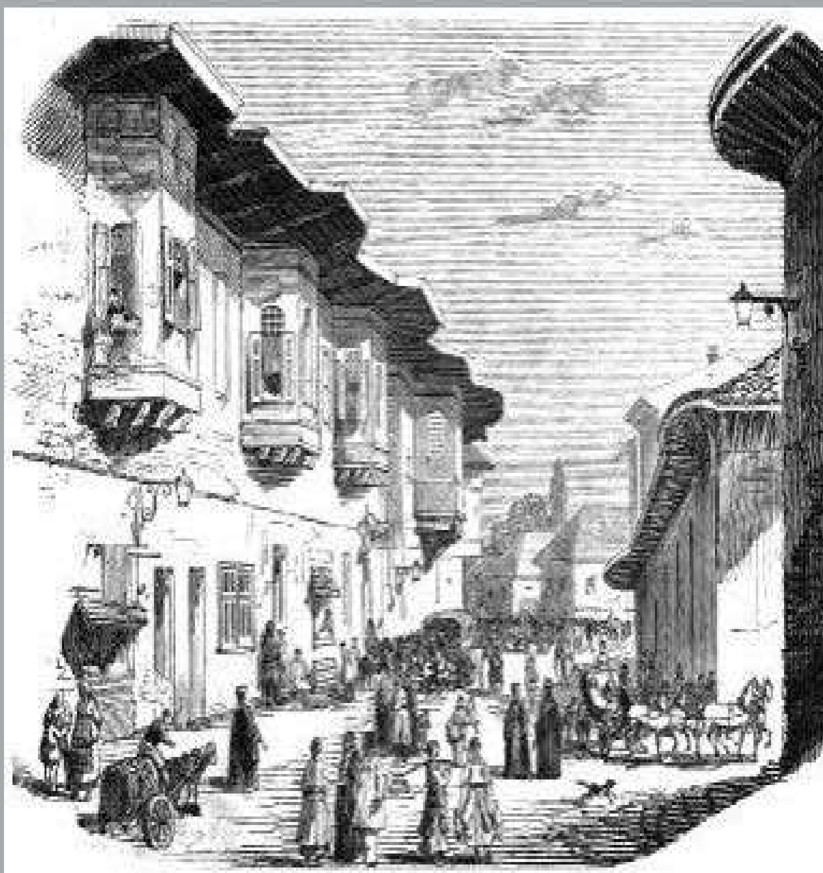
St. Spyridon Hospital in Iași

Calafat, litografie

Town of Calafat, lithograph

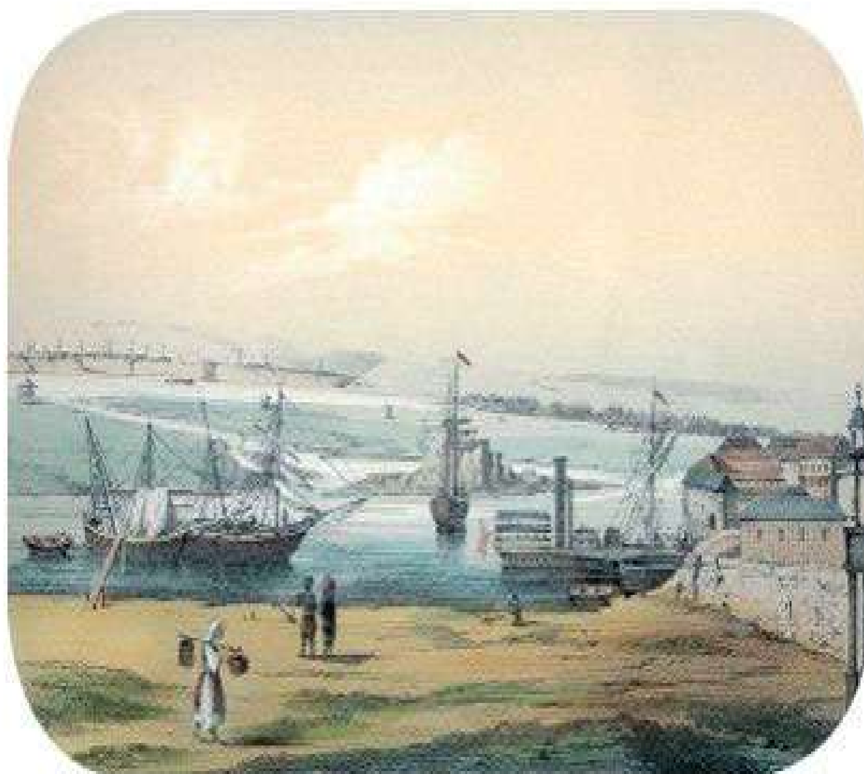

Scafă

Stradădin București

Scoop

BucharestStreet

Giurgiu...

... și turnul de pază al orașului *(centru, stânga)*

Giurgiu...

... and the city watchtower *(left centre)*

Baia de Aramă

Town of Baia de Aramă

Pasul Turnu Roșu, cu drumul ce duce la Tălmaciu

Turnu Roșu mountain pass, with the road leading to Tălmaciu

Orașe transilvănene în gravuri de epocă – Brașov

Transylvanian cities in engravings of the time – Brașov

Cluj...

... și biserica reformată din oraș (centru)

Sebeș

Cluj...

... and the Reformed church in the city (centre)

Sebeș

Oradea

Oradea

Mănăstireaursulinelor din Sibiu

Ursulines'Monastery in Sibiu

Orșovaveche

Cetatea Sighișoarei...

... și imagine din oraș

Old Orșova

Sighișoara citadel...

... and an image of the town

Bisericaîn Cisnădie

Churchin Cisnădie

Târgu Mureș

Fortul Elisabeta din Orșova

Târgu Mureș

Elisabeth Fort in Orșova

Petroșani

Baziaș

Petroșani

Baziaș

Cladova

Mehadia

Cladova

Mehadia

BăileHerculane

ŢigăncuşădinTransilvania

BăileHerculane

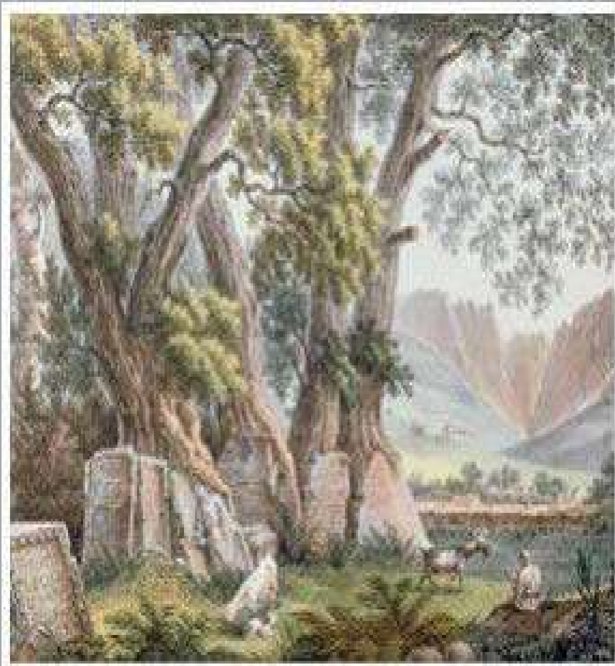
TransylvanianGipsygirl

Cascada de la Geoagiu

Waterfall in Geoagiu

Ruinela marginea Turzii

Ruinson the periphery of Turda

Castelşi sat din Transilvania

Castleand village in Transylvania

Cheile Turzii

TurdaGorge

Timişoara

Lotrioara *(dreapta)*

Timişoara

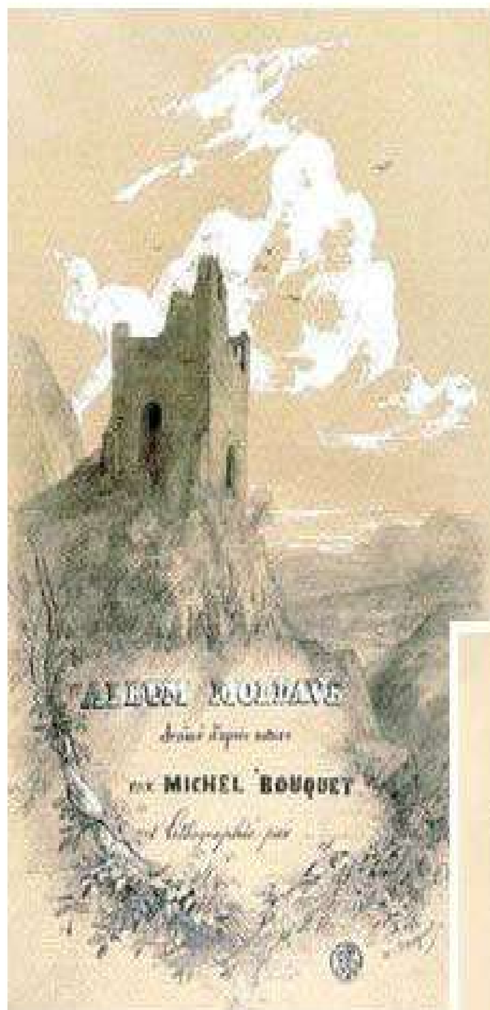
Lotrioara *(right)*

Michel Bouquet, coperta albumului consacrat Moldovei...

Biserica St. Gheorghe din București

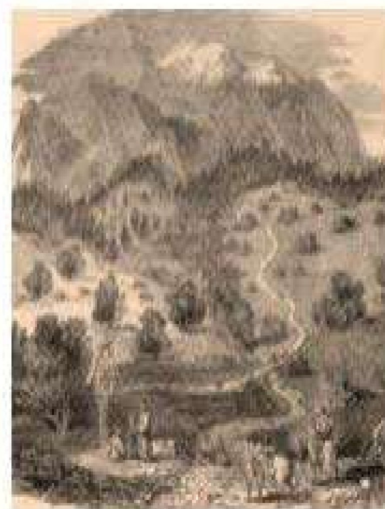
Cover of the Moldavian album by Michel Bouquet, French traveller...

St. George Church in Bucharest

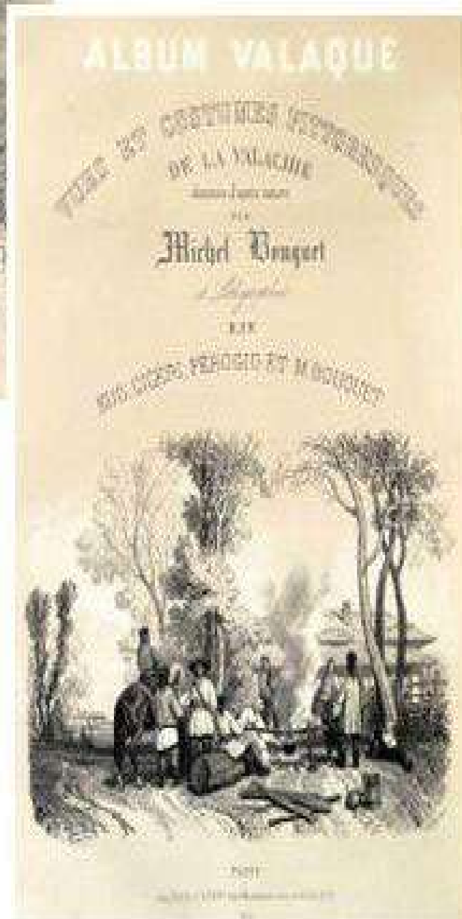

Munții Bucegi

Bucegi Mountains

... și a celui despre Țara Românească

... and of the Walachian album by the same author

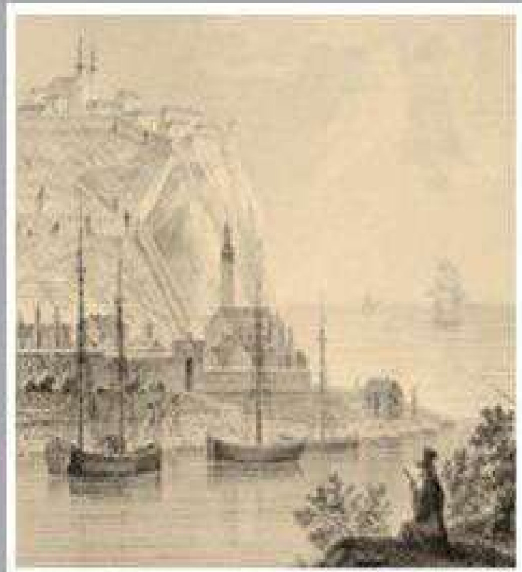
Câmpulung Muscel

Vărsarea Dunării în Marea Neagră, la Sulina

Câmpulung Muscel

Sulina, the place where the Danube River flows into the Black Sea

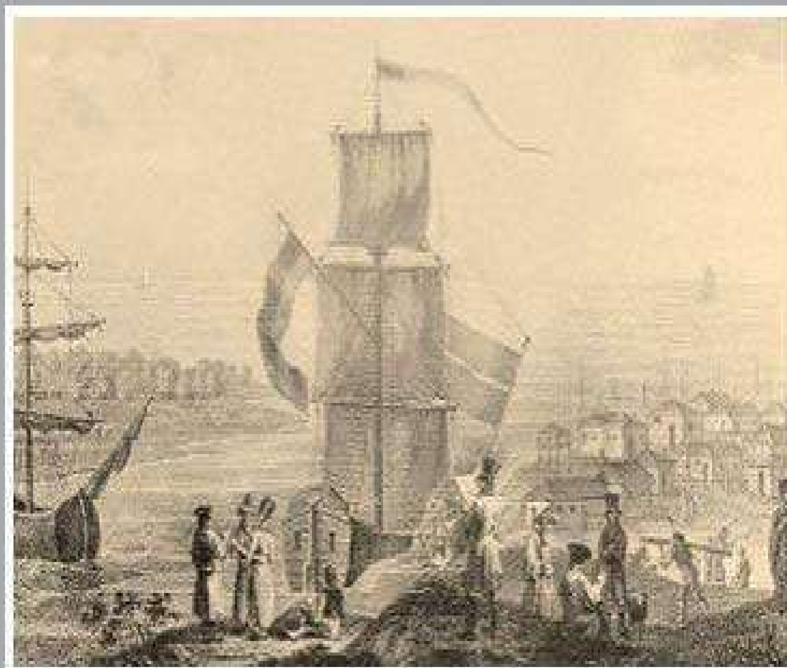

Câmpia valahă

Fortul Chilia Nouă, la Marea Neagră

Walachian steppe

Chilia Nouă Fort on the Black Sea shore

Generalul Pavel Dmitrievici Kiseleff

General Pavel Dmitrievich Kiselyov

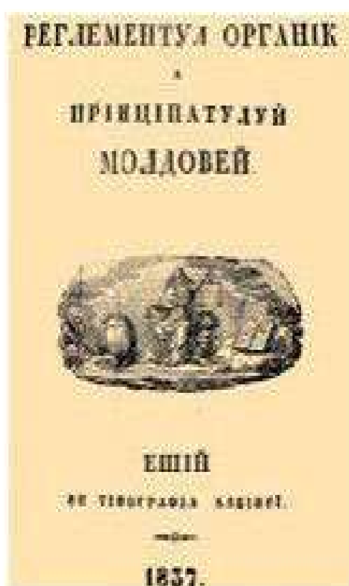

РЕГУЛАМЕНТУЛ

ОРГАНІК

БУКУРЕЩІ

1831

РЕГЛЕМЕНТУЛ ОРГАНІК

А

ПРІНЦІПАТУЛУЙ

МОЛДОВЕЙ

ЕШІЙ

1837.

Coperta Regulamentului Organic al Țării Românești...

... și al Principatului Moldovei

The cover of the Organic Regulations of Walachia...

... and of the Principality of Moldavia

Serată la palatul domnului Gheorghe Bibescu

Soiree at Prince Gheorghe Bibescu's palace

Secretarul Divanului, cu călimara la brâu

Secretary of the Divan wearing the inkpot around his waist

Casa Balş, unde s-au instalat prima oară Arhivele Moldovei

Tânără din Bucureşti

Casă, Curtişoara (judeţul Gorj)

Balş House, where Moldavia's Archives were first set up

Young woman from Bucharest

House, Curtişoara, Gorj County